

חמש מגלות

עם

תרגום סורי המכונה פשיטא,

יוצא עתה ראשונה בכתב אשורית מנוקד היטב.

ועוד

ראה זה מצאתי

פירוש המקרא על המגלות

העתקתיו מעל חומש „איגר“ כ”י אשר נמצא בעקד הספרים של בית המדרש
הכולל (ק. ק. אוני־פרויטאטס-ביבליאָמהעק) בעיר פראג.

והוספתי משלי

באור חתרגום

לבאר כל מלה קשה הבאה בתרגום, ולעזור על כל השינויים הנמצאים בו,
והבאתי לרוב גם המעתיקים העתיקים היונים, וגם יצאו בו מפורש כמה
מלות ומאמרים בתלמוד ובמדרש

מאתי

אברהם יפה המכונה דר. היבש

רב ומניד לעדת ב”הכנ „חדש“ בק”ק פראג יצ”ו.

פראג

בהוצאת המחבר בדפוס סענרערס עט כראנרייס

בשנת תרכ”ו לס”ק.

Hel-1902.300
✓

51*87

מזכרת אהבה

לכבוד נשמת

אדוני אבי מורי המנוח

מו"ה חיים בן מו"ה שמואל יפה ז"ל.

מאת בנו המכבדו אף במותו

המחבר ומוציא לאור.

ה ק ד מ ה.

פתח דברי יאיר שיני הקורא הנכבד על אלה הזיכורים אשר אנכי הנני מביא היום מנחה חדשה מנחת עני על מזבח המדע והאמונה! של אלה עשיתי סניב מסגרת, אלה אל אחותה חוברת, בעזר יושב תהלות, זר זהב לחמש מגלות, חר גוס סורי, פירוש המקרא, באור התרגום, שלשה אלה המה מעיני צעד הולכים אורח פלולה בנתיבת המקרא, ובקוֹר נמרץ אטיף מלתי על זה דרכם בקדש, אביעה אמרי על כל חלק מחלקי מלאכתי, אשר חקנתי וערכתי כיד ד' הטובה עלי!

א. הראשון אשר אדבר אודותיו, להגיד קורותיו ותולדותיו, הכי נכבד הוא חר גוס סורי אשר גם בשם פשיעא יכונה. — הזמן מתי חבר התרגום הזה ומי מחברו לא נודע לנו בבירור, וכמו שהוא על הרוב אלל השאריות פליעי הזמן אשר נשארו לנו מימי קדם קדמחה, אם הדברים עתיקים עד שאבד זכרם מי פעל ועשה, וקורא הדורות ילאה להביא עדות נאמנה על יום הולדת אותם, מתי ילאו לאור עולם, אז להמנות החסרון, ולבקש להם שאת ויתרון, יקומו אנשים, בני דן מושים, אינם יגעים ואינם עמלים, יבדו מלבם הנלים, יפליגו בסיפורים, בחזיונות והרהורים, כאילו הדברים בדורים; שמים משכה לעלטה, בפארס את יתר הפלטה, בזקנה ושינה ייתר מדי, לאחד מגדולי קדם יובילוהו שי, ולמען כחש ילבישו הבליהם אדרת תפארת, ימלאו מאמינים ותהי האמת נעדרת! ובמקרה הזה קרה גם לתרגומנו בנתיבת סיפור קורותיו, הכוז הקדים לימות עולם דורותיו, וידו אחזת בעקב עשוי! ובכן אמרו על התרגום הזה שהחיל ללאת ראשונה בימי שלמה בן דוד (Greg. Barhebr. in Assem. bibl. or. T. II. p. 279) כי חירס מלך זר בקש מאת רעהו מלך ישראל

לעשות לו, ע"י חכמי עמו יודעי התורה, העתקה מכתבי קדש בלשון אשר הוא מבין (כאילו חירס היה מדבר בלשון סורית ולא בשפת כנען!) ויאות לו שלמה בואת, וינו לתרגם כל הספרים הקדושים אשר נכתבו עד זמנו ובכללם גם אלה הספרים אשר חבר שלמה עצמו, ותהי זאת ראשית מלאכת הפשיעא! (ומי לא ירגיש ויבין שנעשה כל הסיפור הזה על דרך ודמות הסיפור הידוע על אודות ההעתקה היוונית המיוחסת לשבעים זקנים, שבקש תלמי המלך מאת אלעזר כהן גדול לשלוח לו מעתיקים אשר יכתבו לו את התורה יונית) ועל אף הספרים אשר נכתבו אחר זמן המלך שלמה אמרו שתרגמום אחד מהשלוחים אשר קראו אותו בשם פְּרִי־שׁ או אֶרְדִּי־שׁ, וכבר השיב המכס מִי־בְהֶקְרָן על זאת (Einleit. ins A. T. B. 1. S. 442), ואין להרמיז הדיבור בתשובות על הנלים כאלה.

ומה שנראה לנו קרוב ומקובל אל הדעת על זמן חיבור הפשיעא הוא, כי בעת אשר החלו היהודים לעזוב דרך השבעים, על אשר ראו כי ההעתקה הזאת כבר עבר זמנה פג טעמה וריחה נמר ואין רוח המבינים נוחה הימנה, כי נעמה הרחק הלאה מעל הכתוב מפורש בכתבי קדש, וגם השעה היתה צריכה להעתקה נכונה, כי בעלי הברית החדשה כבר התחילו להשתמש בהעתקת השבעים ושנאוה וחיפיהם בנכליהם כפי זרכם, למצוא להם עזר וסעד לאמונתם החדשה מכתבי קדש עצמם, ולמען ידעו ויבינו התלמידים והמון העם, אשר לא ידעו להעמיק בתורה בכתבה, כי על משענת קנה רצון בעלי הכת החדשה סומכים, וגלו פנים בתורה שלא כהלכה ולא באמת ובתמים, וכל ראיותיהם קלוזות ונזומות ונדויות, להראות כל זאת קמו גדולים חקרי לב אנשי סם אשר שמעו פירוש התורה מפי מנהיגי הדור ראשי חכמי ישראל ר' עקיבא וחביריו, ויבינו במקרא, וידעו היעב דרכי לשון עברית, ויקרבו אל המלאכה, וישונו ויחפרו באר אחרת, כי הבאות אשר חפרו הראשונים, פתמום השונים וימלאום זרורות; ויתנו אלה את נפשם לפתוח לבני ישראל מעין לא נרפס ומקור לא משחת אשר מימיו נחלים מראש הררי קדם ממחנה נחליאל! מי בראש, עקילם הגר, אשר חכר לשבח ולתהלה בכמה מקומות בתלמוד ירושלמי ובמדרשים, עשה העתקה יונית חדשה, ובאמונה שלימה היה עושה מלאכתו מלאכת הקדש ולא נעה ימין ושמאל בהעתקתו רק מגשח פניו תמיד אל מה שכתוב במקרא עד שקלפו אותו ר' אליעזר ור' יהושע ואמרו לו ייפית מ בני אדם (ירושלמי מגילה דע"א ע"ג), ובאשר כלה מלאכתו לעשות, עוד לא מלא נוח, ותפעס רוחו בקרבנו כי אמר, "אולי טעאתי ומעלתי בקדש בשנותי את טעם כתבי הקדש בהעתקתי!" ולמען לא יחליף ולא ימיר, לא יגרע ולא יוסיף, עבר עוד הפעם על פני כל מלאכתו להסיר משם כל מוס אשר יפסול בקדש, ומפן ד' בידיו הללית עד שהעתקתו היוונית דומה כמעט גם בהברתה המלות

IX

העבריות, וקראו היהודים ההולאה השנים הזאת של תרגום עקילם "αὐτὴ ἀκριβέως", שהיא מרויקת מלה במלה, והשתמש בה בבחי' כנסיות לקדוש מחוכה מדי שנת בשנתו*.) (וכבר הרמב"ם לדבר על אודות העתקת עקילם במ"ע "בן מנחם") ואחריו ב"ר יחזקאל'סיון וסומכו"ס ועוד האחד פחות והשני יותר מעל העתקה השנים, והאחרון המעתיקים האלה לנקות ולזקק ההעתקה הישנה מכל חללה ופיג אחר דבק בה. וכאשר ראו מהם היהודים הכותבים בלשון סורית כן עשו גם הם בלשונם, כי הדבר שנגדם התחיל לעשות העתקות בלשון ארמית בעקבות השנים, והשחיתו כל חלקה עדנה בהופפות ושינויים, וכמו שאמר (ירושלמי מגילה שם) "בורגני אחד בידא להם ארמית מתוך יונית" — וכדי לשמור לאן קדשים שלא ישתו מהמים הרעים האלה ולא ילכדו בשחיתות מעותי הכתובים, אזרו חיל אנשי אמונתנו הקדושה ועשו תרגום חדש על כל ספרי תנ"ך בלשון ובכתב סורית, והלכו גם הם בתרגומם דרך המלך בעקבות המקרא ולא הסתעפו במלאכת השנים אשר התחילה להיות נחלת זרים; ומחוך התרגום הזה ילמדו המשתוקקים לדבר ד' בלשון ארמית מערבית וימלאו אמרת ד' צרופה ולא יהיה להם מן הצורך לחבק חיק נכריה — וכמו שקראו העתקה עקילם (לפי עדות הירונימוס*) "αὐτὴ ἀκριβέως" מפני שהיחה קרובה כל כך לדברים ככתבם במקרא, כדי להבדיל בינה ולבין העתקה השנים, כן קראו התרגום הסורי "פשיעל" simplex litteralis, שהיא מסכמת עם המקרא ומכוונת אלא אל פשט הכתוב, כדי להבדיל בין התרגום הנכון הזה ולבין התרגומים המזויפים אשר נדו

(*) הקיסר יוסטיניאן נתן רשות ליהודים להשתמש בהעתקה זו בבחי' כנסיות. ומה שכתב החכם חייבנהקרן (Einfelt. Hist. A. T. B. I, S. 360 Note a) שהיתה גזרת יוסטיניאן על היהודים שלא יקראו בבחי' כנסיות, בהולאה השנית של תרגום עקילם, עשאה הוא ב"ר החכם הזה, כי בדברי יוסטיניאן (Novelle 146, De Hebr. c. I) כתוב מפורש שהרשות נתונה ליהודים לעזוב העתקה השנים ולצבור להם תרגום עקילם לנודך קריאתם בבחי' כנסיות, ואח"כ כתב שם, שמה שקורין היהודים δευτερωσιס אין להם רשות להשתמש בו מכל וכל, כי הוא אינו מכתבי קדש, אבל הוא מעשה ידי אנשים της γης της λαλλουντων της ex μνης, המדברים על עניני החבל לבד, ואין להם חלק עם הדברים האלקיים; ומשם המעתיק שמה שכתב כאן δευτερωσιס מוסב על ההולאה השנית של עקילם, ולכך העתיק "editio secunda", והסתירה על זאת היא מיניה וביה שהחיר להם להשתמש בהעתקה עקילם, ואין יאסור ויתיר בנשימה אחת, ועוד אין יאמר שההולאה השנית של עקילם מדגרת על עניני תבל וכו'. ונראה לי נכון מה שכתב חכם נוצרי, שד"ר מלת δευτερωσιס היא על המשנה, שגם יוסטיניאן שלא ישתמשו בה היהודים מכל וכל (N. Fuller. Misc. sacr. lib. IV, c. XIX.)

)(

אותם ארמית מתוך יוונית. — ויהיה לפי השערה זאת זמן הולדת הפשיעא סביב למחצית המאה השנייה למספדס, ולזאת הסכים חכם מזוין מחכמי זמננו ועמנו.

ומה שרצו איזה חוקרים להוכיח, כי המתרגמים, מחברי הפשיעא, לא היו יהודים, ולכל הפחות המתרגם של ספר המזמורים היה נוצרי, ויסדו משפטם זה על שני מקומות (תהלים נ"ה ע"ו, ק"י ג'), אין להוכיח זו שום קיום ועמידה, כי היעב ידענו שלא בא לידינו התרגום הזה בנורתו הראשונה, ומאז התחילו הנוצרים הסורים להשתמש בו פסלו אותו בחלוק מסרון ויתרון, וחלו בו טלאי בלאי העתקה השבעים, כמו שהראנו את זאת בהרבה מקומות בפנים הספר, ויש מקומות לא מעט אשר נשאר גם עיקר התרגום כמו שהיה מאז, וסמוך לו באה הוספה וחוקן, לאות ולעדות נאמנה כי הרבה ידים חלו בתרגום זה, השחיתו והרעו בכל גבולו. וכן הוא גם בשני מקומות הנזכרים, ולפי שמתהלים ק"י ג' אין ראיה כ"כ לא נדבר אודותיו, אולם בתהלים נ"ה ע"ו נראה לעין שתקן איזה סופר בתרגום הסורי אחר העתקה השבעים ולא הבין את העתקתם, שכן „אשר יחדו נמתיק סוד בנית אלהים נהלך ברגש“ העתיקו הע' כאילו כתוב „אשר יחדו נמתיק ס עורד“ שהיו אוכלים בסעודה אחת, על שלחן אחד, והיו מהלכים בנית אלהים בהמוניא ברגש אחד; ומשם העושה שהענין כאן על הסעודה הנהוגה אלס בנית חפלתס הנקראת eucharistia, וחלק הפסוק לפי טעותו „אשר יחדו נמתיק סעוד בנית אלהים — נהלך ברגש“ ומחק מה שהיה לפני בתרגום סורי על פסוק זה והלך שובב בדרך כסילותו וכתב „דאנחרא לעסן שרומא בניתה דאלהא. כד מהלכין הוין באויותא“ ואין מכאן ראיה אחרת אלא שלח איש מרמה ידו במלאכת רעהו העוב ממנו, ועל כל דבר פשע, המזייף יתן את הדין! אבל האמת תכון לעד כי עיקר תרגום סורי הנקרא פשיעא, יהודים עשו וגם הכינו אותו, כי מי ילך בנתיבות המקרא אם לא יבין וידע היעב לשון הקדש, והבנת והכרת הלשון הזאת היתה אז נחלת עם ד', מורשה קהלת יעקב ולא לזרים אתם.

ואחרי אשר הודעתי את זאת, היה לי עוד לדבר על תועלת התרגומים העתיקים בכלל ועל תועלת התרגום סורי מפאת לשונו צפרע, ולא אכביר מלין כי כבר קדמוני בזאת גדולים וטובים ממני אשר דברו באורך וברומח על רוב התועלויות המגיעות לנו מידיעת התרגומים הקדמונים, ועל תועלת הלשון אשר נכתב בו תרגומנו זה אשר עסקנו בו, אנניע לך הנה מה שכתב הרב הגדול החוקר התמים מו"ם שמואל דוד זולצט ט ט ג"ע בספרו המפואר אוהב גר נד 87. וזה לשונו הזהב: „הסיבות את פני להתלמד בידיעת לשון סורי או סורסי הקרובה ללשון ארמית, כאשר יראה הרואה בספר בן סירא אשר הדפיס החכם בן זאב ע"ה עם תרגום ארמי, וכבר כתב החכם ההוא בהקדמתו כי הלשון הזה מועיל מאד לדלות ממנו

XI

הרבה מלות סחומות בתלמוד, ומנאחי כי נכונה דבר. ויותר מזה מנאחי ידיעת לשון סורי מועילה להבנת התרגומים ולהגהת נוסחאותיהם, ולפעמים תועיל ג"כ להבנת לשון הקדש וכתבי הקדש. ומפני שראיתי בני עמי משליכים הלשון ההוא אחרי גווס, ומעשים ימאזו בין חכמי ישראל שיהיו יודעים מניאותה, ראיתי כי טוב לדבר דבר על אודותיה ולהודיע טיבה ברבים! — ושם מעבר לך כתב „וכדי לפתוח בזכות אשר היו לפנינו אומר כי אולי מה שנמנעו מהעמיק העיון בדרכי לשון ארמית, היה מפני שלא נמצא אצלנו ממנה נכתב ומנוקד כראוי וכו' — את הדברים והאמת האלה נחתי אני אל לבי, אמרתי אולי אוכל להועיל לבני עמי אשר יתאוו תארה לעיין בחרגוס זה והיה לרובם עד כעת כספר החתום מפני זרות הכתב וחסרון הניקוד, ואקדבה אל המלכה, הרבה יגעתי וערמתי, ואע"פ שלא ניתן על ידי התרגום הזה, נשתנה על ידי הכתב מסורית לאשורית, וכבר החלו לעשות כזאת בעלי חכמת השב"י פוגזי-כח, אולם המה עשו את אשר עשו רק להגיע אל מערה זרה אשר עמונה בחכם, ועליהם נאמר „מוקש אדם ילע קדש" ושלא היחה כונחם להגדיל התורה ולהרים המדע, למען תפוך הדעת, ויהי' התרגום הזה מעין נפתח לכל הרוצה לשמות בנאמ את דבריו, העדות על זאת כי הם לא הוסיאו רק כתבי ברית החדשה (לונדון בשנת א"ת"ח"ל"ו למספרם) וגם את אלה בלי נקודה רשומה, כגוף בלא נשמה, ומתספרים הקדושים שהם תורה נביאים וכתובים משכו את ידם ולא העתיקו תרגומם לכתב אשורית, וקמתי אני אחריהם ואמרתי אשא כפים למלא החסרון לשם שמים, והמילותי מלאכתי בממש מגלות משתי סבות, האחת, כי תרגום ארמי על חמש מגלות אשר נדפס אצל המקראות מלא הוא על כל גדותיו בהוספות ממדרשים והגדות, והשנית, לחת כבוד לראשונים לספוח אל מלאכתי זאת פירוש המקרא אשר אדבר אודותיו בסמוך. ולבצעבור ראיתי כי בלי נקודה סתום ולא מפורש זה התרגום, שקדתי ונקדתי כל מלה למען לא יחסר כל צו להקל התלמוד והעיון, והלכתי בניקוד רוח, ש"ה, קהלת ואיכה בעקבות הוויגלוטוט דפוס לונדון, והתרגום על מגלת אסתר לא מנאחתי כלל בפולגל. דפוס פאריז, ובפולגל. דפוס לונדון מנאחתי אבל בלי ניקוד ונקדתי אני מדעתי כפי כללי דקדוק סורי. ואגידה לך כמה לא שמרתי דרכי הכללים בניקוד הסורי ונעיתי מעליהם כדי להקל הקריאה על הקורא הנעים. א) הנבתי תחת האותיות הפנויות בלי תנועה סימן השוא במקום שהוא נהוג בעברית, ואם גם סימן לשוא בניקוד הסורי ליחא, יש נחים ונעים בסורית כמו בעברית, ואם במרתי בסימני התנועות הנהוגים בכתב עברית למה יגרע סימן השוא, ולמה יפקד מושבו והוא מקיל מאד הקריאה כשנא הסימן במקומו הראוי לו. ב) סימן הדגש הוא נהוג בניקוד הסורי רק אצל אותיות צ' ג' ד' כ' פ' ת, כשנקראים אותיות אלה בדגש קל או תבוא נקודה על האות ונקרא הסימן הזה קושאי, ואם הם רפויים

)(*)

אח תנא הנקדה תחת האות והוא סימן רוכך. ועל אות פ לא יבא סימן הקוץ לעולם, ודגש חזק הנהג אללנו לא נודע בניקוד סורי כלל. ואני הלכתי בואת אחר מנהגנו בעברית. — ג) כל תיבה שהיא לשון רבים באו עליה שתי נקודות זו נדו זו (כעין לירי שלנו) ונקרא הסימן הזה בניקוד סורי ריבוי, ואני השמעתיו כדי שלא לבלבל. ד' ויש עוד סימן בניקוד סורי קו המסתייג (Linæa occul-tans) וגם את זה השמעתי. ה) כמעט כל חולם שאחריו וי"ו נחה יבוא תמורתו בניקוד סורי פסי, כמו הַתָּא תמו' מִתָּא, אֶלֶר תמו' אֵלֶר, וכדי להקל על הקורא נקדתי אני חולם על הוי"ו ולא פתח תחת האות שלפני מִתָּא ולא פִתָּא, כי הסורים לא היו קוראים מִתָּא Mawtho אלא Mautho. — את אלה ראיתי נכון להזכיר פה וכל אשר יבקש יותר לדעת הכללים הנחוצים להבנת הלשון ידרש מעל ספרי דקדוק לשון סורי; ועל המלופים אשר בין לשון סורי לשון ארמית שדנתיאל ועזרא בעיני הניקוד והקריאה והבחינה, כבר העיר עליהם הרב החכם הגדול שד"ל כ"ע באוהב גר מזד 55 והלכה.

ב והפירוש על המקרא אשר שמתי לו מקום בחיבורי זה, העתקתי מחומש כ"י אשר מלאחזי בעקד הספרים של בית המדרש הכולל (ק. ק. חיינצברויטשטאם-ביבליאטעהסאק) פה בערסל. החומש הזה כתוב על קלף עֲקוּיָק, ויש בו חמשה חומשי תורה עם תרגום אונקלוס, אחר כל פסוק ופסוק כתוב תרגומו, וסניב ליריעה יחנו המסורה הגדולה ופירוש רש"י, ואחר התורה חמש מגלות כתובות בסדר אשר הדפסטים גם אנכי, רות, שיר השירים, קהלת, איכה, מגלת אסתר. ועל שולי היריעה בא הפירוש אשר הוצאתיו לאור וקראתי בשם „פירוש המקרא“, ואחר המגלות תבואינה ההפערות מכל השנה וגם להן פירוש סניב להנה, וסוף הפירוש של ההפערות האחרונה מתוך הוא ער שלא ניכר אם חתם שם הסופר את שמו אם לא. ועל קלה היריעה האחרונה ראיתי כתם על הקלף ונדמה לי כאילו היה כתוב שם מלפנים איזה דבר ונמחק, ועשה האדון שומר הספרים החכם הַנְנו"ש עמי אות לעונה וחדש ע"י אמנעי (gemischtes Mittel) הכתב כמו שהיה ער שקראתי אלה הדברים, זה החומש שייך לבית הכנסת ואין אדם רשאי להחזיק בניירו, כי הוא לקהל איגד. ואין בידי להחליט מתי נכתב החומש הזה, ורק מפע מזער יגיד עלי ריעו, והוא מחזור כ"י על קלף עֲקוּיָק; והחומש והמחזור שניהם כתובים, כאחד באו משלל היהודים יושבי איגד ליר רודפיהם. ועל המחזור מצאתי כתוב על הדף הראשון, רשום מאיזה גבאי דבית הכנסת: „מאות קס"א וכו' — מאות קס"ב: גלילה כ"ו ליערא, הגבשה י"ב ליערא וכו'“ ושם רשומים גם שמות קוני המלות (והייתי כותבם כאן רק שאין יכולת בידי בעת לעיין בכ"י הנ"ל כי סוגר בית עקד

XIII

הספרים מבוא). ומהמספרים שהנאתי יש להחליט שהיו החומש והמחזור כשנת קס"ב עוד ביד אחינו היהודים היושבים אז בק"ק ליגר, ובשנת ק"ץ (1430) גזר הקיסר זיגיסמונד על היהודים בליגר שיגורשו ממקום מושבם ושיהיה בית הכנסת שלהם נחלת זרים, ואז נפלו (לפי השערת) הספרים האלה ביד האויבים, והיו גחוזים ושורים אצלם עד שלקחו אותם להקת היעזו"טען אל אזור ספריהם, ומאלה באו אל עקד הספרים אשר הם עוד היום שם ללבי ולתפארת. נראה מזאת שהפירוש הזה לא מאוחר הוא מאזה השנית לאלף שאנו עומדים בו, וגם נורתו וזמנותו לשנת ודבזו יעידו על זאת, ושם מחברו לא נודע לי דק שהיה לרפתי יראה המפנין שכמה מקדמות בפירוש. ואני כאשר בינתי בפירוש על ההפטרות הנאלל בחומש זה, ראיתי וגם הבנתי כי פירוש המגלות ופירוש ההפטרות מעשה ידי מפרש אחד הם, (ובן יסכים עמדי כל משביל אשר יעיון שם) אז גזרתי אמרי ויסדתי משפטי, כי הפוסד אשר כתב החומש הזה הוא עצמו היה המפרש, ואולי היה זה הסופר אחד ממגורשי לרפת אשר בא לליגר ומלא שם כדי מחיתו ע"י כתיבת הספרים, וממה שחשט בסוף חמשה מגלות, "ולי אני עבדו הכותב יוליכני במסילה לביתי לחיים ולשלום וצלה" נראה שהיה גר בארץ נכריה. ושהיה המפרש הזה פשען ויודע היעז דקדק הלשון, יראה הקורא בפירושו.

ג' ועל דבר באור התרגום אשר חברתי ישר לי להודיע, כי שפתי עיני על כל השינויים הנמנאים בפשיעא ועוררתי עליהם, והנאתי לרוב גם המעתיקים הישנים כדי לרמות זה אל זה, והראתי בכל מקום אשר שנו גרשו והוסיפו כותבים מחבלים בתרגום סורי והעילו בו מומי העתקה השבשים; וגם שקדתי לבאר כל מלה שתומה כפי כתי הדל, זאת ועוד שהנאתי כמה מלות ומאמרים מכתבי חז"ל ללבן ולפרש, וגם מלות עבריות פרשתי אותן מתוך הסורי על אופן חדש ומקובל. ומה שהנאתי לרוב וכן ת"י (שהוא תרגום יונתן) גם על אלה הספרים אשר ברור אצלנו שלא תרגמם יונתן, אל יאשימני הקורא הנכבד על זאת כי חפשתי לשון הנהוג ושם הידוע, וכונתי על תרגום הארמי המיוחס ליונתן.

ועוד הרבה היה לי לדבר על אודות הפשיעא, וגם על שני כתבי יד החומש והמחזור רק אפס קצוה אמרתי, אכן העת היא לקצר ולא להאריך, כי הנני בין המזרים אנכי עומד, גדר מזה וגדר מזה, ובשעה שאני קותם ספרי אחז אני בשני ראשי חבל התלחה; ראשונה שיש להכין לדרך פעמי לעקור ממקום מושבי פה, לעזוב ערתי השלמה והאהובה עדת בית הכנסת, "חדש", אשר ישבתי בקרבה בהשקט ובעטח בשלום ושלום זה שש שנים, וכל ימי מגורתי בחובה נתנני ד' למן ולחסד בעיני כל

באי שער בית תפלה הנ"ל, ועלי להודות להם על רוב אהבתם אשר העו לי מאז עמדי על משמרת הקדש עד היום הזה, והיו לי הם ועוצם וישרם לזכרון לא ימוז מעל לוח לבי כל הימים אשר יחייני ד' עלי אדמות, ובשעה שאזכרם ואזכירם אני אזכרם בברכת אהב נאמן! ואלה מוסיף גם שאר אחי ורעי בעלי ק"ק פראג אשר לא לעדתי הנ"ל נחשבים, והם כולם היו שלמים ונאמנים אתי וכבדוני בבית ידידותם, למגדול ועד קטן נתנו יקר לי ואחזה ורעות, וכולם כאחד המה ראשיהם ומנהיגיהם לכל משפחותיהם יתברכו ממדומים בברכת החיים והשלום וכל פעולתם לעוב תלמך ותעשה פרי, למען לא תמוז העדה הגדולה הזאת להיות כמקדם בחכמה ומדע, בתורה ובמעשים טובים, עיר ואס בישראל! ועוד רבות בשנים יהל על ראשה חור הקדש הנ"ל אמ"ו ידידי כאב לי הגאון פ"ה ע"ה מהור"ר שלמה יהודה ליב כ"ץ רפא פורע הראב"ד דפה נ"י*) — ואני כעת נקראתי וראש נענעתי לשרת בקדש בעיר נעוו: יצ"ר בקדש הקדושה „אהבת חסד" ינ"ו. ונחן אני לדרכי להגיע אל מחוז חפלי, על כן לא יכולתי להאריך מעניתי כאשר חפצתי ואויתי, כי דומקת השעה לאשר: „כלה מלאכתך!" — זאת ועוד כי יושני ארצנו ועירנו כעת שרויים בנער משואה וסער, ורוח בליש לא קמה מרעש המלחמה, חרב האויב כמעט לפני השערים, ואיך האסוף אמרים, ואניגס סדרים? ודי באלה הדברים! ורק תפלה עוד אניע לפני יושב מעון, ישיבת מלחמה ישיק שאון, ד' תשפות שלום לנו, שמחנו כימות עניתנו, תפרח ארצנו תתן יכולה, ומרב לא תעבור עוד בגבולה. אמן.

(*) והוא הבעימי בעוב לבנו לפאר מלאכתי זאת בהקדמה יקרה מיר החזקה במלאכת הקדש, ולדאבון נפשנו באו עלינו פגעי הזמן הזה ולא נתנוהו לבנע מחשבתו הטובה, והס מנעו ממני ומאת הקוראים הנעימים את כל העוב אשר חשב הגאון הנ"ל לעשות.

פראג כ' תמוז תרכ"ו לפ"ק.

המחבר ומוציא לאור.

חמש מגלות.

רו ת א

ת ר ג ו מ א

א ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בָּנָיו: ב וישם האיש אלימלך ושם אשתו גַּעֲמִי וישם שני-בָּנָיו: מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו שְׂדֵי-מוֹאָב ויהיו-שָׁם: ג וימת אלימלך איש גַּעֲמִי ותשארה היא ושני בָּנֶיהָ: ד וישאו להם גִּשְׁמִים מאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֲרֶפָה וישם השנית רות וישבו שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים: ה וימתו גם-שְׁנֵיהֶם מחלון וכליון ותשארה האשה משני ילדיה ומאישה: ו ותקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב כִּי-פָקַד יְהוָה אֶת-עַמּוֹ לַתֵּת לָהֶם לָחֶם: ז ותצא מן-הַמָּקוֹם

אשר

בשם אלהא חיא נכתוב
כתבא דרעות מואביתא:

א והוא כימי דגנא. הוּא
כפנא בארעא. ואול גברא
מן בית לחם יהודה למעמר
בארעא רמואב הוּא ואנתחא
ובסוהי קטל בשש בָּנָא
בארעא: ב. ושמה לגברא
אלימלך. ושמה באנתחא
גַעֲמִי ושמה רבנוהי מליון
וכליון אפרתא מן בית
לחם יהודה. ואח לארעא
רמואב למעמר תסון ג ומית
אלימלך בערה רגעי.
ואשחבת חי ותרין בָּנֶיהָ:
ד. ונסבו לחון קשא מואביתא
שמה רחא ערפא. ושמה
ראחרתא רעות. ונמרזו תסון
אח שניא עסר: ה ומיתו
חלון וכליון. מליון וכליון
ואנתחא אנתחא מן בעלה
ומן תריון בָּנֶיהָ: ו ותקם

הי ותרתין כללחה עמה מן ארעא רמואב קטל בשש בָּנֶיהָ
לעמה לקטל לחון מוואב: ז. ונפקי מן ארעא רמואב רתי כללחה עמה.

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

(א) זיהי בימי. בא הכתוב ללמדך האיד
נחלגל הדבר אלימלך היה מאלופי יהודה
והיה יכול לישראל אשה לבניו מן הגדולים
שנבעים מה גרם לו שנשאו נשים מואביות
ועי' שנתגיירה רות לשם שמים מה פועל
שחלס לה שיא ממנה מלכות: (ב) אפרתים.
על שם בית לחם אפרתה: (ג) וימת
אלימלך. ללמדך אילו היה קיים לא היה
מניח לבניו שיסאו נשים מואביות:
(ד) שנה

(א) לגור: למעמר, עמר בל"ם וערני
ענינו: שכון. ולפי דעת החכם גזיית
שם העיר עמורה הוא מזה הענין. מעל
דען וכו', לפנינו במקרא ליתא. עשן
ענינו חזק, מגדל עוז ת"י מגדלא דעושא.
(ב) מחלון: מליון. ובתרגום ערני:
מהלון, וספ' כתבו Maalon. ויהיו
שם. למעמר תסון, וכן הוא בת' הערני:
לישכוחא, ותרגמו כן מפני שכתוב למעם:
וישבו שם כעשר שנים. (ג) ותצא ר:
ואשחבת, שרזו אחר והוראתו כמו אחר בעברית, ולמעם נפסוק ה' תרגם ותשארה:
ואתגזית שרזו גזא והוראתו שנתאלמנה ונשארה יחידה, וכן תרגם הערני ותשארה
בראשון: ובקית, ותשארה בנ': ותרגמ' לת. והוא בדברי הראב"ע: ותשארה האשה
לבדה משני בניה, והראשון שנשארה שם במקום מושבה, עכ"ל. והשניש העתיקו שניהם
כאחד. (ד) רות: רעות, והספ' על רנונה העוב. ותכמים אמרו שנקראת כן בעבור
שראתה דברי חמותה. (ו) כי פקד: דסער, וכן פוקד עון אבות' חונקלס
מסער, והוא לעונה ולרעה: עמו פקד בעברית. לתת: לתל גמ' כמו נתן

ענני

1

תרגום

רות א

למה נאמר ולמאכל לא יאכל
יהודה: ה. ואמר נעמי
לכללתי רפסיו וזריו
לאחריו ולבית אנשיו
וקרא נעמי עמיו רחמא
אך נעמי עמי ועם
תריהו קע רמיהו: ט. ונתלכו
קרא לחסדא ותשקו נחרא
בית אבתינו ונשמת אגיו
וארמי קלחיו ודבי: י. ואמר
לה לא אלא עמי נאול
לארעבי ולעמבי: יא. ואמר
לחיו נעמי פסיו בנרי. קרא
אזלו אגיו עמי. רחמא רוב
נחיו לי קרא ואחלכו לחיו:
יב. פסיו בנתי משל קרא
סאבלי מו דלמחוא לבנרא
ראמר רחב קרא לי סברא
ואחוא לבנרא ואחרי קרא:
יג. ואחיו תשקו לחיו עמא
נחריהו ותשקו מו דלמחוא
לבנרא. לא בנתי משל רמח

אשר היתה שמה ושתי בלתייה עמה
ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה:
ותאמר נעמי לשתי בלתייה לבנה שבנה
אשה לבית אמה יעשה יהנה עמכם חסד
כאשר עשיחם עם חמותי ועמדי: ט. יתן
יהנה לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה
ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה:
י. ותאמרנה לה כי אתך גשוב לעמך:
יא. ותאמר נעמי שבנה בנתי למח תלכנה
עמי העוד לי בנים במעי וחיזו לכם
לאנשים: יב. שבנה בנתי לכן כי זקנתי
מהיות לאיש כי אמרתי יש לי תקנה
גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים:
יג. הקהן תשברנה עד אשר יגדלו הלהן
תענה לבלתי היות לאיש אל בנתי כי

מר

יעש קרי

פירוש המקרא

באור התרגום

(ח) שבנה אשה לבית אמה. [למה תהיו]
מתגלגלות עמי בדרך נכריה: כאשר עשיתם
עם המתים ועמדי. שאע"פ שמתו בנייה
עזבו ארץ מולדתן ויאלו עמה: (ט) ותשק
להן. נשיקה של פרישות בנוהג שבנימלך
שכל הפורש מחברו נושק והולך: (י) אתך
גשוב לעמך. היא אומרת להן: יתן ה' לכם
ומלאן מנוחה אשה בית אישה, והן משיבות:
לא אתך גשוב לעמך, אין לנו נשאות מעתה
כי אם לעמך, והיא משיבת: (יא) שבנה
בנתי למה תלכנה עמי, אמרה להן להנשא
לבני עמי אחס שבות עמי, אין אדם מישראל
מניח בנות ישראל וישא אתכם, ושמא
תאמרו אני שהיילותי להתחתן בכס יסיו
לי בנים והיו לכם לאנשים, שבנה בנתי
לכנה כי זקנתי וכו': (יג) כי אמרתי יש
לי תקנה. פת' אפילו אם הייתי בימי נעורי
בנים או אפילו הייתי הלילה לאיש וגם
ילדתי בנים: (יג) הלכן תענה. פת' הלהן

בעברי בשלוק למ"ד ונו". (ח) לבית אמה:
הס' מוסיף לא תרכין, ות' לבית אמה:
לבית אנשיכין, ולקמן פסוק ע' בית
אשה: בית אבהיכין, ונראה לי שעל ידי
טעות סופר נחלף הת' ונריך להיות כאן:
לבית אבהיכין, שכן ת' גם בראשית כ"ד כ"ח
לבית אמה: לבית אבה. עם המתים:
ועם תריהון בני דמיתו, וגם הערבי ת':
ביוצני. ותרגמו כן שלא יעשה הקורא
לפרש כי המתים מופש על כל אלה שחישב
המקרא עד כאן שמתו ובתוכם גם אלימלך,
ובאמת אינו מופש רק על מחלון וכליון.
(ט) בית אשה: בית אבהיכין, וז"ל
אבהיכין. (י) לעמך. הס' ת' כאלו כתב:
לאחך ולעמך. (יב) לכן: חסר בת' הס'.
(יג) תענה: תתעברין ת' מל' עגמה נפשי
לאביון

שהייתי יכולה לומר יש לי תקנה להוליד
ילדתי בנים: (יג) הלכן תענה. פת' הלהן

מאור

רו ת א

תר גום ב

לי טב עליהו ולי מריא.
ויתר מנכיו מטל דאיה
דמריא נקבת פמריה וארימ
הוב קריתו וקרי. ונשקת
ערפא לחמתה ונקבת ואולה
רעות דין נקבתה: טו ואיבת
לה חמתה דא ונמתי
הפכת לעמה ולבית אנשה
הסוקי אהאיה בחר ונמתי
טו ואיבת קה רעות חס לי
דאיהפוך מו לוחקי ואיבתקי
מטל דאיהפוך דתאלין אול
ואיקא דהעמרו אעשר עמקי
עמי נאלהקי אלהי: זינאסר
התמורין אמות אה אה

מר לי מאד מכס פי יצאה כי יר יהודה:
י ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה
לחמותה ורות דבקה בה: טו ותאמר הנה
שבה יבמתך אל-עמה ואל-אלהיה שובי
אחרי יבמתך: טו ותאמר רות אל-הפגעי
בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל-אשר
תלכי אלך ובאשר תליני אין עמך
עמי ואלהיה אלהי: יי באשר תמותי
אמות ושם אקבר כה יעשה יהוה לי

וכה

ספר א

ב אור ה ת ר גום

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

לאציון. כי מר לי מאד מכס: נת'
הרכיב ב' פירושים, הא', דמרת לי ט
עליכין, לפי' הזה מ"ס של מכס הוא
מ"ס הסבה ויהיה פתורו כמו בעבור כן,
והב', ולי מריא יתיר מנכון,
ויהיה המ"ס של מכס מ"ס היתרון. ואולי
הס ב' העתקות שונות שחברו להס יחדו.
(יד) ותשק ערפה לחמותה: נת'
יש כאן הוספה כאילו כת' במקרא: ותש
ותלך, וגם הערבי הוסיף: ורגעת, וכן
גם בהעתקת הע'. דבקה בה: נקפתה,
נקף בסורי ענינו דביקה וכן נדיחיקא חתא
(מרקום ע' ל"ע) על דלא נקף לו.
(טו) ותאמר: הסורי מוסיף חמותה,
מפני שלא הוזכר המדבר, ויש לעשות שהפעל
ותאמר מוסב על רות הנזכרת בסמוך
בפ' הקודם, וכן הוא גם בערבי: וקאלת
להא נעמי, וכן העתיקו גם הע'. ואל
אלהיה: לא תרג' הסורי ותמורתו כת'
ולבית אנשה, ואולי שיה בתרגומו
מפני שאמרה לה נעמי: שובי אחרי יבמתך, וקשה לו איך בקשה מאת בלחה לשוב אל
תועבות גלוליה (טו) לעזבך לשוב מאחריך: חס לי דאיהפוך ואשנכקי. תרגם כאשר היה
ראוי להיות על סדר נכון בתחלה לשוב מאחריך ואח"כ לעזבך. ובאשר
תליני: ואיכא דתעמרין ת' מעיני דירה וישיבה והוא היפוך של באשר תלכי.
(יו) ושם אקבר: ואתקבר, ולא ת' מלת שם, להורות שלא היתה כונת רות לומר ששתיהן
תשכנה בקבר אחד, כי זה אינו מסכים למה שאמרה רק המות יפריד וכו'
אבל כונתה לחק מה שאמרה באשר תמותי אמות, כאילו אמרה: אמות ואקבר

מאוד יותר מכס, אתם אפשר לכם להנשא
לאנשים אבל איש ובני שמתו אי אפשר
שישובו עוד וגם אני זקנתי. וכן מפרש
והולך: כי יראה בי יד ה'. פת' יראה בי
ולא בכס: (יד) ותבכינה. עוד בכייה של
פרישות: ותשק ערפה לחמותה. כדי לפרוש
ממנה: (טו) אל אשר תלכי אלך. לפי
שאמר למעלה ותלכנה בדרך לשוב וכו' היא
אומרת כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני
אלין, מועב ללון עמך כאורח שנוטה ללון
ולא להשחקע במקומי בפלעין חשובים:
עמך עמי. לפי שאמרה למעלה הנה שבה
יבמתך אל עמה וכו' היא משיבה עמך
עמי ואלהיה אלהי: (זי) באשר תמותי.
פת' עד יום המיתה [לא] אפרד ממך,
כמו שמש' בסוף המקרא כי המות יפריד
וכו' אבל בעודנו בחיים לא נפרד אזה
מאת רעותה: ושם אקבר פת' גם כאמות
אבקש שיקברו אותי אצלך מפני אהבה
שהיתה

כי

ואתקבר. והנא נשכר לי
אלהא והנא נטח לי אלא
אן מותא בלחוד נפרוש ביני
ולכי: יח. פד חיות ריו נעמי
רשריראית אצטבית למאול
עקת שלית מו דלמאמר לה
למהפד: יט. ואחי אבהדא
שבמא לבית לחם דיהודא
והוא דבר אחי לבית לחם
חדית פהיו בלה מרינתא
ואמריו הראוי געמי:
כ. ואמר לחיו לא הקריני
געמי אלא קריני מרינת
נפשא משל ראשני מרינת
שב: כא. מקראית גיר אולת
קרא ומרא אהפכני סרקאית
ולקנא מקיל קריו אנתיו לי
געמי. דמרא מקנני וכו' דמא באידוהי אבאש לי: ככ. והפכת געמי ורעות

וכה יסוף כי המות יפריד ביני ובינך:
יח ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה
ותחדל לדבר אליה: יט ותלכנה שתיהם
עד--בואנה בית לחם ויהי בבואנה בית
לחם ותהם כל-העיר עליהן ותאמרנה
הזאת געמי: כ ותאמר אליהן אל--
תקראנה לי געמי קראן לי מרא כי--
המר שדי לי מאד: כא אני מלאה הלכתי
וריקם השיבני יהוה למה תקראנה לי
געמי ויהנה ענה בי ושדי הרע--לי:
כב ותשב געמי ורות המואבניה כלתה

עמה א במקום ה דמא באידוהי אבאש לי: ככ. והפכת געמי ורעות

באור התרגום

פירוש המקרא

(יח) כי מתאמלת: דשריראית אנעבית. כלו'
קמת בזיונה ללכת אתה. לך דר אליה:
ה' מוסיף מה שחלה לדבר אליה: למהפך.
וכן מוסיף גם הערבי „פי אלרגוע אלי
אהלהא“. והע' העתיקו כמו שהוא לפנינו
במקרא. (יט) ות הוּס: וחדית, מענין
חדוה, ששמחה כל העיר על ששבה למקומה,
וכן ת' הסורי ותהוס (מלכים א' ח' מ"ה).
ובשמואל א' ד' ה' ותהוס הרצת' ואשתגשת
מענין מהומה. (כ) מרא: הוסיף מלת
נפשא לפרש ענין המרידות. ריקס:
פריקאית, וכן אנשים ריקס ת"י גברין
פריקין: (כא) ענה בי: מככני, מענין
עניות. ושדי הרע: ומן דמא באידוהי,
תרגם כאילו כתוב ומידו תחת שדי.
(כב) הענה

שהיתה בינותינו נחיים. ולפי שדרכנו מתוך
דקדוק הלשון [ממה] שאמרה הנה שבה
יבמתך אל עמה ואל אלהיה אתה למד
שנתגיירו כשנשאוס מחלון וכליון, שאין
הלשון של שבה נופל אלא באשה שנתגיירה
ועכשיו שבה אל קדמותה אל עמה ואל
אלהיה: (יח) כי מתאמלת. דברי רות שאמרה
למעלה אל תפגעני בי לעזבך אמרו על
דברי נעמי שאמרה שובי אחרי יבמתך:
ותחדל לדבר אליה. כיון שראתה כי מאמלת
היא ללכת אתה חלה מלומר לה שובי,
וקבלה עליה להוליכה עמה, שמפרש ותלכנה
שתיהם: (יט) ותאמרנה. מלמד שנחתו
פניה מפני זק העתים שעברו עליה ותמהו
עליה לומר הלא תנעמי: קראן לי מרא.
לאשה שכלתה ימיה ושנותיה נעמיסים
ראוי לקרות נעמי, אבל לי אל תקראנה לי נעמי,
מרא. פת' נפש מרה: (כא) וריקס. ריקס שם דבר הוא וכן לא יראו פני ריקס:
וה' ענה בי. פת' העיר בי, עוונותי ענו בי, כי ממה שהשיבני ה' ריקס כאילו העיר
בי שעוונותי העו אלה וקטאתי מנעו הטוב ממני. ומפורט זו תפוש צידך, כשאתמלא
בי"ת אשר ענייה הוא לשון עדות כמו וענתה בי נדחקי, לא תענה צדעך, הנני
ענו בי, ומקום שלא תמלא בי"ת לשון ענייה, וכפיש מען יעננה. כך מלא תי
במחצית דונש: (כב) ותשב נעמי וכו'. והלא כבר נאמר למעלה ותלכנה עד בואנה
בית לחם ומה נזרק לומר עוד ותשב נעמי? אלא זה פת' משעה שבה נעמי ורות משדה מואב
אירע הדבר שזאל בית לחם בתחלת קציר שעורים. ודרך זה תפוש צידך בכל כ"ד
מפרים

רו ת א ב

תרנוס ג

מואביתא בלחיה עמיה
האצטכות למתה פד עמיה
בלקא שלקא. ואחרי מואב
רמואב בריש חצרא דסערא:

ב א. ולנעמי אית הוה גברא
חד מוכעתא מן שרפתח
ראלימלך בעלה. גברא ודיעא
רשמה בעז: ב. ואמרת רעות
מואביתא לנעמי חתמה. אז
לחלקא ואלקוט לקטא בחר
פגלא דמן ראשפח דחמא
בעניניה ואמרת לה חתמה
ולי ברחי: ג. ואזלת רעות
למלקוט לקטא בחר חצרא
והא בעז אתא מן בית
לחם

עמיה השבה משרי מואב והמה באו בית
לחם בתחלת קציר שערים:

ב א ולנעמי מידע לאישה איש גבור
חיל ממשפחת אלימלך ושמו בעז:
ב ותאמר רות המואבית אל-נעמי אלכה-
בא השדה ואלקטה בשפלים אחר אשר
אמצא-הן בעיניו ותאמר לה לכי בתי:
ג ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי
הקצרים ויקר מקרה חלקת השדה לבעז
אשר ממשפחת אלימלך: ד והנה-בעז
בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יהוה

עמכם

מודע קרי

ואסתקבלת פגליתא דחמלה דבעז בשרפתח ראלימלך: ר. והא בעז אתא מן בית

ב א ו ר ה ת ר נ ו ס

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

(כב) השנה: דאענית למפסך וכו' מופז
על רות, והוא כמו שפירש מד מן חבירא
הביאו מפר"א בן וואלף בציאורו. והע'
העתיקו כאילו כת': השבו:

ב (א) איש גבור חיל: גברא ידיעא.
בת' זה נכלל כל מה שז' מהר"א
ווי"ז בציאורו ע"ז, ע"ש. ממעשית: מן
שרתה, שרנא הוא מעקר רצא בשי"ן של
שפעל ונקראת כן המעשה מפני שמגדלת'
לאחיה. (ב) אחר אשר אמלא: בת'
מוסיף: בחר פעלא דמן וכו' כי היא
לא תלך אחר בעל השדה ללקט אלא אחר
הפועלים של אותו בעל. שדה אשר תמנא
מן בעיניו, וכן ת' הערבי, חלק אלמלאדין פי
ארץ מן וכו'. כאילו כת' ואלקטה בשפלים
אחר הקוצרים בשדה איש אשר אמלא וכו'.
והע' תרגמו כמו שהוא לפנינו במקרא:
(ג) ותלך ותבוא: הסורי לא תרגם
ותבוא, וזוהי תרגומו כאילו כתב:
ותלך ללקט בשדה וכו' ויקר מקרה וכו'.
והע' יפה העתיקו: ותלך, שהלכה לה
(מאת חמותה) ותבוא ותלקט בשדה
שקרה לה המקרה שגאה אל חלקת השדה
אשר לבעז. (ד) ה' עמכם: הס' לא ת' מריא כי אם שלמא, וידוע שאמרו ז"ל
שלוס

ספרים, בכל מקום שתמצא שנופל דבר אחד
שני פעמים, הראשון לספור מעשה והשני
פת' ומשעשה דבר זה אירע אחריו כך
וכך, כמו שמצינו בסוף ס' שופטים ויש
את הכסף לאמו, וכתב אחריו ויש את
אלף ומאה כסף לאמו, אותה שעה: ותקח
אמו מאתים כסף וכו', אף כאן מפני
שנזכר לומר האידן הוקרה את חלקת השדה
לבעז הנזכר לכפול שביארת לבית לחם
היה בתחילת קציר שעורים:

ב (א) מודע לאשה. פת' קרוב לאישה,
כמו ומודע לבניה חקרא: (ב) אחר
אשר אמלא וכו'. כך אמרה לה רות לחמותה
כל מי שיואל ללקט בשפלים כל אחד ואחד
נותן עיניו בשדה שיקבלוהו קרוביו או
מכיריו ואין לי מכיר אלא אלכה לי
אחר אדם אחד אשר אמלא מן בעיניו שיקבלני
ללקט בשדה שלו: (ג) ותלך ותבוא. פת'
ותלך מאתה ותבוא ותלקט וכו': ויקר
מקרה. כך אירע המעשה שהוקרה לה לבוא
בתלקט

בהליכתה לקט. בשדה אחר הקוצרים עד
אשר לבעז. (ד) ה' עמכם: הס' לא ת' מריא כי אם שלמא, וידוע שאמרו ז"ל
שלוס

עמכם ויאמרו לו יברכה יהוה: הניאמר
פעו לגערו הנצב על-הקוצרים למי
הנערה הזאת: וישן הנער הנצב על-
הקוצרים ויאמר גערה מואביה היא
השבה עם-געמי משדי מואב: ונתאמר
אל-קטה--נא ואספתי בעמרים אחרי
הקוצרים ונתבוא ותעמוד מאז הבקר ועד-
עתה זה שבתה הבית מעט: ה ויאמר
פעו אל-רות הלוא שמעת בתי אל-תלכי
ללקט בשדה אחר וגם לא-תעבורי מזה
וכה תדבקין עם-גערתי: ט עיניך בשדה

לחם ואמר להצטדא שלמא
עמכו ואמרו לה קריא
נכדך: ה. ואמר בשו לשלמא
הקאב על פשלא. קא טאקה
דעלימא הא: ו. וישן
טליא ואמר לה אנתהאדי
מואביתא הי דאקה עם געמי
מן ארעא דמואב: ז. ואמר
אלקוט לקטא כתר פשלא.
ולקטת מן צפרא ועדא
לנחיתה: ח. ואמר בשו לרעה
ברתי לא שמיע לךי דמחלא
דמחלא דלא דילך לא
תלקוט משלהנא מן והנחיה
תקו עם טלחיה: ט. והנחיה
תווא אקא חצרו והנחיה

אשר

אדא

פירוש המקרא

באור התרגום

צחלקת השדה לבועז: (ה) למי הנערה
הזאת. מנהג העולם כל מי שצורך כרמו
או קוצר שדהו מעמיד ממנה אחד שלא
יכנס אדם נכרי ללקט בתוך שדהו בשעת
הקצירה, כי אם שארו הקרוב אליו. וכשנא
בועז לא שאל על נערות אחרות שהיה
מכיר ולא גער בנערו הנצב על הקוצרים
על מה הניח אותן הנערות ללקט, אלא
על רות הנדמת בציניו כנכריה הקפיד
עליה ושאל עליה למי וכו' כאילו גער
בו למה נתן לה רשות ללקט: (ו) היא
השבה כאילו משיבו, אף זאת מחמת קריבות
באה לבאן: (ז) ותאמר אלקטת וכו'. משיבו
אין לך להקפיד על דבר זה אפילו היא
עמדה מאז הבקר ועד עתה, ולא [עשתה
כן] אלא [לקטת] זה דבר מעט לנורך
חמותה שיושבת בבית ומפסה לה: זה שנתה
הבית מעט. פת' ר' מנחם דר חלבו
זה מעט לשבתה הבית: (ח) אל תלכי
ללקוט וכו'. לאחר שאמר לה: אל תלכי
וכו', מה נורך לומר: וגם לא תעבורי
מזה [וכה תדבקין וכו']? אלא כך אשר
לה, אל תלקוט בשדה אחר שלא יפגעו בך
בשדה אחר, שדבר כיבוד לאשה שצורכים

שלוש שמו של הקצ"ה. (ה) למי הנערה:
מא טאבא. והוא מורגל גם בל' חכמי:
מה טעמו של עובר זה, דבת הארץ ת"ר
עובא בישא, ושמע שמועה (מלכים ב' י"ט)
ת' הסורי ושמע עזא, והוא מעקר עזב
שהוראתו כמו דבב בעברי. וה"כ מא
עאבה, הוא כמו מה שמועה שמעת עליה,
מה ידעת עליה, ומזה הושאל השם ט"ב
על הידיעה מאיזה דבר כמו ט"ב געין
או ט"ב של שחיעה, כלומר דרך ואופן
הדבר הנודע ע"י הספור והשמועה, וללא
נורך כת' המוסף (ערך עיב הב'). שהוא
כמו ט"ב ע. (ו) הנצב על הקוצרי'.
בסורי לית' וגם הערבי לא תרגמו. נערה:
אנתתאה, דקדק לת' כן בעבור שכבר
היתה נשוי לאיש. (ז) ואספתי בעמרים:
לא ת' הסורי, וגם בערבי ליתא. ועד
עתה: ועדמא לנחיתה, וגם הע' העתיקו
כאילו כת' ועד הערב. זה שנתה וכו':
לא ת' הסורי, והע' העתיקו כאילו כת':
לא שנתה בשדה מעט. והערבי ת' כאילו
כת' "ותעמוד מאז וכו' לא שנה אל
הבית מעט. (ח) הלא שמעת: לא שמיע

[פוגעים] בה, אף כאן אם יפגעו בך נערי בועז, לכך נאמר וכה תדבקין עם
נערו תי, ואת הנערים צויתי לבלתי נגעד, וכן חמותה אומרת לה טוב בתי
כי תנאי עם נערו תי וכו': (ט) עיניך בשדה. ושאל תאמר (כשקצור) [ל'ל כשגמורו
לקצור]

רו ת ב

תרגום ד

אזלא דמרחו. הא פקדה
לשלא דאנש לא נהרקי. ואז
צדא אנכי ולי ואשתי מן
מין דקדו טלוא: י. ונשלח
על אשה על ארשא וסגרה
לה ואמרת מטל דאשפחת
כה מא כענדך למרעני.
דאכסנתא אגא: יא. ואמר
לה בעז מתאקרו אתאמר לי
מקם דמרתני עם חסדני מן
פתר דמית פעלכי דשפחתי
אבובי ואמכי ושר פתי כי
ואחיתי לעמא דלא ידעא
הייתי מואתחלי ומן מתחלי:
יב. נפרעכי מרעא אלהא
דאסראל ונתל אנכי הו
דאחיתי למסתמרו תחית
בנפוחי: יג. ואמרת לה מטל
דאשפחת כהמא כענדך מר
וביאתני

אשר יקצרו והלכת אחריהן הלא צויתי
את הנערים לבלתי נגעך וצמת והלכת
אל הנבלים ושתית מאשר ישאבון
הנערים: י. ותפל על פניה ותשתחו ארצה
ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך
להפירני ואנכי נכריה: יא. ויען בעז ויאמר
לה הגד הגד לי כל אשר עשית את-
חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך
ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל-עם אשר
לא ידעת תמול שלשם: יב. ישלם יהוה
פעלך ותהי משפחתך שלמה מעם יהוה
אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת-
כנפיו: יג. ותאמר אמצא חן בעיניך אדני

כי

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

לכור שדה זה] יש לי לילך בעל כרחי
בשדה אחר לכך נאמר ועיניך בשדה וכו'
והלכת אחריהן. וכן רות מספרת למותה:
גם כי אמר אלי וכו': והלכת אל הכלים.
אע"פ שאר אביונים היונאים ללקוע אחרי
הקוננים אינן ראין ללכת אל הכלים לשחות
מאשר ישאבון הנערים אבל את אס תנמאי
תלכי אל הכלים ושתי מאשר וכו': (י) ואנכי
נכריה. ומה ראית להכירני: (יא) הגד
הגד לי. למה שני פעמים? פת' הגד
אשר עזבת את אביך וכו' הוגד אשר
עזבת את ארץ מולדתך ותלכי וכו'. אילו
לא היה לך אב ואם כשיצאת משם הייתי
תולה הדבר כדי להתפרנס משראל, אילו
[יצאת] ממקום שלא מקום מכורותיך
ומולדותיך, שאין מכירין אותך, הייתי תולה
הדבר כדי להנשא לאיש משם, אבל

לכי במת לא, כאילו היה המאמר „אל
תלכי וכו'“ משל ידוע בפי ההמון, ובשגיל
המשל הזה אל תעבורי מזה, כאילו אמר
לה כל זמן שהיא מלקטת בתוך שדהו היא
איננה בשדה אחר מפני שהוא קרובה.
ולפי הפי' הזה מכוון מאוד מה שאמרה
רות לקמן פסוק י' מדוע וכו' להכירני
ואנכי נכריה. (ט) לבלתי נגעך: דאש
לא נהרקי, נהרקי עקרו ה' דא, והוראתו
כל"פ נגיעה להזיק. ומהו הלשון הוא מה
שנו (ב"ק פ"א מ"א) לא הרי השור
כהרי המבעה, ואין נורף למה שאמר
ר"ב (ע' הרי) שהוא לי יוני. אל הכלי:
בת' ליתא. (י) נכריה: אכסניתא, עקרו
ציוני מולדתך: ושרנתך, כאילו כת' רך ומולדתך.
(יג) נסתמי

עכשו אין לתלות הדבר בנורף פרנסה שהרי אביך ואמך קיימין, ואין לתלות הדבר
להנשא לאיש יצאת משם שהרי בתוך עמך ישבת ועזבת ארץ מולדתך ותלכי אל עם
אשר לא ידעת תמול שלשום וקשה לכל אדם ליקח אשה שאינו מכיר בה, לפיכך
אין לתלות הדבר שגאת לכאן כי אס לחסות תחת כנפיו: (יב) ישלם ה' פעלך וכו'.
לפי שהאשה העוזבת את אביה וארץ מולדתה ויוצאת לעם אשר לא ידעת ממוסרת פרנסה
ומתופר' איש הרמזי לה לפיכך הוא מברכה, בשגיל שיצאת לחסות תחת כנפיו ישלם לך
התקוה

תרגום

וביאתי ונמלית בלכתך דאמרת
ואנא אהיה איתך חרמא מן
אמרתך: יד ואמר לה בעז
בערתך ושרותא קרובא וכו' וכו'
מן לחמא. ואמרתה על גג
הצדא ויהי לה שחתיא
וצבע לחמא בחלבא וארמי
פחא דפריקתא ויהי לה
נאכלת וסכעת ואחרת:
טו. וקמא למלקט ופחד בעז
לעבודו ואמר: טו. תלקוטי
מן פינת פחא ולא התרונה:
ז. והיה לקטא בחקלא ערמא
לבקשא ותקשת אגיון ושבת
פחיו איתך מלא כילא דסערא:
ושקת

רות ב

כי נחמתי וכי דברת על-לב שפחתך
ואנכי לא אהיה באחת שפחתך: יד ואמר
לה בעז לעת האכל גשי חלם ואכלת
מן-הלחם וטבלת פתך בחמץ ותשב מצד
הקצרים ויצבט-לה קלי ותאכל ותשבע
ותתר: טו ותקם ללקט ויצו בעז את-
געריו לאמר גם בין העמרים תלקט ולא
תכלימוה: טו וגם של-תשלנו לה מן-
הצבתיים וצבתם ולקטתה ולא תגער-בה:
י ותלקט בשדה עד-הערב ותחבט את
אשר-לקטתה ויהי כאיפה שערים: יח ותשא
וחבוא

באור התרגום

פירושה המקרא

(יג) נחמתני: וביאתי, עקרו ביא
ענינו גל"ם זעק, ובנין פעל שמעמח את
זולתו עד שזעק מפני שמחה ומפני כן
נקרא המעמח מביא. ונמלא ביאה על עיני
נעקם גם בל"ם חכמים. ואנכי לא
א ה י ה: ת' הסורי כאילו כת' ואנכי אהי,
וכן העתיקו הכנעני: ואנכי הלא אהיה.
(יד) האכל: דערתא, שמחת ת"י שרות:
ועבדת פתך וכו', בתרגום יש גלגול
בפסוק הזה, הקדים בתרגומו: ותשב מצד
הקצרים, ות' ותשב ואתנה כאילו כת'
בהפעיל ומושב על בועז. ואח"כ ויצבע
לה קלי: ויהי לה שחתיא, שחתיא
הוא בל"ם תבואה למה שלא נתבשלה או
נתיבשה כל זרעה, וכן בל' משנה (פיאה
פ"ב מ"א) וקוצר לשחת מפסיק. וזה
ענין קלי, תבואה למה שנתחרבה בזה.
ואח"כ ועבדת פתך בחמץ, ותרגם
כאלו כת' ויעבול פת בחלב, ומושב
ג"כ על בועז. ועוד הוסיף: וארמי פתא

המקום משלם פרנסה ומנוח אשר יעבד
לך: (יד) ויצבע. פת' הושיע, כמו ששינונו
אחורים ותוך ובית הנזע, ומפרש בגמר'
מקום שזונעין בו: ותשבע ותותר. לפי
שאמר בסמוך ותתן לה את אשר הותרה
משבעה, קדם ולימדך שהותרה: (טו) גם
בין העמרים. שחר המלקטים אין ראשון
ללקט בין העמרים שלא ישמעו שיבליש מן
העומר אבל זו בין העמרים תלקט: ולא
תכלימוה. פת' ולא תשינו פניה ריקס,
כמו ולא הכלמנום שפת' ולא אלנו
מהם, לא מנענו מהם כל אשר שאלו ממנו.
וכן אין מכלים דבר בארץ, שפת' אין
אדם מונע מחברו לפי שכלם מלאים [כל
עוב] ואין גם אביון, כמו שמפרש מקום
אשר אין גם מחסור כל דבר. (טז) של
תשלנו. השליכו לה: מן הצבתיים. מלוא תפיס'
יד שאדם תופס בשעת קצירה קורא צבתיים
וכן בלשון משנה מלאן צבתי' או כרובות:
(יט) ואנה

דפריכתא, והוא ת' אחר של: ויצבע לה קלי. ות' כאלו כת', ויגבר' וכן ת' גם
הע'. פריכתא הוא מלשון מוללין מליכות ומפרכין קטניות ביט' (ביאה י"ב ע"ב).
וכת' רש"י (ר"ה י"ג ע"ב) של' פרכין אינו נופל אלא בקטניות ומכאן נראה שנופל
גם על התבואה. (טז) העמרים: כפא, הוא מלשון ששינו ומפספסין את הכפין
(שבת קנ"ה ע"א). ועקרו כסף, וכל' שהוא מעיין זוקף כפופים היפך קמה. כל פסוק
ט"ו מסר בתרגום פורי, ומלק פסוק ט"ו לז' פסוקים. (יז) כאיפה, כ"ל א,

רות ב

תרגום ה

יה. ושקלת אגיו ושלח
למדינתא. וכן יתן לחמקה
לקטא דלקטת ויהבת לה
מן הו קא דלקטת ואחרת:
יט. ואמרת לה חמקה איקא
לקטא הנית יוקנא נאחר
בהנתי גהוא ברך: והו מן
ראשפחתי רחמא בעניוהי:
ואשפיעה לחמקה איקא הות
ואקרא לה בעני שמא לגברא
דלקטא הות בחמקה יוקנא:
כ ואמרת געמי לכלתה ברך
הו קרא דלא אעבר חסרה
מן חוץ וכן מיתא. ואמרת
לה געמי קריבו הו גברא מן
תבני עתתו הו: כא ואמרת
רעות לחמקה נאמר לי חוב
דברקי לעבדי עדמא דגמור
חצרא בלה: כג ואמרת געמי
לרעות בלחה טיבכי ברחי
דברקת לעלמחה ולא אש
אחרת בחמקה דלא ידעתי:
כג. אלא נקפתי לאמחמה
דכעו

ותבוא העיר ותרא חמותה את אשר-
לקטה ותוצא ותתן לה את אשר-הותרה
משבעה: יט ותאמר לה חמותה איפה
לקטת היום ואנה עשית יהי מבירך ברוך
ותגד לחמותה את אשר-עשתה עמו
ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום
בעז: כ ותאמר געמי לכלתה ברוך הוא
ליהנה אשר לא-עזב חסדו את-החיים
ואת-המתים ותאמר לה געמי קרוב לנו
האיש מגאלנו הוא: כא ותאמר רות
המואבית גם בי-אמר אלי עם-הנערים
אשר-לי תדבקין עד אם-כלו את כל-
הקציר אשר-לי: כג ותאמר געמי אל-
רות בלחה טוב בתי כי תצאי עם-גערותי
ולא יפגעו-בך בשדה אחר: כג ותדבק
בגערות בעז לקט עד-כלות קציר--

השערים

פירוש המקרא

באור התרגום

וכן תרגם ירושלמי עשרון: מנילחא.
(יח) ותרא, ומוית, כאילו כת' ותרא
בהפעיל, וכן ת' גס הערבי: וארלחא.
והע' ת' כמו שהוא לפנינו בקל. (יט) ואנה
עשית: לא ת' הסורי. יהי מבירך
ברוך: ואחר דהויתו הוא ברוך, ומוסיף
עוד: והוא מן ראשכת וכו', נ"ל שהוא
הרכבה מ' תרגומי, הראשון קרא מקומך
ת' מבירך, וכן ת' יהי מקומך ברוך,
והאחרון העתיק כמו שהוא לפנינו ופירש
מבירך: מן ראשכת רחמא—ומשתי העתקו'
האלה נעשה בזמן מאוחר האחת כמו שהיא
לפנינו, או שפ' ואנה עשית (אוהו המנה)
יהי (עס) מבירך ברוך. (כ) ברוך הוא
לה: ברוך הוא מריא, מוסב על הקב"ה,
כאילו כת' ברוך הוא ה'. ות' כן בעבור
שלא ידע לכוון: אשר לא עזב וכו' אלא על
הקב"ה. (כג) ותדבק: אלא נקפתי,
כאילו

(יט) ואנה עשית. לשון ריח ושכר, כמו
עשה את כל הכבוד הזה, ומת' קנא ית
וכו', וכן ותעש הארץ, שפת' הרויחה, וכן
ועשת את התבואה: יהי מבירך. כמו איש
מאת מכרו. מה ראתה נעמי לשאל לה
איפה לקעת היום ומה ראתה לומר יהי
מבירך ברוך? אלא כיון שראתה שהביאה
איפה שעורים ליום אחד מה שאין אדם
אחר היוצא לקטע הקוצרים יכול לקטע
לעצמה ימים, אמרה אין זה לקט, שמא
אכל אחד מקרובינו לקעת היום שהבאת
כל זה, אמרי לי איפה לקעת היום ואנה
עשית אזי אפשר להביא כל כך, אלא ליקטת
היום [אכל] אחד ממכירינו לפיכך היא
אומרת יהי מבירך ברוך: (כא) עד אם
כלו. כמו עד אשר כלו. וכן אם רחץ ה'
כמו כאשר רחץ:

(א) מנוח

תרגום

רָכְנָו לְמַלְקֻט עֲרָא וְהַשְׁלֵם
הָעָרָא בְּסִפְרָא וְהִשְׁתָּא:
ג. א. וְהִתְבַּת רֵעוּתָא עִם הַמִּתְבָּה
וְאִתְבַּת לֵה נִשְׁתִּי בְּרִית
לֹא אֲכַשָּׂא לְכִי נִתְיָא וְנִשְׁתָּא
לְכִי: ב. וְהָא קָדִי מְחַסְפָּהוּ
הוּא הוּא בְּהִנּוּתִי עִם מְלִיכָתָהּ
וְהָא בְּהִנּוּתִי לְלִינָא אֲדָרָא
בְּסִפְרָא כְּשָׂא: ג. סְחִי הִכִּיל
וּמִשְׁחִי וְאִשְׁתְּכִי כְּכֹשְׁשִׁי
וְהִנּוּתִי לְאֲדָרָא וְלֹא תִתְּנוּ
לֵה עֲבָמָא דְלַעֵם וְשִׁתָּא:
ד. וְהָוָא מָא דְרִמְדָּא תִּסְמִינִי
לְכִלְכִּי בְּרִיבְתָא דְרִמְדָּא בְּתָ
וְתִתְּנִינִי וְתִרְמִינִי לֵית
בְּהִנּוּתִי וְהוּא נִאֲמַר לְכִי מָא
דְתִתְּנִינִי: ה. וְאִתְבַּת לֵה בְּלִ
מָא דְאֲקָרָא אֲנִי לִי אֲדָרָא:
ו. וְנִתְּנָתָא לְאֲדָרָא וְנִתְּנָתָא
מָא דְתִתְּנִינִי הַמִּתְבָּה: ז. וְכִד
אֲבָל קָדִי וְאִשְׁתִּי וְשָׂאָה לֵה
אֲתָא דְרִמְדָּא בְּגִנְהָ דְאֲדָרָא
וּבְמִתְּלָתָא דְשִׁנְתָּא בְּרִיבְתָא
בְּאֲדָרָא אֲתָת הִי בְּשִׁנְתָּא
וְגִלְתָּ

רות ב ג

הַשְׁעָרִים וְקָצִיר הַחֲטִיבִים וַתֵּשֶׁב אֶת־
חֲמוּתָהּ:

ג. א. וַתֹּאמֶר לָהּ גִּעְמִי חֲמוּתָהּ בְּתִי הֲלֹא
אֲבִיקֶשְׁלָךְ מְנוּחָ אֲשֶׁר וְיִיטֵב־לָךְ:
ב. וַעֲתָה הֲלֹא בָעִז מוֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית
אֶת־נַעֲרֹתֵינוּ הַגֵּה־הוּא זָרָה אֶת־גִּזְרֵן
הַשְׁעָרִים הַלִּילָה: ג. וְרַחֲצֵת וּסְכַת וּשְׁמַתִּי
שְׁמִלְתִּיךְ עֲדִיךְ וְיִרְדְּתִי הַגִּזְרֵן אֶל־תְּנוּעִי
לְאִישׁ עַד־כִּדְתּוֹ לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹ: ד. וַיְהִי
בְשֹׁכְבוֹ וַיִּדְעַת אֶת־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־
שָׁם וּבָאת וּגְלִית מְרִגְלָתִי וּשְׁכַבְתִּי וְהוּא
יִגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: ה. וַתֹּאמֶר
אֵלֶיהָ כָּל־אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי * אֲעִשֶׂה: וַתֵּרֶד
הַגִּזְרֵן וַתַּעַשׂ כְּכָל אֲשֶׁר־צִוְתָהּ חֲמוּתָהּ:
ו. וַיֵּאכַל בָּעִז וַיִּשֶׁת וְיִיטֵב לָבֹז וַיָּבֹא לְשֹׁכְבִי
בְּקֶצֶה הָעֵרְמָה וַתָּבֹא בִלְטָא וַתִּגַּל מְרִגְלָתִי
וּשְׁמַת קְרִי. וַיִּרְדַּת קְרִי. וּשְׁכַבַת קְרִי. אֵלֵי קְרִי וְלֹא כְתִי

פירושים קרא

באור התרגום

ג. (א) מנוח אשר ייעב לך. לכל איש שתהא
נשאת לו נקרא מנוח כמו שאמרה
למעלה ומלואן מנוחה אשה בית אישה,
אבל פעמים שהאשה נשאת לאיש שהוא בז
בה ואין זה מנוחה שלימה אבל אנקש לך
מנוח אשר ייעב לך והוא כדענו מודעתנו
אשר היית וכו' שהוא אדם נדיק ולא יחא
בז כך: (ב) הנה הוא זרה וכו'. דבר
מגונה
הגרון: לאדרא, כל שרצו
דרא שהוא כמו זרה בעברית והאל"ף נוסף בראש, ונקרא כן בעבור שזרים שם
התבואה. (ד) וגלית, לא ת' הסורי, ולורת תרגומו כאילו כתוב: וגלית ושכבת
מרגלותיו. (ו) ותבוא בלע, הסורי מוסיף: ובמחלנא דשנתא כד דמך באדרא
אתת הי בעושיא, ונ"ל שגם כאן יש הרכבה מנ' תרגומים שונים, האחד ת' ויאכל וישת
ויעב לבו — ויבוא לשכב: וכד אכל וכו' עד בגנה דאדרא. והאחר ת': ויעב לבו
ויבוא לשכב בקנה הערמה — כאשר היה טוב ללבו מתיקות השינה אחרי אשר שכב,
ולפי זה ת': ובמחלנא (שהוא ענין מתיקו) דשנתא כד דמך באדרא, ואחר זמן הרכיבו
שני התרגומים ונתהווה כזורתו לפנינו. בלע: בעושיא, וכן נלפנה ת"י נעשי.

ותגל

רות ג

תרגום ו

וגלת בנפא דמרטוטה ונפלת
לרת רגלוהי: ח. ויהא בקלנה
רלליא קד גברא מן שנתה
ותוה דחא אנתחא ודמקא
לרת רגלוהי: ט. ואמר לה
מא טאככי ואמכת לה אנא
אנא רעות אמקח אלא בנא
לאמקח בננא דמרטוטה
משל באנתהו תבע ורתהא:
י. ואמר לה בעז דריקא אנתי
לאקחא ברתו משל באשתי
חסדכי אחראי טב מן קדמאי
דלא ארת ברת ער מן
דשחיו או דמסגיני:
יא. השא ברתו לא תחלו
משל דכל דתאמרו לי אגבד
לכי. ודא גור בלה שרבתא
דעמו באנתחא אנתי דעשנא:
יב. והשא בקושהא אנא אנא

ותשקב: ח ויהי בחצי הלילה ויחרד
האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלותיו:
ט ויאמר מי-את ותאמר אנכי רות אמתך
ופרשת כנפך על-אמתך כי גאל אתה:
י ויאמר ברוכה את ליהוה בתי היטבת
חסדך האחרון מן-הראשון לבלתי-לכת
אחרי הבחורים אס-דל ואם-עשיר:
יא ועתה בתי אל-תיראי כל אשר-תאמרי
אעשה-לך כי יודע בל-שער עמי כי
אשת חיל את: יב ועתה כי אמנם כי אם
גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני: יג ליני
הלילה והיה בבקר אס-יגאלך טוב יגאל

אם כתיב ולא קרי. ל רנתי ואם

הבע ורתהא ברם ריו איהו אחרנא תבע ורתהא רתו קריב יתור מני: יג. והשא
בשרי יתנא ובתי עד נגהא ונחוא בצפרא או תבעני שפיר תבע וא ריו לא נצבא

באור התרגום

פירוש המקרא

ותגל מרגלותיו: וגלת כ' דמרטוטה,
מערב בגד ת' דשקל מרטוט ובל' חכמים
מוסיפין עוד סמ"ך ונקרא סמרטוט, וי"מ
אותו מעקר רע (ירמי' מ"ט כ"ד)
שעינו כמו רת, ונקרא' האדרת סמרטוט
מפני שמרתתה כשהאדם הולך. (יא) ועתה:
השא, והוא כמו השתא בל' חכמי' שהוא
במילואו: הא שעתא. כי יודע: ידעא
גיר. גיר מקורו יוני *gira*, והוא מלת
העס והסנה. שער עמי, תרגס לפי
הענין שרבתה דעמו, או שקרא שאר ת'
שער. והערבני ת' כאלו כת' כי יודע
כל העם באי שער עירי. והע' העתיקו
ג"כ כאלו כת': שאר. (יג) ליני הלילה,
גס כאן הורכבו ב' תרגומים, הא' תרגס
כתרי

מגונה לאשה לבקש איש אחד בניתו בפני
בני ביתו מפני החשד אבל הלילה הוא זורה
את גורן השעורים ובאת בלע: (ח) ויחרד
האיש וילפת. מקרא מסורס הוא ופת'
מסופו לראשו וזה פת' כשנער משנתו ופוע
ידיו ורגליו והרגיש שהאשה שוכבת מרגלותיו
בדבר זה חרד: וילפת. לשון פישוע יד'ס
ורגליס, לשון עיקוס, כמנהג אדם שנער
משנתו פושע ידיו ורגליו מעקס לכאן ולכאן
וכן וילפת שמשון: (ט) אנכי רות אמתך
וכו'. כאלו אומרת לא לשם זנות באתי
לכאן אלא להנשא לך כי גואל אתה. ומה
שסתם כאן מפורש בסוף הספר ביום קנותך
השדה מיד נעמי וכו' אשת המת קניית וכו':
(י) היטבת חסדך האחרון וכו'. פת' עד
שלא באת אללי הייתי יכול לומר ולחלות

הדבר שלכך תגייירת שהיוס או מחר תתני
אשה בנחור דל מזון עשיר, אבל עכשו הוברר
שמים: (יא) כי יודע כל שער עמי וכו'. פת'
הגונה ובזו בה ומתגנה בה, אבל אני אשא אותך ואיני מתגנה בך אלא מתכבד אני
בך כי יודע וכו' ואשת מיל עטרה לבעלה: (יג) אם יגאלך טוב. פת' אם יגאלך הגואל
הקרוב

וְאִם-לֹא יִחַפֵּץ לְגֹאֲלֶךָ וְגֹאֲלֶיךָ אֲנִי
חִי-יִהְיֶה שְׂכָרִי עַד-הַבֹּקֶר: י' וְתִשָּׁבֵב
מְרִגְלוֹתָ עַד-הַבֹּקֶר וְתִקֵּם בְּטָרוֹם יָכִיר
אִישׁ אֶת-רַעְיוֹנוֹ וַיֹּאמֶר אֶל-יְוֹדָע כִּי-בָאָה
הָאִשָּׁה הַגֵּרָה: טו וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת
אֲשֶׁר-עָלֶיךָ וְאַחֲזִי-בָהּ וְתֹאחֲזִי בָהּ וַיִּמַּד
שֵׁשׁ-שָׁעִירִים וַיֵּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֵא הָעִיר:
טז וַתָּבוֹא אֶל-חֲמוּתָהּ וַתֹּאמֶר מִי-אַתְּ בְּתִי
וַתַּגְדֵּל-לָהּ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה-לָּהּ הָאִישׁ:
יז וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ הַשָּׁעִירִים הָאֵלֶּה גָּתָן לִי
כִּי אָמַר * אֶל-תָּבוֹאִי רִיקָם אֶל-חֲמוּתֶךָ:
יח וַתֹּאמֶר שְׂבִי בְתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְעִין אֵיךְ

רְחֻמְכִי אֵלָּא אֲנִי אֲחַבְכִּי
וְאָמַר לָהּ רַמְכִּי עַד צִפְרָא:
יד וְרַמְכָּת לֹחַת רַגְלֶיהָ עֲרָמָא
רְנַנְתָּ וְקָמַת בְּצִפְרָא כִּד
עֲמִישׁ עַד לֹא אִנְשׁ נָדַע
לְחַכְכָּה וְאָמַרְתָּ לָּהּ רַלָּא אִנְשׁ
נָדַע רְנַנְתָּ לֹחַת לְאִדְרָא:
טו וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעִז פְּרוֹסִי
מִרְטוּסְכִי וּפְרַסְתָּ וְאָכִיל
וְאָרְמִי לָהּ שְׁתָּא בְּלִיזָא בְּסִפְרָא
וְאָרִים עָלֶיהָ וְשָׁכַחַת וְאַחַת
לְמִדְרִינְתָּא: טז וַעֲלַת לֹחַת
חֲמֻתָּהּ וַאֲמָרָא לָהּ חֲמֻתָּהּ
מִן אֲנִי בְרַחֲמִי וְאָמָרָא לָהּ
אֲנִי אֲנִי רַעֲיוֹת וְאָמַרְתָּ לָהּ
כָּל מָא רַעְבֵּד לָהּ בְּעִז:
יז וְרַחֲבָה לָהּ שְׁתָּא בְּלִיזָא
בְּסִפְרָא וַאֲמָרָה לָהּ רַלָּא חֲסִילִין
לִּית חֲמֻכִּי סְרִיקָאִית:

מְרִגְלוֹתָיו קָרִי. יחיד ג. אלי קרי ולא כתיב יסל
יח. וְאָמָרָא לָהּ חֲמֻתָּה חֲבִי בְרַחֲמִי עַד תִּדְעִין לָא גִיר שְׁלָא

פִּירוּשׁ הַמִּקְרָא

בְּאוֹר הַתַּרְגוּם

הקרוז ממני הרי טוב, יגאל: (יד) ותקס
בערס וכו'. פת' לפי שזלמה בערס יכיר
איש את רעהו: (טו) הבן. פת' כמו הנה
נתחכמה: וישת עליה. שש מדות העשור:
(טז) מי את בתי. פת' מה מזאת. וכן
הוא אומר ויאמרו להם אחיהם מי אתם
פת' מה מזאתם (א"ל שש בשופטים י"ח
ח' לא נמלא מי אתם אלל מה אתם):
(טז) את כל אשר עשה לה האיש. שהנטיח
לבושה: (יז) כי אמר אלי אל תבואי וכו'.
שלא תאמר מה לורך לך בשש עשורים
האלה מאמר שהנטיח לישראל אותך הרי כל
אשר לו בידך, לכך הוזכר' לפרש לא לזרבי
נתנס לי אלל כי אמר אלי אל תבואי ריקס
אל חמותך: (יח) שבי בתי. המתניני: כי
לא

כתרי יומנא, והאחר ת' בותי עד נגהא,
ונתחברו לאחר. בות נס' ובערבי ענינו
כמו לון בערבי, שהייה ושינה, ומעקר
הזה השם ב' ית בעברית. ונ"ל שמה הוא
ג"כ מה שהורגלו חכמי' בלשונם: בת אחת,
וענינו בשהייה אחת בלא הפסק בנתיים.
טו ב: שפיר, וכן השנעים והערבי. חי
ה', לא תרגם הסורני. (יד) ותקס,
הס' מוסיף: בנפרא כד עמוט, כאילו כת'
ותקס בנפר בעור חשך. ויאמר: ואמרת
לה, כאילו כת' ותאמר, והביאו לזה הת'
הקוץ: מה ענין ויאמר אל אל יודע וכו'
מאמר שהיא קמה בכר, ולפי תרגו' הוא
נתינת טעם למה קמה בערס יכיר וכו'
כי אמרה אל יודע וכו'. בזה האשה,
ת' כאילו כת': בתי, ומורגל הוא בל'
המדבר ג"כ להשתמש בלשון, "אותו איש"

על המדבר בערו. והע' ת' כאילו כת':
ת' הס' כאילו כת' ותבוא, מוסב על רות, וכן ת' הערבי: ודמלת. (טז) מי את בתי,
לא ת' כמו למעלה פס' ט: מא טאבכי, אלל: מן אנת ברת? והוסיף תשובת
רות: "אני רות!" — והשבע' העתיקו כאילו כת': ותבא אל חמותה ותאמר בתי!
ותגד לה וכו'. והערבי ת' "מי את בתי": מאדא פעלת יא אבנתי? והוא על פי
העלובות, כי כן רוב השנויים הנאים בת' הערבי שהדפיסו מנחת הערפת פוגחניט
מקורם בצלוגוטט. והתרגום הזה קרוז לדעת ר' יונה המדקדק הביאו הראב"ע.
ות' הסורני מסכים עם פי' הראב"ע שלא הכירה אותה חמותה. (יח) איך יפול

רו ת ג ד

יפל דבר פי לא ישקם האיש פי-אם-

כלה הדבר היום:

ד א ובעז עליה השער וישב שם והנה

הגזאל עבר אשר דבר בעז ויאמר

סורה שבה פה פלגי אלמני ויסר וישב:

ב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר

שבו-פה וישבו: ג ויאמר לגאל חלקת

השדה אשר לאחינו דאלימלך מכרה

נעמי השבה משדה מואב: ד ואני אמרתי

אגלה אותה לאמר קנה גגד הישבים

ונגד זקני עמי אם-תגאל גאל ואם-לא

יגאל

היחביו והשא אגרו דבע אנה דבע ואן לא דבע אנה אמר לי ואדע דלא הוית

חבועא

ת ר ג ו ס ז

גברא ערקא דמקרב לה
דינא וימנא:

ד א. וסלק בעז ויחב על

תרעא דמדינתא והא חבוע

מירחא דערב הו דאמר עלוהי

בעז ואמר לה הא חב הרקא

הו דין אמר לה מנו ויחב

לוחה: ב. ונבא לה עסרא

גברא מו קבא דמדינתא

ואחב אנו לוחה: ג ואמר

לחכע דרחתא פל גוהא

דחלקא דאחינו אלימלך זכנת

לי נעמי: ד. ואנא אמרת

דאגלא ואודע ואמר לדורתי

את קדם הליו דחביו ואנא

אנא דחית נפשי למאמר

ולמקנא קדם חליו קבא נעמי

דחביו והשא אגרו דבע אנה דבע ואן לא דבע אנה אמר לי ואדע דלא הוית

חבועא

ב א ו ר ת ר ג ו ס

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ד בר, לא ת' הס' והערני תרגס לפי
הענין: חתי ננדר מא יכון לך.

ד (א) שבה פה: תב הרבא, הרי"ג

נוספת במלת הרבא כנהוג בסורי

והוא כמו הבא. פלוגי אלמוני:

הו דין אמר לה מנו, כלו' הגזאל אמר

לבעז: מה אתה רוצה, ונ"ל שתרגס כן

מפני שקרא אלמני כאילו כת' א"ל מנו,

והראשון ראשי תיבות של אמר לה,

ובשמואל א' כ"א כ' ת' אל מקום פלגי אלמוני: אתרא דגנא ומעמי. ובמלכים ב'

ו' מ' אל מקום פלוגי תמנתי: באתרא פלן כמנו וחתעמשו. (ב) ויקח עשרה וכו':

וגבא, והוא ענין כניסה ואסיפה, ומה העיקר גם בלשון חכמים גבייה הוא

אסיפת הממון מאת המחויב לתת, וכן גבאי נדקה הממונה על אסיפת הממון

שפוסקין לנדקה. ויש לו אח מכפולי העי"ן לקושש קש ת' לגבנה גילי. (ג) מדרה:

זכנת לי, הוסיף מלת לי, מפני שאמר לקמן פס' ע' כי קניתי את כל אשר וכו'

מיד נעמי. ואמר גם: עדים אתם היום כלו' עדי' אחי שפוסקין שקניתי כבד מיד

נעמי קיים ואין לגזאל הקודם שוב שום טענה על המכר שמכרה לי נעמי קודם

לכן. השבה משדה מואב, לא תרגס הסורי. (ד) ואני אמרתי: ואנא אמרת

דאגלא וכו', והוסיף עוד: ואנא אנא דחית נפשי וכו', והס' ב' תרגומים שונים של

ואני אמרתי וכו' והרכיבם לאחד. ולפי הת' הראשון קנה בזווי ומוסב על הגזאל,

לא ישקוט וכו'. אחרי שנבע לך לכלות
הדבר בבקר:

ד (א) פלגי. יש לי לגלות דבר עמום ומכוס'

ותרגומו [בשמואל א' כ"א ג'] כפי

ועמיר, אתו בית מישרתא פלוגי והוא כמו

כי יפלא ממך ות' ארי יתכסי: אלמוני.

כמו אלס, שנחתק הדבר ולא נתגלה עד

היום: (ד) אגלה אזנך. פת' ואדעה כי אין

וכו'

ובשמואל א' כ"א כ' ת' אל מקום פלגי אלמוני: אתרא דגנא ומעמי. ובמלכים ב'

ו' מ' אל מקום פלוגי תמנתי: באתרא פלן כמנו וחתעמשו. (ב) ויקח עשרה וכו':

וגבא, והוא ענין כניסה ואסיפה, ומה העיקר גם בלשון חכמים גבייה הוא

אסיפת הממון מאת המחויב לתת, וכן גבאי נדקה הממונה על אסיפת הממון

שפוסקין לנדקה. ויש לו אח מכפולי העי"ן לקושש קש ת' לגבנה גילי. (ג) מדרה:

זכנת לי, הוסיף מלת לי, מפני שאמר לקמן פס' ע' כי קניתי את כל אשר וכו'

מיד נעמי. ואמר גם: עדים אתם היום כלו' עדי' אחי שפוסקין שקניתי כבד מיד

נעמי קיים ואין לגזאל הקודם שוב שום טענה על המכר שמכרה לי נעמי קודם

לכן. השבה משדה מואב, לא תרגס הסורי. (ד) ואני אמרתי: ואנא אמרת

דאגלא וכו', והוסיף עוד: ואנא אנא דחית נפשי וכו', והס' ב' תרגומים שונים של

ואני אמרתי וכו' והרכיבם לאחד. ולפי הת' הראשון קנה בזווי ומוסב על הגזאל,

תרגס

תרגום

רות ד

יגאל הגידה לי ואדע* כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך ויאמר אנכי אגאל: ה ויאמר בעז ביום קנותך השדה מיד געמי ומאת רות המואביה אשת המת קניתי להקים שם המת על-נחלתו: ויאמר הגאל לא אוכל לגאול-לי פן-אשחית את-נחלתי גאל-לך אתה את-גאולתי כי לא-אוכל לגאול: וזאת לפני בישראל על-הגאלה ועל-התמורה לקים כל-דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל: ה ויאמר הגאל לבעז קנה-לך ואדעה קרי יתיר י יתיר וישלף

תבטא ואנא אהבא ואמר תבטא: ה. ואמר בעז ביום קניתיך רובו אתה חקלא מן געמי ורשתי מואביהא אנתח רהו רמיה קני געמא דהקרי שקא רמיהא על ירחיחא: ו. ואמר תבטא לא משקח אגא דאדעב רמא אהבא ירחיח תבטא אנת משל חסידות תמנתי דילי דלא משקח אגא דאדעב: ז. והרא תבטא דא קדמת בני אסראל וזולתך דהבטא לקמיה שרא גברא מקאנה וזכר לחברתו והראו סהודא דאסראל: ח. ואמר הו הבטא לבעז קני לגשך ושרא

סירוש המרא

באור התרגום

וכו': זולתך לגאול. קרוב אחר לגאול: ואנכי אחריך. קרוב אחריך יותר מכל קרובי אלימלך: (ה) ביום קנותך וכו'. פת' אין אתה ראוי לגאול את השדה מיד הקונה אותה אם לא תקנהו בחמלה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת, שכל אשר לאלימלך וכל אשר לכליון ומחלון משועבדין לבנותיהן בכתובתן ואין קרקעות שלהן נקנות אלא למי שיקנה את רות המואביה לו לאשה כדי להקים שם המת וכו', שכל מי שיעבור על השדה וישאל למי השדה הזה ישיבוהו של איש פלוני הוא, ויאמר הלא זה של מחלון היה? ישיבוהו: הלא הוא נשא את אלמנתו, נמלא שם המת נזכר על נחלתו: (ו) לא אוכל לגאול פן וכו'. איני יכול לגאול נחלה זו אם לא אמכור את נחלתי, ואיני רוצה להשחית כדי לגאול נחלת אחרים: (ז) וזאת לפני. מה עדויות הללו קונים עכשיו בקנין בנכף בגדיה היו דורות הראשונים קונים ע"י שלף איש נעלו ונתן לרעהו: וזאת התעודה. הקנין הזה הוא עדות בישראל, שאם לאחר מעידים עדים שקנה לו בקנין זה, אין לאחר קנין כלום

תרג' כאילו נת' תגאל וכן ת' גס הע'. כי אין זולתך וכו'. הפ' ת' כאילו כת': ואדע כי אינך גואל ואנכי אגאל. (ה) ומאת רות: ורשתי מואביהא וכו', לא שיקנה השדה גס מאת רות, אלא ביום שיקנה השדה מאת נעמי מל עליו החיוב לקנות גס את רות להקים וכו' וקרא: ואת ת' ומאת. והע' העתיקו כאילו כת' אחר אשת המת: וגס אותה קניתי להקים וכו'. (ו) כי לא אוכל לגאול, ה' מוסף מעל ספירות הימנותי דילי, וזה אין לו מובן כלל, ונ"ל שהחליף שופר טועה ר"ש ת' דלית ושהם דומין זה לזה גס בכתב הסורי כמו בעברי, ורק הנקודה אם היא למעלה או למטה מן האות תחלק) וכתב חסידות ת' חסידות, וחסידות הימנותי דילי הוא לשון שבועה, ות' כן כדי לפדש למה נאמר פעמיי לא אוכל לגאול, ואמר שהני הוא על דרך המקיים דבריו הראשונים ונשבע עליהם שהם אמת. (ז) וזאת לפני כני ת' כאילו כת': וזאת הגאולה לפני בני ישראל. על הגאולה ועל התמורה, ת' כאילו כת': על תמורת הגאולה לקים שלף וכו', ואשר בא לפנינו במקר': כל דבר לא ת' הסורי. ואולי פה כל

רו ת ד

תרנז ח

וישלה געלוי: ט ויאמר בעז לזקנים וכל-
העם עדים אתם היום כי קניתי את-
כל-אשר לאלימלך ואת כל-אשר לכליון
ומחלון מיד געמי: יגם את-רות המואביה
אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים
שם במת על-גמלתו ולא-יכרת שם המת
מעם אחיו ומשער מקומו עדים אתם
היום: יא ויאמרו כל-העם אשר בשער
והזקנים עדים ותן יהוה את-האשה
הבאה אל-ביתך כרחל וכלאה אשר בנו
שתיהם

וישלה מן הגלוהי: ט. ואמר
קעז לקבא ור' קלה עמא
אנתון סתרו ויקנא רבתי לי
כל מהם דאיה הוא למליון
ולקניו מן אידא דעמי:
י. ולכי דענת מואביתא אנתת
מליון נסכתבי לי אנתתא
למקמי שמה דמיתא עד
ירחיתת דלא נחשעא דרבנה
דמיתא מן בית אחוזי ומן
שרביתא אנתון סתרו ויקנא:
יא. דענת סבא וכלה עמא
דכתיבא דמיתא ואחיו
סתרו וירכבו ויאמרו לה
נשבר מריא אנתתא דידא
דמיתא איד דחיל ואיד לא

שתיהם

פירוש הקרא

באור התרנז

דבר: כל דבר תמורת הגאולה ולא מש
לתרגמו. (ח) וישלח נעלו: ושרא מן
רגלוהי. והע' העתיקו כאלו כת': וישלח
נעלו ויתן לו. [אלא. אם אמת שליש'
הנעל הי' סימן לתמורת הגאולה ולא לקנין
אחר, "ל שזה שלף הגאול הקודם נעלו
מעל רגלו ונתנו לגאול הבא אחריו, רנה
לרמו שמתה אין חל עליו החיוב להקי'
שם המת, ואין לאשת המת שם דין ודבר
אחר, ואם ימאן לקחתה לא אותו יקראו
בעבור כן בית מלון הנעל, כי החיוב חל
מעתה על הגאול הבא אחריו, והיה אם
ימאן זה להקים שם המת, וחלשה נעלו
מעל רגלו — כי הגאול הראשון שלף הנעל
ונתן לזה לסימן כי החיוב מוטל על השני —
וזאת היא השערה לפי הח' ובאמת אנו
אין לנו אלא מה שעיינו ראוות במקרא
קדש, ושם כתוב שלישית הנעל היה קנין
לכל דבר. (י) וגם את רות וכו',
ת' סורי בנוכח כאלו נקוד וכתוב: וגם
את רות המואביה קניתי לי וכו'.

כלום תרעומת: (י) להקים שם המת וכו'
ולא יכרת שם המת וכו'. כל אחד מישאל
אפי' רחוק שלא היה מקרובי אלימלך והי'
קונה את רות לו לאשה וגם היה קונה
את השדה מיד געמי, אפי' כן היה מקים
שם המת על נחלתו לפי שהקראו משועבדו'
לכתובתם אבל מעם אחיו משער מקומו
היה נקבת שם המת, אבל עכשיו שנשאת
רות המואביה אשת מחלון לאחד מקרובי
אלימלך לא יכרת שם המת מעם אחיו
משער מקומו: (יא) יתן ה' וכו'. [מה
ראו לומר כך] בבאן: אלא ראו מה שאמר
לו בועז לגאול לגאול את השדה, היה
מזומן לגאול ויאמר אנכי אגאל, כשחזר
בועז ואמר לו ביום קנותך וכו' אשת המת
קניתי להקים וכו', השיבו הגאול לא אוכל
לגאול פן אשחית וכו' הביטו הזקני' שאינו
מסב לגאול אלא מפני המואביה שגנאי
הוא לו לקחתה לפיכך אמרו לו הזקנים
יתן וכו' כרחל וכלאה אשר בנו וכו'.

רחל

והוא המאמר שעשה בה וע"י המאמר הזה קבאה, ואחר המאמר אמר עוד הפעם:
עדים אתם היום, כלו' עדים אתם גם על הקנין הזה כמו על קנין השדה שקניתי
מיד געמי. ולא יכרת: דלא נחשעא, טעם הוראתו שכתוב וכן תרגם הפ' שכתוב
בכל מקום, אל תעוש ת"י טעמי. (יא) כל העם אשר בשער והזקנים, הסורי
הקדים בתרגומו הזקנים כמו למעלה בפסוק ע'. ולפינו במקרא הקדים העם

שְׁתִּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה־חֵיל
בְּאֶפְרָתָה וְקָרָא־שֵׁם בְּבֵית לָחֶם: י' וַיְהִי
בֵּיתָהּ בְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר יֵלְדָה תָּמָר לַיהוּדָה
מִן־הַזֶּרַע אֲשֶׁר יָתַן יְהוָה לָהּ מִן־הַנֶּעֱרָה
הַזֹּאת: י" וַיָּקָח בָּעֵז אֶת־רוּת וַתְּהִי־לוֹ
לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הָרִיוֹן
וַתֵּלֶד בֶּן: י" וַתֹּאמְרֶנָּה הַנָּשִׁים אֶל־נָעֲמִי
בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָהּ גֹּאֲלָהּ
הַיּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: טו וַהֲיָה לָהּ
לְמָשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכֹלֶלֶת אֶת־שִׁיבְתָהּ כִּי
כָלַתָּה אֲשֶׁר אָהַבְתָּהּ יִלְדָתָהּ אֲשֶׁר הָיָה
טוֹבָהּ לָהּ מִשְׁכָּעָהּ בָּנִים: טו וַתִּקַּח נָעֲמִי
אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתָּהוּ בְּחִיקָהּ וַתְּהִי־לוֹ
לְאִמָּנָה: י' וַתִּקְרָאנָה לוֹ הַשְּׂכָנוֹת שֵׁם
לְאִמֶּר יֶלֶד בֶּן נָעֲמִי וַתִּקְרָאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד

הַלֵּל וְהָגִינוּ תַּרְסִיחֵינוּ בְּנֵי
בֵּיתָהּ לְאִסְרָאֵל וְעוֹבֵד חֵילָא
בְּאֶפְרָתָה וְקָרִי שְׁמָהּ בֵּית
לָחֶם: יב. וְהָיָה בְּיָדָהּ אִיד
בֵּיתָהּ דְּפֶרֶץ הוּא הַלְלָה תָּמָר
לְיִהוּדָה וְנָתַל לָהּ מִן־הַזֶּרַע
מִן אֶתְמָתָה דְּרָא: יג. וְנִסְבָּה
לְרֵעֻת נְהוֹת לָהּ אֶתְמָתָה וְעַל
לְנֶהֱמָה וְהָיָה לָהּ מִרְיָא וְכֻטְנָה
וְקִדְרָה דְּרָא: יד. נִאֲמָרָה נָשָׂא
נָעֲמִי דְּרִיכֵי מִרְיָא דְּלֹא
אֶעְיָר לָכִי תְּבֻעָה יִמְנָא
וְתִקְרִי שְׁמָהּ בְּאִסְרָאֵל:
טו. וְעוֹבֵד מִכְרָאֵהּ לְנָעֲמִי
וּמִתְרַסֵּנָהּ לְמִדְּנָחֵי מִשְׁל
דְּכֹלֶלֶתָהּ בְּאֶתְמָתָהּ יִלְדָתָהּ
הָיָה טָאבָהּ כְּשִׁנְיָהּ יִתִּיר מִן
שְׁבָעָה בָּנִין: טז. וַתִּשְׁלַחָהּ
נָעֲמִי לְטָלִיא וְהָיָה לָהּ
קִרְבֵּינָתָהּ: יז. וְאֶמְרִי שְׁבָכָהּ
אֶתְלִיר דְּרָא לְנָעֲמִי וְקָרִי שְׁמָהּ
עוֹבֵד

הוא

סִירוּשׁ הַמִּקְרָא

בִּאּוּר הַתַּרְגוּם

רחל ונאה לבן אביהם עובד ע"ז היה בא
יעקב וגו' רותם ונשאן ובנו שתייה את
בית ישראל. ולא עוד אלא וקיננו פרץ ולא
מתמר וכל משפחתנו ינאה מתמר אף אחת
אם אחת נושא את רות חין אחת מחגנה
בה, י"ר שיתן לך ד' את האשה וכו': ועשה
חיל. י"ר שילא מלכות מן הזרע אשר יתן
ד' לך מן הנערה הזאת, שאין חיל האמור
באן אלא מלכות כענין שנאמר בשאול ויעש
שאל חיל: וקרא שם. י"ר שתלד בן ויקרא
שם. שם האמור באן הוא בן כמו והביתי
לצבל שם ושאר בן ונכד (שם האמור בכל
כ"ד ספרים הוא בן) וכן ויקרא ב' זה
שמי: (יד) ויקרא שמו בישראל. י"ר
שיתקיים צעול שיראה ויארץ ימים (יז) ילד
בן לנעמי. מפני שכלתה אשר אהבת' ילדתו:
ותקראנה שמו עובד. למה? זה יהי' עובד
את

כדי לשמוך זכר הזקנים אל הנדכה כי הם
צרכוהו. ועשה חיל, ת' כאילו כת':
ועשה חילים, והע' העתיקו כאילו כת':
ועשו, ומופס על רחל ונאה. וקרא
שם וכו', ת' הסורי כאילו כת': וקראו
שמה (של העיר) בית לחם. (יב) מן
הזרע אשר יתן וכו', ת' הסורי כאילו
כת': ויתן ד' לך זרע מן הנערה הזאת.
(יד) לא השבית: דלא אענד, ענד בפעל
ענינו הלך ועבר, וכן הוא באגרות
דפלוס דלות קורניתא ב' ה' ז' דנענד
מן פגרא, ויהיה א"ב הוראתו באפעל דלא
אענד אשר לא העביר והוא ענין לא
השבית. ויקרא שמו, ת' כאילו
כת': ותקראי שמו. והע' העתיקו
כאילו כת': ותקראי שמך בישראל.
(טו) ולכלכל: ומתרסינא, וכן תרגם
כמעט בכל מקום כלכל בשאר תרגם.
את שיתן: למדינתני, אולי קרא המדרגם שיתן ת' שיתן. (יז) ותקראנה
לו וכו', תרגם כאילו כתב: ותאמרנה השכנות יולד בן לנעמי ותקראנה וכו':
(יט) רס

ר ו ת ד

ת ד ג ו ס ט

עבד ה' אבותי ואישי
אבותי ודודי: יח. וְהָיוּ
חֲלָדָהּ רֶפֶץ פֶּרֶץ אֹלֶר
לְחָצוֹן: יט. חָצוֹן אֹלֶר
לְאֶרֶם אֶרֶם אֹלֶר לְעִמְיָנָב:
כ. עִמְיָנָב אֹלֶר לְחָצוֹן
וְחָצוֹן אֹלֶר לְשָׂא: כא וְשָׂא
אֹלֶר לְבָעַז וְבָעַז אֹלֶר
לְעִבְד: כב. וְעִבְד אֹלֶר
לְאִישִׁי וְאִישִׁי אֹלֶר לְדוֹד
מִלְכָּא:

שְׁלֹם בְּחָבָא בְּרֵעוֹת מוֹאֲבִיָּהּ וְלֹאֲלֵהָ שׁוֹבָהָא:

הוא אבי ישי אבי דוד: יח ואלה תולדות
פרץ פרץ הוליד את-חצרון: יט וחצרון
הוליד את-רם ורם הוליד את-עמינב:
כ ועמינב הוליד את-נחשון ונחשון
הוליד את-שלמה: כא ושלמון הוליד
את-בעז ובעז הוליד את-עובד: כב ועובד
הוליד את-ישי וישי הוליד את-דוד:

ב א ו ר ה ת ר ג ו ס

ס י ר ו ש ה מ ק ר א

(יט) רס,הס' כת': א ר ס, וכן כת' גס'הע',
ובד"הי א' ז' ע' כת' הס' רס כמו שהוא
במקרא, והע' כת' גס שס א ר ס. שלמה
ושלמון כת' הס' של א, והע' כתבו
כמו שהוא לפנינו במקרא, ובד"הי במקו'
הנ"ל כת' גס הסורי כמו שהוא במקרא.
(כב) את דוד, הס' מוסיף מלכא.

את נעמי ומכלכל את שבתה: (יח) ואלה
תולדות פרץ וכו'. מה ראה הכתוב ליחס
כאן תולדות פרץ? אלא ללמדך שבשביל
שבאה רות לחסות תחת כנפי שכינה יצא
ממנה מלכות הנדק שתפרח בימינו ועל מי
מנוחות ינהלנו וכימות ענייתנו כן תשמחנו:
נמסלה ספר רות. בעזרת המו"ל למירות.

שיר השירים

תרגום

א א לשיר השירים אשר לשלמה:

ב ישקני מנשקות פיהו כיוטבים

ג דדיך מיין: ג לריח שמניך טובים שמן

ד תורק שמך על-בן עלמות אהבוד: דמשכני

ה ש רנתי אחרך

ו שך משל הנא עלוקתא רחמנך: ג. גרני כתרך נרתי

ז אעליני

ח חכמת חכמתא רילה
ט שלמיון: כחבא רמחקרא
י עבראית שירת שירין אוכית
יא תשכחה תשכחא:

א א. גנשקני מן נשקתא
ב דבוקה משל רשקין
ג רחמך מן תקרא: ב. לריח
ד כסמניך טבא משקא רמקרא

ה שך משל הנא עלוקתא רחמנך: ג. גרני כתרך נרתי
ז אעליני

פירוש הקרא

באור התרגום

א (א) שיר השירים אשר לשלמה. הסופר מגיד לנו שלמה שר השירה הזאת, ולא דברי שלמה הם. והתחלת הספר 'ישקני מנשקות', וכן דברי קהלת דברי סופר הם, וכן משלי שלמה דברי סופר הם, שמספר משלות צנספר זה שלמה, והתחלת הספר מפ' למטה. ופי' שיר השירים שיר זה אחד משירים אשר אמר שלמה, אשר הרבה שירים אמר הוא שני' ויהי שירי חמשה ואלף. ומפני מה נכתב זה מכולם? לפיכך נכתב שנתחבב לעולם. ומדרש דכתב עליהם המשלים, ולפיכך נכתב שדרשוהו לענין שיעבוד ובוראם חפץ ותאב לגואלם ולהצדיקם מן העמים להיות לו לעם והם משתוקקים אליו ובוטחים בו שלא יעזבם לאורך ימים ויגאלם ברחמיו וברוב חסדיו

תוב חכמת וכו', לפי שדר המגלות נת"ס קהלת רות ואח"כ ש"ה אמר תוב חכמת וכו' שגם זה הוא מחכמ' שלמה, וקראו חכמת החכמה. (ב) ישקני, לפנינו במקרא הוא פסוק ב' והסודי מחיל כאן פסוק א'. (ג) שמיך: בסמניך, כאילו כת' בשמיך, ונקרא בשמיך גס שמן בשמים, והע' העתיקו ג' כ שמיך בשם עסקייתו שהוא שמן המור, רק שהעתיקו כאילו כת': וריח שמיך עוז מכל בשמים. שמן תורק: משחא דמורא, כאילו כת' שמן המור, ושיעור התרגום, בצביל ריח שמיך הטובים נקרא שמך שמן המור: (ד) משכני: גדיני, עקרו נגד ומה הלשון שני (אבות פ"א מ"ג) נגיד שם

וראה שלמה במחזה כל אלה וכתב דוגמא בו ואשתו ורעותיה: (ז) ישקני וכו'. פי' לפי פשוטו, אשה אחת היתה לשלמה אהובה יותר מכל נשיו והיא מחבבת אותו ועליה אמר השירה הזאת ועל רוב חיבתה ועל המעשה אשר נעשה כמו שמספר למטה, והמקראות שלמטה מסייעות שאחת היתה לו אהובה יותר מכולם שני' למטה שיש המה מלכות וכו' שכולם נא, ואחת היא יונתי החביבה לי על כולם, ואותה האשה אומרת ומבקשת שתעשה לה בקשתה ומה בקשתה: ישקני המלך צעלי מנשיקו' פיהו, שהיא נשיקה נכונה שיש מנשקים בידו ובזרוע: כי עובים דודיך מיין. פת' כי מאד עובים ונעימים דודיך ואהב' שלך מתוך שתייה היין [לפיכך] אני משתוקקת לנשיקות פיהו: דודיך מיין. כמו נרוה דודי' שפי' נרוה אהבים והמקרא אשר בסמוך מוכיח על תיבת מיין שהוא מתוך היין, נזכירה דדיך מיין שאין לו פתרון כי אם הלשון הזה. וי"מ מיין יותר מן היין ואינו נראה: (ג) לריח שמיך עובי'. פת' השמנים שלך עובים הם להריח, והולך ומפרש מה הם השמנים שמן תורק שםך פת' כשמן, כשמן הזה המורק מכלי אל כלי חשוט ומובחר כן אתה בשמך, ששמך מעולה ומובחר על ממלכה ושרה: שםך נקודו מוכיח על פתרונו שהוא מרוחק מתיבה שלאחריו ופת' כשמן תורק אתה בשמך: על כן. מרוב גדולתך ותפארתך, ועל כן אני מבקשת לנשיקות פיך: עלמות. נערות בתולות: (ד) משכני אחרך נרוה. היה

שיר השירים א

תרנ"ו

אֶעֱלֶיךָ מִלְכָּא לְמִשְׁכְּנִי נִחְדָּא
וְעָרִיךָ בְּךָ נִחְדָּבֵר חִיבָה מִן
חִמְרָא וְכֵן תִּרְצֵא רְחִימָה:
ר. אֲדִקְרָא אֲנָא וְאֲנָא אֲנָא
בְּנֵת אֶרֶץ שְׁלֵם אֲדִמְשִׁבְנִי קֶדֶר
וְאִךְ יִרְשֶׁת שְׁלִימוֹן: ה. לֹא
חִיבָנִי רִאקְרָא אֲנָא רִאקְרָאנִי
שְׁמָא

אֲחִירִיךָ נְרוּצָה הִבִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו
נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ נִפְיֶירָה דְּדִיךְ מִיִּין
מִיִּשְׁרִים אֲחִבּוּד: ה. שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֹאזָה
בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֶהְלִי קֶדֶר כִּירִיעוֹת
שְׁלֵמָה: ו. אֶל-תִּרְאֵנִי שְׁאֲנִי שְׁחֲרַחֲרֵת

שְׁחֲרַחֲרֵת

באור התרנ"ו

פירושה המקרא

שְׁמָא. הַבִּיִּיאֲנִי: אֶעֱלֶיךָ נָקוּד
הַבִּיִּיאֲנִי בְּנוֹי, וְסוּמְכוֹס הַיּוֹנִי ת' כְּאִילוֹ כֵּת'
יִבִּיאֲנִי בַעֲתִיד. וְהַשְׁעִי' הַעֲתִיקוּ
הַבִּיִּיאֲנִי כְמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵינוּ בַּמִּקְרָא, אֲךְ
הַקּוּדֹס לוֹ מִשְׁכָּנִי וְכו' הַעֲתִיקוּ כְּאִילוֹ
כֵּת'. מִשְׁכּוֹךְ (כְּלוֹ) הַעֲלָמוֹת אֲשֶׁר אֶהְיֶה
אֲחִירִיךָ לְרִישׁ שְׁמִיךָ נְרוּצָה. חֲדָרָיו: לְקִישׁוֹנֶךָ
כְּאִילוֹ כֵּת' חֲדָרֶךָ, קִישׁוֹן מְקוּרֵי יוֹנִי,
וְנוֹדֵעַ שְׁמָשׁוּ בֹ גֶס ח"ל מְקִישׁוֹן לְעֶרְקֵלִין.
וְכַשֵּׁמָה: וְנֹרָז, וְכֵן מִשְׁלִי כ"ג כ"ד גִּיל
יִגִּיל ת' הַס' נִרְזָן וְנֹרָז. וְבַעַל הַמַּשְׁבִּיר
(ע' רז) לְחֹק עֲשֵׂה לָנוּ בְּאִמְרוֹ שֶׁהוּא מִל"ר
וְחִיטּוּ, וְהַפְעֵל רָזָה הוֹנֵחַ בְּסוּרֵי עַל הַשְׁמָה
וְלֹא עַל הַחֲמוּק. וְאִמְרָא אֲנִי שְׁמָלֵא רֹשֵׁם
מִזֶּה הַשֵּׁשׁ בְּהוֹרָאָה זֹאת גֶּס בַּעֲבָרִית וְהוּא
בִּישְׁעִי כ"ד ע": וְאִמְרָא רִזִּי לִי רִזִּי
לִי, וְיֹדֵעַ כִּמָּה יִגְעוּ הַמַּפְרָשִׁים לְבָאֵר
הַמִּאֲמָר הַפְּתוּס הַזֶּה וְלֹא עֲלֵתָה בִּידֶם, וְלִפִּי
הַשְׁעָרָתִי שְׁמֵלֵת רִזִּי כֵּן הוּא מַעֲנִין שְׁמָה
הַיֵּעֵב נֹכַח לִפְרֵשׁ הַכְּתוּב, כִּי שֶׁסּ בַּחֲמֵלֵת
הַפְּרָשָׁה מְדַבֵּר הַבִּיִּיאֲנִי מִרְעַת הַעֵס, וְהוֹלֵךְ
וּמִתְנַבֵּא עַל הָעוֹשֶׁה הַמְּגִיעַ לָהֶם בְּעֵד רַעֲתָם
עַד שְׁפֹסֶק י"ג שֶׁסּ מִתְחִיל בְּקֵצַת נַחֲמָה
וְאִמְרָא שְׁמָעַת מִהֲרָבָה יִשְׁאָרוֹ, וְעוֹב מַעַשׂ
מִהֲרָבָה כִּי הֵמָּה יִירָאוּ וְיִכְבְּדוּ אֶת ה',
וְהַנְּשָׂאִים לֹא הָיוּ בְּזֶרֶךְ כִּי אִם בְּמַחְרָסֵם
כְּמוֹ שֶׁאֲמַר הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם וְכו' זֶה לֹא
מִיִּס, וְכֹאשֶׁר הוּא רֹאשׁ הַחֲזוֹן הַעוֹב נִדְמָה
לֹא כִי בְּכַר כִּלְתָּה הַרְשָׁעָה מִן הָאֶרֶץ, וְאִמְרָא:
"זִנִּי לְזִדְקִי!" שֶׁבְּכָר אֵין מַפְאָרִים אֶלָּא הַזִּדְקָה, וּמוֹסִיף הַבִּיִּיאֲנִי: "וְאִמְרָא רִזִּי
לִי רִזִּי לִי!" כְּלוֹ עֲשֵׂה בָּאָה שְׁמָה לִי — אִוֹלָם חִישׁ מִהֵר נִכְבֵּר הַבִּיִּיאֲנִי כִי עוֹד לֹא
נָזַל הַיָּמִים הָעוֹבִים זֹהֶעַת עוֹד עֵת רַעָה הִיא, וְשֶׁסּ מִהִפֹּךְ אֵל הִפֹּךְ שְׁמָחָה לִיגוֹן
וְאִמְרָא "אֲוִי לִי בּוֹגֵדִי" בְּדוֹ וכו'". וּבְמִרְרִית נִפְשׁוּ עַל חוֹמֵלָתוֹ הַנִּכְבָּשׁ הוֹלֵךְ וּפֹעֵר נִגְד
יֹשֵׁב הָאֶרֶץ: "פִּתְחֵי וּפִתְחֵי עֲלִיךָ יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ!" מִיִּשְׁרֵי אֶהְיֶה: וְכֵן תִּרְצֵא
רַחֲמָתְךָ, כְּאִילוֹ כֵּת' וּמִיִּשְׁרֵים אֶהְיֶה, וְהִיא אֶהְיֶה כִּנְגִיד דְּדִיךָ, וּמִיִּשְׁרֵי רִי כִנְגִיד
מִיִּין, וְהִיא א"כ מִיִּשְׁרֵים כְּנוֹי לִיִּין ע"ש הוֹלֵךְ לְדוֹי לְמִיִּשְׁרִים, וְכֵן פִּי גֶס הָרֹאשׁ ע.ע.

(1) שְׁחֲרַחֲרֵת

* 3

תרגום

שָׁמַשׁ בְּנֵי אָמִי אֶתְחַשְׁבוּ כִּי
סְמוּנִי נָטַח בְּרִמָּא וּבְרַמִּי
דִּלִּי לֹא נָטַחַתּוּ: ו. חֲזֹאנִי מִן
דְּרַחֲמַת נֶפֶשׁ אִיכְנָא רְשִׁית
וְאִיכְנָא רְכֶּשֶׁת בְּתִרְהָה דְּלִקְמָא
אִיזִידָא אִידָּךְ טַעֲמִיתָ כְּגֹזְרָא
דְּעִרְבִידָּךְ: ו. אֱלָא חֲרָשׁוּ יְהִיבִי
שְׂפִידָתָךְ בְּנֶשֶׁא חִי אֲנִי
בְּעֶקְבָתָא דְּקִנָּא וְרַעֲיָךְ
בְּמִשְׁכַּנְתָּא דְּרִשְׁתָּא: ח. לִסְחִיתִי
בְּמִרְכַּבְתָּךְ דְּרָשְׁשׁוּ רַמִּיתִי
קִרְבִּיתִי

שִׁיר הַשִּׁירִים א
שָׁמַשׁ בְּנֵי אָמִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אָמִי נָחַרְו־בִי
שָׁמַנִּי נָטַח אֶת־הַכְּרָמִים בְּרַמִּי שְׁלִי
לֹא נָטַחְתִּי: ו. הִנִּיחָה לִּי שְׂאֵהֶבָה נֶפֶשׁ
אִיכָה תִרְעָה אִיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים
שְׁלֵמָה אֲהִיָּה כְּעֵטִיהָ עַל עֲדָרֵי הַבָּרִיד:
ח. אִם־לֹא תִדְעִי לָךְ הִיפָּה בְנָשִׁים צְאִי־
לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֹּאן וְרַעֲי אֶת־גְּדִילֶיךָ עַל
מִשְׁכַּנֹּת הָרָעִים: ט. לִסְחִיתִי בְּרַכְבִּי בְּרִעָה
דְּמִיתִיד

פירושים מקרא

באור התרגום

מבטן אמי: שזפתי. שראני השמש בזממיותו ומתוך כך נשחרתי, ומי גרס לי זאת בני אמי, פעם אחת הלך שלמה לדרך ושנה היא לבית אמה והתגורר זה אמה בני אמה והעילו עליה משא הזה ושמוה לנעור כרמי' באמרס אליה לא חשבי בבית אבינו כאשר חשבי בבית המלך נתענוג מרוב כל, כך הושמרו פניה והיתה מספרת זאת לריעותיה כך וכך אירע לי בבית אמי: כרמי עלי לא נערת. לפניס, כל' שלבעלי לא הייתי נהוגה לשמור ולנעור הכרם: שזפתי. כמו לא שפתי עין: נחר. כמו כל הנחר' כך המתגרים כך. ויש לפרשו נחרו בי, גרמו לי להיות נחרת בשופת השמש כמו ועלמי [חרה מני] חורב, ונראה: (י) איכה תרעה. היכן תרעה המקנה והיכן תרביץ המקנה: שלמה אהיה כעטיה. אשר למה [אהיה] רודפת אחריו במרוצה כמו עופו: על עדרי חבדיך. מנהג המלך היוזא מביתו אין אשתו יולאה עמו כי אם יוס או ליוס בואו ליוס שלישי, וכן היתה זאת מדברת לשלמה, הגידה לי כשתאא מביתך היכן תשכון עם חילותיך ואדעה תחנותך ולא אהיה רודפת אחריו במפלות ולמחנות אחרות: על עדרי חבדיך. אנשי השיר' שהם חבדיך: כעטיה. כמו ותעט אל השלל: (ח) אם לא תדעי. תחנותי עם חילותי: צאי לך. צאי מביתך: בעקבי האלן. בפסיעות חיל שלי: ורעי. ותפרסמי את גדיותיך על ידי הרועים עד תבואי אלי: (ט) לפוסתי. היה שלמה משמח בזריות ואמר לפוסתי למרכבתי

(ו) שזפתי: דאוכמני, ת' לפי הענין, מפני שעי' הצעת השמש השחרה. נחרו: אתחששו, עקרו ידוע גם בעברי', והוראתו כאן מענין ריב ומלח, ובל' חכמים, הוה קא מכתש ציה עובא (חולין ז' ע"ב) והגירסא הנכונה היא בכ"ף ולא כמו שכ' רש"י שם, גרסין צב"ת ולא צב"ף" ומה שהביא שם חבדו בשנועות (דף ל' ע"ב) בצורבא מרבנן מכתשין, הוא לפי גירס' הערוך, ולפנינו בגמרא ליתא, והרמ"ל לא העיר על זאת. (ז) הגידה: חולוני, כאילו כת' הגידו, ומוסב על בני' ירושלים שיגידו לה איזה שמוע' מדודה שאלהה נפשה, ולפי שהן אינן משיבות לה מדברת אל דודה עצמו. כעטיה: איך טעיתא, כאילו כת' כעטיה מענין חושה בדרך. וכן העתיק גם פומכוס היוני. והסורי ת' גם ישעיה כ"ב יז' ועטך עטה, ומעטא טעא לך. על עדרי: בגזרא, וכן במלכים' א' כ' כ"ז כשני חשפי עינים ת"י כתרין גזרי עיני, הביאו הרמ"ל בערוך ע' גזר וחרגמו fleu, unanfehllich, ומכאן נראה שענינו עדר, וכן בראשית ל"ב ט"ז עדר עדר לבדו ת"הם גזרא גזרא בלמוד. חבדיך: דערביך, ערבא ענינו כבש בל"ם. (ח) אם לא תדעי לך: אלא תדעין יתיבי, תרג' לך כאילו הוא יחס הפעול כנהוג בשמוע' ל' סורי. (ט) לפוסתי ביו"ד הקנין, לפוסה שלי אשר היא במרכבתו של פרעה (שלח לי פרעה) וכן העתיקו גם הע'

שיר השירים א

תרגום יא

קרובתי יט. ואנפוכי כנרלא
ונצרכי כעקא: י. גרולא
דרהבה נעבר לכי עם זליהא
רסאקא: יא. עם מרקא
בסאקא נרדיו יתב ריחה:
יב. צררא רמקא דרחם לי
בית חבי נבות: יג. סגולא
רכוסא דדי כברקא רשונג:
יד. הא שפירתי קרובתי הא
שפירתי עיני ריחא: טו. הא
שפיר אף דדי אף בסיס
ערסו ריח: טז. קרית ביתו
ארזא ערקא רקטיקא:

אד

אני

רהשנו קרי

דמיתיה רעיתי: י. גאוו לחייה בתורים
צוארך בחרוזים: יא. תורי זקב געשה-
ך עם נקודות הכסף: יב. עד-שהמלך
במסבן גרדי נתן ריחו: יג. צרור המר
דודי לי בין שדי יליו: יד. אשכל חכפר
דודי לי בכרמי עין גדי: טו. הנך יפה
רעיתי הנך יפה עיניך וינים: טז. הנך
יפה דודי אף געים אף-ערשנו רעננה:
יז. קרות בתינו ארזים רחיטנו ברותים:

באור התרגום

סירוש המקרא

הע' (י) למיין, פכיו, למי בל"ם פך,
וכן בערבית "פך אלחפול" למי התחתון.
בתורים: בגדולא, בשער שזור לתתלי,
ובל' חכמים שפה מגודלת (קידושין מ"ט
ע"א), וכפ' ר"ח הניחו חופ' שם ד"ה
מאי מגודלת. והע' העתיקו כאלו כת'
כתורים: בכ"ף ומענין תורים ובני יונה.
במרוזים: בעקא, וכן ת' גס ענקיס.
והע' העתיקו גס זה כאלו כת' בכ"ף.
(יא) נקדו-ת: זליחא, נראה שם עפון
של כסף, יזלו מים ת' זלחין מיל, וגבדל
פיוניע"א בהשתקתו הרומית על הפשיטא
תרגמו "cum laminis", והוא טפין
של כסף. הכסף: דסאמא, כסף נרוך ת"י
סימא. (יב) במסנו: בסמכה, ת' מסכה
מל' היסב המורגל בל"ח. וכן תרגס גס
עקילס הגר *ev anaxklusei*, וגס סומכוס
היוני ת' כענין הזה. (יג) יליו: גבות,
עי' בנ"ת לעיל רות ג' י"ג מה שכתבתי
שם. (טו) יוניס, דיוגא, כלו' עיני עיני
יונה. (טז) רעננה: רניף, ת' לפי הענין,
שזין לשון רענן נופל על הערש אלא כשהוא
מוכנה בכל ועורכו למנוחת האדם, וכן
ת' רענן בהיכלי (דניאל ד' א') ניח
בהיכלי. (יז) רהיענו: ערקא, ובהעתק'
הרומית

למרכבתי אשר שלח פדעה שהיא זרחה,
דמיתי אותך רעיתי, כי במזרי' היו סופים
זרזים ומשם היו מוליכים לארץ ישראל שני
והעלה המרכבה ממזרים וכו': (י) נאוו
למיין בתורים. למיין שלך נאוו בתורים
בתכשע העשוי בדמות התורים: בחרוזי'.
בענקיס של זהב ולפי שנתונים בנזאר כעין
חרוז זה בנד זה נקראים חרוזי': (יא) תורי
זהב. מאחר שאת יפה בתכשע העשוי כדמו'
תורים נעשה לך תורי זהב: עס נקודות
הכסף. התורים העשויים בזהב מזויירי'
בנקודות הכסף: (יב) עד שהמלך. מוסב
למעלה, הדין על המלך לעשות לי תכשיטין
שעד אותו זמן שהמלך מוסב במסבנו כל
אותו זמן נרדי, בגדי המוגמרים בנשמים
נותני ריח עוב ארינס משני' ריחם: (יג) צרור
המור. כרור הזה שבו קרור מור, בושם
שקניז ונחמד, כן דדי חביב לי: בין שדי.
בשעה שהוא בין שדי, ל' נקיה: (יד) אשכל
הכפר. ככסף הגדל באשכולות החביב כן
דדי לי: בכרמי עין גדי. הגדל במצולן תמר
שכן תרגו' עין גדי: (טו) הנך יפה. שלמה
משבח אותה את רעייתו הנך יפה ביותר:
עיניך יוניס. בריאות וחזקת להסתכל אף
במרוצת מים כמו שמספר למטה, שאין
מראה עיניה ליונה כי אם לבריאות ואדם

שאין לו עינים בריאות אינו יכול להניח באפיקי מים: (טז) הנך יפה דדי. מחזרת היא
ומשבח אתו: ערשנו רעננה. מזויירת מעתנו בלזורים, הכל מתוקן לבדודנו: (יז) קרות
בתיו ארזים. יער היה פסוק לירושלים והיו עליו יקרים וממנו עשה שלמה בתים שלו:
רהיענו. רהיע' או שורה של בית או דבר אחר של צורך הבית ואיני יודע דמיונו במקרא
ובפיוט מצאתי קורותיו ורהיעיו ועליו ואבניו: (א) אני

תרגום

שיר השירים ב.

ב א אני הבצלת השרון שושנת העמקים:
 ב כשושנה בין החוחים בן רעיתי
 בין הבנות: ג כתפוח בעצי היער בן דורי
 בין הבנים בצל חמדתי וישבתי ופרו
 מתוך לחבי: ד הביאני אל בית היין ודגלו
 עלי אהבה: ה סמכני באשישות רפדוני
 בתפוחים

ב א. אני שושנת שרונים
 שושנת עמקא: ב. אני
 שושנה בנות חכא רבנא
 קרובתי בנות בנותא: ג. אני
 חזווא בקוסא רבא רבא
 רדי בנות בנותא בנותא
 אתרנגות ויתבת פארה חלא
 לחבי: ד. אעלוני לבית חמרא
 טבא: עלי רחמא: ה. סמוני
 בשפאקא אכרביני בחזווא

פירוש המקרא

באור התרגום

ב (א) אני חבצלת. משבחת ענמה, אף
 אני נאה ויפה כעשב הנקרא חבצלת:
 השרון. מישרה וערבה, וי"ל שם מקום,
 על אנשי השרון היה אומר, וי"ל מקום
 קבוץ מים וטו"ש: [?] שושנת העמקים. הגדלה
 בעמק: (ב) כשושנה בין החוחים. משכילה
 שלמה אמר לא כשושנת העמקים כי אם
 כשושנה בין החוחים, סביבה חוחים והיא
 יחידה ומתוך כך היא חביבה וחמודה, אבל
 בעמק ששם מקום גידולן אם יראה אחת
 אינה חביבה כי עוד יראה אחרת, כן
 רעיתי חביבה מכל הבנות מרוב יפיה:
 (ג) כתפוח וכו'. היא משבחת אותו כאילן
 הגדל בעצי היער שהוא חביב לבני יער
 שאכלו מפריו: כן דורי. חביב: בגלו וכו'.
 מוסב על כתפוח בעצי היער: (ד) הביאני
 וכו'. בעת שמביאני אל בית היין לאכול
 ולשתות: דגלו. דיגול והאות שלו שנכר
 ברבנות בני אדם עלי אהבה: (ה) באשישות.
 כוסות של יין, וי"ל ענבי. רפדוני. הניעוני,
 הניעו

הרומית של ג' cinguli, ויהיה א"כ כמו
 ערקא דמפנא, זולא או חגור או חזיה
 דבר המקיף, וזיה אין לו מובן כלל, ויותר
 נראה לי שהוא כמו עשת (תחטטט),
 וכן ביחזקאל (כ"ז י"ט) ברזל עשת ת"י
 ערקן דברזל. ויהי לפ"ז הוראת ערקא
 דית פחטטטטט, רחץ געטחטטטט, וכן
 העתיקו גם הע' וסומכוס. ויש להעיר עוד
 כי מלת ערקא מכוונת אל רהיע כי רהע
 וערק ענינם אחד. ברותיס: קעירקא
 וכן ת' בהושע י"ד ט' והוא לקוח מהיוני
 περισσος ופירושו נבדל ונעשה ממנו citrus
 ועל אל היוני בתמונה הזאת citrus,
 ושמשו בו אכמים (ר"ה כ"ג ע"א) ארו
 קתרים, ובס' תהוה המלה בתמונ' שלפנינו.
 ב (א) אני, בתרגו' ס' ליתא. חבצלת
 השרון: איך שושנת ש', כאילו
 כת' כחבצלת בכ"ף הדמיון, ויהי' לפ"ז
 כחבצלת השרון, כשושנה בין
 החוחי, ב' חלקי מאמר אחד ועל שניהם
 מוסב כן רעיתי וכו'. השדרה: שרונים,
 והוא מין עץ שכן ירעה מ"א ירע ברזש ת'
 והוא ת' של קוף, והפעל הנעשה ממנו ענינו מזיק ומזער, וכן מן קוף קלתי נחיה.
 (ג) בעצי: בקוסא, וכן בגל' חכמי מד"ר קהלת ז' ו' אוף און קיפין, ואולי
 נמלא רשום מזה השרש (ביחזקאל י"ז ט') ואת פריה יקוסם, יתקן ויטליך הפרי מן
 העץ, וידוע שהוא מהוראת בנין פעל כמו ודשנו. היער: דעבא, כן ת'
 הפ' יער בכל מקום, או מפני עוצי העצים או מפאת החשכה שיש ביער, מלי איבה
 יעיב שמה' הפ' אע"ב ופת' השעיר. חמדתי, אתרנגות, ולא תחאזה חרגס
 אונק' ולא תירוג. מתוך: חלא, כן ת' יונתן מתוך מדבש, וכן הוא גם בגל' חכמי
 אלא שדרי ליה חוליא (מגילה ז' ע"א). (ד) הביאני: אעלוני כאילו כת' הביאני,
 וכן העתיקו הע' וגם סומכוס. ודגלו, עכסו, ג"כ כאילו הוא פעל צווי
 לרגיס. ודומה למלת עכסו העתיקו גם הע' αλαξε. (ה) סמכני, סמוני,
 כאילו כת' סמוני. באשישות: בפנוקא, מל' מפנק מנער. והע' העתיקוהו מענין
 שמן המור, וסומכוס מענין שושנים. רפדוני: אכרבוני, כרך ענינו סבב,
 ומזה

שיר השירים ב

תרגום יב

מִלֵּל דְּכִרְיֵהָ רַחֲמָהּ אָנָּה:
ו. מִלֵּלָהּ תַּחֲתֵי רִישִׁי וְיִמִּינָהּ
הַתַּעֲפָקִי: ז. אֲמִיתִּיכֹּאן בְּנֹת
אִירְשֶׁלַם בְּטִבְיָא אֲוֹ בַעֲזִיזָא
דְּבִקְלָא אֲוֹ תַּעֲזִירוּ וְאֲוֹ תַּעֲזִירוּ
יָת רַחֲמָתָא עֲדִמָּא דְּהִצְבָּא:
ה. קֶלֶה דְּרִדִּי הִנָּה דִּיאָתָא
מְשֻׁרַּע עַל טוֹרָא מְקוֹן עַל
רַחֲמָא: ט. רַמָּא דְּרִדִּי לְטִבְיָא
אֲוֹ לְעִזִּיזָא דְּאִילָא הִוֵּהָא
קָאם בְּסִתְרָא אֲסִתּוֹ מְרִיק מִן
כּוֹא.

בתפוחים בייחולת אהבה אני: ושמאלו
תחת לראשי וימינו תחבקני: והשבעתי
אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות
חשדה אסתעירו: ואסתעוררו את-
האמבה עד שתחפץ: קול דודי הצה-
יח בא מדלג עריההרים מקפץ על-
הגבעות: ט דומה דודי לעבי או לעפר
האילים הצהיח עומד אחר פתלנו משגיח

מן

באור התרגום

פירושה מקרא

ומזה בל' חכמי' כרך עיר מוקפת חומה.
חולת: דכריהת, ופן משלי יח' יד יכלכל
מחלתו ת' תפוזר כורהניה. (ו) תחבקני:
תעפקני, וכן ת' חס' חבק כל מקום צדק
עפק, והוא נעשה מחבק במילוף חז'ת
בעי' (כמו חק נכרי' ת' עוצא דאחריית'
והוא כמו חובל), ובז'ת חס' חס' (ו) השבעתי
אתכם: אומיתכין, שרשו ימא. וכן ת' של
השבעה שניע, אומהא חומי, (ובל'י
עמנו) ובל'ח לוי מומא לא חישול.
ונל' שימא נעשה מן אמא, ואמא כמו
אמן בעברי, והוא ענין שבעה, שכן מן
אמר נעשה אמא וממנו אימא, תימא.
באילות: בעזיזאל, וכן לקמן פס' ט'
לעפר האילי': לעזיזאל דאילא, ובז'ת'
אורזאל דאילא, וכן בל'ח לרדי חז' לי
אורזאל — בתוספת רי"ש ובחלוק העי'ן
לאל"ף. (ח) מדלג: משור, וכן בל'ח

הניעו מעתי בתוך התפוחים כמו ירפד
חרץ, וי"ל רפודני נכחו [נ"ל כוננוני]:
כי קולת וכו'. כי מולה אני להאבתו ובשזיל
חיבתו: (ו) שמאלו וכו'. זאת הייתי חפזה
שישם שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני
וחכו דרך חיבה: (ז) בנות ירושלם. נשי
שלמה ושאר בנות ירושלם: צבאות. אשר
תשמרו לשק בנהן ומביגי' לכס: או באילו'.
על הגבעות, והיא משנעת אותם בצעליהן:
אם תעירו ואם תעוררו. שתעירו ושתעוררו
את האהבה עד שתתרה מאליה, אם תעירו
כמו ואם אתה לא תעבור אלי.
שתעוררו, שלא תעבור אחת: (ח) קול
דודי. כאילו לא היה שלמה בביתו, והלך
קול לפני הבא: „בא שלמה!“ ומספרת
היא: קול, חסר: הולך, הנה זה דודי
בא מדלג וכו': (ט) דומה דודי וכו'. שמועה
באה

(ברכות כ"ד) שור עקר אמין. מקפץ:
פסח ת' חס' הידין נקח חגירה וכו'. ונל' שמועה הענין הוא מה שמשור חכמי' בלשונם:
הקוז, או מקיז, דס, כל' שפוח העורקים והדס קופץ לחץ. ומזה נוכל לפרש גם מה
שהביאו בין שבעה פרושי' (פסועה כ"ב ע"ב) פרוש קיזאי, והביא חס' תופ' פירוש
הירושלמי (ברכות י"ד ע"ב) עבר חא וחא מלוא ומקיז חס' צמד, כלומ' כלומ'
כשהוא רועה מלוא אחר החטא כדי שעי' המלוא יהי' החטא מקפץ והולך לו.
ולולי פי' הירושלמי הייתי אומר שנגד פרוש נקפי שהוא המנקיף רגליו (מהלך
בשפלות עקב צד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באצבעו,
רש"י בפסועה שם) מנה ההיפך מזה, שהוא פרוש קיזאי כלומר מקפץ ומדלג והולך
במהירות כדי שיאמרו עליו הרואים אותו שהוא עסוק בדבר מלוא ע"כ. הוא זרזי ורץ
כלזי. (ט) כתלנו: אסתן, וכן ישעיה ל"ח ב' אל הקיר ת' חס' לאסתא. ובהעתקת
הע' יש בל'ן ערוב מ' העתקות שונות, הראשונה היא כאלו כת' „הנה זה עומד על
הר בית אל“ והשנייה היא כסו לפנינו במקחא, וכללום וכללום יחד: משגיח: מדיק,
וכן

תרגום

בוא מרבו מן צדקתא: י. קנא
דדי ואמר לי קומי לכי קריבתי
שפירתי וזלי לבי: וא. מטל
דקא חתא עבר ונאל לה:
יב. הדבא אחתיו בארשא
וזנא דקסחא משא וקלא
רשוקינא אשתמע בארשא:
יג. תתא יתבת פקדניה גיפא
וסקדרא יתבת דקא קומי לבי
שפירתי קריבתי ותי לבי יוני:
בחולנא

שיר השירים ב

מן החלנות מציץ מן החורבים: י. ענה
דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי
ולכי לך: יא. כיהנה הסתו עבר הגשם
חלף הלך לו: יב. הנצנים גראו בארץ עת
הזמיר הגיע וקול התור גשמע בארצנו:
יג. התאנה חנטה פגיה והנפנים סמדר
נתנו ריח קומי לבי רעיתי יפתי ולכי
לך הסתו קרי. לך קרי.

פירוש המקרא

באה אלי שהי דומה לנבי בקפיתו וגם
הנה זה עומד וכו': משגיח מן וכו' מציץ
מן וכו'. על שמניט מבחון לפניו נופל לומר
כן, [ועל] מנפנים לחון [נופל לומר שרש
שקף עם בעד] כמו בעד החלון של
אבימלך וכן בעד החלון של אס סיסרא:
מרכים. מרף הוא פורג של חלון: (י) ענה
דודי. בעמדו מבחון: ולכי לך. עמי לשדה
לעיל בכרמים: (יא) כי הנה. העת להציץ
ולהוציא פירות: הסתו עבר. ימי החורף
עברו, חרף תרג' סתווא: הגשם חלף. פת'
הרי ימי הגשם והסתו עברו חלפו, והיא
מלה כפולה: (יב) הנצנים. הפרחים: עת
הזמיר. עת לעופות לזמר צדה: וקול
התור. תורים המזוררים בנועם ושמתח לב
לשמעם, לפיכך נאל ונעייל: (יג) פגיה.
כגון בוסר: סמדר. בסרו של גפנים נקרא
סמדר ושל תאנה נקרא פגיס: נתנו ריח.
כלם

המלות לשתי עניינים שונים, שית תרגם
(כמו שפי' גם רש"י ישע"ה' ו') ושמיך
ת' הבאי והוא העש שיש בו קוליס ונקרא בל"ר
יד האדם נגניעה, וכן נקרא גם בל"א ברעננעססעו.
ויש לעש הזה פרחים כידוע, ומפני הפרחים האלה נקרא בלשון התרגום הבאי,
וכן איוב ל' ד' הקועפים מלות ת' דתלשין הובאי. הזמיר: דכסחא, מל' שרופה צא כסוחה. התור: דשופנינא,
וכן ותור וסוס ת' ושפנינא. ובערוך ע' ללא מביא בשם הפסיקתא אפילו כביעתא
דשפנינא. (יג) התאנה: תחא, וכן נוזר תאנה ת' ג"כ תחא. פקועים, וכן
מלכים ב' ר' ל"ט פקועת שדה ת"ס פקועא דדנרא. סמדר, תרגם כאלו כת' בוי"ו
החנור. קומי לך, הס' ת' לפי הקרי, והשנים העתיקו לפי הכתיב, קומי, לבי
רעיתי, בלוי לנקזה מפעל הלך. ולכי לך, צם' מושך מלת יונתי של הפסוק
הנא

באור התרגום

וכן ישע"ה יד ע"ז ישגיחו ת"י ודיקון והס'
כמשפטו, נדיקון. ומזה הענין בל"ח לא
דק ביה שהוא כמו לא אשגח ב"י. מציץ:
מרכן, והוא ת' של נעה. ה מרכי': לירחא
מל' הדלת תשוב על צירה. (יא) עבר:
עבר ואל לה, מוסיף כאן והלך לו,
והגשם חלף הלך לו ליתא צת' ס'.
(יב) הנצנים: הנבא, משרש הבב שהוא
כמו אבב בל"עב, עי' גיזיונים ע' אבב.
ואולי מזה הוא מה שאמרו חכמי' וחולין
ז' ע"ב) דברו נביאים לשון הבאי (חזן הי'
פערבקי' יטער בלווענטסערקלעט). ובדברי'
פ"ג מ"ב ד"ה נדרי הבאי, הביא התי"ע
פי' הר"ן והתשני דבר שאינו כלל ו'
ולראי' הביאו שמיר ושית (ישע"ה ז' כ"ז)
מתרגמינן הבאי וזור, ואשבו מפני שמיכו'
הבאי אל בור שגם הראשון הוא דבר
ריק שאין בו כלום, ובמס"כ הגדולי' וקדושי'
האלה אשר בצרף המה, לא כווננו בזה אל
מערת האמת, כי התי"ו ראה שתי אלה

בור מל' תשאה שמה שהוא ענין ריקות
ת' הבאי והוא העש שיש בו קוליס ונקרא בל"ר
יד האדם נגניעה, וכן נקרא גם בל"א ברעננעססעו.
ויש לעש הזה פרחים כידוע, ומפני הפרחים האלה נקרא בלשון התרגום הבאי,
וכן איוב ל' ד' הקועפים מלות ת' דתלשין הובאי. הזמיר: דכסחא, מל' שרופה צא כסוחה. התור: דשופנינא,
וכן ותור וסוס ת' ושפנינא. ובערוך ע' ללא מביא בשם הפסיקתא אפילו כביעתא
דשפנינא. (יג) התאנה: תחא, וכן נוזר תאנה ת' ג"כ תחא. פקועים, וכן
מלכים ב' ר' ל"ט פקועת שדה ת"ס פקועא דדנרא. סמדר, תרגם כאלו כת' בוי"ו
החנור. קומי לך, הס' ת' לפי הקרי, והשנים העתיקו לפי הכתיב, קומי, לבי
רעיתי, בלוי לנקזה מפעל הלך. ולכי לך, צם' מושך מלת יונתי של הפסוק
הנא

שיר השירים ב ג

תרגום יג

יד. כחלנא דשעא דסתרא
דכניא חנאני חננא ונאשמעני
קלכי מטל קלכי בסים
וחננא ונא: טו. אחזר לו
תעלא תעלא דקרא קחבלי
כרמא וקרימין דסדוריו:
טז. דרי לי נאנא לח דרשא
דששגא: יז. ער נפגא ימא
ונרננו טללא אההדק דמי
לך דרי לטבא או לעזילא
דאלא על טורי דסמא:

ג א על משכבי בליחותא
בשית לדרחמת נפשי
בעיתה ולא אשבחתה:
ב. אקום גי אההדק דמדינתא
בשוקא ובסקטותא אכשא
לדרחמת נפשי בעיתה ולא
אשבחתה: ג. אשבחני נטורא
דמדינתא במדינתא למא
לדרחמת נפשי חיותיו: ד. דר
קליד

לך: יד יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה
הראיני את-מראיך השמיעני את-קולך
בי-קולך ערב ומראיך גאונה: טו אחזור
לנו שעלים שעלים קטנים מחבלים
פרמים וכרמינו סמדר: טז דודי לי ואני
לו הרעה בשושנים: יז עד שיפוח היום
ונסו הצללים מב דמה-לך דודי לצבי
או לעפר האילים על-הרי בתר:

ג א על-משכבי בלילות בקשתי את
שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו:
ב אקומה גא ואסובבה בעיר בשוקים
וברחבות אבקשה את שאהבה נפשי
בקשתי ולא מצאתיו: ג מצאני השמרים
הפכים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם:

כמעט

יחירי

באור התרגום

סירוש המקרא

הבא לכאן ות' כאילו כת' ולכי לך יונתי.
(יד) הסלע: דשעא, וכן על יור תי.
עלי שוע. המדרגה: דסיגא, כאילו כת'
המגדרה מענין גדר. (יז) בתר: בסמא,
כאילו כת' על הרי בשמים כמו בסוף הספר.
ג (ב) ובדרמות: ובפלעותא, וכן
ואת רמות עיר ת'יר פלעיותא
ומקורו בל"י *πλατὺς* ענינו רחב ומזה
πλατεια דרך רחב, רחובה, וכן הוא גם
בל"ר ושמשו בו גם חכמים בלשונם. (ג) את
שאהבה: למא לדרחמת, למא הוא כמו
דלמא

ג (א) על משכבי. כשהייתי שוכנת ותאבתי את דודי: ולא מצאתיו. שלא בא אלי:
(ב) אקומה גא. מרוב תשוקתו אמרתי אקומה נא אולי אמלאנו: (ג) מצאני. אז
כשהייתי שוכנת בעיר למאז דודי מצאני השמרים את העיר וסובבים בה מקנה אל
קנה: את שאהבה וכו'. שאלתי מהם את שאהבה וכו' ולא הודיעוני:

(ד) אל

תרגום

שיר השירים ג

ד כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את
שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד-
שהביאתי אל בית אמי ואל-חדר הורתי:
ה השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות
או באילות השדה אם-תעירו ו ואם-
תעזורו את-האהבה עד שתחפץ: ו מי
זאת עלה מן-המדבר כתימרות עשן
מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רובל:
ו הגה מטתו של שלמה ששים גברים
סביב לה מגברי ישראל: ה כלם אחזי
חרב מקדמי מלחמה איש חרב על-ירכו
מפחד בלילות: ט אפריון עשה לו המלך
שלמה מעצי הלבנון: י עמודיו עשה כסף
רפידתו

קליל עברת מנהו ערמא
ראשקחת ית רחמת נפשי
אחזתה ולא ארפיתה ערמא
ראשלתה לית אמי ולמנונה
הילתתי: ה. אומיתיו בנת
אורשלם בטכיא או בעזילא
דחלקא או תעירו ואו תעזרו
ית רחמא ערמא דחמא:
ו. מי הי הנא דקקא מן
מדברא אד עטרא דתנא
מכסמא כמקרא ובלבונה מן
כל הלא דקסמא: ה. הא
ערסא דשלימון שתיו נגבריו
דריכו לה מוגברא דאיסרא:
ח. כלתיו אחזי חרבא ומלפי
קקא גבר דרבה על שמה
מן דחלקא דלילותא:
ט. כורסא עבר לה מלכא
שלימון מן קסא דלבנון:
י. עמודיו עבר. דקמא

באור התרגום

פירושים קרא

(ד) אל בית אמי וכו'. לרוות עמו וודים
בלי בשת: (ה) השבעתי אתכם בנות
ירושלים בצבאות וכו'. מפורש למעלה,
ובאשר פת' צערי צרפת: (ו) מי זאת עלה.
מעשה היה שהלכה לעייל וכשחזרה דאה
אותה שלמה ושיבחה בשירה זאת כתימרות.
מקושטות בצנמים ומתמר עישון קישועיה
כתימרות עשן, לשון חכמים מתמר ועולה
כמקל: מכל אבקת רובל. מכל צנמים של
סוחר: (ז) הגה מטתו וכו'. היא משיבתו
כך ראו לי להתקשט בכל צנמים משונים
שהרי יש לי לשכב עליה משונה כל כך, על
כן נאה וראוי לי להיות מקושטת להרים
לאזהבי: שלשמה. דודי שיש לי בלילות:
(ח) אפריון. הוא נתון על העמודים כמו
מכסה לאהל: מעצי הלבנון. לפי פשוטו
יער היה סמוך לירושלים והיו בו עצים
נאים ומאותם עני עשה פלעון: (י) רפידתו
רציפתו

ולמא. (ד) כמעט שעברתי: כד קליל
עברת, כשעברתי מעט. (ה) את האהבה:
ית רחמתך, לפי הניקוד נראה ש' כאילו
כת' את האהבה (וכן לעיל ב' ז')
ויתכן שהוא רק טעות המנקד ג"ס וזריך
להנקד רחמתך ולא אהבה כמו לפנינו
צמק: (ו) כתימרות: איך עטרא,
וכן ת' אונק' ובר סני עשן, עער. והוא
אחד עם קער בחילוף קו"ף ועי"ן כמו
ארעא וארקא. אבקת: מלא, מענין אבק,
וכן נחוס א' ג' אבק רגליו ת"ס חלא
דרגלוי. רובל: צנמא, ת' כאן לפי
הענין, ובמק' אחר ת' רובל חגרא. (ח) על
ירכו: על עטמה, ובלי חכמים נחלק
הע"ן לאל"ף אי דפנא אי דעמא (ב"מ
כ"ד). (ט) אפריון: כורסא, תרגמו
מענין כסא, וכן העתיקו, השצעים צמלה
הדומה למלה העברית *φωρεϊον* (טרוג-
עססעט) וכן בלי חכמים מדרש צמ"ר עשו
לה

שיר השירים ג ד

תרגום יד

תשׁוּתָהּ רַחֵקָא תַּכְסִּיתָהּ
רִאשׁוֹנָא גוּחַ רִצִּית רַחֵמָהּ
מִן בְּנֵי אֵירֹשָׁלַם: יא. פִּקְיוֹ
וְחִזְיוֹ בְּנֵי צִהּוּ בְּמִלְכָּא
שְׁלִי מִזֵּן בְּכִלְיָא רַבְלִיתָהּ
אִמָּה בְּיוֹמָא רַחֲמִנְתָּהּ בְּיוֹמָא
רַחֲמִנְתָּ לָּהּ:

ד. א. הָא שְׁפִירָתִי קְרִיכְתִּי
הָא שְׁפִירָתִי שְׁנִידָא רִינָא
לְבַר מִן שְׁתַּקְבִּי סְעִרְכִּי אִיד
גִּירָא רִנָּא רִסְלָק מִן טוֹרָא
רַחֲמִנְתָּ: ב. שְׁנִידָא אִיד גִּירָא
רַחֲמִנְתָּהּ רִסְלָקִי מִן מִסְחֻתָּא
רַבְלִיתָהּ מִתְּאִינָא וּבְמִנְיָא לִית
בְּהִיד: ג. אִיד חֻשָּׁא רַחֲמִנְתָּהּ
סְפִירָתִי מִמְלָכִי יִנָּא אִיד

רְפִידָתוֹ זָהָב מִרְכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רְצוּף
אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלַם: יא צִיִּיגָה וְרִאִיגָה
בְּנוֹת צִיִּין בְּמִלְכָּה שְׁלֵמָה בַּעֲטָרָה שְׁעִטָּרָה
לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמִחַת לְבוֹ:

ד. א. הִנֵּה יָפָה רַעִיתִי הִנֵּה יָפָה עֵינֶיהָ
יוֹנִים מִבְּעַד לְצִמְתָּהּ שְׁעָרָה בְּעֶדֶר
הָעוֹזִים שְׁגָלְשׁוּ מִהֵרָ גִלְעָד: ב. שְׁנִידָה בְּעֶדֶר
הָקְצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן־הֶרְחָצָה שְׁפָלָם
מִתְּאִימוֹת וּשְׁכָלָה אֵין בָּהֶם: ג. כַּחוֹט הַשְּׁנִי
שִׁפְתוֹתֶיהָ וּמִדְּבָרָהּ נִאֲנָה בְּפִלַח הָרִמּוֹן
רַקֵּה

פירוש המקרא באור התרגום

לה פוריון. (י) רפידתו: תשׁוּתָהּ, וכן
איוב י"ג רפדתי יצועי ת"הס
תשׁוּתָהּ שׁוּת, וכן מרבדים רנדתי ערשי
ת"י בתשׁוּתָהּ שׁוּת ערשי. מרכבו:
תכסיתה, הכסוי שלו. והע' העתיקו מענין
כבש שצולין בו לכסא.

ד (א) מצעד למתך: לבד מן שתקני,
ת' מצעד כלילי כת' מדר מענין
חוז, למצמדך וכן כל שיש למת הנמלא
במקרא ת' מענין שתקני, רק למצמד
(ויקרא כ"ה כ"ג) ת' בשרא — עלם
(ונראה שהוא הרכבה מב' תרגומים, שכן
שם פס' ל' למצמית לא ת' אלא בשרא
ולא הוסיף לע'לם) ובמקומו כאן העתק'
השבעים מסכמת עם הסורי. שג'לשו:
רסלק, וכן הוראת שרש ג'לם בל' ערבי.
(ב) הקצובות: דגוזתא, שיואלין להגוז
למרק, וכן פי' גס גיזיוס שרש קנז' א'.
וכן העתיקו גס' הע'. וש'לו'ה: ודמגזית,
מל' ואחגזית אנתחא שבת"ס רות א' ה'.
(ג) השני: דחוריתא, ומכמים שמשו בו
בה"א ת' ח"ת (יומא ל"ט) לשון של זכורית,
וכן בראשית ל"ח כ"ח שני ת"א זכורית'.

כפ'לח: איד ללפא, והוא מענין בקיעה
ופגיעה שכן לקצן (ה' ז') פלעוטי ת"ס וזלפוני, וכן
ארבעים יכנו ת"י יללי, ולפי
הסורי מוסב כפ'לח הרמון על ומדברך, כל' הפה
הוא מחובר בתרגומו לפסוק הנא. רקתך:

רפידתו: מרכבו. היריעות שנראות סביב
בתוך הבית קורא מרכב, ומרכבו מוסב
על אפריון ופת' מרכבו על אפריון: תוכו.
של אפריון מחובר מאהבת בנות ירושלם:
רנוף. כמו רנופין [בל"ח]: (יא) שעורה.
בעת חתונתו עשה לו אמו עורה: וביום
שמת לבו. כפל מלה:

ד (א) מצעד למתך. מתוך הענין, למה
מסוה, וכן גלי למתך דיחזקאל
[ז"ל דישיעיה] וכזה משבחה, הנך יפה,
עיניך יוניס, יפות כעיני היונה מצעד
לצמח מתוך הענין שאתה מפניית משנו
דרך עשייה [?]: שערך כערך. שערך נאה
ומיפה כערך העוים שגלשו ונפדרו מהר
הגלעד: (ב) כערך הקצובות. כערך הרחלי'
הקצובות: שעלו מן הרחלה. כמנהג שמלכני'
את הזמר: שכלם מתאימות. שכולן שוות
בצמחן: ושכולה. אין בהם שיהי' לה זמר
רע, כך שניך שוים ומתאימי', וזהו יופיית':
(ג) כחוט השני. רק ואדום, כך שפתותיך
דקות ואדומי': ומדברך. פת' דיבורך נאה:
כפ'לח הרמון. כחזי רמון עגול ואדום, כך
רקתך

נאוה: יאיד, מל' כי לך יאתה (ירמי' י' ז'). כפ'לח:
איד ללפא, והוא מענין בקיעה
ופגיעה שכן לקצן (ה' ז') פלעוטי ת"ס וזלפוני, וכן
ארבעים יכנו ת"י יללי, ולפי
הסורי מוסב כפ'לח הרמון על ומדברך, כל' הפה
הוא מחובר בתרגומו לפסוק הנא. רקתך:

תרגום

שיר השירים ד

עלמא דיוקנא: ד. קדלכי
מטל שתככי איד מנדלה
דדוד צורכי בנא כתכא אלף
סכריו תליו עלוהו כל שלטא
דנגברא: ה. תריו תריו איד
תריו עתילא תאמא רטכיא
דרעיו בשושנא: ו. עד נפוג
ימא ונרקנו טללא זלי
לשורא דמורא ונרקתא
דלכונתא: ז. קלכי שפירתי
קדכתי ומקא לית בכי:
ח. תי מו לכו חתי כלתא
תי מו לכו תארתיו ותעבריו
מו רש אמנא ומו רש קנר
ותרמו מו מרוביתא
דארנותא ומו טורי נמרא:

רקתך מבעד לצמחתך: ד כמגדל דוד
צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תליו
עליו כל שלמי הגבורים: ה שני שדיך
כשני עפרים תאומי צביה הרעים
בשונשים: ו עד שיפוח היום ונסו הצללים
אלך לי אל-הר המור ואל-גבעת
הלבונה: ז וכלך יפה רעיתי ומוס אין בך:
ח אתי מלבנון בלה אתי מלבנון תבואי
תשורי מראש אמנה מראש שגיר
וחדמון ממענות אריות מהררי נמרים:
לנבתני

פירוש המקרא

באור התרגום

קדלך, (ויקרא ה' ח') ערפו ת"א קדליה.
מבעד: מעל, כאילו הוא מלת הסנה ולא
כמו שח' נפסוק א' לבר מן. ופתרון
המאמר לפי הח', מפני שתקתך (כשאינך
מתנועע' בדבור) רומה ערפך למגדל דוד,
ומכוון כנגד זה צוארך בנוי לתלפיות. והע'
העתיקו רקתך מענין לחיים (וונגנע),
וכן העתיקו גם סומכוס היוני, וזר' העתקתו,
רקתך מב' ל'ז: לחיך מכוסו' בנעיף.
(ד) בנוי לתלפיות: בנא כתכא.
כתכא פי' ג"ס בהעתקתו הרומית cum
balaustiis שהם נזני הרמון, וזה אין לו
מוצן כלל. וזל' שהמלה כתכא בתרגומנו
היא כמו תיבין שח"א על עשרות גבלות
וכן ב"ק קי"ע ע"ב ובבבורות כ"ע ע"ב
מהו אריג? תיבין — וכוונת התרגו' על
הענקים וששרות וזה שם סביב לצואר,
ולפי שמה ערפה למגדל וגם שם עשרות

רקתך, ענש הבולט בתוך הפנים, והוא
עגול ואדום באדם בריא ויפה. ויש לפרש
רקתך ענש המוח, מבעד לצמחתך,
מתוך המסופה נראת, שהלמה תליו' פנים
דרך נגיעות: (ד) כמגדל דוד. שעצוי צורה
ולא עקום ויפה ונאה למראה כך צוארך
זוה ונאה: בנוי לתלפיו'. המגדל בנוי הוא
לתלות בו כלי זין, וזה לפי הענין וכן
מוכיח אלף המגן תליו עליו: שלטי. אשפות
שנותנין בהן חצים: (ה) תאמי צביה. שניה'
שוים יחד ואין זה גדול מזה כך שדיך שווי':
(ו) עד שיפוח היום. עד שיתחמם היום:
אלך לי וכו'. לטייל: גבעת הלבונה. אשר
לבונה גדלה שם, וכשתחמם היום אבואה
לרעיתי: (ז) כלך יפה. סוף דבר כולך את
יפה: ומוס אין בך. מכך רגל ועד קדקד:
(ח) אתי מלבנון וכו'. פת' אתי תלכי
לטייל

מקפה האומה אל קצה כדי לתלות עליהן כלי זין, אמר במקרא אלף המגן תליו עליו.
והע' לא פירשו המלה כלל והניחו אותה כזורתה *εἰς θαλάσσης* ועקילם העתיקו
εἰς επαλξείας והוא מהשקוראין בל"א לינבען שהוא החלק בתכלית גובה המגדל,
וכן העתיקו גם סומכוס *שש* שהוא גובה. המגן: סכרין, כן תרג' מגן בכל מקום
כאילו שרשו מגן, וידוע שפעל מגן וסכר ענין שניהם הוא מסירה, ורק שתי פעמים
שנמצא מגן בתורה (ברא' ע"ו א', דברי' ל"ג כ"ט) לא ת' סכר כי אם הראשון
אנכי מגן לך ת' אלא אסיעך, וכן גם השני מגן עזרך, מפני, עזרך אלה.
משרשגון. (ח) אתי: תי, כאילו הוא הצווי מפעל אחת. וכן העתיקו גם הע'
θευρο. תשורי: ותעברין, מענין הליכה כמו כונן אשורי. וכן העתיקו גם
הע'

שיר חשירים ד

ט. לִבְּחַתְּנִי אַחְתִּי כֵלָה לִבְּחַתְּנִי בְּאַחֵד
מַעֲיִינֶיךָ בְּאַחֵד עֵנֶק מַצּוֹרֶיךָ: י. מַה־יָּפּוּ
דִּדְךָ אַחְתִּי כֵלָה מַה־פָּכוּ דִּדְךָ מִיָּן
וְרִיחַ שְׁמִנֶיךָ מִכָּל־בְּשָׁמִים: יא. נִפְתַּח
הַטַּפָּנָה שְׁפָתוֹתֶיךָ כֵלָה דָּבֵשׁ וְחֶלֶב תַּחַת
לְשׁוֹנֶךָ וְרִיחַ שְׁלֹמֹתֶיךָ כְּרִיחַ לִבְנוֹן: יב. גֵּן
גִּעוֹל אַחְתִּי כֵלָה גֵּל גִּעוֹל מַעֲיָן חֲתוּם:
יג. שְׁלַחֶיךָ פָּרָדִים רְמוּנִים עִם פָּרִי מְגָדִים
כְּפָרִים עַם־גִּדְרִים: יד. גִּרְדֵּךָ וּכְרַכֶּם קָנָה
וּמְגֻמּוֹן עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֵר וְאַחֲלוֹת
עִם כָּל־רֵאשֵׁי בְּשָׁמִים: טו. מַעֲיָן גָּנִים
בְּאֵר מִים חַיִּים וְנִזְלִים מִן־לִבְנוֹן: טז. עוֹרִי
צָפוֹן וּבֹאֵי תִימָן הִפִּיחִי גִבִּי יָזְלוּ בְּשָׁמִיו
יבֹא רוּדֵי לִגְנוֹ וְיֹאכֵל פָּרִי מְגָדִיו:

באחי

באחת קרי

תרגום טו

ט. לִבְּחַתְּנִי חֲתִי כֵלָה
לִבְּחַתְּנִי בְּחֵדָּה מוֹשִׁינִי בְּחֵדָּה
עֵנֶק מִן־צוּרֵי: י. וְמַה־יָּפּוּ
חֲתִיכִי חֲתִי כֵלָה מִן־מַעֲיָן
חֲתִיכִי מִן־חֲמֵרָא וְרִיחַ
כְּסָמִנִי מִן־כָּל בְּשָׁמִים:
יא. נִפְתַּח מִשְׁפֵּן סָפְחִיכִי כָּל
דָּבֵשׁ וְחֶלֶב תַּחַת שְׁפָתֵיכִי
וְרִיחַ תְּכַסִּיחִי אֶדְרִיחַ לִבְנוֹן:
יב. גֵּן גִּעוֹלָא דְאַחֲרָא חֲתִי בִלְחָא
גִּנְתָּא דְאַחֲרָא מְשִׁנָּא
דְּחֲתִיכָא: יג. שְׁלַחֶיךָ
פָּרָדִים וְרוֹמִים עִם פָּרָא
דְּאִבְדָּנָא כִּיפָּרָא עִם גִּדְרֵן:
יד. וְכִדְרָא קָנָה וְקִינְמוֹן
עִם קִינָא דְלִבְנוֹנָא מִרָא
וְשִׁלִּי עִם כָּל רִישׁ בְּשָׁמִים:
טו. מַעֲיָנָא דְגָנִים דְּרָא
חֲתִי דְרִיחֵן מִן־לִבְנוֹן:
טז. אַחֲרֵיכִי גִרְדָּא וְדִי
תִימָנָא שְׁכִי דְגִנְתִּי גִרְדָּא
כְּסָמִי:

באור התרגום

הע'. (י) דִּדְךָ: חֲתִי, כאילו נקוד דִּדְךָ
וכן העתיקו הע'. ש מִיָּן: בשמיני
מענין שמן בשמים, והע' העתיקו כאילו
כת' גם כאלו של מִתִּיךְ כמו בפסוק הנל.
(יא) נִפְתַּח: ככריתא, והוא ככר של שניה
שני צד עור הדבש (חֲסִינִיגִיבִיבִי), וכן
העתיקו גם הע' עִסְטָקָא, מכאן נראה
להגיה מה שהביא בערוך ת"י של נִפְתַּח,
ככריתא ונ"ל ככריתא כמו כאלו, וגם
מה שמצינו לוקוס כ"ד מ"ד ככריתא כ"ל
טעות ונ"ל ככריתא. כל ה: ת' הסודר
כאילו כת' כל. (יב) גִּעוֹל: ואחריה
בראשית י"ע ו' סגור אחריה ת"א אחד
בתרוהי, וכן גם הוראת אסו' בעברית
נחמ' ז' ג'. גל געול, ת"ם כאילו כת'
גן געול, וכן העתיקו הע'. (יג) מגדו:
דאבנא, וכן ת' מגד בכל מקום אבא.
(יד) גִּרְדָּא, חסר בת"ם. (טז) גִּעוֹל:
גרציל, וכן משלי כ"ה ג' גִּעוֹל ת"י
גרציל. בשמיו: בשמי, כאילו כת' בשמי.
יבֹא רוּדֵי וכו', בזה מתחיל הפ' פרש"ם.

פירוש המקרא

לעיל ותבואי ללבונון ומשם תשורי וכו',
כשתהי' שם תהא מבטח אמנה מרשע הרים
לאשורים: (ט) לִבְחַתְּנִי. פת' עשית לבי
משוך עליך בזהבה: באתח מעיניך. אם
לא אראה כי אם עינך אחת לבי הומה
דקרני מרוב אהבתך: מלורניך. שצורניך
וע"ש צור נקרא צורני: (יא) נִפְתַּח. שפת
מתוך הוא מן הדבש כך שפתותיך מדברות
דברים מתוקי'. וריח שלמותיך. נודף כריח
לבונון: (יב) גֵּן גִּעוֹל. שגשג ועשול מפני
חשיבותו: אחותי. כך אחותי שזונה: גל
געול. כמו גלות עליית, ומעין חתום
כפל מלה לו. (יג) שלחך. הענפי': (טו) מעין
גנים באר וכו'. הם משקי' הפרדם והשלמים
אלך ואותן המים נחלי' מן לבונון: (טז) עורי
לפון. היא משיבה כנגד דבריו: לפון. רוח
לפוני'. תימן. רוח דרומי'. הפימי. הפרימי:
בשמי. של גני: יבוא. כדי שיבוא רוּדֵי לגנו:
(א) באחי

תרגום

ה. א. נאמא דרי לעתה
ונאכול מן פארא
ראכטמתי: ב. אחית לננתי
חתי כלתא אחית לננתי חתי
כלתא אחית לננתי קטפת
מורי עם בסקני אכלת
פסימתי עם דכשי אשתית
המר עם חלכי אכילו חברי
ואשתו ורוו דרי: ג. אנא
במקא ולכי שיר קלה דררי
דקש פסתי לי חתי קריכתי
יוני תמימתיא מטל דרשי
אתמלי טללא וקנצתי מן
רסיסי לקיא: ד. שלחת
פוזיני איכא אלכשיה
אשינת רגלי איכא אטנת
אני: ה. דרי אושט אידה מן
נקבא ומשי גלועדתי ונקמת
אנא ראפתח לדרי ואירי
נטפת מורא ונכעתי מורא נטפי על יד סוקרא: ז. פתחת אנא לדרי ודרי ארכו עבר

שיר השירים ה
ה א באתי לגני אחתי כלה אריתי מזרי
עם-בשמי אכלתי וערי עם-דבשי
שתיתי יוני עם-חלכי אכלו רעים שתו
ושכרו דודים: ב אני ישנה ולבי ער קול
דודי דופק פתחי-לי אחתי רעיתי יונתי
תמתי שראשי גמלא-טל קוצותי רסיסי
דילח: ג פשטתי את-כתנתי איכבה
אלבשנה רחצתי את-רגלי איכבה
אטנפם: ד דודי שלח ידו מן-החור ומעי
המו עליו: ה קמתי אני לפתח לדודי ודרי
נטפו-מור ואצבעתי מור עבר עד בפות
המנעול: ו פתחתי אני לדודי ודודי חמק

ר' דגושה עבר

נטפת מורא ונכעתי מורא נטפי על יד סוקרא: ז. פתחת אנא לדרי ודרי ארכו עבר

באור התרגום

ה (א) באתי לגני וכו', הוא פס' ב'
בת"ס, ות' כאלו כת' ב' פעמים
באתי לגני אחתי כל ה, ומוסיף עוד
הפעם באתי לגני, והע' העתיקו כמו שהוא
לפנינו במקרא. ושכרו: ורוו, ל' מקרא
למען ספות הרוה, וכן בל"ח שבקי' לרוא
(שבת ל"ב ע"א). (ב) דופק: דוקש,
מל' דא לדא נקש (דניאל ה' ו'). (ג) פשעתי:
שלח, וכן ישעי' ל"ב י"א פשעה וערה
ת"ם שלחין ערעל, ומהו הלשון שנו (שבת
מ"ט ע"א) עומנין בשלחין והם העורות
שנפגעו. רחצתי: אשינת, שוג ענינו בל"ס
רחיבה, וכן איוב ט' ל' אם התרחצתי
ת"ם ואן אחציג. (ה) וירי נטפו, ת"ם
כאלו כת' ביחוד וירי נטפה. מור עבר:
מור נטפי, נטפי' מוסב על ונכעתי ות'
כאלו כת' עברו ברזים, ומה ש' שרש
עבר מענין נטיפה שכן הוראתה גם בל'
ערכי. והשבע' העתיקו עבר *πληθυν*
מענין מילוי ושפע. מלשון שנה מעוברת.
וסומכום העתיקו *προτεία* שהוא הראשון
והעוב ועובר לפני כל המור, וכן בשמים
רשם, ודלשית שמיים. (ו) חמק: ארכו,

פירוש המקרא

ה (א) באתי לגני. לאחר ביאתו הוא
משיב לה: אריתי. אספתי וכן
וארוה כל עוברי דרך: מורי עם נשמי.
מור קליפה שהנשם גדל בה, וכן יערי עם
דבשי, שיער הוא שגול בו הדבש כאשר
מלינו ציהונתן ויעבל ציערת הדבש: אכלו
רעים. השיב שלמה לאנשיו שהיו עמו:
(ב) אני ישנה. מעשה אירע שלא הי' בביתו
ואשתו היתה ישנה לבדה וכבר פשעה את
תכשיעה ובא שלמה בלילה דפק בפתחים
ועל זה אמרה הזירה הווא: ולכי ער.
מתאנח: קול. טעמו וניקודו [?] מוכיח
פירונו שהוא סבבני הקול: דודי. הולך
דופק: רססי. תרגו' של רבינו: (ג) פשעתי.
לא שמעתי לקול חנינתו ואמרתי פשעתי
את כתנתי וכו'. (ד) דודי שלח. מרוב
תשוקתו ובא שלח ידו מן החור לפתחו:
ומעי. גם אני מעי הוה עליו בראותי אותו
שמתאוה אליו: (ה) מור עובר. שובר
לסומר: על בפות המנעול. על עץ המק
שהושם בו המנעול: (ו) פתחתי אני. סבותי
שיבוא: חמק עבר. נסתר ועבר עד שקמתי
ופתחתי

שיר השירים ה

תרגום שו

נפשי נפקח במקלחת בעיתה
ולא אשכחתת קריתיה ולא
עניני ח. אשכחוני נטורא
דמחבריו דמרינתא מתאווני
וצלפוני נסבו ארדירי מני
נטרי שורא: ט. אומיתקין פנת
אורשלים או תשקחו לקחי
אשתעיו לה בקריתת רחמתא
אנא: י. מני דרכי מן דרא
שפירת פנשא מני דרכי מן
דרא דהקנא אומיתיו: יא. דרי
דור וסוקס ונבא מן רכותא:
יב. רישה איד באקא דרהקא
קוצתה מפשטן אורקמן איד
עורבא: יג. עינוהי איד ריונא
על ש. בקא ומיא דסתיו

עבר נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא
מצאתיהו קראתיו ולא ענני: י מצאתני
השמרים הסבבים בעיר הכוני פצעוני
נשאו את רדודי מעלי שמרי החמות:
ה השבעתי אתכם בנות ירושלם אם
תמצאו את רדודי מה תגידו לו שחולת
אחבה אני: ט מה דודך מדוד תיפה
בנשים מה דודך מדוד שפכה השבעתנו:
י דודי צה ואדום דגול מרובה: יא ראשו
פתם פז קוצותיו תלחלים שחרות פעורב:
יב עיניו כיונים ער אפיקי מים רחצות

בחלב

ב א ו ר ה ת ר נ ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

מענין נעיה, וכן גם עקילם *απὸ νεμεσας παρηλαττει*
וסומכו' העתי' *απὸ νεμεσας παρηλαττει*
כלו' נעה ראשו סוד ללד כאלו לזה לומר
לא מפניו נכך והלך לו, ולזה מסכים
המשך הכת' ופשי יצאה בדברו, קראה היא
נעיית ראשו דבורו ואמרם שנפשה יצאה
באשר הבינה שאינו חפץ בה, וזירמי' לא
צ"ב עד מתי תחמקין ח"ם מתפלגא אחת,
ויונתן ח' שם מענין סתירה כמו שדרשו
כן גם ח' ללון חמוקי ירכין במ"ק ע"ז
פ"א. וסומכוס העתיק תחמקין כאלו כת'
ח ת ע מ ק ין, כלו' עד מתי תהי' שקועה
צעמקה על מחאחד. והע' לא העתיקו
כאן ח מ ק בלל. (ח) מה תגידו לו:
אשתעין לה, כאלו כת' הגידו לו. (י) נס:
חור, כענין חור מחלב, וכן פעתיקו גם הע'
מענין לובן, וסומכוס העתיקו *λαμπεσος*
מאיר, וכן כחם נח עלי חור. ואדום:
וסומק, והוא בל"ם וערבי אדום, ונמלא
בחופפת רי"ג (ברא' כ"ה) ארמוני ת"י סומרקי. (יא) כחם פז: כאפא
דהבא, כאפא ענינו אבן ושמשו נז גם חז"ל כיפי דברא, ובאיוב ל' ו' מרי עפר
וכפסי ת"י ואבניא. וכן העתיק גם עקילם כאן *λαμπεσος του σκουφου* והשבעים
העתיקו *λαμπεσος* נראה שקראו בתם כפז והניחו מלת כפז וכתבו
אחיה בלתינות ויוניות. תלחלים: מפשטן, חלויים ונפעטים למטה. והשבע' העתיקו
תלחלים *ελαται* והם ענפי התמר ונקראו תלחלים מפני שמתנועעים תמיד,
שכן בלי ערבי תלחל הוראתו מתנועע מזל ללד, ודמה הקויות לענפי התמר מפני
שגם הן מתנועעות כהאדום מתנועע. (יב) כיונים: איד דיונא, כעניי היונה.
אפיקי מים: שנקא דמיא, מעינות שגניחין מימיהן ללאת, ולא הניח ללוי ת"י

ופתחתי לו: נפשי יצאה. בתחילה כשדבר
אלי פתחי לי כמעט לא יצאה נפשי מרוב
חיבתו: בקשתיהו. וכשעבר קמתי אני
ובקשתי: (י) מלאוני. בסובבי עיר:
(ח) השבעתי אתכם. לרועניתה היא מדברת:
שחולת. הגידו לו שחולת אהבה אני: (ט) מה
דודך מדוד. סן משינות במה משונה דודך
מדוד שלנו: (י) דודי. היא משיבה להן אם
תרלו להכיר אותו ולידע על מה אני משבע'
אתכם ומתאלו לו: נח ולדום. זה יופיות
באדם, נח כמו חור מחלב: דגול מרבבה.
אותותיו נכרו בתוך רבבה אנשים ניפיותו:
(יא) ראשו כתם פז. כתכשע של זהב:
כתם פז. כאדמיות של זהב מופז: כתם.
כמו נכתם: קויותיו תלחלי. חילי תילים
קויות ראשו: (יב) עיניו כיונים. כעניי
היונה: על אפיקי מים. הבריות להביע
על אפיקי מים, מרו' מים בלי נזק: רחצות
בחלב

בְּחֶלֶב יִשְׁבּוֹת עַל-מִלָּאת: י לַחֲיוֹ כְּעֶרְוַת
הַבָּשָׂם מִגְדֻלוֹת מֶרְקָחִים שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים
נִמְסוֹת מוֹר עֵבֶר: י יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב
מִמִּלָּאִים בְּתַרְשִׁישׁ מַעֲיוֹ עֲשֵׂת שֵׁן מַעֲלָפֶת
סְפִירִים: טו שׁוֹקָיו עֲמוּדֵי שֵׁשׁ מִיִּסְדִּים
עַל--אֲדָנֶי-פֶּן מֵרָאֵהוּ כִּדְבָנוֹן בַּחוּר
בְּאַרְזִים: טז חֲפֹז מִמְתָּקִים וְכֵלֹ מִחֲמָדִים
זֶה יָדָיו וְזֶה רַעֲיוֹ בְּנֹת יְרוּשָׁלָּם:

ו א אָנָּה הִלֵּךְ דֹּדֶךָ הִיפָּה בְּנָשִׁים אָנָּה
פָּנָה דֹּדֶךָ וּבִקְשָׁנוּ עִמָּךְ: ב דֹּדִי

יֵד

בְּחֶלֶב יִשְׁבּוֹת עַל שְׁלֵמוֹתָא:
י. פְּכוּתוֹ אֵיךְ מִשְׁכָּתָא
דְּכֶסֶם אֵיךְ מִשְׁכָּתָא אֵיךְ שׁוֹשְׁנָא
וְנִמְסוֹ מוֹרָא וְגִרְדִּיטוֹ אִידוּרִי
אֵיךְ בְּרָקָא וְדִרְקָא בְּמִלָּא
כַּאֲפִי דְהֶכָא בְּרִסָּה עֲבָרָא
דְּשָׁנָא עַל מִסְחָא דְסִפִּירָא:
טו. שְׁקוּרִי עֲמוּדֵי דְשִׁישָׁא
דְּמִתְקִינוּ עַל חִמְקָא דְדִרְקָא
חֲדָה אֵיךְ דְּלִבְנוֹ וְגִבָּא אֵיךְ
אַרְזָא: יז. חֲפֹז אֵיךְ כְּכִרְתָּא
דְּחִלְיוֹ וְכִמְטוּרִי וְנִינּוֹ הִגּוֹ דְרִי
וְהִגּוֹ חֲבָרִי בְּנֶת אֲדִישָׁלָם:
יח. לֹאִיקָא אֶחָד דְּרִכֵּי שְׁפִירָה
בְּנָשָׁא לֹאִיקָא פָּנָא דְרִכֵּי
דְּנִבְשׁוּרִי עִמָּכִי:

פִּירוּשׁ הַמִּקְרָא

בְּאוֹר הַתִּרְגוּם

בְּחֶלֶב. כאילו נרמזות בחלב: יִשְׁבּוֹת על
מִלָּאת. לא בולטות ולא שוקעות כי אֵס
בְּמִלּוֹי: (יג) למי. דברים היוצאים מלחיו
רִיחַס נודף כמו ריח ערוגת הבשם. וי"ל
כשתי ערוגות שהן שוות ונאות כן למייו:
מגדלות. אס דבר, גידול של בשמים וכפל
מלה הוא: שפתותיו שונים. כשונה דקה
ואדומה כך שפתי דודי: נעפות מור עובר.
דבר היוצא משפתותיו מתוך חמיד כמור
ובושם העובר בכל מקום לסוחר: (יד) ידיו
גְּלִילֵי זָהָב. כאופן של זהב, וי"ל כדף של
זהב קטן שהוא עגול, וכן על גלילי כסף,
ועל כן מדמה הידים להם לפי שהידי' כמו
כן עגולות פניו כמעט: ממלאי' בתרשיש.
בגלילי זהב הממולאים בתרשיש שהוא אבן
יקרה בתוך הזהב שנאה ויפה כך ידיו נא':
עֲשֵׂת. עובי כמו עֲשֵׂתוֹת שאון: מעולפת.
מופכ על עֲשֵׂת, כעֲשֵׂת ועובי המעולפת
ומסובבת בספירים והעֲשֵׂת בולטת כך מעיו
של דודי: עֲשֵׂת שן. פת' עֲשֵׂת של שן הפיל:
(עו) מיסדים על אדני פו. כך שוקיו נאות
תקועות בכפות רגליו: (עז) חכו ממתיקס.
דברים היוצאים מחכו מתוקי'. וכלו מחמד'.
גמרו של דבר כלו אהוב. ונמחד למראה:
זֶה דודי. ששאלתם לו מה דודך מדור:
ן (א) אנה הלך. ריעותיה משיבות לה
הואיל שכן הוא נאה דודך הגידי לנו
אנה

שכן. ובמקומות אחרים אפיק ח"ם פזירא
והוא מלשון פוער מים במלוח ז' וע'.
(יג) כְּעֶרְוַת: אֵיךְ משכנתא, וכן העתי'
גם עקלם. והע' העתיקו *quale* והס'
גלס נמי קערה שכן ח"י קערתיו,
במורקי יו"ן ח' יונתן בפילי. מגדלות
מֶרְקָחִים, בת"ם ליחא. והע' העתיקו
כאילו נקוד מגדלות ומופכ על עֶרְוַת
שהעתיקו הס'. כאילו כתוב בדרבים. מור
עובר, הסורי ח' כאילו כת' מור וגרד.
(יד) תרשיש: כלפא דדהבא, וכן גם
בהעתי' היונית הנועד' *שש* Editio sexta
ח' בתרשיש *χρυσόπρασινος*. עֲשֵׂת: ענדא
כאילו כת' בשין שמאלית מענין עשייה וכן
ביוזקאל כ"ו י"ט ברל עֲשֵׂת ח"ם פרלל
וחפלימן, כאילו כת' לעֲשֵׂת בשין שמאל'.
מַעֲלָפֶת: של מִסְחָא, על בסיס של
ספירי', וקדצז לזה העתיקו הע', (טו) על
אֲדָנִי: על מומרא, וכן שמות כ"ו י"ט אדני
בסך ח"י חומרין דכסף. מֵרָאֵהוּ: מדיה,
המה שלו, ואולי נידך לתקן חזרה שהוא
תרגו' של מראהו. (טז) מִמִּסְדִּים: אֵיךְ
ככריתא דחלון, ככריתא כבר פ' לעיל פ'
ד'פס' י"א. וכלו: ומאנוה, ח' כאילו כת'
במקרא. וכלו והוא מ' מאניא די מתיבהין
(עזרא ז' י"ט). פְּסוּקֵי ח' של פרשה הבאה
הוא בת"ם סוף לפרשה ה'.

(ב) דודי

שיר השירים ו

תרגום י

ו א. דודי נחה לנחתה
ולמשכבתיא רכסמא דנרעא
בגנא ונלקוט שישנא: ב. אָנא
לדודי ודודי לי דרעא בשושנא:
ג. שפירתי קרובתי איד זכנא
יאתי איד אורשלם ורחילתי
איד בתיא: ד. אהבתי עיניכי
מולוקבלי משל דתניו אפרדני
סערכי איד גורא קשוא רסלק
מן טורא דגלעד: ה. שעיני
איד גורא דגלעדא רסלק מן
מסכותא דקלתי מתאקו
ודמנא לית בתי: ו. איד
צלפא דרעא קדלכי לבר
מון שחבי: ז. שתי אגיו מלקו
ותמניו דרדכו ועלמתיא דלית
לתי מניו: ח. חדא הי יוני

יָרֵד לַגְּזוֹ לְעֲרוּגוֹת הַבָּשָׂם לְרַעוֹת בָּצִנִּים
וּלְלֶקֶט שׁוֹשְׁנִים: א אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי
הָרֹעֶה בְּשׁוֹשְׁנִים: ב יָפָה אַתְּ רַעִיטִי
בְּתִרְצָה נָאֹחַ בִּירוּשָׁלַם אֵימָה בְּנִדְגָלוֹת:
ה הַסְבִּי עֵינֶיךָ מִגְּדִי שֶׁהֵם הִרְחִיבֵנִי
שֶׁעָרַךְ בְּעֶדֶר הָעֵזִים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד:
ו שֶׁנִּדְּךָ בְּעֶדֶר הִרְחִלִים שֶׁעָלוּ מִן־הַרְחָצָה
שֶׁכֵּלֶם מִתְאַיְמוֹת וְשִׁכְלָה אֵין בָּהֶם: ז כִּפְלַח
הַרְמוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ: ח שְׁשִׁים
הָמָּה מְלָכוֹת וְשִׁמְנִים פִּילָגְשִׁים וְעֲלָמוֹת
אֵין מִסְפָּר: ט אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמְתִּי

אחת

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ן (ב) דודי ירד וכו', הוא פסוק א'
בת"ס. (ד) כת ר"ה: איד זכנא,
תרגמו מעניו. רטון, וכן העתיקו גם הע'
ως ευδοκία וגם עקילס העתיק *κατ' ευδοκίαν*
כלומר יפה את כפי הרצון
והאהבה. (ה) ה ד ה י ב ו נ י: אפרדני,
רהב ענינו זל"ס וערבי מהומה ומהירו',
ונמאל לרוב זל"ס בתוספת סמ"ך וכן גם
זל"ס הוה קא מסרעה ואכל (ברכות מ"ז
ע"א) ות' אפרדני, שכן גם פעל פרד
קרוב בהוראתו לענין זה, הומוה היא
וסוררת ת". ופירושא. ובז"ר פרש' י"ח
ולא מן הרגל שלא תהא פרדנית (כך היא
גרס' הערוך ולפינו איתא פרסנית)

אנה הלך ונבקשו עמך: (ב) דודי ירד.
היא משיבה להם אנה הלך: (ג) אני לדודי.
אני אלך לדודי ואבקשו ולא אחס: ודודי
לי. לא יספון לטייל עמכם: (ד) כתרזה.
מלך תרזה אחד, והיא נאה בזנינה: איזמה
כדגלות. כחיל כדד הולך בדגל: (ה) הסבי
עיניך מנגדי. פת' הסבי עיניך ופיניך שהיו
מנגדי, לקראת פני ואשתכל עליך שהן נאות
ועריבות עלי: הרהיבוי. הגיסו לבי. וי"ל
הסבי עיניך המורי עיניך מראות נגדי
שלא אהיה גם בפיך לעיני העמים: כעדר
העמים. בשער: (ח) מלכות. בנות מלכות:
(ט) אחת היא. מכולן אחת היא לי: אחת
היא

ומקורו זל' עברית מענין פרידה ופרישה ממקום למקום, ובחנם דמיקת בעל המעביר
לבאר המלה מלשון יוני *περιποδος*. מן הגלעד: מן עורא דגלעד, מהר גלעד
כמו למעלה פ' ד' פסוק א': והע' העתיקו גם: למעלה כאילו כת' מן הגלעד.
(ו) שניך וכו', הס' ת' כמו שהוא לפינו במקרא, והע' הוסיפו בסוף הפסוק הזה
מה שחסר כאן ונמאל למעלה (פרשה ד' פסוק ג'). כמוט השני שפתוחך ומדברך
נאות. (ז) כפלח הרמון, מוסב כאן לפי התרגום על רקתך, ולעיל לא תרגס
כן, ע' בביאורנו פ' ד' פס' ג'. (ח) פלגשיס: דרוכך, והוא מענין ירמיה אחי העביר
עלי את הדרך (סנהדרין ל"א ע"ב) ומזה הענין דרש ר' יומן גם דרך גבר בעלמה
(ע' ילקוט ח"ב ר' תתקס"ג). [א"א. מזה הלשון ראיתי לפרש מלה שלא מלאתי לה
פ' הגון עד עתה. דרדוקר סיק' בסיפוריו ספר ב' סימן ד' מביא אלילה אחת אשר
כידוע הסוהס מאד והיא נודעת אלנו בשם *Αερετω* ולפי מה שספר שם ממנה
וממה שכתבו עוד כותבים אחרים נראה לי שהשם הזה מקורו זל"ס והוא "דרוכתא":

והמקרים 5

תרגום

שיר השירים ו ז

אחת היא לאמה ברה היא לילדתה ראוה
בנות ויאשרוה מלכות ופילגשימויה כלוה:
ימי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה
ברה בחמה אימה בגדלות: יא אל-גנת
אגוז ירדתי לראות באפי הנחל לראות
הפרחה הגפן הגצו הרמנים: יב לא
ידעתי גפשי שמתני מרכבות עמי נדיב:

ז א שובי שובי השולמית שובי שובי
ונחזה-בך מה--תחזו בשולמית

במהלכת

המקחא חדא הי לאמה
ונקרא הי לילדתה חנה בנתא
ושבתה מלקחא נרוקחא
ושבתה: ט. מו הי הדיא
במקחא איד צפרא שפירא
איד סקרא נקרא איד שמשא
דחילא איד רבוקא: י. לגנת
גוזא נחמת ראחוא כאכא
דנחלא למחוא און שפרת
גפתא ואון בלדו דוקא:
יא. לא ידעת גפשי סמחני
במרכבא דעמא רמנים:
יב. חובי חובי שילומיקחא
חובי חובי ונחזר בכי:

פירוש המקרא

באור התרגום

היא לאמה. לא תאמר לי לבדי אהובה
ביותר אלא אפי' לאמה היתה אחת, אהובה
לה יותר משאר בנותיה: ברה היא. נאה
ונקיייה כמו ברה כחמה: ויאשרוה. שאינן
רואות יפה כמו: (י) הנשקפה. נראת
לבני אדם מאירה כמו שחר: יפה כלבנה
ובריה כחמה. לפי שהלבנה [זריר לדרוש]
ולחקור ניפיה [עד שהיא] מלאה [אצל
השמש] ברירה ומאירה תמיד מאד על כן
אמר ברה כחמה. (יא) באבני. בפירות שכן
פירות תרגום איני: (יב) לא ידעתי. היא
מדברת, זאת אני לא ידעתי שדודי ירד
לגנו לעייל שם, והייתי אז בגן: נפשי
שמתני מרכבות עמי נדיב. עמי נדיב
שם אומן שהי' עושה מרכבות, וזה הוא
שאומרת נפשי שמתני כלומר נעה דעתי
לרכב שם על מרכבות עמינידיב ולא ידעתי
שדודי הוא בגן ונפעתי משם והנה דודי
קורא שובי שובי:

ז (א) השולמית. שלימה ותמימ' כמו שאמר
למעלה ומוס אין כך: ונחזה בך. מה
ונסתכל בך: מה תחזו. היא משבחתי, מה
כל

ת"פ נעיצון קדם דיתון. וקרוב לזה הענין שנו
שניינר. — הפ' מסיים הפרשה בחצי פסוק א' של פרשה הבאה.
ז (א) הסורי מחיל הפרשה באמצע הפס' מה תחזו וכו', ובהעתקת הע' מחובר
כל פסוק זה לפרשה שלמעלה. ונחזה: ונחזר, חזר כל"ס וערני ענינו
ראה, וכן משלי כ"ג ל"ג יראו ח' יונתן יחזורון, וכן לקמן פסוק ה' לופה ת"ס
דחזר, ומה הענין השתמשו בלשון חכמים מחזורתא כדשנינן מעיקרא כלומר
הנראה

והחוקרים הנעימי' יחפשו וימצאו שהשערתי
קרובה לאמת, וכאן אין מקומו להאריך.
(ט) ברה: וגביא, דגולה ונבחרת, ובפס'
הסמוך ברה כחמה תרגם ד' כ' א' מענין
עוהר וחוקר, והע' העתיקו גם שם כמו
כאן exlexen. (י) כנרדגלות: איך
רבותא, ולעיל פסוק ד' ת' איך גביתא.
(יא) הפרחה: אן פרעת, פרע כל"ס
כמו פרח בעברית בחילוף ח"ת ועי"ן,
ויש גם פרח מענין מהירות, פרח בתרי',
עוף הפורח, וכן פרע ענינו מהירות ג"כ
כמו סרו מהר ת"א פשו בפריע. הנלו:
ואן בללו, בלץ הוא כמו בלע בחילוף
עי"ת וד", והאחרון ידוע כל"ס ועינייה
בולעות (חולין ע"ו ע"א). (יב) לא
ידעתי: לא ידעת, לפי הנקוד משמע
שקרא לא ידעה נפשי, וחולי זריר
להגיה ולנקוד על נכון ידעת תמור' ידעת.
עמי נדיב: עמא דמניב,
ולפי העתקת הע' הוא שם עמס, וקראו
עמינדיב ת' עמי נדיב. והס' ת' עמי נדיב
כחילו' היו"ד של עמי נוספת, ומעייב ענינו
מוכן ומזומן שכן והכינו את אשר יביאו

ת"פ נעיצון קדם דיתון. וקרוב לזה הענין שנו
שניינר. — הפ' מסיים הפרשה בחצי פסוק א' של פרשה הבאה.

ז (א) הסורי מחיל הפרשה באמצע הפס' מה תחזו וכו', ובהעתקת הע' מחובר
כל פסוק זה לפרשה שלמעלה. ונחזה: ונחזר, חזר כל"ס וערני ענינו
ראה, וכן משלי כ"ג ל"ג יראו ח' יונתן יחזורון, וכן לקמן פסוק ה' לופה ת"ס
דחזר, ומה הענין השתמשו בלשון חכמים מחזורתא כדשנינן מעיקרא כלומר
הנראה

שיר השירים ז

תרגום יה

במחלת המחנים: ב מה יפן פעמך
בגלים בתגדיב חמוקי ירכיך כמו
חללים טעשה ידי אמן: ג שררך אגן
הסתר אל יחסר המוג בסנך ערמת
חמים סונה בשושנים: ד שני שרירך בשני
עפרים תאמי צביה: ה צוארך במגדל
השן עיניך ברכות בחשבון על שער
בתרבים אפך במגדל הלכנון צופה פני

דמשק

א. מנא תחזו בשילומיתא
הנחא אף חרמא ואיך
היהא דמשקתא: ב. מא
שפיר רגליכי במקנא ברת
מטקא וצורת עטמתי אף
חרקא עבר אדרי אוקנא:
ג. שרכי אגנא דברקא רלא
חסר בה מונא דרסכי ערמקא
דחטא דסינא בשושנא:
ה. תרין תרכי אף תרין
עתיקא האמא דטבאי דרעין
בשושנא: ה. צורכי אף
מגדלא דשנא עינכי אף
מגדלא דלכנון דחאר לאפי
דרמסין

נמקא דחשבון על פקא דברת סינא נחרכי אף

באור התרגום

פירוש המקרא

הנראה והמקובל. שול מית: שילומית,
מענין שלמות, ועקילס העתיקו *εὐπετα*
οὐσα מענין שלום, והע' כתבו *η Σου*
ναμυς כאלו כת' שונמית. כמחול,
הסורי מוסף דנחתא אף חדותא,
כאלו כת' היורדת כמחולה וכמחול' המחני'.
וכן הוסיפו הע' *ερχομενη* חדותא,
מענין חדות ושמה, וכן נהפך
לאכל מחלנו ת"ס חדות. (ב) פעמך יך
רגליך, ת' לפי הענין ודקק בתרגומו,
ובמקום אחר, פעמי דלס תרגס הלכתא
דמסכנא. חמוקי: צורת, ולמעל' (ה' ו')
חמק ת' ארכן. חללים: חרקא, תרגס
חללים מענין חוליות הנהוג בל"ח.
ומזה הענין מה שנו (פרה פי"ג מ"ח)
„החרקות“ ובשבת מ"ו ע"א מאי חוליו?
כעין חוליות דאית בה חדקי, והערוך
ג' חרקא, ומכאן נראה שג' הערוך היא
הנכונה שכן גם ה' ת' חללים מל' זה.
ובמקומות אחרים ת' וחלי כתס וגם
חמה וחלית מענין אבן עוב ורק כאן
מפני שמה הירך לחללים תרגס מענין
חוליא ועגולה. (ג) המזג: מזגא, וכן
בל"ח מחג לו כוס, והוא יין מפורז במים
וגם השבע' העתיקו מזג
הסורי מוסף „דרעין בשושנא“ כאלו כתב
„תאמי צביה הרועי בשושנא“ (ה) ברכות: יממתא, מל' ואת יס הנחשח (מלכים ב'

כל כך תרנו לחזות הרבה בשולמי: כמחולת
המחנים. כמחול המחנים של משחקי' אחד
רואה את פני חברו: (ב) חמוקי ירכיך.
סתרי ירכיך: כמו חללים. כמין תכשיטין
נאים שם מעשה ידי אומן באומנת, חללים
כמו וחלי כתס וכן חמה וחלית': (ג) המוג.
ביאורו לפי ענינו עיגול לפי שהאגן
עגול, כאגן הזה של מתכת שהוא צוהר
ומחור ואינו חסר כלום בעיגולו אלא עגול
בזה כך נאה את בעבורך לפי שהעבור
עגול הוא: (ד) כשני עפרי'. מבואר למעל':
(ה) כמגדל השן. הוא מגדל דוד האמור
למעלה ומשן היה עשוי וכאשר בארתי
למעלה שמהו למגדל שהוא זקוף פשוט
ושם ולא עקום: עיניך ברכות בשחבון
וכו'. משער בת רבים היה יכול להסתכל
על ברכות מים הנמשכים בעיר חשבון,
וזה הוא שביארתי למעלה עיניך הם חזקים
וביראים להסתכל מעל שער בת רבים על
ברכות מים שבהשבון ואינן חקות: כמגדל
הלכנון צופה וכו'. מגדל אחד בנוי גבוה
מעלם יפים שכלכנון, שיכול לראותו מאח
פני דמשק, והיה שם ותיקון מראהו נאה
וכמוהו

וכן הוא בל"י *μυσγο* ובל"ר *miscio* ובל"א ויטבן. וגם השבע' העתיקו מזג
מזה הענין *ραμα* (ד) תאמי צ'י, הסורי מוסף „דרעין בשושנא“ כאלו כתב
„תאמי צביה הרועי בשושנא“ (ה) ברכות: יממתא, מל' ואת יס הנחשח (מלכים ב'

תרגום

דמסק: ו. רשכי עליכי איד
ברמלא וגדלא דרשכי איד
ארנא דמלכא דאסיד
ברמלא: ו. מא שפירתי מא
בסמית או רחיקתא ברת
פונקא: ח. והרא קומתכי
דמא דקלא ותדכי לסגלא
ט. אקתא אסיד בקלא ואחד
בסוכתי וגהוז תדכי איד
סגלי גפגא ורחא אפכי איד
חורא: י. וסגלי איד המרא
טבא דאול דרדי להריצחא
דמיע ספתי ושני: יא. אגא
דרדי ושני פתיח: יב. תא
דרדי נפיק דקלא נכות
בכפרא: יג. ונקתא לכרמא

שיר השירים ז

דמשק: ו ראשך עליך ככרמל ודלת
ראשך בארגמן מלך אסור ברהטים:
ומה יפית ומה נעמת אחבה בתענוגים:
ז זאת קומתך דמתה ל תמר ושדיך
לאשכלות: ח אמרתי אעלה בתמר אחזה
בסנסניו ויהיוני באשכלות הגפן
ורחי אפך בתפוחים: י וחבך כנין הסוב
הולך לדודי למישרים דובב שפתי ושנים:
יא אני לדודי ועלי תשוקתו: יב לכה דודי
נצא השדה גלינה בכפרים: יג נשכימה
לכרמים

פירוש המקרא

וכמוהו משנח אותה: (ו) ככרמל. ככרמל
הזה שהקנה זקוף ולא עקום ושכולת עליו
עומד צהה ונאה לראות כך ראשך עומד
נאה עליך: ודלת ראשך. אמנעית הראש
על שם שהוא (מן דקל) [אולי ז"ל מודלה]
ומעולה יותר, נאה הוא [בשערך] ככרגמן:
מלך אסור ברהטי. ביאורו אסור במרונה,
מה שתאמר שלא ידעת ולא פגרת [שירדתי
לגני] עודני ממתיך מרוב חיבתך שכלך
יפה וממודה לכן אסור אני במרונתי, שלא
רצתי מן הגן עד שתבואי לעייל עמי:
(ז) מה יפית וכו'. מאד יש לי להדבק
עמך בזהבה ודודים בתענוגים ולא לרוץ
להתפרש ממך: (ח) זאת קומתך דמתה
לתמר. כלומר גבוהה את הרבה כתמר,
ואדם גבוה הוא נאה: ושדיך לאשכלות.
גדולים לאשה מוס הוא לה, וזה שמשבח,
גבוה את כתמר ואפי' כך שדיך אינך גדולו' כענפי תמר אלא דומות לאשכולות שהן
קטנות: (ט) אמרתי אעלה בתמר וכו'. כדוגמא דתמר מדבר עליה, וכן ביאורו
אני אמרתי יש לי לבוא אליך כמו לעלות אל תמר, וגם לאחוז בשדיך כמו בסנסני
ענפים כלומר' שהם גדולים ואין זה 'יופים, ויהיו נא שדיך כאשכולות, ביאורו והנה
הם שדיך כאשכולות הגפן שזים לא גדולים ולא קטני' מאד: (י) הולך לדודי למישרים.
באורו, הולך להבתי למישרים לאהבת מישר ולא בלב ולב: דובב שפתי ישנים.
שתיים וחס דובבים, מרחיש פיהם מרוב חזקתו, כך דברי חכך נעימים ונחמדים
אלי מאד: (יב) לכה דודי. היא מדברת לו, מה שתקראני לילך לעייל בין הגפנים
קומה לכה דודי וכו'. גלינה בכפרים. אנל בני הכפרים: (יג) נשכימה. לזכר
נשכימה לכרמים הסמוכים אל הכפרים: [על כל פרהה ח' פירוש המקרא בכ"י ליתא
רק על הפסוק האחרון]:

באור התרגום

כ"ה (י"ט). דמשק: דמסק, בתוספת
ר"ש כנהוג בסורי. (ו) ככרמל מלך
וכו': איך ארגונו דמלכא, ארגמן בסמיכו'
אל מלך, והע' העתיקו כפי פיסוק העעמי'
שפנינו ארגמן במפסק. ברהטיס:
דרהטא, פי' ג"ס in stadiis והוא מקום
המרונה (דית כענכנח). (ז) אהבה:
או רחיקתא, או היא מלת הקריאה, ות'
אהבה כאילו כת' אהבה. בתענוגים:
ברת פונקא, כאילו כת' בת תענוגים,
וכן העתיק גס עקילס, והע' העתיקו כאילו
כת' בתענוגים. (י) שפתי ישנים:
ספתי ושני, כאילו כת' שפתי ושני, והע'
העתיקו כאילו כת' שפתי ושנים, וכן
העתיק גס עקילס. (יא) תשוקתו:
פתיח, וכן ואל אישך תשוקתך ת"ס ועל
בעלכי

נחמ או פרעת נחמא ונפיק
סמורא וכליו וכליו וכליו
אחל לך חבי: יד. וכליו
יהבו רחמא וכל פדיון כל
אביון תדמי ונפיקו רח
נפיק לך:

ח א: מונחלך איד אחא לי
אנך חבי אמרי אשכח
כשוקא אשקד וכל נכסרונג:
ב. אכרד ואשקד לכית אמי
ולקשוקה וילדתי אשקד מו
חמרי כסימא ומו חקיקא
רחמי: ג. סמלה תחית רשי
חמינה השקני: ד. אולחקני
כית אושלים או תעידו ואו
תעידו ית רחמקא עקמא
רחמקא: ה. מו רדי רחמ
רסלקא ומרדקא ומסמקא
על דרה תחית חזקא עירחתי
וחמו חכלחתי אמי תמו
חכלחתי ולחתי: ו. סימני
חמקא על לבך ואיד חמקא
על דרדק משל דמקדא איד

לפרמים נראה אם-פרחה דגפן פחת
הסמך הנצו הרמונים שם אתן את-
דודי לך: י הדודאים נתנו-רית ועל-
פתחינו כל-מגדים חדשים גם-ישנים
דודי צפנתי לך:

ח א מי יתבך כחך לי יונק שדי אמי
אמצאך בהוץ אשקד גם לא-יבזו
לי: ב אנהגה אביאך אל-בית אמי תלמדני
אשקד מין הרקת מעסים רמני: ג שמאלו
תחת ראשי וימינו תחבקני: ד השבעתי
אתכם בנות ירושלים מה-תעירו ומה-
תעירו את-האחבה ער-שתחפץ: ה מי
זאת עלה מן-המדבר מתרפקת על-דודה
תחת התפוח עזרתיה שמה תבלתך אפך
שמה תבלה ילדתך: ו שימני בחותם ער-
לבך בחותם על-זרועך כי-עזה כמות

אחבה

ב א ד ר ה ת ר ג ז א

בעלכי תחפצני. (יג) דודי: חדי, כאילו נקוד דודי, וכן העתיקו גם העל. (יד) הדודאים: יבוסא, וכן דודאים בשם ת"א יבוסא, נמקלא, וכן נקראו הדודאים גם בל ערבי, וכל שהמלה היא קלור מן יהב ריחא, ונקראו כן הדודאים בעבור ריחם העזב. ה (א) יונק שדי אמי: אינך חדי אמרי, פיל הניקו שדי את כנשך, וכן העתיקו ג"ס lactarunt ubera mea agnos meos, וזה אין לו מובן כלל. ונראה לי שאיזה מגיה עושה מלא כתוב בל, "ינך חדי אמרי" חסורת. ינך חדי אמי" וחשב שהשם חדי הוא נושא המאמר ואמר, הוא ביום הפעולה, וכדי שיהיה הנשוא מסבוס עם הנושא תקן במקום שעות. וכת' אינך בעבר של אפעל וסתר לרבים, תמ' ינך בינוני פועל של פעל, וע"י הגה' זאת חשך תואר המאמר, עד שאין נוגה לו. יבזו לי: נכסרונג, וכן דבר ד' בזה ת"א בפר. (ב) תלמדני: בלית, וחסורת. הסיף ולקישור דילדתי כמו למעלה (ג) (ד) ולא חרב הורתי, וכן הוא גם בהעתקת העל. מעסיס: ומן הליוחא, משק המחקר היוצא מן הרמון. (ד) את האהבה: ית רחמקא, ע' מה שכתבתי בנאור התר' לעיל ג' ה'. (ה) מן המדבר: מן מדברא, כמו שהוא לפנינו במקרא, ובהעתקת השנים ית *λελειψαν δισμενον* מלובנת צפרתים, ולא ידעתי לכוון העתקתם על לשון המקרא, ולמעלה ג' ו' העתיקו כמו שהוא לפנינו. מתרפקת: משתמא, מענין סמיכה והשענה. וכן העתיקו גם העל. שמה מבלתך אפך שמה מבלה ילדתך, נ"ל הראשון ענינו תחילת ההריון ולפיכך נופל לומר מבלתך בליו הפעול כמו יחבל און, והשני הוא מענין לער וחבלי-לדה ולכך אמר מבלה ילדתך, ולא מבלתך. והעל

ח

אֶהְיֶה קֶשֶׁת בְּשֵׁאוֹל קִנְיָה רֶשֶׁפִּי רֶשֶׁפִּי
אֵשׁ שְׁלֵה־בִתְּיָה: ז מים רבים לא יוכלו
לכבות את־האֶהְיֶה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטֹפוּ
אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כִּלְהֹן בֵּיתוֹ בְּאֶהְיֶה
בֹּחַ יִבְחוּ לוֹ: ח אַחֲזֹת לָנוּ קִטְנָה וְשִׁדִּים
אֵין לָהּ מִה־נַּעֲשֶׂה לְאַחֲזֹתָנוּ בְּיוֹם שְׂדֵי־בָר
כָּה: ט אִם־חֹמֶה הִיא גְּבִינָה עֲלֶיהָ טִירַת
כֶּסֶף וְאִם־דֹּלֶת הִיא גָּצוּר עֲלֶיהָ לֹחַ אֲרֹז:
י אֲנִי חֹמֶה וְשִׁדִּי בַּמְגִדְלוֹת אֲנִי הֵייתִי
בְּעִינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם: יא כָּרִם הִיָּה
לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמֶּן גִּתּוֹן אֶת־הַכָּרִם
לְנָטְרִים אִישׁ יָבֹא בְּפָרִיו אֱלֹהֶ בְּכֶף:
יב כְּרָמִי שְׁלִי לְפָנַי הָאֱלֹהֶ לְךָ שְׁלֹמָה
וְמֵאֲחֵים לְנָטְרִים אֶת־פָּרִיו: יג הִיוֹשֶׁבֶת
בְּגִנִּים חֲבֵרִים מְקַשִּׁיבִים לְקוֹל־הַשְּׁמִיעָנִי:

מִתָּא רַחֲמָא וְנִשְׂא אִיד
שִׁיל טַנְיָה וְלִיקִיָּה זְלִיקָה נִהְיָה
וְשִׁלְה־בִתְּיָה: ז מִיָּא סִנְיָא לֹא
כְּשִׁנְיָו לְנִשְׁכּוֹ לְרַחֲמָא
וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטֹפוּ לָהּ אֲנִי
גַּחַל נִכְרָא קִלְה עֲתִירָא
רְבִינָה בְּרַחֲמָא קִמְיָק
נְמִיקוֹן כָּה: ח חֲמָא אִית לֹ
זְעִירָתָא וְהִרְוֹ לִית לָהּ קִנְיָ
נִשְׁכּוֹ לְחִתּוֹ בְּיָמָא רַחֲמָא לִל
כָּה: ט אֲנִי שְׂדֵיָּה דִּי נִבְנָא
עֲלֶיהָ עֲלִיוֹ דְּכֶסֶף וְאִי פִרְעָא
דִּי גָצוּר עֲלֶיהָ לִלְחָא דְּאֲרֹז:
י אֲנִי שְׂדֵיָּה וְנִבְיָ מִגִּדְלוֹת
הִרְוֹ אִיתִי הִירָה כְּשִׁנְיָה אִיד
כְּשִׁנְיָתָ שְׁלָמָא: יא בְּרַמָּא
אִית הָיָה לְשִׁלְמָה וְאִתּוֹ סִנְיָ
יְהִיב בְּפִרְמָא לְנִטְרָא נִכְרָא
יְהִיב בְּפִרְמָהּ אֱלֹהֶ בְּכֶסֶף:
יב כְּרָמִי דִּילִי קְרָמִי אֱלֹהֶ לְךָ
שְׁלֹמָה וְמֵאֲחֵים דְּנִטְרִי פִרְיוֹ:
יג אֲנִי לְרַחֲמִיו בְּנִיבָא וְנִהְיָ
לְקֹלִי אֲשַׁמְעִנִי: יד אֶתְהִיָּה

ברה

*מלך אחת

באור התרגום

ח' כאלו כת' בשניהם כבלתך, וכן גם הע'. (ו) קנאה: ענא, וכן כי קנאה
חמת גבר ת"י מעול דענא, ויפה אמר ר"ב (ערך ען הג') שמה הלי' השתמשו חכמי'
ע"נא היתה בלבם (חגיגה ט"ו). רשפיה: זליקיה, וכן כאש נדבת ת"י זליקין והוא
מן דלק בחילוף דלית וז"ל. שלהבתיה: ושלבתיה, כאלו כת', רשפי אש ושלבת',
והע' העתיקו כאלו נקוד שְׁלֵה־בִתְּיָה. (ו) ישעפיה: גרפיו לה, מלשון נחל קישון
גרפס: בוז יבוזו: ממיקו נמיקון, וכן כמושג לניס ת"י ונשיעת ממיקני (והוא
נכון, ובחנס הגיה החכס ט"ר נער באור השרשים שלו שזריך להיות ממיקון חמור'
ממיקני שכן גם הם' ת' מותבא דממיקנא, רק שהיונתן כמנהגו כת' יו"ר כ"נ אחד
הציר"ה תמ' אל"ף) והוא ל' המקרא ימיקו ידברו ברע (תהלים ע"ג ח') ושם ת'
הם' אחשבו כאלו כת' יעמיקו, וגם ביונית *μωκος* ענינו מת לוץ, והשתמשו
בו חכמי', מוקיון (ע"ז י"ח) *μωκος* לץ המשחק. (ט) עירח: עליו, כאלו כת'
ברבים, וכן העתיקו גם הע'. (יא) בצעל המון: בת"פ ליתא, ותמ' כת' ואזה
פגי, ופריו דב. נתן: יהנת, כאלו כת' נתתי. (יג) היושבת: אילין דיתבין,
כאלו כת' היושבים, וכן העתיק גם סומכוס, והע' העתיקו כאלו כת' היושב
בגנים. השמיעני: כמו שהוא לפנינו במקרא, והע' העתיקו כאלו כת'
שמעני

תרגום כ

דודי דמי לך לטוב ולשקט
ראייה על סודי בקמקא:
שלמת חכמת חכמה
דהי שירת שיריו:

שיר השירים ח

יד ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר
האירים על הרי בשמים:

באור התרגום

שמעני. (יד) ברח: אהפך, כאילו כת'
גם כאן סב כמו למעלה ג' י"ו. והע'
העתיקו מענין בריחה כמו שהוא לפניו
במקרא:

פירושים קרא

(יד) ברח דודי: עד אותה שעה שיפוח
היום ונסו הנללים: על הרי בשמי'. לעייל
שם, ובאותה שעה שיפוח היום ויתחמם
אז תבואי אלי:
נחמלה שיר השירים, שבה לשוכן ברום אורים

תרגום

ק ה ל ת א

א א דברי קהלת בן-דוד מלך בירושלם:
 ב הכל הבלים אמר קהלת הבל
 הבלים הכל הבל: ג מה-יתרון לאדם
 בכל-עמלו שיעמל תחת השמש: ד דור
 הקד ודור בא והארץ לעולם עמדת:
 ה וזרח השמש ובא השמש ואל-מקומו
 שואף זורח הוא שם: ו הולך אל-דרום
 וסובב אל-צפון סובב וסבב הולך הרוח
 ועל

כתבא דקהלת דהו שלימון
 בן דוד מלכא דאיסראל:
 א. א. סתגמחוי דקהלת בר
 דוד מלכא דאיסראל:
 ב. הכל הבלין אמר קהלת
 הבל הבליו כל מהם חבלא:
 ג. מה יתרון לברנשא בכל
 שיקרא דהו עמל תחת שמשא
 דרשא אול דרשא אהא וארשא
 לעלם תמא: ה. דנח שמשא
 וערב שמשא ולאחר דנח
 הו תאב דמו תמו תוב נדנח:
 ו. אול דתמא ומתבהר
 לברנא מתברכו מתברך ואול

פירוש המקרא

באור התרגום

א (א) קהלת. על שם שקיבץ את החכמה
 נקרא קהלת, וכן מצינו שהניחו
 חכמים שם שקראוהו אביו ואמו וקורין
 אותו ע"ש אומנתו, שכן הי' דורש בפסיקתא
 שאלו לחורה כשהוא רוצה לומר שאלו למשה
 וכשרוצה לומר שאלו ליחזקאל הוא אומר
 שאלו לנבואה וכשהוא רוצה לומר שאלו
 לשלמה הוא אומר שאלו לחכמה. וכן מצינו
 ביחזקאל כשהוא מדבר למירם מלך לר הוא
 קראו כרוז ממשח הסוכך וכך מדמהו לעוף
 שפורש כנפיו ומסכך תחתיו את הכל על
 אחיו דבר שהוא הכל הנבלים. לפי שיש דברים-הרבה שעומדים לעולם, יש דבר
 שכולו הנבל, וזה הוא האדם וכן מפרש והולך: (ג) מה יתרון. פת' מה מועיל לאדם:
 בכל עמלו. בכל פעלו: שיעמול תחת השמש, פת' שיעמול בעולם הזה, היום יעמול
 עליו ומחר ימות ומניחו לאחרים כמו שמפרש: (ד) דור הולך וכו'. פת' כל הדורות
 עוברים ובעלים דור אחר דור כמה שעברו דורות הראשונים כך יעברו דורות הבאים
 אחריהם לפיכך אני אומר על האדם שכולו הנבל, אבל הארץ אינה הנבל לפי שהיא
 לעולם עומדת: (ה) וזרח השמש וכו'. וא"ת גם על השמש יכול אני לומר שהוא הנבל,
 שהוא בבקר זרח ממזרח ולערב שוקע, אין לומר כן שאם ראיתו שוקע אתמול,
 ממקום שראיתו זורח אתמול, משם תראהו גם היום זורח הוא שם: שואף. כמו שאף
 כל, אף כאן שואף פת' מנפה מתי תבוא שעתו חזרה במקומו: (ו) הולך אל דרום
 וכו'. וא"ת זה הזרח היום לא היה שמש זורח אתמול, איזה דרך הלך בלילה שאינו
 נראה בעולם, אלא על כרחך לא הוא זה הזרח היום, שאותו זורח אתמול עבר ובעל
 ולא ישוב עוד, וא"כ גם על השמש יכול אני לומר שהוא הכל הנבל? תשובה לדברך,
 מיום שבראו הקב"ה העמידו לעד לעולם, מק נתן ולא יעבר, וזה שאינו נראה בלילה
 לפי שהולך אל דרום אפילו ביום קצר וסובב אל צפון בלילה מאחרי כיפה למעלה
 כדברי חכמים, ולדברי האומרים העולם מאחרי כיפה ולמעט לפיכך לא נראה בלילה:
 סובב אל צפון. בלילה אפי' ביום ארוך, אבל מזרח ומערב פעמי' מהלכתו, ביום ארוך
 ופעמים מפגנתו ביום קצר: סובב סובב הולך הרוח. פת' סובב סובב בלילה כותל

א (ה) וזרח: דנח, נעשה משרש זרח
 במלוק ז"ן בדל"ת ורי"ש בנו"ה,
 ומזה הלשון נקרא מפורת בני מזרח
 מדינחאי, ובויק"ר פ' אמור באתרכון
 שמשא דנחא. ואל מקומו: ולאחר דנח,
 ת' מקומו מקום הזריחה, שואף, תאב,
 כאילו כת' שז, כמו בפסוק שלאחר זה,
 שז הרוח. וכן העתיק גם סומכוס, וקרוז
 לזה העתיקו גם הפ'. ועקלם העתיקו
 מענין שאפט רוח. זורח הוא שם: דמן
 תמן
 שם מלכותו, אף כאן על שם שהקהיל את החכמה: (ב) הנבל הנבלים. פת', כך אמר,
 אחיו דבר שהוא הנבל מכל הנבלים, לפי שיש דברים-הרבה שעומדים לעולם, יש דבר
 שכולו הנבל, וזה הוא האדם וכן מפרש והולך: (ג) מה יתרון. פת' מה מועיל לאדם:
 בכל עמלו. בכל פעלו: שיעמול תחת השמש, פת' שיעמול בעולם הזה, היום יעמול
 עליו ומחר ימות ומניחו לאחרים כמו שמפרש: (ד) דור הולך וכו'. פת' כל הדורות
 עוברים ובעלים דור אחר דור כמה שעברו דורות הראשונים כך יעברו דורות הבאים
 אחריהם לפיכך אני אומר על האדם שכולו הנבל, אבל הארץ אינה הנבל לפי שהיא
 לעולם עומדת: (ה) וזרח השמש וכו'. וא"ת גם על השמש יכול אני לומר שהוא הנבל,
 שהוא בבקר זרח ממזרח ולערב שוקע, אין לומר כן שאם ראיתו שוקע אתמול,
 ממקום שראיתו זורח אתמול, משם תראהו גם היום זורח הוא שם: שואף. כמו שאף
 כל, אף כאן שואף פת' מנפה מתי תבוא שעתו חזרה במקומו: (ו) הולך אל דרום
 וכו'. וא"ת זה הזרח היום לא היה שמש זורח אתמול, איזה דרך הלך בלילה שאינו
 נראה בעולם, אלא על כרחך לא הוא זה הזרח היום, שאותו זורח אתמול עבר ובעל
 ולא ישוב עוד, וא"כ גם על השמש יכול אני לומר שהוא הכל הנבל? תשובה לדברך,
 מיום שבראו הקב"ה העמידו לעד לעולם, מק נתן ולא יעבר, וזה שאינו נראה בלילה
 לפי שהולך אל דרום אפילו ביום קצר וסובב אל צפון בלילה מאחרי כיפה למעלה
 כדברי חכמים, ולדברי האומרים העולם מאחרי כיפה ולמעט לפיכך לא נראה בלילה:
 סובב אל צפון. בלילה אפי' ביום ארוך, אבל מזרח ומערב פעמי' מהלכתו, ביום ארוך
 ופעמים מפגנתו ביום קצר: סובב סובב הולך הרוח. פת' סובב סובב בלילה כותל

ק ה ל ת א

ת ר ג ו מ כ א

והוא נלחמה חזק וקמא:
ז. כל נחלא רמין וקמא וקמא
לא מתקלא לאחר דאזלי
נחלא לתמן הנו חזקו
למאול: ח. כלליו פתגמא
לאזי לא נסכע נקרא לממלל
ולא קבעא עינא למחזא ולא
קמלא אנא למשמע: ט. קא
דנא הו הוא וקא דאחער
הו מחער ולית מרס חרה
תחית שקשא: י. כל נמלל
ונאמר חזי קא חרה הו כבר
הוא מן עלמין רמין לקדמין:
יא. לית דנקא לקמא
ואפלא לאחרא דחזין לית
להו דנקא עם אינו דחזין
לאחרא: יב. אנה קהלת
הוית

ועל-מביבתיו שב הרוח: ו כל-הנחלים
הלכים אל-הים והים איננו מלא אל-
מקום שהנחלים הלכים שם הם שבים
ללכת: ח כל-הדברים יגיעים לא-יוכל
איש לדבר לא-תשבע עין לראות ולא-
תמלא און משמע: ט מה-שהיה הוא
שיהיה ומה-שנעשה הוא שיעשה ואין
כל-חדש תחת השמש: י יש דבר שיאמר
ראה-זה חדש הוא כבר היה לעלמים
אשר היה מלפנינו: יא אין זכרון לראשנים
וגם לאחרנים שיהיו לא-יהיה להם זכרון
עם שיהיו לאחרנה: יב אני קהלת הייתי

מלך

ב א ו ר ה ת ר נ ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

תמן תוב נונק, השמש שב למקו' וזיתו
אתמול, כיו שזרח משם גם היום. והוא
כפי' רש"י. והע' בהעתקתם משכונ מלת
שם לפסוק הבא, שם הולך וכו'. (ו) ועל
סביבותיו: ולמדתה, מדר דוד וסוד
הם כלם ענין סינו. (ז) הולכים:
רמין, מל' רמה ניס, משליכים ומפילים
מימיהם לתוך הים. שם: לתמן וכו',
וסומכום העתיק כאילו כת' אל מקום
שהנחלים הולכי' (באים) משם, שם הם שבים
ללכת. (ח) לא יוכל: לא נסבע, כאילו
כתב לא ישבע איש לדבר. (ט) הוא שיהי'
וכן גם הוא שיעשה לא ת' הפ' בעתיד
כי אם בהווה. מדש: מדת בחילוף שיין
ותי"ו. (י) יש דבר שיאמר: כל דמלל
ונאמר, כאילו כתב יש מדבר שיאמר.
וכן

מעדני וכל כותל נפון עד שיגיע כשיעלה
עמוד השער לכותל מזרחית: ועל סביבותיו
שב הרוח. מסבב והולך כלילה עד שישוב
אל מקומו: הרוח. פת' קרן זווית שלו,
כמו לפיאה האחת שתרג' לרוח דא: (י) כל
הנחלים וכו'. וא"ת מאחר שכל הנחלים
הולכים אל הים מה זה שאין הים מתמלא
וממלא את כל העולם? תשובה לדברך,
זה שהים אינו מלא דבר זה גורם אל מקום
שהנחלים הולכים וכו'. למקום מוצאם מקודם
שם הם שבים ללכת, כן מדר הילוכ' לעולם
וחורין תחת הקרקע אל מקומם, למדת
שאף הנחלים אינם דבר עובר ובעל אלא
עומד ואינו הבל: (ח) כל הדברי' יגיעים.
פת' יגיעים אחת, לפי שהם רבים, ולהג
הרבה יגיעת גשר, ואם תבתי להזכירם
לא יוכל איש לדבר: לא תשבע עין וכו'.

לפי שכל מה שהוא רואה דומה בעיניו
דומה בעיניו כאילו לא שמע מעולם כזאת, ואינו כן אלא מה שהיה הוא שיהיה וכו':
(י) יש דבר שיאמר עליו וכו'. ואינו כן אלא כבר היה לעולמים, אבל לפי שאין
זכרון לראשונים דומה בעיניו כאילו הוא דבר חדש, וכמו שאין אתה זוכר דור הראשונים
כמו כן דור בניך שיעמדו אחרך לא יהי' להם זכרון עם בני בנים שיעמדו אחריה',
כמו שמפרש גם לאחרונים שיהי' וכו' שדור הולך ודור בא, לפיכך אני אומר שהאדם
כולו הבל: (יב) אני קהלת וכו'. אל תאמר שזה שאני אומר שכל תרם שעמל תחת השמש
הבל הוא, מפני שהייתי מפר מהם, ולא נסיתי בהם אבל אילו נסיתי כסף חבג

ודברים

תרגום

קהלת א

מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: יי וְנָתַתִּי אֶת־
 לְבִי לְדְרוֹשׁ וּלְתוֹר בַּחֲכָמָה עַד כָּל־אֲשֶׁר
 גַּעֲשֶׂה תַחַת הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין רַע נָתַן
 אֱלֹהִים לְבִנִי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ: יי רִאִיתִי
 אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַחַת הַשָּׁמַיִם
 וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוֹת רוּחַ: טו מַעֲנוֹת לֹא־
 יוּכַל לַחֲקוֹן וְחִסְרוֹן לֹא־יוּכַל לְהַמְנוֹת:
 טו דִּבַּרְתִּי אָנֹכִי עִם־לְבִי לֵאמֹר אָנֹכִי הִנֵּה
 הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חֲכָמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר־
 הָיָה לִפְנֵי עַל־יִרְוּשָׁלַם וּלְבִי רָאָה הִרְבֵּה
 חֲכָמָה וְדַעַת: יי וְאַתְּנָה לְבִי לְדַעַת חֲכָמָה
 וְדַעַת הַלָּלוֹת וְשִׁכְלוֹת יִדְעָתִי שְׁגִם־זֶה

הוא

היות מלך על איסראל
 באורשם: יג. ונחבת לבי
 למקרא ולמחכמי בחכמתא
 על כל דאחכבר תחת שמיא
 ענינא כישא יהי מריא לבי
 נשא דנהענו בת: יד. היות
 כל עבר דאחכבר תחת
 שמיא והא כל מרם הכלא
 וטורשא דרומא: טו. מרדא
 לא משבח למתקוניסרא לא
 משבח למתמניו: טו. מללת
 אנא עם לבי למאמר אנא
 דא יוכת ואוספת חכמתא
 על כל דהו קרמי באורשם
 ולבי הוה סוגא דחכמתא
 וידעתא: יז. ונחבת לבי למרע
 חכמתא וידעתא ומחלא
 סכלתא וידעת דא הנה

פירוש המקרא

באור התרגום

ודברים חמודי' לא הייתי מגנה בהם לחשוב
 עליהם שהם הנל, אל תאמר כן שהרי אני
 קהלת הייתי מלך וכו': (יג) הוא ענין רע.
 שכל שיעמול בו האדם הוא ענין רע,
 פת' עינוי רע: לענות בו. כמו עד מתי
 מאנת לענות, ומתרג' לאיתכנע ופת' לענות
 בו להכניע בו את האדם, זה עשה הקב"ה
 שכל עמל האדם הנל, כדי שיהי הנדיות
 נכנעים לפניו: (יד) והנה הכל הנל. לפי
 שהייתי אני מלך יכול אני לומר שכל הנל:
 (טו) מעות לא יוכל לתקן. תחילת דיבור
 הוא ואינו מחובר למעלה, וזה פת', לפי
 שהסכלות גורם לאדם שעושה דבר מעות
 לא יוכל לתקן אחריו, וסכלות גורם חסרון
 שלא יוכל להמנות, וכשאני רואה שהסכל
 עושה דבר שאינו יכול לתקנו ויחסר מתוך
 שעותו דבר שאינו יכול למלאותו עוד, ראיתי
 ולקחתי מוסר, כמו שמפרש דברתי אני עם
 לבי: (טז) ולבי ראה הרבה חכמה. פת'
 בחרתי אני חכמה ודעת, כמו פן תעלה
 עולותיך בכל מקום אשר תראה, שפת'
 בכל מקום אשר תבחר: (יז) לדעת חכמה
 מה גורם לסכל סכלותו כדי להזהר שלא
 ושלח תחסר מתוך אולתי דבר שלא אוכל
 למלאותו, לפיכך בחרתי בחכמה ואחרתק מסכלות: ידעתי שגם זה וכו'. וא"ת לאחר
 שכל

וכן העתיקו גם הע' *os λαλῶσαι καὶ ερε*
 (יג) לדרוש: למנעא, בעא
 ענינו דרישה ומפוש, ואמר ר"ב (ערך בע
 הג') שמה הענין שנו (פאה פ"ד מ"ה) של
 אצטיות ציוס. תחת השמים: תחית
 שמשא, כאילו כת' תחת השמש: הוא
 ענין רע: ענינא בישא, לא תרג' הוא
 שנת' במקרא, ונראה מתוך תרגומו, לא
 שהדרישה והחקירה בחכמה הוא ענין רע,
 אלא ע"י הדרישה והחקיר' מלא שנתן הקב"ה
 לאדם ענין רע, ומה הוא הענין הרע
 מפורש בפס' בלא. (יד) ורעות: ועורפא,
 ותפעס רמו ת"ל ומעורפא רומיה, והוא
 ענין בלבול, וכן בל"ח (בלאים פ"ע מ"א)
 זמר גמלים וזמר רמלים שערפן. והשבעים
 העתיקו רעות מפנין שיש להם בל"ח
προαιρεσις רנון, ועיקלם העתיקו
προαιρεσις לשון מרעה. (טו) מעות: מרודא,
 אדם פרא: ומרודא שכן ת"א פרא
 אדם, מרוד באשם. (יז) הללו, ומחלא,
 וכן העתיקו גם הע' *παρὰ βολας* מענין
 משל

ודעת הוללות וסכלות, נחתי לבי לדעת
 אעשה דבר מתוך סכלות שלא יוכל לתקן,
 למלאותו, לפיכך בחרתי בחכמה ואחרתק

ק ה ל ת א ב

ת ר ג ו מ כ ב

טוֹרָא הוּא דְרִחֲמָא: יֵה. קִשְׁל
דְּבִסְנִיָּאֵת חֲכִמָּתָא סִינִיָּא
וְהִנָּה וְדִמְסָתָא לְמַדְעָא מוֹסָתָא
קִמְאָבָא:

ב א. אֲמַרְתָּ אֲנִי לִלְמִי תָא
אֲבָקִיד בְּחִדְרָא וְחָזִי
טְבַחְתָּ וְהָא אֲנִי הֵנָּה הִכְלָא:
ב. לְהִיכָא אֲמַרְתָּ קִמְא הֵנָּה
מָה

הוּא רַעִיּוֹן רוּחַ: יֵה פִי בְּרַב חֲכִמָּה רַב־
קָעִם וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכָאֹב:

ב א אֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לִכְהֲנָא אֲנִסְכָּה
בְּשִׁמְחָה וְרָאָה בְּטוֹב וְהִנֵּה גַם־הוּא
הִבֵּל: ב לְשַׁחֲוֹק אֲמַרְתִּי מְהוֹלֵל וּלְשִׁמְחָה
מָה

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

משל, ועקילם העתיקו *πλανας* מענין
עעות ושגגה. ולמטה פרשה ז' פסוק כ"ה
והסכלו' הוללות ת"ם וסכלות' ומתעברנות,
וגם הע' העתיקו *καὶ οχληριαν καὶ περιφοραν*
περιφοραν שהוא מענין סכלות וטורף
הדעת. וכבר ראו חכמים להגיה שגם כלן
לריך להיו' *περιφορα* תמ' *παρὰβολα*
ואינו נכון, כי חכמה שנויי' שנמלאו בסורי
ולא נמלאו בהעתקת השבעי', וכן בהיפך
מאלה שנמלאו בהעתקת הע' ולא נמלאו
בת"ם נראה לעין שלא תרגם הסורי מתוך
העתקת הע', וכאן מפנין ה'ס' בתרגומה
עם הע', ואם נאמר שנפל עעות בהעתקה
היונית, איך נפל אותו עעות גם בת"ם
שלא הלך בעקבות השבעים? ועוד יגיד
עליו ריעו שכן ושכלות הפסוק אלל
הוללות ת"ם וסכלותנותא וכן העתיקו
הע' *επιπορευουσιν* ואי שעיניו תבונה,
ואיך יחבר עירוף הדעת עם תבונה? ואומר

שכל כך היא שגגה של חכמה שממרת
את בעליה שלא יבוא לידי עניות ולא לידי
חסרון א"כ למה אמרתי שראיתי את כל
המעשים וכו' והנה הכל הכל, הלא החכמה
אם יעמול בה האדם אינה הכל? לפיכך
הוא אומר אחרייו ידעתי שגם זה הוא הכל,
פשוט שפרש: (יח) כי ברב חכמה רב כעס.
כיון? אדם אוסף מתוך חכמתו מלאו ביתו
כסף וזהב, וכשמחשד שימות ומחר אחרים
יורשים נכסיו כועס על עצמו שאספס
ושוא את כל עצמו שעמל תחת השמש:
ב (א) אמרתי אני בלבי. כשלבי אומר
לי מאחר שסופך שתעזוב לאחרי'
חליך לכה נא ואנסכה בשמחה: וראה
צועז. מעמל שעמל: והנה גם הוא הכל.
שהרי לשחוק אמרתי מהולל: (ב) לשחוק
אמרתי מהולל. שהרי שמחה של משתה
אחריתה מהולל. מהולל אף הוא לשון
סכלות

אני שעסם אחד היה שהניע השבעים וגם
נמסר גם במסרה, כל לשון עפשותא כתיב בסמ"ך בר מן חד כתיב בש"ן ודעת הוללות
ושכלות, והיוני והסורי לא חשבו ושכלות דכאן ליונא מן הכלל ופירשוהו כהלכות מענין
שכל טוב, ומפני הפסיכות של הוללות אלל ושכלות פירשו גם הראשון מענין טוב,
ותרגמוהו לפי הענין על המשל שכל משל עם כל החכמה שנמלא' בו, יש בו גם לז הוללות.

ב (א) אנסכה: אבקיך, בקא ענינו בל' סורי בחינה ובדיקה, וכן משלי י"ז ג'
ובזמן ת"י ובקי, וכן בל"ח זיל בקי מאי דינא. בריש גמרא דפסמי', ומהו הלשון
אמר בקי על אדם בדוק ומנוסה בחכמה או באומנות מה, ות' אנסכה מל' אנסה
אותך, וכן העתיקו גם הע' והוא כי"א שהביא הראב"ע. (ב) לשחוק, לגוחכא,
נראה שמקור המלה הוא בלשון יונית *αγχαλαω* ותהוהו ממנו בל' סורי גחך, והשתמשו בו גם בחסרין גימ'ל חך שכן ת"י כאן לחוכא אמרית, ובל"ח נמלא
שניה, לית אנא מגחיק בהדין סבא דיהודאי ומד"ר קהלת י' ז' ובעירובין כי היכי
דלא ליהו מילי דרבנן כחוכא ועלולא. מהולל: מנא הנין, כל' מה הנאה ותועל'
יש בו, ותרגם כאילו כת' מה הועיל. עצה: עבדתי, בעבר נוכח לנקבה, ומוסר
על השמחה כאילו מדבר עמה, ולא פי' ולשמחה כמו על השמחה, אלל שהאמיר'
היתה לשמחה, וענין האמיר', מה זה שאת עושה? ובענין זה העתיקו גם הע' *επιστρεφω*
*

תרגום

ק ה ל ת ב

מה־זה עשה: ג תרתי בלבי למשוך ביון
את־בשרי ולבי נהג בחכמה ולאחז
בסכלות עד אשר אראה אי־זה טוב לבני
האדם אשר יעשו תחת השמים מספר
ימי חייהם: ד הגדלתי מעשי בגיתי לי
בתים גמעתי לי פרמים: ה עשיתי לי
גזות ופרדסים וגמעתי בהם עץ כל־פרי:
ו עשיתי לי ברכות מים להשקות מהם
וער צומח עצים: ו קניתי עבדים ושפחות
ובני־בית היה לי גם מקנה בקר וצאן
הרבה היה לי מפל שהיו לפני בירושלם:
ח בנסתי לי גם־כסף וזהב וסגלת מלכים
והמדינות עשיתי לי שרים ושרות

ותענוות

ולתהוהא קנא עבדתי: ג רנית
בלבי למכסמו בחמרא בלרי
והקנת אגא ראש־יש ית לבי
וקני רנא בחכמתא ואחיד
בסכלותותא עבדא ראחוא
אתא טב לבגישא דנעכרו
תחית שקשא קנא ימי תיהו
ר. אסנית לי עבדא בגית לי
כחא נצבת לי כרמא: ה עבדתי
לי גנא ופרדסים ונצבת בהו
אילניו וכל פארו: ו. עבדתי
לי ימקחא רמא למשקיו
קנחיו עבא דמסרע ואילנא:
ז. קניתי לי עבדא ואמהתא
ובני בתא הו לי סוגא ואח
קנא דתורא ודעא סגיא הוא
לי מן כל דהו קרמי
באושלם: ח. בנשח לי אף
קסא ודחא וקנא דמלקא
ודמדינותא עבדתי לי משבחה

פירוש המקרא

באור התרגום

סכלו' כמו ויתהוולל בירס: (ג) תרתי בלבי
וכו'. פת' לבי אמר לי רלונך לידע מה
הפרש בין חכמה לסכלות אחז בשתיפו
ותראה מה יקרך בשתאחז בחכמה ומה
יקרך בשתאחז בסכלו', וכן עשיתי הנהגתי
ואחזתי בישובו של עולם כמו שמפרש והולך
בניתי לי בתים וכו': (ד) גנות. גני ירק:
ופרדסים. אילני פירות: (ח) וסגלת מלכתי
והמדינות. דברים חמודים כשמלכים ושרי
מדינות מסגלי' אותם: שרים ושרות. בני
אדם היודעי' בכל כלי שיר, ופת' עשיתי
לי, תקנתי לי זכרי' וקבות לשורר לפני.
ויש מפרשים שרים ושרות כלי זמר הם:
שדה

πολιεις נזוכה. (ג) תרתי: רנית, וכן
ולבי נהג בחכמה, רנא בחכמתא,
רנא ורנן ענינם הגיון ומחשבה, וכן
יהגו ריק ת"י מרננין סריקותא, והוא
ידוע גם בל"ת. למשוך: למכסמו, תרג'
לפי הענין כי הלך נמשך ונגרר אחר מה
שערב ומתוך לו. — ונמצא כאן הוספה
נח"ס והפכת אנא דאשיש ית לבי,
והוא לפי דעתי תרגום אחר של תרתי
בלבי למשוך ביון, ולפי התרגום הזה מוסב
למשוך ביון על לבי, דאשיש, שוש,
לפי ענינו הוראתו מפנק ומתענג, ואולי
הוא קרוב למה שתר' כנפישות בדבש
בששין בדבש. והע' העתיקו כאילו כת'

במקרא תרתי אס לבי ימשוך כיון את בשרי, ולבי נוהג ומל' אחי נהג
ויוולך בחכמה (ומה היא החכמה?) ולאחז בסכלות עד וכו'. בסכלות: בסכולותות,
בתצווה מקביל אל נוהג בחכמה. והשבעים העתיקו סכלות εὐφροσύνη מענין
שמחה ותענוג, ולפי הנראה מהירוני' מוס' נריך לתקן εὐφροσύνη שהוא סכלו' ממש.
תחת השמים: תחת שמשא, וכן הוא גם בהעקת הע'. (ד) נעעתי: נלצתי,
וכן ח"ס נעע בכל מקום, וכן גזע ונעע ח"י נלצא ובל' חכמים מד"ר קהלת ב' י"ז
למינצנז לניבין. (ו) עזיס: ואילנא, כאילו כת' בוי"ו החסור, ות' כן מפני שכת' לומח
ולא מלמח. (ז) ובני בית היה לי, הם' מוסיף סוגאל. (ח) ותענוות בני
האדם

ק ה ל ת ב

תרגום כ

וּמִשְׁכַּח נִיחָא וּבְסִימֻתָּא
כְּבִינְשָׁא עֲבַרְתָּ לִי שְׁקֻתָּא
וְשִׁקְרָא: ט. וְיִרְכַּח וְאִסְפַּח
יְתִיר מִן פֶּל דְּהִיוּ קְרָמִי
כְּאוֹשְׁלִים וְאִתְּ חֲכֵמִי קִמַּח
קַח: י. וְכָל דְּשָׂאֵל עֵינֵי לָא
כְּלִית מְנַחוּ וְלָא כְּלִית לְכִי
מִן פֶּל דְּהִיוּ מִטְל דְּלִבִּי דְּהִיוּ
בְּכָל עֲמִיל וְהָרָא הָיִת מְנַחוּ
מִן פֶּלַח עֲמִילִי: יא. וְהָרַח אָנָּה
בְּכָל עֲבָדָא דְּעִבְדוּ אִידוּכְכֵּל
עֲמִילָא דְּעֲמִילָתָא לְמַעֲבָר וְהָא
בְּקִרְסָא חֲכֵלָא וְשׁוּקְפָא דְּרוּחָא
וְלִית יִתְרוֹ תַּחֲתִי שְׁמֵשׁ:
יב. וְהָרַח אָנָּה לְמַחְזָא חֲכֵמָתָא
וְלְמַחְזָא פִּרְנֻתָּא וְסִכְלוּתָא
מִטְל דְּמִנּוּ נִכְרָא דְּנִעֻל בְּתַר
מִלְכָּא כְּדִינָא כּוֹ עֵם מִן

וְתַעֲנִיגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שְׂדֵה וְשִׁדּוֹת: טוֹגְרִלְתִּי
וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שְׂדֵה לְפָנֵי בִירוּשָׁלַם אֶפֶס
חֲכֵמִי עֲמִידָה לִי: יוֹכֵל אֲשֶׁר שְׂאֵלוּ עֵינֵי
לָא אֲצִלְתִּי מֵהֶם לָא-מְנַעְתִּי אֶת-לִבִּי
מִכָּל-שְׂמִיחָה בִּי-לִבִּי שְׂמִיחָה מִכָּל-עֲמִילִי
וְהָ-הִיא חֲלָקִי מִכָּל-עֲמִילִי: יא וּפְנִיתִי אֲנִי
בְּכָל-מַעֲשֵׂי שְׂעָשְׂו יְדִי וּבְעֲמִיל שְׂעִמְלִיתִי
לְעִשׂוֹת וְהִנֵּה חֲפֵל הֲבֵל וְרַעוֹת רוּחַ וְאִין
יִתְרוֹן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ: יב וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת
חֲכָמָה וְהוֹלִלּוֹת וְסִכְלוֹת בִּי מִן הָאָדָם
שִׁיבֹאוּ אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר-כָּבֵד

עשוהו

באור התרגום

פירוש המקרא

ה'אדם': ובסימיות' בניני נשא, כאלו כח'
תענוגות ביחיד, ומה שח' בנינינשא ולא
דבנינשא, כ"ל שפי' עשיתי לי — תענוגות
בני אדם, מתוך בני אדם בקשתי ואספתי
לי אלה שהם לי לתענוג כמו שריס שריות
שדה ושדות. שדה ושדות: שקות' ושקות',
זכרים ונקבות הממוני' על המשקה למזוג
לו היין, וכן העתיקו גם הע' *συνεχουσιν*
και οινον, ופירשו המלה מענין
שיש לשדה שדה בל"ש שכן ת"ס שפך
בכל מק' שדה, ועקילס העתיק *συνεχουσιν*
και οινον כופות גדולים וקעני' ג"כ
מענין שפיכה, שזופכין שם היין. (ט) עמדה
לִי: קמת לה, כאלו כח' עמדה לה, כלו'
עם כל תענוגות שעשיתי ואספתי לי גם
חכמתי היה לה קיום ועמידה. (י) מכל
עמלי: בכל עמלי, וכן העתיקו גם הע'
כאלו כח' בכל. (יא) ופניתי אני:
וחרת אנא, מענין רלייה, וכן גם השבטי'.
(יב) והוללות: ולמחזברותא, מלשון
וכפיל מתעבר. כי מה האדם: מנו
גברא, כאלו כח' מי האדם, וכן העתיקו
גם הע'. שיבוא אחרי המלך, בסומי
מלכא כדינא, מי האדם שיבוא לרון עם
מלכו. את אשר כבד עשוהו: כן עם מן דענדה, כן ענינו כאן כמו כל שכן
הנהו

שדה ושדות. כמו שדה תיבה ומגדל: (ט) אף
חכמתי עמדה לי. בכל אלו לעזרה לעשות:
(י) לא מנעתי את לבי מכל שמחה. פת'
שמחתי בכל עמלי זה כל כך: (יא) ופניתי
אני וכו'. לאחר השמח' שמחתי בהם פניתי
אני לשמוע בכל מעשי אשר עשו ידי כבד
ובעמל שעמלתי כבד לעשותו והנה הכל
הבל: ואין יתרון. בכל אשר עמל אדם
תחת השמש לפי שהיום עמל בהם ומחר
יפטר ויניחם לאחרים: (יב) ופניתי אני
לראות חכמה. מה ישתכר האדם בסופו
כשעמל בחכמה, ולראות מה יקרהו כשעמל
בהוללות וסכלות: כי מה האדם שיבוא
וכו'. פת' לכך נתתי לבי לחשוב בתחיל'
המעשה עד אשר לא עשיתי' מה יקרני
באחריתו, כי מה מועיל לאדם שיעשה
בסכלותו דבר שעות ולא חישוב עליו קודם
שיעשו ויגזור עליו המלך לענוה, מאחר
שקנשוהו על אולתו מה מועיל לו שיבוא
אחרי המלך להתחנן: לו אחרי אשר כבד
עשוהו, לפיכך טוב לו שיבין בדבר בתחיל'
מעשה לא יבוא לידי עונש, וכן מפרש
והולך

יש הוספה לפרש ענין הביאה, דנעול בתר
מלכו. את אשר כבד עשוהו: כן עם מן דענדה, כן ענינו כאן כמו כל שכן
הנהו

תרגום

ק ה ל ת ב

עשוהו: יוראיתי אני שיש יתרון להכמה
מן הספרות ביתרון האור מן החשך:
יד החכם עיניו בראשו והפסיל בחשך
הולך וידעתי גם-אני שמקרה אחד יקרה
את-בכם: מו ואמרתי אני בלבי במקרה
הפסיל גם-אני יקרני וקמה חכמתי אני
אז יתר ודברתי בלבי שגם-זה הבל:
מו כי אין זכרון לחכם עם-הפסיל לעולם

בשכבר

דעברה: יג. והיות דאית
יורו כחכמתא יתיר מו
סכלותא איד דיתיר נהרא
מו חשוקא יד. חכמתא עינורי
כרישה וסכלא בחשוקא אזל
וידעת דגדשא חר גרש
לכלהו: טו. ואמרת אנא כלכי
אז איד גרשא דסכלא את לי
נגרש וקמנא אתחכמת אנא
יתיראית ומללת בלבי דאית
הנא הכלא הו: טז. מטל
דסכלא מו יתיר מלל מטל
לית דוקנא לחימא עם

פירוש המקרא

באור התרגום

והולך: (יג) וראיתי אני שיש יתרון למכמה
וכו'. כי החכם חכמתו מאירה לו ומלמדו
מה לעשות ותורנו דרך שלא יכשל בה,
כאדם שהולך לאור היום, והפסיל שאינו
מחשב המעשה קודם שיפשה אותו דומה
לזה שהולך בחשך ונכשל כמו שמפרש:
(יד) החכם עיניו בראשו. פת' החכם חכמתו
מלמדו ומאירה לו כזה שהוא הולך לאור
היום ועיניו צבראשו משרים אותו ללכת
בדרך ישר שלא יכשל: והפסיל בחשך הולך.
דומה לזה שהולך בחשך ואינו יודע עד
שנכשל לשעה קלה: וידעתי גם אני וכו'.
וא"ת מאחר שגדול כ"כ צמחה של חכמה
שמאירה לבעליה, אל תגנה בה לומר עליה
שהיא הבל, תשובה לדברך ידעתי גם אני
שמקרה אחד יקרה את כולם ולפי שמקר'
החכם ומקרה הפסיל שוים על כן אמרתי
שגם היא הבל וכמו שמפרש והולך ואמרתי
אני בלבי וכו': (טז) כי אין זכרון לחכם
עם הפסיל. כאילו אומר החכם והפסיל
לשניהם

הנהוג בל"מ, ובת"י איוב כ"ה ו' אף כי
אנו שרמה, אף כל דכן. את, ת' עס.
עשוהו, כאילו כת' עשהו ביחיד, או שהי'
גם לפני הסורי עשוהו' ברצו' ותרגמו ביחיד
לפי שמופז על הקב"ה, שכן ישמע ישראל
בעשיו, בועליך עושין. ופי' המקרא לפי
ת"ס הוא ע"ד ק"ת, אם אחר מלכו (מלך
בשר ודם) לא יבוא האדם לדון עמו, כל
שכן לא יבוא לרון עם זה אשר עשהו (עם
זוראו). והע' וגם עקילם העתיקו אחרי
המלך *ἐκ τῆς βουλῆς* מלשון
מלכי ישפר עלך (דניאל ד' כ"ד) ענין עשה.
ולפי העתקת' כל פי' הכתוב, פניתי אני
לראות חכמה וכו' כלו' בקשתי עזות בנפשי
להיטיר מעשי קודם שאעשה אותם, כי מי
האדם אשר יבוא אחרי המלך (מה תועיל
לאדם העצה) אחר אשר כבר עשה המעשה
בלא עצה. (יד) שמקרה: דגדשא, גדש
ענינו מקרה קרה ובא, וכן לוקוס י"א
וגדש בהנא חד נחת, וכל ענינו ג"כ הליכה
וזכירה לאחיה מקום, שכן גם בעברית שמשו

בשר קרה על הביאה וההגעה לאיזה מקום כמו ואנכי אקרה בה, והשתמשו בו חכמים
בבנין פעל על המנהיג ומנהל, מד"ר קהלת ה' ו' פתיח גדיש לפמ"ל. ולפי ת"ס נמא
שש זה" גם בעברית בהוראה זאת של מקרה, שכן איוב כ"א ל"א ועל גדיש שקוט'
ת"ס ולגדש מתנוה. כלומר שהוא שמור למקרה, והוא כנוי למיתה (ות"י שם מסכ'י
עם העתקת הע') וכל גדיש במקום אחר ת"ס גדישא. (טז) ולמה חכמתי אני
אז יתר, הסורי ת' לפי פיסוק העצמים שלפנינו, והע' העתיקו, למה חכמתי אני
אז? יותר דברתי בלבי וכו'. וסומכום העתיק כאילו כת' "ולמה חכמתי לי".
(טז) כי אין זכרון, בתחל' הפסוק יש כאן הוספה בת"ס, מעל דסכלא מו יתיר
מלל" והוספה זאת נמאנה גם בהעתקת הע' בסוף הפסוק שלפני זה *de uo*

ק ה ל ת ב

ת ר ג ו מ כ ד

סָקֵל לְעֵלֶם אֵיךְ יִשְׁתָּא רָמוּ
 כְּדוֹ אֲמִינוֹ וְכָל מִתְשַׁע וְאִיכְנָא
 נְמֻחַ תְּכִימָא עִם סָקֵל:
 יו. וְכִנְיָ אֲנָא לְחַיָּא מְטֵל
 רְבִישׁ עָלֵי עֲבָדָא דְאַחַתְבָּר
 תַּחֲתִית שְׁמֵשָׁא מְטֵל דְּרִלְמָהִם
 הִבְלָא וְסוּרְפָא דְרוּחָא:
 יח. וְכִנְיָתָא אֲנָא כָּל עֲמִלֵי דְאֲנָא
 עֲמִלְתָּ תַּחֲתִית שְׁמֵשָׁא מְטֵל
 רְשָׁבָק אֲנָא לֹה לְגַבְרָא דְהוּא
 דְסַרִּי: יט. וְמוֹ יָדַע אֲוִי הוּא
 חֲכִים וְאוֹ כָּכֵל וְנִשְׁתַּלֵּט
 בְּכָל עֲמִלֵי דְאֲנָא עֲמִלְתָּ
 וְדִאחַתְבָּר תַּחֲתִית שְׁמֵשָׁא אֲנָא
 הָנָא הִבְלָא: כ. וְהִקְבַּחְתָּ אֲנָא
 לְמַפְסוֹ: לבי על כל עֲמִלָּא
 רַעְמָלָת תַּחֲתִית שְׁמֵשָׁא:
 כא. מְטֵל רֵאִית גַּבְרָא
 נִשְׁתַּלֵּט בְּחִקְמָתָא וְכִדְעָתָא
 וְכַבְשִׁי וְרוּחָא וְלֹאנְשָׁא דְקָא
 עֲמֵל פֶּה יִחַב לֹה מִנְחָה וְאוֹ
 עֲמֵל

בְּשִׁכְבְּר הַיָּמִים הַבָּאִים חָפַל בְּשִׁכְח וְאִיךְ
 יָמוֹת הַחֲכָם עִם-הַכְּסִיל: י' וְשִׁנְאָתִי אֶת-
 הַחַיִּים כִּי רַע עָלֵי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁנַּעֲשֶׂה תַּחַת
 הַשֶּׁמֶשׁ כִּי-חָפַל הִבְל וְרַעוּת רֹוח: יח וְשִׁנְאָתִי
 אֲנִי אֶת-כָּל-עֲמִלֵי שְׁאֲנִי עֲמֵל תַּחַת
 הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאֲנִיחָנוּ לָאָדָם שִׁיחִיה אַחֲרֵי:
 יט וְמוֹי יוֹדַע הַחֲכָם יִיחִיה אֲוִי סָכֵל וְיִשְׁלֹט
 בְּכָל-עֲמִלֵי שְׁעֲמִלְתִּי וְשִׁחְכַּמְתִּי תַּחַת
 הַשֶּׁמֶשׁ גַּם-יִיחִיה חֲבֵר: כסבּוֹתִי אֲנִי לִיָּאֵשׁ אֶת
 לְבִי עַל כָּל-הָעֲמֵל שְׁעֲמִלְתִּי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ:
 כא כִּי-יֵשׁ אָדָם שְׁעֲמֵלוּ בְּחִקְמָה וּבְדַעַת
 וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שְׁלֹא עֲמֵל-בּוֹ יִתְגַּבּוּ
 חֲלָקוֹ גַּם-יִיחִיה הִבְל וְרַעַה רַבָּה: כב כִּי מֵה-
 הָיָה לְאָדָם בְּכָל-עֲמֵלוֹ וּבְרַעֲיוֹן לְבּוֹ שֶׁהוּא
 עֲמֵל

עמל

הָנָא הִבְלָא וְכִשְׁתָּא רַבָּתָא: ככ. רָמָנָא הוּא לְכַרְנָשָׁא בְּכָל עֲמִלָּא וּבְכַרְנָשָׁא רַבָּה רַחֵם

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ר ו ש ה ס ק ר א

αφθως εκ περισσευματος λαλει,
 ופי' ההופסה למדין אנו מת"י שמוסיף ג"כ
 בסוף הפסוק הקודם, "ולית אלהן גזרת
 מימרא דד'" כל מה שהכסיל מדבר
 הוא אך למותר, כי רק דבר ה' נצט לעול'
 והאדם ודברו עובר ולא יקום. ככ ככ כר
 הימים הבאים: איך יומתא דמן כדו
 אחיו, כאילו כת' ככ ככ כר ככ"ף הדמיון,
 ופי' כאותן הימים שכבר באו והלכו להם
 אין להם זכרון כך אין זכרון לחכם עם
 הכסיל, ות' ככ ככ ככ ככ ככ ככ ככ ככ ככ
 החבור והוא מאמר בפני עצמו ואינו
 מחוב' אל ככ ככ ככ הימים הבאים.
 (יח) שאניחנו: מעל דשנא אלא לפ',
 והוא טעם למה שאמר ושנאתי אני את כל עמלי, וכן העתיקו גם ה'ע, וכן ח"י בגין
 דאישבקינה. (כ) לִיאָשׁ: למפסו, מענין פיוס וריגור, כל' לפיכך את לבי על שאני
 מִיאָשׁ עַל כָּל עֲמֵל, ויותר נראה לי שקרא לִיאָשׁ חמ' לִיאָשׁ, וענין למפסו הוא
 נחית רעות, וכן בדיחיקא מרחא יומנן יע' ופספס פילעום, ויהיה פירוש
 הכתוב וסבותי אני לִיאָשׁ את לבי על כל העמל שעמלתי, פניתי לעשות רצון לבי
 להשלישו וליתן לו רעות על כל עמלי. (כב) וברעיון לבו: ונצנינא דלכח,

לשניהם אין זכרון, למה? בשכבר הימים
 הבאים וכו'. פת' הנה ימים באים שכבר
 הכל נשכח, שדורות האחרוני' ישכחו דורות
 הראשונים: ואיך ימות וכו'. ולפיכך ושנאתי
 את החי' (יח) ושנאתי אני את כל עמלי. לפי
 שסופו שאניחנו לאד' שיהי' אחרי: (יט) והכס
 יהי'. ויתקיים עמלי נידו: או סכל. ויאבד
 אותו ממון מתוך סכלותו, לפיכך וסבותי
 אני וכו': (כ) לִיאָשׁ את לבי. שאל לשמוע
 בעמלי שסופו שאניחנו לאדם אחר כמו
 שמפרש כי יש אדם שעמלו נחמם וכו':
 (כב) כי מה מה. פת' מה הנאה יש לו
 לאדם בכל עמלו: וברעיון לבו. פת' ובחפץ
 לבו

והוא טעם למה שאמר ושנאתי אני את כל עמלי, וכן העתיקו גם ה'ע, וכן ח"י בגין
 דאישבקינה. (כ) לִיאָשׁ: למפסו, מענין פיוס וריגור, כל' לפיכך את לבי על שאני
 מִיאָשׁ עַל כָּל עֲמֵל, ויותר נראה לי שקרא לִיאָשׁ חמ' לִיאָשׁ, וענין למפסו הוא
 נחית רעות, וכן בדיחיקא מרחא יומנן יע' ופספס פילעום, ויהיה פירוש
 הכתוב וסבותי אני לִיאָשׁ את לבי על כל העמל שעמלתי, פניתי לעשות רצון לבי
 להשלישו וליתן לו רעות על כל עמלי. (כב) וברעיון לבו: ונצנינא דלכח,

ת'

תרגום

עמל תחת השמש: כג. מטל
רבל זמוריו כאבא ודונא
ענינה ואף בלילא לא שקב
לבה ואף חנא הקלא: כד. לית
רשב לנקרא אלא דנאכול
ודנשחא ודנחוא סבתא
לנשחא בעמלה ואף הדא
הוית דמן אידא הי דקרא:
כה. מטל דמנו נאכול ומנו
נשחא לבר מנה: כו. מטל
דנקרא רשב דמוריו יתב
חקמחא ויב דקרא ודחמחא
ולחמחא יתב ענינה למוספ
ולמכנשו ולממל לרשב קדם
קרא ואחמחא הקלא וסדקא
דרחמא:

ג. א. לכל מדרס זכנא וזכנא
לכל עבו תחת שמשא:
ב. זכנא למאלד וזכנא למקמח
זכנא למעב וזכנא למעקר

ק ה ל ת ב ג

עמל תחת השמש: כג. כפי כל-ימיו מכאבים
ובעם ענינו גם-בלילה לא-שקב לכו גם-
זה הבל הוא: כד. אין-טוב באדם שיאכל
ושחה וחראה את-גופשו טוב בעמלו גם-
זה ראיתי אני כי מיד האלהים היא:
כה. כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני: כי כי
לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת
ושמחה ולחוסא נתן ענין לאסוף ולכנס
לתת לטוב לפני האלהים גם-זה הבל
ודעות רוח:

ג. א. לכל זמן ועת לכל-חפץ תחת השמים:
ב. עת ללדת ועת למות עת למסעת ועת
לעקר

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ח' רעיון מענין רצון שכן רעא הוא כמו
רצה בעברית. (כג) באדם: לגברא,
כאילו כת' לאדם, וכן העתיקו גם הע'
(כה) ומי יחוש: ונחא, כאילו כת'
וישחה, וכן העתיקו גם השנעי'. חוץ
ממני: בר מנה, כאילו כת' ממנו, וכן
הוא גם בהעתק' הע', וכל שלפי תרגומס
מוסממנו על הקב"ה, לפי שאמר בפס'
הקוד' אין טוב באדם וכו' גם זה ראיתי
אני כי מיד אלהים היא. הוסיף עתה לבאר
כי מי (בבני אדם) יאכל וישחה חוץ ממנו,
כלו' חוץ לרצונו של הקב"ה וכמו שהולך
ומפרש בפס' הנא כי לאדם שטוב וכו'.
ג. (א) זמן: זכנא, נשעה מן זמן בחילוף
בית' ומ"ס וכל ל' זבין הנהוג
בלי"ח על מקח וממכר, וכן עדנא אנתון
זננין (דניאל ב' ח') כולם מל' זימון הס.
חפץ: לבו, כמו שנגה מן חפץ השם
חפץ, בן מן צא שהוא ג"כ ריזוי' ופנינה
השם לבו. תחת השמים: ת' הסורי
כמנהגו

בשעת משחה ושמחה שכן שנוולד לו סופו
עתו למות: עת לעת. ומנהג בני אדם

ס י ר ו ש ה מ ק ר א

לבו, ודומה שגם רעות רוח הוא תאות
רוח, תאות שעות, שרעיון לשון רצון ולשון
תאוה כמו רעיון על משכב פליקו:
(כד) כי מיד האלהים היא. אדם שהראה
את גופו טוב בעמלו אומר אני שמיד
האלהים בא לו אותו הממון להנות ממנו,
ורוח המקו' נוחה הימנו והביא לידו עושר
ונכסים להנות מהם: (כה) כי מי יאכל.
פת' מי ראוי להנות מנכסי לבד ממני,
אם עמלתי בהם לי ראוי לאכלס: ומי
יחוש. למי ראוי למהר לאכלס קודם שיפלו
נכסי ביד אחרים: חוץ ממני. פת' לבד
ממני שעמלתי בהם: (כו) כי לאדם שטוב
לפניו נתן חכמה ודעת. לאסוף ממון:
ושמח. להנות ממנו ולשמוח בחלקו: ולחוסא
נתן ענין לאסוף ולכנס. ולא להנות ממנו,
אלא הביאו הקב"ה לידו להניח ולתת אותו
לעובד לפני האלהים:

ג. (א) לכל חפץ. פת' לכל דבר: (ב) עת
ללדת. בשעה שנוולד בן לאדם הוא
שמח ומשמח את אחרים ואילו משים לבו
למות לא היה שמח עליו אילו זכר שיבוא
לשמוח בשעת נעימה, ואילו שם אל לבו
שיבוא

תרגום כה

[illegible]

לַעֲקוֹר גָּמוּעַ: ג' עַת לַהֲרוֹג וְעַת לַרְפוּאָה
 עַת לַפְּרוּץ וְעַת לַבְּנוֹת: ד' עַת לַבְּכוֹת וְעַת
 לַשְׁחִיזָה עַת סְפוּד וְעַת רִקְזוֹד: ה' עַת
 לַהֲשִׁלִּיךְ אֲבָנִים וְעַת כְּנוּם אֲבָנִים עַת
 לַחֲבוּק וְעַת דְּרַחֵק מִחֶבֶק: ו' עַת לַבִּקֵּשׁ
 וְעַת לֹאֲבֹד עַת לְשִׁמּוֹר וְעַת לַהֲשִׁלִּיךְ:
 עַת

ב א א ו ר ה ת ר ג ו ם

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

כמנהגו תחת שמשא, (ג) ועת לרפוא:
וזנא למחיו, בכל מקום ח' הסורי רפא
בשר אסא וכו' למחיו שהוא התרגו' של
להחיות, מפני שגדל הדורג נופל לומר
היפוך להחיות, וענינו קיום החיים.
לפרו': למסתר, מל' וביתא דהא סתרה
(עזרא ה"ב). (ד) עת ספור ועת
רקוד: זנא למרקדו וזנא למרקדו,
שרה רקד כלפעל ענינו קפידה 'מחמ'
וכן וזנר והזואל על הכנייה הכסוד
ובן לוקוס ח' נ"ב כלהו דין וכו' הסורי
ומרקדיו עליה, נופעל ענינו רקדו' מחמת
שמה, ונ"ל שהתמשו בו ח"ל בשרה

שיבוא עת לעקור ונעו לא ה' שם עליה,
 וכן כולם עתים הללו פעמים שתחילתו
 שמה ואחריתו מרה, ופעמ' השניו דברים
 שתחילתן מרה ואחריתן שמה, עת ללדת
 ועת למות הרי דבר שתחילתו שמה ואחריתו
 מרה, עת להרדג ועת לרפוא הרי דבר
 שתחילתו מרה ואחריתו שמה, ובסוף
 הענין מפרש שהעלים הקב"ה מזירותיו
 מבלי אשר לא ימנא האדם את ההמשגה
 אשר עשה האלהי' מראש ועד סוף, שאילו
 ידע האדם מה יהי' בסוף לא היה שם
 ברת שמה ולא הי' מנאער בשעת אבלו:
 (ט) מה

רָקֵד עַל הַמַּתְעַנֵּב אֵל לָבוּ וּמִלְטָעֵר, וּנְפֹרֵשׁ עַפ"ז הַיֵּצֵב מֵהַ שְׁמֹאל מ"ר אֵיכֶה פִּתְיָחָה י"ב, וְשָׁר שָׁרִים עַל לֵב רַע, אֲמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כָּל דּוֹמֵר זִמְרָא לֹא עֵייל בְּצֹדוּנִי וְדִקְדָּא" וּפְסוּךְ אֵל זֶה נִמְלֵא שֵׁס, כָּל דּוֹמֵר זִמֵּר בְּרָא דַּעֲפָשָׁא לֹא שִׁמְעַ" וְנִרְאֶה לַעֲיִן הַהִמְאָמֵר הָאֲחֵרִין הוֹסִיפוּ אִיחָה כּוֹחַב לִפְרֵשׁ עֵינִין, "רִקְדָּא" וְחֶשֶׁב שְׂחֹא אִישׁ מִרְקָד וּמִקְפָּץ מִחֲמַת הוֹלָלוֹת וּע"כ כֹּת, "בְּרָא דַּעֲפָשָׁא" וְזֶה אֵינּוּ נִכּוֹן, כִּי מִי יֵעָה אֲזַן לִשְׁרֵי חֹמֶר יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁמִּרְקָד בְּמַחֹל וּמִקְפָּץ כִּדִּי לִשְׁמַח לָבוּ (וְנִמְלֵא הוֹסִפּוֹת כֹּאֲלֶה לְרוֹב בְּמֹד"ר וְכֹן קֵה"ר א' א' הִיא הַשְׂרָה שְׂכִינִיתוֹ אֲלֵל עַל הַדִּין קְטוּעַ לִישׁנָא פְּסִילוּשָׁא" אֵל כֵּאֵן "קְטוּעַ לִישׁנָא" הִיא הוֹסֵפָה מֵאִיחָה שׁוֹפֵר שֶׁחֶשֶׁב כִּי שְׂפִילוּשָׁא אֵלֵּל מֵלִפְנֵי פֶסֶל שְׁגִיטוֹ קְטַע קָלָן, וְפִי' לִפ' פְּסִילוּשָׁא "קְטוּעַ לִישׁנָא" וְאֲחֵנּוּ וְהֵיכָּא הַיֵּצֵב שְׂחֹא מִל' יוֹנִי *ψελδός* שְׂחֹא מִגְמָגֵס וְעִמּוּס בְּלִשׁוֹנוֹ. וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים הַבִּאֵתִי עוֹד דּוּגְמָאוֹת עַל הוֹסִפּוֹת כֹּאֲלֶה) וְבַעַל אֲסִיפַת אֲחֵרִים הִרְגִּישׁ שְׂחִינוֹ עוֹלָה יִפֵּה פֶסֶט הַמִּדְרָשׁ וְרִנָּה לְהִגִּיהַ "דִּקְדָּא" תִּמ' "דִּרְקָדָא" פִּי' לְמִי שֶׁמְדוֹקֵר בְּחֶרֶב, ר"ל כִּי מִי שֶׁהוּא בְּזָעֵר אִינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹל מַשְׁקִים וּמִזְמִירִי", וְחֵק לִפְרֵשׁ הַמֶּשֶׁךְ צִין, "כָּל דּוֹמֵר זִמֵּר לֹא עֵייל בְּצֹדוּנִי דִּרְקָדָא" וְהִבֵּא אֲחֵרִין, "כָּל דּוֹמֵר זִמֵּר בְּרָא דַּעֲפָשָׁא לֹא שִׁמְעַ" וּלְפִי דְבָרֵינוּ אֵין לִזְרֵךְ לֹאֹס הִגָּה, כִּי בִּחֲמַת "רִקְדָּא" כֵּאֵן הוּא כְּמוֹ מִרְקָדָא, מַתְעַנֵּב וּנִאֲחַז, וְהוּא בְּדַבְרֵי ר' בְּרַכְיָה פִי' שֶׁל לֵב רַע, וְהִמְאָמֵר הֵבֵא אֲחֵרִין אֵינּוּ מִרְקָדָא. (1) עַתָּה לְבַקֵּשׁ וְעַתָּה לֵאדָר, בַּע"פ הַפֶּךְ הַסֵּדֵר, תִּחְלַל לֵאדָר וְאִח"ב לְבַקֵּשׁ. עַתָּה לְשַׁמֵּר וְעַתָּה לְהַשְׁלִיךְ: זִנְבָא לְמִקְטוֹר וְזִנְבָא לְמַשְׂרָא, נִרְאִי שְׂקָרָא לְבַקֵּשׁ וְתִמ' לְשַׁמֵּר, וְתִקְשׁוֹר (בְּרָא" לִי י"ז) ת"א וְקַעֲרָה, וְכֹן לְהַשְׁלִיךְ תִּמ' לְהַשְׁלִיךְ שֶׁנֶּאֱמָר אִישׁ נִעְלֹל ת"ם שְׂרָא גִבְרָא מִסְּאִנָּה. וְהֵע' הַעֲתִיקוֹ כְּמוֹ שְׂחֹא לְפָנֵינוּ בְּמִקְרָא.

לקרוע

תרגום

וְעַתָּה לְקַרְוֵעַ וְעַתָּה לְתַפְּוֹר עַתָּה לְחַשׁוֹת וְעַתָּה לְדַבֵּר: הָ עַתָּה לְאַהֲבָה וְעַתָּה לְשֹׂנְאָה עַתָּה מִלְחָמָה וְעַתָּה שְׁלוֹמִים: ט מִה־יִּתְרוֹן הַעוֹשָׁה בְּאִשֶּׁר הוּא עֹמֵל: י רֵאִיתִי אֶת־הַעֲגִיזִין אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם לְעִנּוֹת בּוֹ: יא אֶת־הַכֹּל עָשָׂה יִפְהַ בְּעֵתוֹ גַּם אֶת־הָעֵלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף: יב יִדְעֵתִי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־לְשִׁמוּחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיּוֹ: יג וְגַם כֹּל־הָאָדָם שְׂיֵאכֹל וְשִׁתָּה וְרָאָה טוֹב בְּכָד־עֹמְלוֹ מִתַּת אֱלֹהִים הִיא: יד יִדְעֵתִי כִּי כָד־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלְיוֹ

ז. וְכָנָא לְמַעְרָא וְכָנָא לְמַחַט וְכָנָא לְמַשְׁתַּק וְכָנָא לְמַמְלִלָּה ח. וְכָנָא לְמַרְחָם וְכָנָא לְמַסְנָא וְכָנָא לְמַדְרָא וְכָנָא בְּשִׁלְמָא: ט. וְכָנָא יִתְרוֹ כַּעֲבָדָא דְהוּ עֹמֵל: י. חַיִּית עֲנִיָּא דְיָהֵב מְרִיא לְכַנְיָשָׁא לְמַהֲעִיזָהּ: יא. כָּל דְּעֵבֶר דְּשִׁפִּיר בְּזִכְנָהּ וְהָ עֲלִמָּא יָהֵב בְּלִבָּהּ אִיזְדָּלָא נְשִׁכָּה אֲנָשָׁא עֲבָרָא דְעֵבֶר מְרִיא מִן רִישָׁהּא וְשִׁמָּא לֹא אִתְרִיחָא: יב. וְיִדְעַת דְּלִית רָשָׁע בְּחַיּוֹ אֱלָא לְמַחַרָא וְלְמַעְבֵּר דְּרָשָׁב בְּחַיָּהּ: יג. וְיִדְעַת כֹּל אֲנָשׁ דְּנֵאכֹל וְנִשְׁתָּה וְנִחָא טַבְחָא בְּכָל עֲמִלָּה מִזְהִיבָתָא הִי דְמַרְיָא: יד. יִדְעַת דְּכָל דְּעֵבֶר מְרִיא הוּא דְנִחָא לְעֵלָם עָלְיוֹ

פירוש המקרא

(ט) מה יתרון העושה וכו'. מקרא זה מופיע על דברים שתחלתן שמחה ולבסוף חובה וכו' פת' מאחר שסוף הכל לכלייה והכל למיתה הם עומדים מה יתרון העושה באשר הוא עמל, פת' תמנני על מה הם משמחים בזמן שהם עמלים בהם הואיל ויודעים שסופן להיבטל, אלא שזה הענין את הכל עשה יפה וכו': (יא) את הכל עשה יפה בעתו. פת' כל דבר שאדם עמל בו בעת שהוא עושה אותו יפה בעיניו לעשותו, בשעת שמחה שמחה, בשעת אבול אבול: גס את העולם נתן בלבם פת' לפי שהעולם רואה בשעת הרוחה נתן הקב"ה בלב האדם לשמוח בשעת הרוחה לבנות בית ולשע כרם ולשמוח במה שרואה בעולם של שמחה, והעלים מהם שאינו מחשב בשעת שמחה מה יהיה בסוף כמו שמפרש: מבלי אשר לא ימלא האדם וכו' מראש ועד סוף. שלא ימלא האדם מראש המעשה מה בסופו, שאלו ראה מראש מה יהיה בסוף לא היה שמח: (יב) אין טוב גס בכל העתים הללו האמורים למעלה אין בהם יתרון כי אם מה שהוא שמח בשעה קלה ועושה הנאה לעצמו בחייו: (יג) וגם כל האדם וכו'. פת' זה בלבד שהוא אוכל ושותה ורואה טוב בעמלו מתת אלהים היא, זה נתן לו אלהים מכל נכסיו והאשר יאכלוהו אחריו: (יד) כל אשר יעשה האלהים. כל מה שהקב"ה עושה שזה עמל ואחר אוכל: הוא יהי לעולם פת'

באור התרגום

(ז) לקרוע: למזל, וכן בת"ש ויקרע מדרכי וזרא, וכן בל"ח (ע"י ל' ע"א) דמרי זיק. לתפור: למע, שק תפרתי ת"י חיות. (ט) העושה: בעדא, כאילו כת' במעשה. (יא) מבלי אשר לא ימלא: איך, דלא נשכח, וכן העתיקו השבועים *οὐχ ἔευρησεν* וכן גס עקילס *οὐχ ἔευρησεν* כולם כאילו כת' איך אשר לא ימלא. (יב) בחייו: בחייהו, וקדק לתרגם כן בעבור מספר הרבים שקדם כי אין טוב גס. (יד) אשר יעשה: דעבר, בעבר כמו שהוא נכון לפי הענין. איך

ק ה ל ת ג

ת ר ג ו מ

עליו לית למססו ומגה
לית למכר ומר'א עבר
רנ'ח'כו מנה: טו. מא ר'קא
מן פ'ו אית'והי וקלמא רנ'ח'א
מן סני הוא ואלהא נכעא
לרדיקא רמ'תרה: טז. ותוב
חיות תחית ש'מ'ש'א אתר
רנ'ח'א חמן רושעא ואתר
ר'קא חמן ענ'לא: יח. ואמרת
אנא כלבי ית ור'קא ית
רשעא אלהא דאן משל
ר'קא לכל צבו ולכל עבר
חמן: יח. אמרת אנא כלבי
על

עליו אין להוסיף ומכמו אין לגרוע
והאלהים עשה שיוראו מקפניו: טו מה-
שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה
והאלהים יבקש את-גרדף: טז ועוד
ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה
הרשע ומקום הצדק שמה הרשע:
י אמרתי אני בדבי את-הצדיק ואת-
הרשע ישפט האלהים כי עת לבד-הפני
ועל כל-המעשה שם: יח אמרתי אני
כלבי

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ר ו ש . ה מ ק ר א

אין לגרוע: לית למכר, ל"מ הוא,
לא יבצר (ברא' י"א ו') ובל"מ (סנהדרין
ק"ח ע"ב) לא צויר משיחא. (טו) את
נרדף: לרדיקא דמתרדף, אולי הוסיף
רדיקא מפני מסרון ה"א הידיעה אלל
נרדף ותרגם כאילו כת' את הרדוף אשר
נרדף. וסומכוס העתיק את נרדף *νερδ*
αδωαρομενων כל' הקב"ה יטול
את הדין על אלה שגורשו מביטם ומנחלתם,
ויפה לפי זה ההמשך מקום המשפט שמה
הרשע. (טז) הנדק: דזקא, נעשה מן נדק
בחילוף זי"ן וד"י. (יז) ועל כל המעשה,
ת"ס כאילו כת' ול כל מ'עשה. (יח) על
דברת

פת' כך ראוי להיות בעולם: עליו אין
להוסיף. שם יאמר אדם כדון הי' שארדך
אדם ימים עד שיאכל וישתה כל עשרו ולא
יאכלו אחרים את יגיע כפו לכך נאמר
עליו אין להוסיף: וממנו אין לגרוע.
שתקצר מדת ימיו המרוצים לו שהרי
במיעוט ימיו נהנה ממנו: והאלהי' עשה
שיוראו מלפניו. פת' דבר שיעשה הקב"ה
שמה שזה עמל אחרין אוכלין כדי שיהיו
הנבריות יראים מפניו ששימו אל לבם לומר
הלא מעט ימי אם איני מחלק לעניים
היום מנכסי וקונה מהם חיי עולם הבא
מקר אמות ואחרין אוכלין אותם, אבל
אילו היו מאריכין ימים לא היו משימים
אל לב לעשות טוב: (טו) מה שהיה כבר הוא.
ענין: ואשר להיות כבר היה. פת' ממה שכבר היה אלה יכול ללמוד את העתיד
להיות, כי מה שהי' כבר הי' בכל דורות שעברו: יבקש את נרדף. מיד הרודפים,
וכן להבא האלהים יבקש את נרדף לפיכך יזהר האדם שלא יהי' מן הרודפי': (טז) מקום
המשפט שמה הרשע. פת' מקום שהיו אנשי משפט ונדק יושבין, עוברים ויושבין במקומ'
אנשי רע: (יז) אמרתי אני כלבי. וכשראיתי כן אמרתי כלבי את הנדק ואת הרשע
ישפוט האלהים, ראשונים שהיו שם אע"פ שהיו אנשי משפט ואנשי נדק אי אפשר שלא
חטאו במיעוט ושעו אותם האלהים וגזר עליהם שיפוט משם ויבזרו רשעים וישבו
שם במקום, וכן מצינו בשחטאו עשרת השבעים בא פנחריב והגלם משם והושיב
שומרוני' במקומן הרי למדת שהקב"ה גובה מן הנדק מיעוט מעשים, כל שכן שפופך
תראה שגם את הרשע ישפוט השם, כמו שאמר את הנדק ואת הרשע ישפוט האלקים:
כי עת לכל חפץ. שישפוט האלקים על כל המעשה אשר נעשה שם, כשם שגלו את
הנדקים משם על שחטאו במקאת כל שכן שפופך שתראה עת שיאבדו רשעים משם על

שחטאו

תרגום

של ממללא רבני אנשא דברא
אנו אלהא ונמתיי דהנואיד
בשירא אנו: יט. להו קטא
גרשא רבני אנשא וגרשא
ר בשירא גרשא חר גרש
לכלהו איד מותה רהנא
הקנא קאת הנא וחדא ריהא
לכלהו ומתרוחה וברנשא
מו בשירא לית מטל רכלמדם
הכלא: כ. קל אגל לאתרא
חד קל הוא מו עשרא וכל
הפר לשפרא: כא. ומנו ידע
אן רוח בנינשא סלקא לעל
ורוח בשירא נחא חי לתחת
לארעא: כב. וחזית דלית
רשב בהו אלא רנחא אנש

קהלת ג

בלבי על-דברת בני האדם לברם האלהים
ולראות שהם בבהמה המה להם: יט כי
מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה
אחד להם כמות זה בן מות זה ורוח אחד
לכל ומותר האדם מן הבהמה אין כי
הכל הכל: כ הכל הולך אל מקום אחד
הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר:
כא מי יודע רוח בני האדם העלה היא
למעלה ורוח הבהמה הורדת היא למטה
לארץ: כב וראיתי כי אין טוב מאשר

ישמח

באור התרגום

דברת: על ממללא, כלו' על מה שבני
אדם מדברים, וכן העתיקו גם השנעים.
לברם: דברא אנו, כאילו כת' לבראם,
והע' העתיקו מענין ברר. ולראות:
ולמחיו, כאילו נקוד ולראות, וכן העתיקו
גם הע'. שהם כהמה המה: ת' כאילו
כת' כהמה בכ"ף הדמיון, ומה שכתוב
לפנינו בסוף הפסוק להם, הוא מחובר
בת"ם וכן גם בהעתק' הע' לפסוק הנא.
ושיעור הכת' לפי הת', על מה שבני אדם
מדברים ומתרעמים על הקב"ה שבראם כך
להיות גופם עלול להפסד, אמרתי אני
לכני שבראם הקב"ה כך כדי להראות שמד
גופם המה כהמה, ומפרש והולך: (יש' כ)
מקרה בני האדם וכו': להון מעא
גדא דבני אנשא וגדא דבשירא, כלו' יש
להם לבני אדם מקרה בני האדם (מקרה
מיוחד מפאת נפשם) וגם יש להם מקרה
הבהמה (מפאת גופם) ומקרה אחד להם
וכלו' בזה האחרון, במקרה הגוף) גדא
חד גדא לכלהו, שאין הפרש בין מיתת
הבהמה למיתת ב"א כי כרוח חיים של זה
כן רוח חיים של זה. (כא) מי יודע
רוח, ת' כאילו כת' (ומי יודע אם רוח
וכו'. (כב) כי אין טוב: קלית דעב
בהו, כאילו כת' כי אין טוב גם כמו
למעלה פסוק י"ב.

(א) העשוקים

פירוש המקרא

שחטאו הרבה: (יח) על דברת בני האדם
לברם האלהים. על דבר מקנת עון שעשו
ראה הקב"ה לברסם שיחריבו וישנו במקומ':
ולראות שהם כהמה המה להם. פת' עד
שהיו רואים בני ויכירו שאפילו במעשה
שלהם הם כהמה, תוהים כשרואים את
הרעע מבחיר את הנדיק, ואינו על חנם.
ירמי' אומר נדיק אתה ד' וכו' וכן מבקוק
מתרעס על כן תפוג תורה וכו' כי רעע
מבחיר וכו' וסוף שהקב"ה מראה לו שעל
חנם הוא לועק. ד"א ולראות שהם
כהמה המה להם, לפיכך עשה הקב"ה
דבר זה שאלו עוברין ובאים אלו אחריה'
ויושבים תחתיהם אע"פ שהם רשעים, כדי
שידעו שהם כהמה אפילו במעשה שלהם:
(ב) הכל הולך אל מקום אחד. גם האדם
גם הבהמה: (כא) מי יודע רוח. מה
שנעשה ממנה שאינה חוזרת עוד בין הבריו'
וכן רוח הבהמה מה נעשה ממנה, כלום'
על הגוף יכול אני לחפש אחריו לפי שזכר
אל העפר אבל הרוח מי יכול לתור אחריה'
לידע היאך מנוחתה: (כב) וראיתי כי אין
טוב. מאשר שאני רואה שהכל שב אל העפר
רואה אני כי אין טוב מאשר ישמח וכו':
כי הוא חלקו. פת' שמחה ששמח במעשיו
זה חלקו בלבד מכל עמלו שיש לו והשאר
הכל

ק ה ל ת ג ד

יִשְׁמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי-חָוָה חֶלְקוֹ כִּי
מִי יִבְיָאֲנוּ לִרְאוֹת בָּמָה שִׁיחִיָּה אַחֲרָיו:

ד א וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה אֶת-כָּל-הָעֲשָׂקִים
אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְהַחֹדֶם וְדַמְעַת
הָעֲשָׂקִים וְאֵין לָהֶם מִנְחָם וּמִיֵּד עֲשָׂקִיהֶם
כֹּחַ וְאֵין לָהֶם מִנְחָם: ב וְשִׁבַּח אֲנִי אֶת-
הַמֵּתִים שֶׁכָּבֵד מֵתוֹ מִן-הַחַיִּים אֲשֶׁר הִמָּה

חיים

ת ר ג ו ס כ ז

כַּעֲבֹדוֹי מִשְׁלֵי דְהִיִּי מִנְחָה
מִשְׁלֵי דְמִנְיָהּ לְמִנְחָה
בְּכָל דְנִהָא מִן בְּחֵרָה:

ד א וְהַפְּכָת אֲנִי וְחֻזִּיתִת
כָּל טְלוּמִיָּא דְמִתְעַבְדִּין
הַחַיִּים שְׁמַשָּׁא וְהָא דְמַעֲא
דְטְלוּמִיָּא וְלִית לָהּוֹן מִכְּרִיאָא
מִן אִירָא דְטְלוּמִיָּהּוֹן חִלְלָא
וְלִית לָהּוֹן מִשְׁכְּרָאָא: ב וְשִׁבַּחַת
אֲנִי לְמִיָּתָא דְכָבֵד מִיָּתוֹ מִן
חַיִּים דְהִנְנוּ חַיִּים עֲבָדָא לְהַשָּׂא:

ב א ו ר ה ת ר נ ו ס

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ד (א) הַעֲשׂוּקִים: טְלוּמִיָּא, טֵלַס בִּלְמָה,
וְנָל' עֲרִבִי טֵלַס בְּנִי'ת מְנוּקֶדָת,
עֵינֵינוּ הִכָּאָה דְחִפִּיָּה רִזְיָאָה וְעִשְׂקָה, אֲדָם
בְּלִיעַל (מִשְׁלֵי ו' י"ב) ת"י בֵּר נָשׁ טְלוּמִיָּא, אֲדָם
וְאֲמַר ר"ב (ע' טֵלַס ה'ב') שְׁהִלָּה לְקוּם מִהֵיוֹנִי
Tolma. ואֵין עֵינִין הַמִּלָּה הַיּוֹנִית דּוּמָה
לֹאֵל שְׁלַפְנִינוּ, כִּי *tolma* נּוֹפֵל עַל אֲדָם
הַמֵּרְהִיב נִפְשׁוֹ לְבַעַד דְבַר גְּדוֹל וְקִשָּׁה, וְעוֹשֶׂה
מֵה שְׁלֹבֵי חֶפֶץ אֲסֵם גַּם יִסְבּוֹל עַלִּי מִכְּאוֹבוֹת
וְיִיסוּרִים, שְׁעִיקָר הַפֶּעַל הַזֶּה הוּא נִשְׂאָה
וּסְבִילָה, וּמִמֶּנּוּ בִּלְ"ו *tollo* וְגַם *tolero*,
וְעַלִּים שְׁלַפְנִינוּ הוֹנֵם עַל הַמִּכְבָּאִים וּמִזִּיק
וּמִבְּאִי יִיסוּרִין עַל זֹלָתוֹ, וְלֹא קִרְבֵּי זֶה
אֵל זֶה בְּעֵינִין. וְאֲמַר אֲנִי שְׁהִפֶּעַל עַלִּים
יִנָּא מֵאֵהֶלֶן שֶׁל אֵם וְעַבְדֵּי וְאֵינוֹן מִיִּפְעִיתוֹ
שֶׁל יִפֶּת וְעִיקָר הוֹרָאָתוֹ הִכָּאָה, כְּמוֹ שְׁאֲמַר
(וִיק"ר י"ב) הַלְמוּנִי בִל יִדְעִיתִי, עֲלִמּוֹן לִי.
וְלִפְ"ד מִנְחָא שְׂרִיד כְּמַעַט מִזֶּה הַשָּׂרֵשׁ גַּם
בְּעִבְרִית בְּמִלַּת לָלֵם בְּחֻלּוֹף נִדְ"י, וְעִי"ת,
וְאֲמַר מִן לָלֵם שְׁהוּא הִכָּאָה לָלֵם עַל הַחֲמוּנָה
כְּמוֹ שִׂיאָם' גַּם סִיּוּנִי מִן *τυπτω* שְׁהוּא

הַכֹּל יִירָשׁוּהוּ אַחֲרָיו: כִּי מִי יִבְיָאֲנוּ וכו'.
וּא"ת עַד שְׁהוּא שְׁמַח בְּמַעֲשָׂיו יִתְעַנֵּב ע"ש
שְׁמִינִית נִכְסֵיוֹ אַחֲרָיו לְבָנָיו וְאֵינוֹן יוֹדַע הַחֲסֵם
יְהִי וְיִתְקַיֵּים בִּידוֹ אִלּוּ סָכַל וְיִאֲבֹד אֶת הַכֹּל,
תְּשׁוּבָה לְדִבְרִיךְ, יִשְׁמַח בְּעוֹלָם שְׁהוּא עוֹמֵד
בֹּא וְלֹא יִתְעַנֵּב בְּמַה שִׁיָּה' אַחֲרָיו, כִּי מִי
יִבְיָאֲנוּ לִרְאוֹת בָּמָה שִׁיָּה' אַחֲרָיו:

ד (א) וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה וכו'. כֹּאֲדָם
הָאֲמַר עוֹד אֲנִי חוֹזֵר לְדִבְרֵי הַרְאָשׁוֹן,
לְמַעַלָּה דְבַר הַכֶּתֹּב בְּדוֹר שְׁהַעוֹשִׂקִי רְמִים
עַל הַעֲשָׂקִים כְּמוֹ שְׁאֲמַר מִקּוֹם הַמַּשְׁפַּע וכו'
וְלִימַד שֶׁאֵם רִאִית דּוֹר שְׁהַרְשַׁע מוֹשֵׁל בְּנִדְיָק
אֵל תַּחֲמָה עַל הַחֶפֶץ כְּמוֹ שְׁמַפְרָשׁ עַד כִּי
מִי יִבְיָאֲנוּ לִרְאוֹת וכו' [וְעַכְשָׁא חוֹזֵר אֵל
עֵינִין זֶה] כְּמוֹ שְׁמַסְפֵּר וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה
אֶת כָּל הַעֲשׂוּקִים וכו': וְהִנֵּה דַמְעַת הַעֲשׂוּקִי.
פֶּתִי בּוֹכִים וְאֵין מוֹשִׁיעַ אוֹתָם מִיַּד עוֹשְׂקִיהֶם:
מִיַּד עוֹשְׂקִיהֶם כֹּחַ. שְׁבִאֵין עֲלֵיהֶן בְּכַח,
לְפִיכָךְ וְשִׁמָּה אֲנִי וכו': (ב) אֶת הַמֵּתִים.
לְפִי

הַכֹּחַ *τυπος* שְׁהוּא הַחֲמוּנָה וְהַלָּלֵם, וְנַעֲשֵׂה' מִן לָלֵם בְּחֻלּוֹף מ"ס וּפ"א לָלֵם עַל הַפְּעִינִי'
וְכֵן לָלֵם עַל הַנְּגִידָה, וְנָל' עֲרִבִי בְּרִב (בְּנִדְ"י) מְנוּקֶדָת וּבְחֻלּוֹף לְמ"ד בְּרִי"ש וּמ"ס
בְּנִי"ת) עַל הַהִכָּאָה, וּמִמֶּנּוּ אֲפָרָב שְׁהוּא חֲמוּנָה *forma, species*, וְכֵן הַשִּׁבְכִי מִן
סִתְקָעָן עַל הַמִּין וְהַסּוּג סִתְקָעָן שְׁהוּא רְשׁוֹם בְּרוֹשֶׁם אֲחָד. (וְכֵן לְרִבֵּת וִיקְרָא י"ג, כ"ג
וּכ"ח ת"א רְשׁוֹם, וְכֵן וְנִדְרֵבוּ יִתְקַאֵל כ"א ג' ת"י וְיִתְרַשְׁמוּן, וְהוּא הַרְשׁוֹם הַנִּשְׁאָר ע"י
הַהִכָּאָה). וְהַשִּׁבְכִי הַעֲתִיקוּ עֲשׂוּקִים *συκοφαντας* מַעֲנִין רִכִּילוֹת וּמְסִירָה.
מִנְחָם: מִבְּיָאָה, ע"י בְּאוֹר הַת' רוֹת ב' י"ב. מִנְחָם: מַעֲדֻנָּא, עַדֵּר הוּא כְּמוֹ
עַדֵּר בְּחִלּוֹף דְלִי'ת וְחִי'ן, וְה' כְּאִילוֹ כַּח' וְאֵין לָהֶם עוֹזֵר, וְהוּא מְכוּוֹן נִגְדֵי וּמִיד
עוֹשְׂקִיהֶם כֹּחַ. (ב) עֲדָכָה: עֲדָמָה לְהַשֵּׂא כְּאִילוֹ כַּח' עַד הֵנָּה וְכֵן. בְּפִסְקוֹ. הִבָּא עַדֵּן,
דְּעוֹכִיל שְׁהוּא כְּמוֹ עַד הַכִּיל, עַד עֵתָהּ, וְהַע' הַעֲתִיקוּ עֲדָכָה *עוֹשֵׁי עוֹשֵׁי* ג"כ כְּאִילוֹ
כַּח' עַד הֵנָּה, וּבְפִסְקוֹ. הִבָּא אֲשֶׁר עַדֵּן לֹא... *οστις ουπω* כְּאִילוֹ כַּח' אֲשֶׁר עוֹד
לֹא

תרגום

חיים ערבה: ג וטוב משניהם את אשר-
 ערן לא היה אשר לא-ראה את-המפסע
 הרע אשר נעשה תחת השמש: ו וראיתי
 אני את-כל-עמל ואת-כל-בשרון המפסע
 כי היא קבאת-איש מרעהו גם-זה הבל
 ורעות רוח: ה הבסיל חבק את-ידיו ואכל
 את-בשרו: ו טוב מלא כף-גחת מפלוא
 חפנים עמל ורעות רוח: ו ושבתו אני
 וראה הבל תחת השמש: ח יש אחד
 ואין שני גם בן ואח אין-לו ואין קץ לכל-
 עמלו גם-עניניו לא-תשבע עשר ולמיו

אני

עֵינוּ קָרִי

ולמן

ג. טב רצו מן תרדמו חליו מן
דעביל לא הוא משל ולא
הוא עבדא כישא דאחעבד
תחיה שמשא: ד. וחיות אנא
פל עמלא וכל פשרא עבדא
משל דטנגה ונבדא מן חברה
ואה הנא הכלא ושידפא
דרחא: ה. מכלא מעסק
איהו ואכל פסרה: ו. טב
מלא שועלא נחא מן מלא
חופנא עמלא ושידפא דרחא
ו. והפכה אנא וחיות הכלא
תחיה שמשא: ח. אית חד
ולית תבו וברא ואחא לית
לה ולית סוף לכל עמלא
ואת עינה לא סבבא עתרא

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

באור התנאים

לפי שאין אדם עושק: (ג) ושוב משיב:
מן המינים ומן המתים: את אשר עדן לא
היה: דור שעדיין עתיד לקום אחריהם: אשר
לא ראה וכו'. ובעצב זה עוב לו כי לא
היה לא מן העושים ולא מן העושים,
ולא ראה את כל המעשה הרע, ושם יזמין
יתבאר ברור וישנו מן מדרבו הרעה מן.
ההמשם אשר בנפיהם: (ד) את כל עמל
רציתי את כל עמל שאר' עמל כדי להתשער:
נאות כל צרור המעשה. שמכבד במלאכי
בצננות בשר נאה ליעז כרס ולקנות עבדי
שפחות: כי היא קנאת איש וכו'. כל זה
אנינו [אלא] משום קנאת איש מרעהו

לא... (ג) ועוב משניהם את...
 וכן גם בהפחת הע' *δυσ σους*
σους ונראה שקראו שניה' אלו תמ'
 את הקטש במקר'. א ש ר ה' : מעל
 לזה חזק, לפי ה' א ש ר הוא נתני' עני'
 כמו א ש ר יש להם שכר טוב, מפני
 טוב משניהם אשר עדן לא היה? אשר לא
 ראה וכו' נעבור שלא ראה. ושאר המעתיק'
 המעתיקוהו כאלו הוא כנוי הרומם, ואז
 הוא כפל על א ש ר עדן לא היה'. (ז) לא
 כן: מלא שועל, ל"מ מי מדר בשעל.

(ט) שִׁכָּר

רואה שחבריו עוסקין בצנינו של עול' ובישיבו ומקא צהם ומתכאר גם הוא במלאכ' עולם ובישיבו, בונה בית ונוע כרס, סבור שיש צו לעולם ואינו כן לפיכך גם זה נבל: (ה) הכסיל חובק את ידיו. ואת' לאחר שהוא חושב להכל כל עמל וכל כשרון המעשה, לפיכך, שסופו מינו, יש לו [נבל]? לכך נאמר הכסיל חובק את ידיו, מלעשות מלאכה, ומה גורס לו הנעלות, ואוכל את בשרו, גורס לו שאוכל את בשרו, מכיל נכסיו שהיה לו לפנינו צהם אכני ביתו חסדו בשרו: (ו) עוב מלא את נחת. מכלי גינה וחשב להכל ארס שחתיגו להוט אחרי הממון יותר מדי, וגם גינה את הכסיל שחובק את ידיו ובעל ממלאכתו לגמרי, אבל כיזר יעשה, יעמל כדי פרנס' אכני ביתו נחת ואל יתיגע יותר מדי כדי למאז נכסים רבים כמו שנאמר עוב מלא כף נחת, פת' עוב לארס שר מועט שיצא לו נחת, ממלא חפניים וכו', משכר [רב] שיבא לו צעמל ויגיעה יותר מדי: (ח) גם בן ואח אין לו. שיוכל לומר [שיגע] ועמל לזורך שיחפרנסו מנכסיו, ואעפ"כ ואין קץ לכל עמלו, שיעמול יומם ולילה לקצץ ממון: וגם עינו לא תשבע עושר. אף על פי שנסם ממון הרבה אינו

ק ה ל ת ד

ת ר ג ו מ כח

וּלְמוֹאֲנָא עֲמַל וּמְחַסְרֵי גִשְׁשִׁי
 מִן טְבִיחָא וְאִף הֵנָּה הִבְלָא
 הוּא וְעִנְיָנָא בִישָׁא: ט. טְבִיז
 חֲרִיז מִן חֵד רְאִיתָ לְהוּן אֲנִירָא
 טָבָא בְּעַמְלָהוּ: י. רְאִינָסְלִין
 חֵד מְקִיס חֲכִירָה דְּנִי לָהּ לְחֵד
 רְאִי נָסֵל לִית מִן דְּנִקְיִמְחִי:
 יא. וְאִן נִשְׁכְּבוּ חֲרִיז נִשְׁחֲטוּ
 וְחֵד אֲיָבֹו נִשְׁחֲטוּ: יב. וְאִן נִשְׁשֹׁ
 חֵד חֲרִיזִיוֹן נִקְמִחוּ לְקִבְלָהּ
 וְחִישָׁא חֲתִלָּתָא לֹא עָגַל
 מְחַסְסִי: יג. טָב טְלִיא דְּמַסְכִּין
 וְחִקִּים מִן מְלָכָא סְבָא דְּסָכֵל
 וְלֹא יָנַע לְמִדְרֵדִי רִחוּב:
 יד. מְטָל דְּמִן בֵּית אֲסִירָא נָסֵק
 לְמַמְלִכְוֹ מְטָל דְּאִתְּבַלְבֹּחַתָּהּ
 אֲחִילֵד מְסָכִין: טו. חֲזִיתָ אֲנָא

אֲנִי עֲמַל וּמְחַסְרֵי אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־
 זֶה הֵבֵד וְעִנְיָן רַע הוּא: ט טוֹבִים הַשְּׁנִים
 מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יִשְׁלַחֵם שֹׁכֵר טוֹב
 בְּעַמְלָם: י כִּי אִם־יִפְּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת־
 חֲבֵירוֹ וְאִילּוּ הָאֶחָד שׁוֹיֵפֵל וְאִין שְׁנֵי
 לְחֻקִּימוּ: יא גַּם אִם־יִשְׁכְּבוּ שְׁנֵים וְחֵם
 לָהֶם וְלָאֶחָד אֵיךְ יָחֵם: יב וְאִם־יִתְקַפּוּ
 הָאֶחָד הַשְּׁנִים יַעֲמִדוּ בְּגִדּוֹ וְהַחוּט הַמְּשֻׁלָּשׁ
 לֹא בְּמַחֲרָה יִנְתַּק: יג טוֹב יֶלֶד מְסָכֵן
 וְחֵכֶם מְמַלֵּךְ זֶקֶן וְכִסִּיל אֲשֶׁר לֹא־יִדַּע
 לְחֻזָּר עוֹד: יד כִּי־מִפִּית הַסּוֹרִים יֵצֵא
 לְמִלֵּךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלֵד רֶשׁ: טו רְאִיתִי

כל

את

ב א ו ר ה ת ר נ ו מ

ס י ר ו ש ה ס ק ר א

(ט) שֹׁכֵר: אֲנִירָא, מִל' אוֹגֵר, בְּקִיץ כְּלוּ'
 הַשֹּׁכֵר וְהַתְּצוּחָה שֶׁהָאֵדָם אוֹסֵף חֶלֶף עֲבוּדָתוֹ,
 וְהוֹשֵׁאֵל גַּם עַל פְּעוּלַת הַשְּׂכִירָה, אֲנִירָא לָהּ
 (ב"ק ז"ט). (י) וְאִילּוּ הָאֵדָם: דּוּי לָהּ
 לְחֵד, כְּאִילוּ, כֵּת' וְאִילוּ לָאֵדָם, וְכֵן הַעֲתִיקוּ
 גַם הַע' *οὐκ οὐκ αὐτὸς τοῦ εὐε*
 וְאִין שְׁנֵי: וְלִית מִן חֲרֵד' לְפִי הַעֲנִין
 כְּאִילוּ כֵת' וְאִין מִי לְהַקִּימוּ. (יא) וְחֵם
 לָהֶם: נִשְׁחֲטוּ, שֶׁחַן בְּלִי"ם עֵינֵינוּ חִימוּס,
 וְכֵן בְּלִי"ם (עֲרִכִין לִ"א ע"ב) שֶׁחַן נוֹרָא,
 וְכֵן שֵׁנָה זֶה שְׁמוֹנָה (יוֹמָא ל"ג ע"ב) וְכֵן
 לְפִסּוֹס גַּמְלָא שְׁמָא (כְּחֻבּוֹ' ק"ד ע"א) לְפִי
 שֶׁהִמְשֵׁא מַחֲמַת גּוֹף הַנוֹשֵׂא שָׁכֵן גַּם בְּלִי'
 עֲרֵבִי שֶׁחַן עֵינֵין חִימוּס וְעֵינֵין מִשָּׂא יֵשׁ לוֹ.
 (יב) וְאִם יִתְקַפּוּ: וְאִן נִשְׁשֹׁ, כְּאִילוּ
 כֵת' וְאִם יִתְקַפּוּ, וְכֵן הַעֲתִיקוּ גַם הַע'.
 בְּמַהֲרָה: עָגַל, וְכֵן אִיּוֹב כ' ה' מְקִדּוֹב
 ת"י בְּעָגַל, וְכֵן בְּלִי"ם דְּלִישְׁתִּירִיק לְעָגַל, וְכֵן
 בְּלִי' עֲרֵבִי עָגַל הַלִּיכָה בְּמַהֲרָה, וְכֵן זֶה מַעֲנִין עָגוּל, לְפִי שֶׁהַדְּבַר הַעָגוּל כְּמוֹ הַכְּדוֹר
 מִתְנוּעֵעַ מֵהָרָ. יִנְתַּק: מִתְפַּסֵּק, פִּסֵּק בְּלִי"ם וְעֲרֵבִי עֵינֵינוּ חֲתִיכָה וְהַבְּדִלָה, וְזִמָּה
 הוֹשֵׁאֵל בְּלִי"ם עַל סוּף הַדְּבַר וְקָלוּ כְּמוֹ קֵלָא דְּלֹא פְסִיק. (יג) יֶלֶד: עֲלִיא, מַעֲשִׂירֵי
 (בְּרֵאשִׁי' ח' כ"א) ת"י מִן עֲלִיּוּתָא, וְבְּלִי"ם (ב"ב ז"א ע"ב) עֲלִיא וְעֲלִיּוּתָא, וְבְּלִי' עֲרֵבִי
 נִקְרָא הַבְּהֵמָה וְהַחִיָּה כִּשְׁמָא קִטְנָה וְרַכָּה טָלָא, וְבְּלִי' עֲרֵבִי טָלָא עַל הַקֶּטֶן וְדָךְ
 בְּלָאן, וְהוֹשֵׁאֵל גַּם עַל הָאֵדָם בְּרֵאשִׁית חִיּוֹ. (יד) כִּי מִבֵּית הַסּוֹרִים וְכוּ' כִּי גַם
 בְּמַלְכוּתוֹ וְכוּ', לֹא נִתְּצַר מִחוּךְ ת"ם עַל מִי מוֹסֵב אִם עַל הַיֹּלֵד הַמִּסְכֵּן אוֹ עַל
 הַמֶּלֶךְ

אִינוּ נִשְׁבַּע אֱלֹהִים עֲמַל תְּדִיר אֲחֵר הַמִּמּוֹן:
 וְלִמִּי אִנִּי עֲמַל. וְהִיָּה לוֹ לְשׁוֹם אֵל לְבוֹ
 וְלִמִּי אִנִּי עֲמַל וּמְחַסְרֵי וְכוּ' שְׁאִנִּי
 [עֲמַל] תְּדִיר וְלִמִּי אֲחֵר אִנִּי מִתְּוֹאֲרִי אוֹכְלִין
 אֲחִיתוֹ: גַּם זֶה הַבֵּל. כֹּל מִי שְׁעוֹשֶׂה זֶה,
 הַבֵּל וְעִנְיָן רַע הוּא: (ט) טוֹבִים הַשְּׁנִים.
 טוֹב לוֹ לְאֵדָם שֶׁיִּשָּׂא שׂוֹלֵד מִמֶּנָּה בְּנִים
 כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שֹׁכֵר טוֹב
 בְּעַמְלָם וְאִין שֹׁכֵר טוֹב אֱלֹהִים בְּנִים שְׁאִי'
 הֵנָּה נִחְלַת ד' בְּנִים שֹׁכֵר פְּרִי הַבְּטוֹן: (י) כִּי
 אִם יִפְּלוּ. אִילוּ רְאִיוּ לוֹ לְאֵדָם שִׁפּוּל: וְאִין
 שְׁנֵי לְהַקִּימוּ. לְפִיכָךְ יַעֲסוֹק אֲדָם בְּפִרְיָה
 וְרִבִּיָּה כְּדִי שִׁיעֲמִדוּ לוֹ [בְּנִין] לַעֲת זְקֻנוֹתוֹ:
 (יא) גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנִים. יַחְדוֹ: וְחֵם לָהֶם.
 נוֹלֵד בֵּן מִשְׁנִיָּה כְּמוֹ וְיַחְדוֹ הַנָּאן אֵל הַמְּקִלוֹ:
 [מִכְּאֵן עַד סוּף מַגֵּל קִהְלַת לֹא נִמְצָא
 פִּי' הַמְּקָרָא בְּכ"י]:

את-כל-החיים המהלכים תחת השמש
עם הילד השני אשר יעמד תחתיו:
מו איין-קץ לכה-העם לכל אשר-היה
לפניהם גם האחרונים לא ישמחו-בו
כי-גם-זה הבל ורעיון רוח: יו שמר
רגליך כאשר תלך אל-בית האלהים
וקרוב לשמע מתת הפסילים ובה כי-
אינם יודעים לעשות רע:

ה א אל-תבהל על-פיד ולבך אל-ימהר
להוציא דבר לפני האלהים כי
האלהים בשמים ואתה על-הארץ על-
כן יהיו דבריך מעטים: ב כי בא החלום
ברב עניין וקול פסיל ברב דברים: ג כאשר
תדר גדר לאלהים אל-תאחר לשלמו

כי

יחיר י

כל תא רמלכו תחיה
שמעא עם עלימא תניקא
רננסם תלפיהו: טו. ולית סוף
ד כל שמא לבלהו דהו
קדמויה ואף אחריו לא נהו
בה מטל דאף הקא תכלא
וטורקא דרחא: ח. טרנגלך
מא דאזל אנת לבית אלהא
וקרוב למשמע טב מן
מוהבא דרבחא דסכלא
מטל דלא ידעו למעבר דטב:
ה א. לא הסתרהב בפוקד
ולבך לא נסתרהב
למפקד מלתא קרב אלהא
מטל דאלהא בשמיה ואנת
בארעא מטל הקא נהו
פחנגמך ועוריו: ב. מטל
דאתא חלקא בפגאיות שניקא
וקלה דסכלא בפגאיות
פחנגמא: ג. אמתי דגרר אנת
גדרא לאלהא לא חשמוחד

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

המלך הזקן, ובהעתקת סומכוס הובאה אלל הירונימוס ותפרש היעב, כי מבית הסורים
ינא למלך "Alter enim exit de carcere ad regnandum" כלו' הילד המסכן
נחמכו ינא מבית הסורים למלך, כי גס נמלכוו נולד רש Alter vero cum
esset rex natus paupertate oppressus est" כלו' המלך הזקן והכסיל אס
גס נולד נמלכוו (שהוא מלך משעת לידתו), רש הוא מפני פכלותו. ולפי העתקה זו
ז"ל נולד במפסיק. (טו) תחת ו: מלפיה, מל' חלף עזודתס (במדבר י"ח כ"א).
(טו) לפניהם: קדמויה, כאילו כת' לפניו ומוסב על הילד השני בפסוק הקודם.
והע' העתיקו כמו שהוא לפניו במקרא. (יו) שמור רגלך וכו', בהעתקת הע'
מתלת כאן פרשה ה', ובסורי החלוקה כמו שהיא מסורה בידינו. וקרוב, וקרוב,
כאילו הוא זווה, כלו' קרב לשמוע שהוא עוב, ממתת זבח הפסילים, וכן העתיק גס
עקילס καὶ ἐγγύε

ה (א) תבהל: חסתרהב, וכן ימהר, נסתרהב, בהל ומהר שניהם אחד, בחילוק
גי'ת ומ'ס ולמ'ד ור'ש, ובהיפוך האותיות מראש לסוף נעשה מן מהר
רהב (בחילוק מ"ס בבי'ת) ומן בהל להב, ונקרא כן לפי האש על אס מהירות
תועתו שכן דלך נופל על הנערת האש וגס על מהירות התנועה, ובתוספת סמ"ך
נעשה מן רהב פרהב ומן להב בתוספ' ש"ן שלהב. — מעטים: זעורין, מלשון
זעיר אס, ובחילוק ז"ין וד"י, נעשה מן זעיר, (ב) כי בא החלום: מעל דאתא
חלמא. וסומכוס העתיק ἀποβαίνει ονειρος, ולפי ההורא' יש לפעל ἀποβαίνει
על הרב, יש לפרשו ש"י רב הענין חדר שנת האדם והלכה לה. וכן מלינו, עוד
בסומכוס שהעתיק הביאה על הליאה (שע"י י"ג ב') ויבואו פסחיי καὶ ἐξέλθουσας

חא (ג)

ק ה ל ת ה

תרגום כש

למשלמותה משל דלית
צבוקא בפסלאת אנת דיו מרם
דקר אנת פרוע: ד. טב הו
דלא תדור מן דתדור ולא
השלם: ה. לא תחל פוקד
דמחשיו בדרך ולא תאמר
קדם אלקא דטועי הי דלקא
נרנו אלקא על קלד ונחפל
עברא דאידוד: ו. משל
דבסגיאות חלקא וקד לא
ופתגמא סגיאא דטועי אנת
לאלקא דחל: ז. ואועולבנא
דמסכנא ונחטופיא ודיקא תחיו

כי אין חפץ בכסילים את אשר-תדור
שלם: ד טוב אשר לא-תדור משתדור
ולא תשלם: ה אל-תתן את-פיד לחטיא
את-בשרך ואל-תאמר לפני המלאך כי
שגגה היא קמה יקצה האלהים ער-קולך
וחבל את-מעשה ידיך: ו כי ברב חלמות
והבלים ודברים הרבה כי את-האלהים
ירא: ז אם-עשק רש וגזל משפט וצדק

תראה

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

(ג) את אשר תדור: אנת דיו מרם דנדר אנת, וכן גם בהעתקת הע' עט טס,
ונראה שקראו אתה חמ' את, כנגד אין חפץ בכסילים (שנודרים ואינם משלמים)
אמר אתה (אל תהיה מאלה הכסילי', כי אם) אשר תדור שלם. ודיו האומר כאן בת"ם,
והגו לרז גם בת"י הוא כמו εσθ ציונית, מלת החבור המורה על ההיפוך ממה שלפניו.
שלם: פרוע, י"ל כמו שהעברי משתמש בפעל גמל על צול הפירות וגם על התשלום
הן לעובד הן לרעה, כמו כן הסורי בפעל פרע (שהוא כמו פרע) על הזמיחה והפריח'
וגם על התשלום הן לעובד הן לרעה, אם גמלתי שלמי ת"י אין פרעת לבעל שלמי, וכן
כי גמל עלי ת"י דפריע עלי ענתא. ויהי' פורענות המורגל גם בל"ם על העונש,
הנמח הרע אשר נץ המענה פרע הזדון. וכמו שנאמר מן שלם ושלמו ימי אבלך, על הקץ
והסוף, כן גם מן גמל נעשה גמר (בחיולוף למ"ד ורי"ש) וגם מן פרע משתמש
העברי פרע (בעי"ן מנוקדת) על הגומר דבר מה ad finem perduxit (זה) לפני
המלאך: קדם אלהא, וכן גם הע' εὐχόμενος του θεου σου. וריב"ל וק"הר
ה' (ה') פתר קרא בפוסקי לזקה ברבים ואינם נותנים, ולפני המלאך, זה החזן (שליח
צבור שבא לגבות הודקה) והוא כפרש"י. למה יקצוף: דלמא נרגו, כל למה ת"ם
למנא וכאן דלמא שהוא ת' של פון, וכן גם בהעתקת הע' εὐχόμενος הנינו כאן
למה לפי הענין שיש למלת למא בל' סורי, כמו לעיל בת' ש"ה ג' ג' למא לדחמת
נפשי שהוא כמו דלמא. (ו) כי ברב חלומות וכו': מעל דבסגיאות חלמא וכו',
מתוך ת"ם נראה הפי', לפי שאמר בפסוק הקודם אל תתן את פיד וכו' ואל תאמר לפני
המלאך (האלהים) כי שגגה היא, למה (פן) יקצוף וכו' מוסיף עתה באזהרתו, ברב חלמות
והבלים ובכל דברי שגגתך (שכן מוסיף הת' על ודברים הרבה, ופתגמא סגיאא
דעו עי'י) אתה האלהים ירא, בכל הבלים יראתו תהיה תמיד על פיך, וכן העתיקו גם
הע'. ולפי העתקת סומכוס, כי ברב חלמות והבלים ודברים הרבה, פי' מתוך רב חלמות
באים הבלים ודברים הרבה. (ז) עשק: עולבנא, אמר ר"צ (ע' עלב), "פי' לז בל"י
פועל מלבין פני חברו, מחרפו ומבזו" נראה שכוונתו על מלת λαβειν שהיא מן-
λαβω וענינה אחיה ותפיסה, והושאל גם על התופס חברו על שמץ פסול שנמצא בו,
מאשימו ומלבינו והוא כמו בל"ר reprehensio מן prendere שכן λαβειν ענינו גם
accusatio. אולם לפ"ד אין צורך לכל זה, למה נביא ממרק לחמו אם יש שבר בבית,
ובלי שום דומק נוכל לומר כי עלב נעשה בהיפוך אותיות מן לעב הידוע במקרא
(ד"ה ב' ל"ו י"ז) מלעיבים במלאכי ד'. וכן תלעג, ובשופטים י"ט
כ"ו ויתעללו בה ת"י ותלעבו בה, ובק"ם כח' ותעלבו. והושאל עלוב על העני אשר

תרגום

במדינתא לא תתמה בה
בצבאא משל דרמא לשל מן
רמא נטר ורמיו עליהו:
ה. יורחא בארמא בכל הו
מלקא לחלק לא מפלה:
ט. ודרחם כספא לא נכפע
כספא ודרחם קמונא לא
נקריווי ואת הנא חבלא:
י. כסנאא רשכחא סגיו
אכוליה וקנא חות בשירא
לקניה שכתא אלא או חותא
רשיותי: יא. חלקא שכתא
לפלקא או עור ואו סגיאכל
וסכנא לעתירא לא שכתא
למקמ: יב. אית בירחא
רבישחא ורחיות תחית שמשא
עיתרא רמתנטר למרה
לבישתה: יג. ואבד עתרא

ק ה ל ת ה

תראה במדינה אל-התמה על-החפץ כי
גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם:
ח ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה
נעבד: ט אהב כסף לא-ישבע כסף ומי-
אהב בהמון לא תבואה גם-זה הבל:
י ברכות הטובה רבו אוכליה ומה-פשרון
לבעליה כי אם-ראית עיניו: יא מתוקה
שנת העבד אם-מעט ואם-הרבה יאכל
והשבע רעשיר איגנו מניה לו לישון:
יב יש רעה חולה ראיתי תחת השמש
עשר שמור לבעליו לרעתו: יג ואבד

הוא קרי ראות קרי העשר

ב א ו ר ה ת ר ג ו ם

בעלי כח מתעללים בו ולמסחו ילעגו. ובל' ערבי עלב בעי' מנוקדת, המנח את חברו
וגדר עליו בכח. וגזל משפט: ומטופיא ודינא, כאילו כת' ומשפט, ודך הנמנח
לפניו לא ת' כלל. והע' העתיקו על, נכון גזל של משפט ושל דק. וגבוהים עליהם:
ורמין עליהו, וכן גם הע' *καὶ ὑψηλοὶ*, ולפי הנראה משריד כמעט אשר נשאר לנו
מהעחת סומכוס, מוסב גבוהים, על הקב"ה, שלא העתיקו צריכים כ"א ביחיד *καὶ*
ὕψιστος ויהי' גבוהים כאלו כמו קדשים (יהושע ב"ד
י"ט). (ח) ויתרון: כך הוא בספרים שלפני ונריך לתקן ויתרנא. מלך
לשדה נעבד: מלכא לחקלא מפלח, נראה פי' שיש יתרון לארץ על הכל שגם המלך
נריך לעבוד אדמתו אם ירצה שתזיא תבואה ואינו יכול לזוות עליה שחתן יכולה אם
אדם אין לעבדה ולשמרה. או יש לערש שכל כך יש יתרון לארץ עד שזה שיעבוד אדמתו
נקרא מלך. ולפי העחת הע' מוסב נעבד על שדה ולא על מלך. (ט) ומי
אוהב בהמון: ודרחם ממונא, כאילו כת' ומי אוהב בהמון, ובת"י ומן דירחים
למכנוש ממון יתיר. והע' העתיקו על דרך השאלה *εἰ καὶ τις γαγγισεν*
πλεθει αυτων γεννημα, ולזה אין לו מובן, וכבר הגיה חכם אחד מחכמי
הנוצרים שז"ל *οὐκ οὐκ* תמ' *αὐτων*, ולפי הגה' זו יפה עולה פשט הכתוב, לפי
שאמר אוהב כסף לא ישבע כסף, שואל עתה, ומי הוא שאוהב המון דבר מה שאין לו
תבואה ממנו? — ול"כ יותר קרוב שקראו לו בוי"י תמ' לא באל"ף, ונריך להגיה
αὐτων תמ' *αὐτων*, ויהי' פירושו, ומי הוא שאוהב בהמון (שלא ישבע כסף) שיהי' לו
'תבואה (שהי' לו הנאה מכספו)? — לא תבואה: לא נקדויה, קדי בל"ם הוראתו
על קנין מה שיש ביד האדם (ונ"ל רחוק מה שאמר חכם אחד מחכמי הנוצרים שנעשה
מן קנה, במילוף דלי' ונו"ן). וכן יהי' לך אשר לך ת"ס קדא דילך, ויתרגם לא
תבואה לפי הענין שלא יהי' לו קנין מאותו הממון. (יא) העבד: לפלח, והע'
העתיקו כאילו נקוד *העבד* מניח: שצק, (דניאל ד' י"ב) בארעא שנקו. בל"ם מקור
המלה מפעל בקי שהוראתו בערבית על מה שנשאר ונותר, ובש"ן של שפעל נעשה
ממנו שצק שענינו השאיר והותיר. וידוע שיש פעלים שאות השמוש שלהם נעשה כאילו
היא.

ק ה ל ת ה ו

ת ר ג ו מ ל

העשר ההוא בענין רע והוליד בן ואין בידו מאומה: י' באשר יצא מבטן אמו ערום ושוב ללכת כשבא ומאומה לא-ישא בעמלו שילך בידו: טו וגם-זה רעה חולה כד-עמית שבא בן ילד ומה-יתרון לו שיעמל לרוח: טז גם כל-ימיו בחשך יאכל וכעס הרבה וחליו וקצף: יז הגה אשר-ראיתי אני טוב אשר-יפה לאכול ולשתות ולראות טובה בכד-עמלו שיעמל תחת השמש מספר ימי-חיו אשר-נתן לו האלהים כפי-הוא חלקו: יח גם כד-האדם אשר נתן-לו האלהים עשר וגבסם והשלימו לאכל ממנו ולשאת את-חלקו ורשמו בעמלו זה מתת אלהים היא: יט כי לא הרבה יזכר את-ימי חייו כי האלהים מענה בשמחת לבו:

ו א יש רעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה היא על-האדם: ב איש אשר יתן-לו האלהים עשר וגבסם וכבוד

ואינו

הו בענינא כישא דאולד ברא הו כלא אית מרס באידה: יד. איבנא דנשק מן פרסא איה ערטל נהסיד למאול איך דאיהא ומרס לא נסב בעמלה דנאול באידה: טו. ואף הנה כד-הנא כישא איבנא גיר דאיהא הכנא אול ונא ייתרנא בכל דעמר דהיהא: טז. ואף כל ימיו בחשך יאכל וכד-עמל סגיאא וכד-עמל וכל-עמל וכל-עמל: יז. הנה מרס דחיות איה קודחת טב הו ושפיר למאכל ולמשתא ולמחזא טבתא בכל עמלה דעמל תחת שמשא מנו יתתא דחיותו דיהב לה מריא מטר דחיו מנתח: יח. ואף כלש דיהב לה מריא עוהרא ונכסא ואשליטה למאכל מנהו ולמסב מנתח ולמחזא בעמלה אף הנה מוהבחה הו דאלהא: יט. מטר דלו סגי געהר יתתא דחיותו מטר דאלהא מענה לה בחדותא דלבה:

ו א. אית כישתא דחיות תחת שמשא וסגיאא הו בחדותא דלבה

על בנינשא: ב. גברא דנחל לה אלהא עוהרא ונכסא ואיקרא ולא חסיר דנפשה

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

היא מעיקר המלה. (יג) והוליד בן: דאולד ברא, עד שהבן שולד לו אין בידו מאומה. (יד) שילך: דנאול, כאילו נקוד שילך, וכן העתיקו הע'. (טו) שיעמול: דעמל, עתיד במקום עבר. (טז) וכעס: וברוגזא, כאילו מוסב ב"ת של בשך גם על כעס וחליו וקף. ות' הסורי כאילו כת' וכעס הרבה וקף ואכל וחלי. והע' העתיקו כאילו כת' גם כל ימיו בחשך, ואכל וכעס הרבה וכו'. וי"ל שיש בסורי הרכבה מ' תרגומים, האחד קרא יאכל כמו שהוא לפנינו ות' אכל, והשני קרא ואכל כמו הע' ות' ובאכלא, ומהרכבת השנים נתסוה בלבל הסדר. (יז) אשר ראיתי אני: הסורי מוסיף, דחיות אנה קוהלת. עוז אשר יפה: עז הו ושפיר, כאילו כת' עוז הוא ויפה. והע' חלקו סכת' הנה אשר דאיתי אני עוז, אשר יפה לאכול וכו'. (יח) ממנו: מנהו, כמו שהי' ראוי להיות מהס. זה, הסורי מוסיף אף הדא. (יט) יזכור: נעה, עהד בל' סורי ענינו זכירה, ונעשה מן עזר, כמו רהט מן רוט=רוץ. מענה: מענה לה, וכן העתיקו גם הע' περισσά αυτος (ב)אשר

וַאֲיִנְנוּ חֶסֶד לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר-יִתְּאוּהוּ
וְלֹא-יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לְאָכַל מִמֶּנּוּ כִּי
אִישׁ גִּבְרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הִבֵּל וְחִלִּי רָע הוּא:
ג אִם-יֹולִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחִיָּה
וְרַב שְׁיֵהִיו יְמֵי-שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ לֹא-תִשָּׁבַע
מִן-הַטּוֹבָה וְגַם-קְבוּרָה לֹא-הִיָּתָה לוֹ
אֲמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל: ד כִּי-בִהְבֵּל
בָּא וּבַחֲשָׁךְ יֵלֶךְ וּבַחֲשָׁךְ שָׁמּוֹ יִכְסֶּה: ה גַּם-
שָׁמַשׁ לֹא-רָאָה וְלֹא יָדַע גִּזְתָּ לִּזְה מָזָה:
ו וְאֵלּוֹ חִיָּה אֶלֶף שָׁנִים פְּעֻמִּים וְטוֹבָה לֹא
רָאָה הָרָא אֶל-מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ:
ז כָּל-עֵמֶל הָאָדָם לִפְיָהּ וְגַם-הַנֶּפֶשׁ לֹא
תִמָּלֵא: ח כִּי מֵה-יֹוֹתֵר לַחֲכָם מִן-הַכָּסִיל
מֵה-לָּעֲגִי יוֹדַע לַהֲלֹךְ גִּבְרַת הַחַיִּים: ט טוֹב

מראה

מדם מן כל מא דרא: ו לא
אשלטה אלהא למאכל מנה
אלא גבר גוברי נאכליה מן
פתרת הנא הכלא וכריהותא
הי: ג. או גולד גברא מאא
ושניו סגיאונתא ונסגיו וימחא
נשגורו ונפשה קא תסבע מן
טבתא ואתקבירתא קא תהוה
לה אמרת רשב הי מנה
יחשא: ד. מטל דכחכלא אהא
וכחשוכא גאול וכחשוכא
שמה גחבסא: ה. את שמשא
קא חנא ו לא ידע גזת קהנא
טב מן דלחנא: ו. ואלו חיא
אלחשניו דספריו וספרתא
קא חנא דלמא קא חנא לחר
אתרא אול כלל: ז. כל דעמל
אנשא בפומה ונפשה לא
מלא: ח. מטל ראית יותרנא
לתפיקא מן דלסכלא למנא
דמסכנא ידע דמאול לחיא:

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ן (ב) אֲשֶׁר יִתְּאוּהוּ: דראג, שרשו רוג ובנינוי פועל ימיד זכר תהפך שוי"ו
לאל"ף כמו מן תוב תאב, וכן בל"ס מן קוס דהס קאימנא שהוא כמו
קאס אנא. יאכלנו: הס' יאכלנו: יאכלנו: יאכלנו: יאכלנו: יאכלנו:
ומלי רע: הס' לא ת' רע. (ג) לא היתה לו: לא תהוא לה, ת' היתה כאילו.
הוא בעתיד שכן כל הפעלים בפס' הזה המוסגי' על איש כלם הם בעתיד. הנפל:
יחטא, וכן נפל האמור איוב ג' ע"ז ת"ם יחטא והוא משרש חטא שענינו חסרון
דבר מה, והושאל על הולד שלא כלו לו חדשיו. ויש ספרים שכתב יחטא תמורת
יחטא כאילו הוא משרש חטא, והוא טעות שנפלו בה הסופרי', מפני שתמונ' ח"ת
בכתב סורי היא כשני יודין זה אלל זה, וכשחבר יוד עס ח"ת על נקלה יכול
להחלף י"ח בח"י. ויונתן ת' שער (זכרי' ג' ב') יחטא, שהוא מחטא את הרבי.
(ה) נחת לזה מזה: נחת להנא עב מן דלהנא, נחת הוא כמו בל"ס נוח לו לאדם.
ובהעתקת הע' שלפני (דפוס אמסטרדם, משנת אלף תרפ"ג למספרם) חלוקת הפסוק
היא כזה: גס שמש לא ראה, ולא ידע נחת, לזה מזה. ונראה שהוא רק טעות המדפיסים
שהם חזרו *αὐτὸς αὐτὸς ἀναπαύσκει*, ונריך להחלף *αὐτὸς αὐτὸς* ואל
אל שלפניו, והמלה *ἀναπαύσκει* או כמו שכת' בס"א על"נכון *ἀναπαύσκει* למה
שאמריו. (ו) פעמים: דתרתין זבניו, זבניו הוא כמו זמניו הנהוג בת"א ובל"ס,
ויעקבני זה פעמים ת"א תרתין זמניו. הלא: דלמא לא, הוא, על דרך השאלה.
(ז) וגם הנפש: ת' כאילו כת' ונפשו. (ח) כי מה יותר: מעל דאית יותרנא,
כאילו כת' כי יותר לחכם, וכן העתיקו גס הע'. מה לעני יודע וכו': למנא
דמסכנא ידע וכו', כלו' למה יש יתרון לחכם, כי העני (והוא החכם) יודע להלוך
אל החיים, שכן ת"ם נגד החיים: לחיא. (ט) טוב מראה עינים וכו': עב
חזא

ק ה ל ת ו ז

תרגום לא

ט. טב חזון רשנא מן הלכתא
רנפשא ואף הרא ה ב ל א
וטרפא רנפשא: י. מרס רחוא
מורס אחקרי שמה ואחידע
רהו רנפשא ולא משכח למרן
עם מן רתקיף מנה: יא. משל
ראית פתגמא סגאא רמסגוז
הכלא:

ז. א. מנא ויתרנא לברנשא
משל רמנו ידע מנא טב
לברנשא בתיחיה מנן ימי
חיי הכלה נעברו אנון איד
טללא מנו נחוא לברנשא
מנא נחוא מן בתיחיה תחית
שמשא: ב. טב שמא טבא
מן משתא טבא ויזא רמוחא
טב מן ויזא ריכידותא: ג. טב
למאזל לבית נכא מודלמאזל
לבית משתתא משל רהרא
חי תרתא רכלהו פנעשא
ודחי יחב שבתא ללפה:
ד. טב רוגזא מן גוחקא משל
רכישותא אפא נטאב לָבָא:

ה. לָבָא רחסימא בבית אכלא ולָבָא רסכלא בבית חרוחא: ו. טב רמשמע פאתא רחסימא

מראה עינים מהלך-נפש גס-זה הכל
ורעות רוח: י. מה-שהיה כבר נקרא שמו
ונודע אשר-הוא אדם ולא-יוכל לדין עם
שהתקיף ממנו: יא. פי יש-דברים הרבה
מרבים הכל מה-יותר לאדם: יב. פי מי-
יודע מה-פזוב לאדם בחיים מספר ימי-
חיי הכל ויעשה כצל אשר מי-יגיד
לאדם מה-יהיה אחריו תחת השמש:

ז. א. טוב שם משמן טוב ויום המות מיום
הולדו: ג. טוב ללכת אל-בית-אבל
מלכת אל-בית משה באשר הוא סוף
פלה-אדם והחי יתן אל-לבו: ג. טוב בעם
משחוק פי-כרע פנים יוסב לב: ד. לב
חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית
שמחה: ה. טוב לשמע גערת חכם מאיש

שמע

יתיר ה. ט רנתי

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

חזון דעינא וכו', ת' מלה במלה ולא נתפשט הפס' מתוך תרגומו, ומתוך העתקת
סומכוס יפה נתפרש *ὁδευειν αὐταρσκαεια* ו' *Belitwv προβλεπειν* כלו' טוב לראו' בעיניו ולבחון אחיה דרך ילך, משילך שובב בדרך לבו אשר רזונו
מבלי שיבור לו הדרך הטוב והמועיל, ויהי' לפי' מראה עיניו, מענין החכם
עיניו נראה, ונפש מענין רזון. (י) מה שהיה: מדס דהוא, והע' העתיקו
εἰ τι εγενετο אז מה שהי' כבר נקרא שמו, אז הלא נודע וכו'. (יא) כי יש
דברים וכו', הסורי מסייס הפרשה בלמע פסוק זה, ובהעתקת הע' החלוקה היא
כמו לפנינו במקרא. (יב) כי מי יודע: הסורי מושך מה יותר לאדם של פסוק
הקודם אל פסוק זה. ויעש: ועברו אנון, כך הוא לפני, ונראה שהוא עשות סופר
שתחלק דל"ת ברי"ש ונ"ל ועבדו, והכנוי אנון הוא יחס הפעול. ות' ויעש שכת'
ביחיד ועבדו ברבים, לפי שמושב על כל מין האדם. ככל: איך עללא, והע' העתיקו
εν καילו כת' בלל.

ז (א) טוב שם, הסורי מוסיף טוב וכן הוא בת"י טוב שמה עבא. (ב) והסי'
יתן אל לבו: דומי יהב עבא ללבה, כלומ' בעבור שיראה כי המות סוף
כל האדם לא ימנע עושה מלבו כל עור שהוא בחיים. והוספה זאת נמאלה גס בהעתקת
הע' *δωσει αγαθον*. ואמר חכם אחד מחכמי העמים על הוספה זו בהעתק' הע'
"glossema olet", שהיא הערה מאחיה סופר מאוחר, ומה שנמאלה הוספה זו גס
בסורי נראה שהיו ספרי' שכת' בהם "יתן עוזה אל לבו" וסומכוס העתיק *προσεξει*
τη διανοια יתשוב ויתנון על הדבר. (ה) גערת: כאתא, שרשו כאלא ועיניו

שמע שיר בסילים: ו כי כחול הסירים
תחת הסיר בן שחק הבסיל גם-זה חבל:
ו כי העשק יהולל חכם ויאבד את-לב
מתנה: ח טוב אחרית דבר מראשיתו
טוב ארך-רוח מגבה רוח: ט אל-תבהל
ברוחך לכעוס כי כעס בתיק בסילים
יגזח: י אל-תאמר מה חיה שתימים
הראשנים היו טובים מאלה כי לא
מחכמה שאלת על-נה: יא טובה חכמה
עם-נחלה ויתר לראי השמש: יב כי בצל
החכמה בצל הבסר ויתרון דעת החכמה
תחיה בעקיה: יג ראה את-מעשה האלהים
כי מי יוכל לתקן את אשר עותו: יד ביום

מוגברא רשע זקרא רסכלא
ז. משל באיד קלא רכובא
תחת קדסא הנא טחקהו
רסכלא ואה חנא חכלא:
ח. משל רשעקא מוכר
לח פיקא ומוכר ללקא
מוחכמא: ט. טבא הי אחרית
רשעקא מוכר מוחכמה וטבא
גזירות רוחא מוכר מוחכמה:
י. לא תסתרח ברוחך למרנו
משל ררוגא בעבא רסכלא
נחניח: יא. לא תאמר מנא
הוא רשעקא קדמא טביו הוא
מו חלו משל דלא הוא
בחכמא שאל אנה על חלו
יב. טבא הי חכמא מוכר מאני
ונא ויתר לחיו שמשא:
יג. משל רסכלא רחכמא
איד טכלא רכסא ויתירותא
רדעקא רחכמא תחא מרה
יד. חיו עבדא ראלקא משל

טובה

יד. חיו עבדא ראלקא משל רמנו משבח למתקנו למו דמדוד הו: טו. ביקא רסכא

באור התרגום

געיר' ונזיפ', ובעברית כאה מזה הענין, כמו נכלו מן הארץ (איוב ל' ח'), וכן
בחיולף א' וה' ולא כהה צם (שמואל א' ג' י"ג). (ו) תחת הסיר: תחת קדסא,
וכן על סיר הנשר, ת"ס על קדסא דנשרא, אולי הוא ממלה יוני' *αδός* שגזרה
ממלה העברית כד, והוראתה ביונית על כלי לתב בו מים ויין, וזורה מהיונית
ללשון סורי בתמונה זאת, ועיקר הוראתה כלי לדלות בו מים, שכן כמר מדלי (ישע'
מ' ט"ו) ת"ס איך נועפתא מן קדסא, והושאלה גם על הסיר. (ז) ויאבד את לב
מתנה: ומובדל ללבא מוהבתא, המתנה תאבד את הלב, ויהי' ענינו כמו כי השד
יעור עיני פקמים; ולפי עדות הירונימ'וס גם סומכוס העתיק כן. (ח) ארך רוח:
נגירות רוחא, נגר בל"ס ענינו משיכה ומילה כמו גרר ונגר בעברית, והושאל גם
על האריכות שהיא מענין ההמשכה. (ט) בחיק: צבואא, והוא בחילוף עי"ן וס"ת
כמו צבוי (איוב ל"א ל"ג), וכן בחיקי (איוב י"ע כ"ז) ח"י בעובי. (י) כי לא
מחכמה: מעל דלא הוא בחכמתא, כאילו כת' בחכמה, וכן גם הע' *εὐ σοφία*.
(יא) עם נחלה: לא ת' הסורי וכת' תמורתו מן מאני זינא כמו למטה ע' י"ח
טובה חכמה מכלי קרב. (יב) בצל הכסף: איך עללא דכפא, כאילו כת' כזל
בכ"ף הדמיון, וכן הוא בהעתקת העי"ן *ὡς αἶα ἀργυρίου*. וסומכוס כדרכו
פ' הכחוש בהעתקתו *ὡς ἀκατεῖ ἀργ.* *ἀκατεῖ* מגינה החכמה כמו שמגין
הכסף. (יג) את אשר עותו: למן דמדוד הו, מי יתקן את האדם אשר עותו הקב"ה,
ולפי שח' כאן את אשר למן. על האדם, לכן פירשתי גם למעלה א' ע"ו מעות
לא יוכל לתקון שכונת הסורי היא על האדם המעות, וממה שח' כאן עותו דמדוד,
נראה שצריך לתקן גם למעלה (במקום הנ"ל) מדודא ת' מרודא, והפעל דוד
הוראתו תנועת הכלכל והעידוף, ובל' ערבי דומה לו הפעל סאר שיש לו ג"כ הוראה
זאת, וכן וסורה (ישע' מ"ט כ"א) שח"י מעלעלא, ת"ס ומדודתא, ופמו שנעשה

מן

ק ה ל ת ז

תרגום לב

היו כשב וביקא רבישתא חזי
בפשע אף הנא לוקבל הנא
עבר אלהא על ממללא רלא
גשכח פרנשא מרם פתרה:
יו. כל מרם חזית פיומי הכלי
אית זריקא ראבר בודיקותה
ואית רשינא ראבר בבשתה:
יו. לא תהוא זריק סגי ולא
תתחכם יתיר רלא תתמה:
יח. לא תרשע סגי ולא
תסתנא סגי לא תהוא סבל
בדקא חמות רלא בזכנך:
יט. טב רתאחוד בתנא ואה
מן חז לא תרפא אידך מטל
דמן דר חל לאלהא גקח
לכלהון: כ. חכמתא משנא
לח ביקא טב מן עסרא
שלישנין דאית במדינתא:
כא. מטל רליח אנש זוריק
בארעא רנעבר דטב ולא
נחטא: כב. ואף לכל פתגמיו
רנמללו רשינא לא תתל לבך

מוכח היה בטוב וביום רעה ראה גם
את־זה לעמת־זה עשה האלהים על־דברת
שלא ימצא האדם אחריו מאומה: טו את־
הכל ראיתי בימי הכלי יש צדיק אבר
בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו: טז אל־
תהי צדיק הרבה ואל־תתחכם יותר למה
תשומם: יז אל־תרשע הרבה ואל־תהי
סכל למה תמות בלא עתך: יח טוב אשר
תאחז בזה וגם־מזה אל־תנח את־ידך
כי־ירא אלהים יצא את־כלם: יט החכמה
העז לחכם מעשרה שלימים אשר היו
בעיר: כ כי אדם אין צדיק בארץ אשר
יטע־טוב ולא יחסא: כא גם לכל־
הדברים אשר ידברו אל־תתן לבך אשר

לא

ב א ו ר ה ת ר נ ו ם

מן דוד השם דוד על הכלי מפני רמיסת ותנועת הדבר שנתצל בו, כן גם מן סור
השם ס'יר על כלי הניזול, ג"כ מזה העצם. — וגם הע' העתיקו את אשר עותו
על האדם המעות, וסומכום פי' על דבר המעות. (יד) וביום רעה ראה: וביום
דבישתא חזי נפשך, ראה עמך כל' פשע נמעשך ותמצא גם את זה (הרעה הנאה
עליך) לעומת זה (לעומת הרעה שיש בקרבך) עשה האלהים, על דברת שלא ימצא
האדם אחריו מאומה, כיפשע האדם נמעשיו ימצא תמיד שהסרמון תלוי בו וד' הוא
הנדיק ודינו אמת ונדק, — ות"ס כאן מסכים עם מה שאמרו בק"ה, וביום רעה
ראה, ראה איך לעשות תשובה. (טו) מאריך: דאגר, כמו לעיל ארך רוח,
נגירות רוחא. וב"ח נקראו הרגלים נגרי, אולי ג"כ מזה הלשון, מפני שמושכין את
האדם ממקום למקום. (טז) למה תשומם: דלא תתמה, כמו תשומם, שלא תבוא
ע"י התחכמות הרבה לירי תמיהות וספיקות שאין בכח צינתך להתירם. וקרוז לזה
הענין העתיקו גם הע' *μη ποτε ενπληρης* שלא תשומם תמהון לבך, וסומכום
העתיק *μη αδημονεις* שלא תבוא בלער ולרה. (יז) אל תרשע הרבה, הסורי
מוסיף, דלא תסתנא סגי, כאילו כת' אחריו למה תשנא הרבה. (יח) יאל את כלם:
נקח לכלהון, ידבק בכלם, יאל ידי חובתו בכלם, 'וכן העתיק גם סומכום *δυσχελευ*
σεται (יט) חכמה תעז: חכמתא מעשנא, תחזק ותאמץ, וכן העתיק גם עקילס
ευσχελευ; ולפי שהפעל תעז הוא בקל, אמר' הראב"ע, כי יותר עוז וכח יש
לחכמה והרמב"מ דק בפירושו בלי לורך, והחכם גיזיונים אמר כי יש לפעל עז
גם בבנין הקל הוראת יואל לשני, והוא כהמעתיקים העתיקים שהבאחי. (כא) אשר
ידברו, הסורי מוסיף רשינא, כאילו כת' אשר ידברו רשינא, וכן גם הע'

לא־תִשְׁמַע אֶת־עֲבֹדְךָ מִקְלָלְךָ: כִּי גַם־
פְּעָמִים רַבּוֹת יֵדַע לִפְדּוֹת אֲשֶׁר גַּם־אַתָּה
קָלַלְתָּ אֲחֵרִים: כִּי כָל־זֶה נִסִּיתִי בַחֲכָמָה
אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה וְהִיא רַחוּקָה מִמֶּנִּי:
כִּי רַחוּק מִה־שְׁהִיָּה וְעַמֶּק עַמֶּק מִי
יִמְצְאוּ: כִּי סְבוּתִי אֲנִי וְלִבִּי לְרַעַת וְלַתּוֹר
וּבִקֵּשׁ חֲכָמָה וְחִשְׁבוֹן וְלִדְעַת רָשָׁע כָּסֵל
וְהַסְכְּלוֹת הוֹלָלוֹת: כִּי וּמוֹצֵא אֲנִי מִר
מָוֶת אֶת־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִיא מְצוּרִים
וְחַרְמִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יִדְּיָה טוֹב לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים יִפְלֹט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלְכֹּד בָּהּ:
כִּי רָאָה זֶה מַצְאֵתִי אֲמָרָה קִהַלְתָּ אֶחָת
לְאֶחָת לְמַצֵּא חִשְׁבוֹן: כִּי אֲשֶׁר עוֹד־בִּקְשָׁה
נִפְשִׁי וְלֹא מַצְאֵתִי אָדָם אֶחָד מֵאֲדָה
מַצְאֵתִי וְאִשָּׁה בְּכָל־אֵלֶּה לֹא מַצְאֵתִי:

לכד

אתה קרי

לא השמע לעבודך מקללך: כי גם
לך: כג. משל וזכנו פגאו
ידע לךך ראה אנת צחית
לאחרני: כה. פלחיו חליו
נסית בחכמתא אמרת
דאתחכם וחי רחיקא מי:
כה. יתיר מן דהוא רחיקא
ועומקא דעומקא מינו
נשכחיוחי: כו. אתפרכת אנא
ודכי למבעולמסער ולמכשא
חכמתא וחושבנא ולמדע
רשעותא דסכלא וסכלותא
דמתעברנותא: כז. ואשכחת
דמרידא מן מותא אנחתא
דחי איתת פתא ומעידתא
לבה אסרא אידיה מן רשב
קדם אלקא משתוזב מנה ומן
רחשא מתחרר פה: כח. חיו
הנא ראשכחת אמר קיהלת
הנא לחדא למשכחו
משכבתא: כט. והוב בעת
נפשי ולא אשכחת אנשא חד
מן אלקא אשכחת נאנתתא
בפלחיו לא אשכחת: ל. פרם

באור התרגום

ους λαλῶντων ασεβεις, וכן הוא בתי' כל מיליא דימללו לך רשיא, ובהעתק'
סומכוס ההופסה ליתא. מקללך: דמנחא לך, וכן ומקלל אביו ת"ס דנחמי לאביו.
(כד) רחוק מה שהיה: יתיר מן דהוא רחיקא, נ"ל שזריך להנקה דהוא, כלומר
לאחר שאמרתי אחכמה מלאתי שהכמה רחוקה ממני יותר ממה שהיתה רחוקה
התחכמותי, והוא מכון כנגד מה שאמר למעלה, "ואל תחכם יותר ען תשומס";
וכן העתיקו גם הע' כאלו כת' רחוק ממה שהיה. — ועמק עמק: עומקא
דעומקא, עמק של עמק, כלומר תכלית העמק, וכן גם השנעים. (כה) ולחור:
ולמסער, סער נל"ס ענינו פקידה וראייה ובקור, לראות את הערים (מ"א ע' כ"ה)
ת"י למסער ית קרויאל, ובל' ערבי סער ענינו המבקר דבר מה לדעת ערכו, ונ"ל
שכל לשון שיעור והזערה ושער שהשתמשו בו חכמים על הערך והמדה נעשה מהפעל
סער ע' חילוף סמ"ך בשי"ן. והסכלות הוללות: וסכלותא דמתעברנותא, כאלו
והסכלות הוא בסמיכות אל הוללות, ולזה מתנגד הה"א בראש הנסמך. והע'
העתיקו כאלו כת' וסכלות והוללות. (כו) אסורים ידיה: אסרא אידיה,
אסרא שם דבר הוא, כל' ידיה הם זקיס וכזלים, והע' העתיקו כאלו כת' בידיה,
ועקילם העתיק כאלו אסורים הוא בינוני פעול ומוסב על ידיה, ונראה שפי' אסורי'
ידיה, קסורים ידיה שלא תוכל להזיק, כי עוב לפני אלהים ימלט ממנה ורק מי שחוטא
ילכד בה. (כז) משכחת: מחשבתא, ולעיל (פס' כ"ה) וחושבנא והם קרובי' זה לזה.
(כט) לכד

תרגום לג

חֲזִי הָנָא רְאשְׁכַּחַת רַעְבָּר
אֱלֵהָא לְאִנְשָׁא תְרִיצָא וְהִנּוּ
בְּעוּ מִחֻשְׁבְּתָא סְגִיאתָא :

ח. א. מנו איך חֲבִיבִי וְאֵן
יָדַע פֶּשֶׁרָה דְּמִלְחָא
מִקְמַחָה דְּנִקְרָא חֲבִירָה אִפּוּהִי
וְנִחְצִיפוּ אִפּוּהִי נִסְתָּא:
ב. פּוּמָה דְּמִלְכָא טַר וְעַל
מֵלֶת מוּמָחָה דִּיאֲלֵהָ לָא
תִּסְתַּרְבֵּב: ג. מִן קְדֻמוּהִי זַל
וְלֹא תִקְדֹּם בְּתַנְגָּם בִּישׁ מִשְׁל
דְּכָל הִנְצָא נְעִמְד: ד. אִיכְנָא
דְּמַלְלָא מִקְדָּא שְׁלִיט וְמִנּוּ
נְאֻמַר לֵה מִנָּא עֵבֶר אֲנִת:
ה. הַגִּטֵּר פּוֹקֶדְנָא לָא יָדַע
מִלְחָא בִישְׁתָּא וְזִכְנָא וְדִינָא
יָדַע לָפִה דְּחִיבִימָא: ו. מִשְׁל
דְּכָלֵל צִבּוּ אִית זִכְנָא וְדִינָא

האדם

(כט) ל צ ד : ב ר ס , מ י ל ת ה כ ב ו ר מ ת נ ג ד ת , כ"ל ש ה ב י"ת ה ו א ש מ ו ש ו ל ש ון ר ו מ י' ה ו א
ה ת נ ג ו ד ת א ל ד ב ר מ ה ש כן ב ל"ח ר מ י , ו ר מ י נ ה ו , ע י נ ו ה ת נ ג ו ד ת ל מ ה ש נ א מ ר ל מ ע ל ה ,
ו ב נ ר א ש י ת ר ב ה פ' ז"א א ב ל א ש מ י ש א נ ח מ ו , ר' א ב א ב ר כ נ ה א מ ר ל ש ון ד ר ו מ י
ה ו א , א ב ל , ב ר ס" ו ע י ו' ב י"ת ש ס . י ש ר י ת ר י א , ו י ו ד ע ש י מ ו ש ו ב ל"ח , ש נ ה ג ו
ל ו מ ר מ ת חן ע ל ה מ י ש ר ד ב ר ק ש ה צ ע י נ .

ז' (א) וע' פניו: ודלפיו אפוא, וכן הכו' איש רשע בפניו (משלי כ"א כ"ט)
 ת"ם תפיון אפוא דגברא עולא. והוא מל' על מה דתא מהמזלף (דני' ב' ע"ו).
 ישנא: נסתא, כאילו כת' נש"ן שמאלית ונקוד יסנא, וכן העתיקו גם הע' *αι*
αναιδης προσωπον αυτου μισθρσειται. ובת' ומזין אפין כל ארסת'
 מתלפין מעב לביש, ישנא' מענין שני ותלף. (ב) אי פי מלך, הסורי לא ת'
 אי וכן גם הע'. ועל דברת שבועת אלהים, הסורי מושך אל תבהל של
 הפסוק הבא לבאן, ועל מלת מומתא דלחא לא תסתרהב, ויהי' פירושו על דבר
 שבועת אלהים, שאתא מושבע מאת הקב"ה לשמור פי מלך, אל תבהל לעבור
 על מצותיו: או שהי' כוונתו, דבדב שמובע לשבועת אלהים אל תבהל, שלא תהי'
 קופץ וגשע. ופומכוס העתיק יורו. מפורש: *παρὰβηναι ὁμοῦ θεου μη*
σπευσης לעבור על שבועת אלהים לא תבהל, כלו' הזהר שלא לעבור על שבועת
 אלהים. (ג) מפניו תלך: מן קדמוי זל, ומה ענין הליכו' מפורש במה שנא אחריו
 אל תעמוד בדבר רע. והע' העתיקו לפי החלוקה שלפנינו, אולם בעיקר הדבר
 העתקתם מסכמת עם הסורי, גסגס לא חזרו אל תבהל עם מפניו תלך.
 (ד) באשר דבר מלך שלעון: איכנא דמלל מלכא שליט, כאילו כת' באשר דבר
 מלך, כלו' כאשר הוא מדבר ומזוה כך הוא שולט, וגם הע' העתיקו כאילו כת'
 באשר. (ה) ועת ומשפט: וזבנא דוינא, כמו שהוא לפנינו במקרא, וכמו שהוא
 מפורש בפסוק הבא כי לכל חפץ יש עת ומשפט, והע' העתיקו כאן *και καιρον*
και καιρως ועת של משפט, ובפסוק הבא העתיקו על כון *και καιρως και καιρον*.
 (ו) כי רעת האדם: מעל דבישה דברנשא, כמו שהוא לפנינו במקרא, והע' העתיקו

תרגום

משל רבישחה דברנשא
סגיאא עלוהי: ז. משל רלית
רבע למא רהוא ומנא נהוא
לה מו בחרה מנו מחוא לה:
ח. לית אנש רשליט ברהא
למקלא רוחא ולית שולטנא
ביומא דמוחא ולית פולטא
ביומא דקרבא ולא משווב
רדשעא למרוהי: ט. ויה כל
הנא חזית ויהבת לכי למרע
כל עבר דמחעבר תחית
שמשא וזכנא ראשמלט
ברנשא בברנשא למכאשולה
י. ויהיו חזית רשיעא דקבריו
ואתיו ומו אחרא דקדשא

קלהלת ח

האדם רבה עליו: ופראיננו ירע מה-
שיהיה כי באשר יהיה מי יגיד לו: ח אין
אדם שליט בדוח לכלוא אתהרוח ואין
שלטון ביום המות ואין משלחת במלחמה
ולא ימלט רשע את בעליו: ט את-כר-
זה ראיתי ונתון את-דבי לכל-מעשה
אשר נעשה תחת השמש עת אשר שלט
האדם באדם לרע לו: י ובכן ראיתי
רשעים קברים ובאו וממקום קדוש יהלכו

וישתכחו

באור התרגום

του ανθρωπου σου כאילו כת' כי דעת האדם. (ז) מה שיהיה:
למא דהוא, לורת תרגמו כאילו כת' במקרא: כי אינו ידע מה שיהיה ואת שיהיה
לו אסרו מי יגיד לו. (ח) ואין משלחת במלחמה: ולית פולטנא ביומא דקרבא,
כלומר אין מי שנשאל ולא חפשי ביום המלחמה, וכן העתיקו גם הע' και ουδ' ουδε
εστι παρ' εστιν αποστολη εν ημερα πολεμου ταξασθαι εις πολειον
נגד המות, ויהי' לפי' משלחת מענין ובעד השלח (יואל ב' ח') לקחת כלי זין
לערוך קרב. ולא ימלט: ולא משווב, שזב נעשה מן זוזב בהוספת ש"ן של שפעל,
יודוע שיזבה ופליטה ענינם קרוב זה אל זה, וכמו שאמרו פלט על ההולאה: מן
הסכנה כן גם מן זוזב שזב דבר געצוהר ענט ריכנען. חשכען קרער וחס:
סכו. (ט) ונתון: והוא נכון לפי הענין. לכל מעשה, הסודי מוסף
למדע, כאילו כת' לדעת כל מעשה. עת אשר שלט: חזנא דאשתלט, כלו' גם
נחתי את לבי לדעת העת אשר שלט וכו'. לרע לו: למכאשולה, כאילו כת' להרע.
(י) ובכן: והידין, והוא כמו אז, שכן אז ישיר ת"ם הידין שבאר, ואונקלוס: ת'
בכך שבק, וכן אמר הראב"ע, "ובכן כמו תרגום אז". ויונתן ת' ובכן, בקושעא.
קבריו ובאו: דקבריו ואתיו, ת' הכתוב מלה במלה; והע' העתיקו כאילו כת'
ובכן ראיתי רשעים לקברים הובאו, וממקום קדוש, והלכו וישתכחו בעיר; וכן כל
המעתיקים הקדמונים תרגמו כאילו כת' "וישתכחו" תמורת "וישתכחו" וכן אמרו
ד"ל צפ' הנקין (כ"ו ע"ב) והובא ברש"י כאן, אל תקרי וישתכחו אלא וישתכחו,
רק הסודי ת' "אשתעיי" שענינו שכחה, וכן גם יונתן ואיתנשין. וסומכוס העתיק
"ובאו וממקום קדוש יהלכו" - οποτε περιουσαν εν τοπω αγιω ανει-
εμφαν כל פעם שפצבו חזרו ובאו' אל 'מקום קדוש, נראה שנותנו על הקברים
והסופדים שהיו סובבים בעיר עם ארונו של מת, כענין שנאמר למעו ופצבו באק
הסופדים, ומה הוא ענין מקום קדוש מפורש היטב בקה"ר וממקום קדוש
יהלכו, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות; וכשהיו רואים לכבד אדם גדול במותו היו
מביאים ארונו לבי כנישתא שכן מצינו ברבנו הקדוש כד דמיך בפורי אשורני בתמני
עשר כנשתא (ק"הר ז' י'). ויהי' לפי' ענין הכתוב על הכבוד שנעשה לרשעי' נשעת
קבורתם, ועיקר הכבוד הזה, "ובאו וממקום קדוש יהלכו" שהיו סובבים עם ארונם
בעיר ובכל פעם שפצבו חזרו ובאו לבי כנישתא ושם הלכו, וישתכחו בעיר, שהסופדים
היו

ק ה ל ת ח

ת ר ג ו מ ל ד

אילו ואחשעיו במדינתא
 רהבנא עברו ואחשעיו חבלא:
 יא. מטל דלא מתעברא
 חבשחא מן עברי כשחא
 כעגל מטל חנא אחמלי לכא
 רבגושא כהון למעבר רכיש:
 יכ. מן רחטא עבר פישחא
 מאא ומנר לה וידע אקא
 דנהוא טב לדחלוהי דמריא
 דנרחלווקדמחוייג. ושבחא
 לא תהוא לרשיעא וקא נגר
 יומחא איה טללא מטל דלא
 אוסחוי רחל מן קדם אלקה:
 יז. אית חבלא רעביר על
 ארעא מטל ראית וזיקא
 דמטא לותרו איה עברא
 ררשיעא ואית רשיעא דמטא

וישחכחו בעיר אשר פן-עשו גמ-יה
 חבל: יא אשר אין-געשה פתגם מעשה
 הרעה מהרה על-פן מלא לב פני-האדם
 פהם לעשות רע: יב אשר חטא עשה
 רע מאת ומאריך לו כי גמ-יודע אני
 אשר יהיה-טוב ליראי האלהים אשר
 ייראו מלפניו: יג וטוב לא-יהיה קרשע
 ולא-יארריך ימים בצל אשר איננו ירא
 מלפני אלהים: יד יש-חבל אשר געשה
 עדי-הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע
 אלהם כמעשה הרשעים ויש רשעים
 שמגיע

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

היו משכמים אותם (שכן בארמית אחפעל הוא כמו נפעל בעברית) ומה הוא השבח?
 אשר כן עשו *πρᾶξαντες ὡς δίκαια* כאילו נדקות עשו. ח' סומכוס
 כן מלשון לא כן בדיו. (יא) פתגם: תבעתא, ענין תביעה גמול ונקמה, והע'
 העתיקו *αντιγραφους* פסק דין כנגד רעתם. מעשה הרעה: מן עבדי נישחא,
 כאילו כת' ונקוד מעושי הרעה, וכן העתיקו הע' *επιγραφουσιν* עשה רע מאת: עבד נישחא
 חטא: מן דמחא, וכן גם הע' *ἐπιγραφουσιν*. עשה רע מאת: עבד נישחא
 מאת, והע' העתיקו מאת *απο τοτε* כאילו כת' מאת. ומאריך לו: ומגר לה,
 מכוון למה שכת' לפנינו במקרא, והע' העתיקו *και απο μακαριτης* כאילו נקוד
 ומאריך, כלומר האיש אשר חטא, עשה הרע מאת בעבור שהי' לו-אריכות אפים מאת
 הקב"ה. וסומכוס העתיק *αμαρτων γε ο κακουργος, απεθανεν μακαριτης γενομενης αυτου*
 'אפים הוא מת. והעתיק מאת כאילו כת' מת, או שקרא מאת שהוא בארמית ביווני
 פועל של מות, ונמצא לפעמים אצל סומכוס שהוא מתרגם המלה העברית כאילו
 היא ארמית, שכן סיד רחמי (תהלי' ק"ח י') ח' *λεβης αμεριμνίας μου* סמיכה ופנעמה על דבר מה, וזה הוראת רחן בלשון ארמי וסורי. (יג) כלל: איך
 עללא, כמו שהוא לפנינו במקרא, והשבעי' העתיקו כאילו כת' כלל בני'ת השמות,
 והענין שהרשע לא יאריך ימים כלל ומחסה שלו. (יד) הכלל: כמו בכל מקום;
 וסומכוס העתיק הכל בשאר מקומות או *καταλοιπης* שהוא דבר ריק שאין בו ממש,
 או *αυτος* שהוא אז ועשן; ושתי פעמים שנמצא הכל בפסוק הזה העתיק *απορου*
 והוא לפי העתקת הירוימ'ים *difficile cognitu* דבר שהוא קשה לדעת ולהבין.
 ובנדקוק תרגם כן, כי הכל זה משונה מכל הכל בשפסר קהלת, שהוא מופש על
 הנהגת הקב"ה בעולמו, ואמר החכם שמה שראינו בעולם השפל רשע ועוב לו, זדיק
 ורע לו, זה הכל, וסומכוס מלמד אותנו בהעתקתו, שמה שאמר החכם זה הכל הוא
 רק בזמנית שכל האדם, שלוא תחיע בינת אנוש לחקור ולדעת זאת וכל מה שמעלה
 החכם במזדות חכמתו על עסק זה לא יהיה כי אם הכל ורעות רוח, שלעולם לא

תרגום

קהלת ח ט

שְׁמַנִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצְדִּיקִים אֲמַרְתִּי
שְׁנֹם־זֶה הַכֹּל: טו וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֶת־
הַשְׁמַחָה אֲשֶׁר אֵין־טוֹב לְאָדָם תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ כִּי אִם־לֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ
וְהוּא יִלְוֶנוּ בְּעַמְלֹי יָמָיו אֲשֶׁר־נִתְּן־לֹו
הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: טז כֹּאֲשֶׁר נָתַתִּי
אֶת־לְבִי לְדַעַת חֻכְמָה וּלְרֹאוֹת אֶת־הָעֵנִין
אֲשֶׁר גַּעֲשֶׂה עַל־הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה שְׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה: יז וְרֵאִיתִי
אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוֹכֵל
הָאָדָם לִמְצוֹא אֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר גַּעֲשֶׂה
תַּחַת־הַשָּׁמֶשׁ בְּשׁוֹל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם
בְּבִקֵּשׁ וְלֹא יִמָּצֵא וְגַם אִם־יֹאמַר הַחֵכֶם
לְדַעַת לֹא יוֹכֵל לִמְצֹא:

ט א כִּי אֶת־כָּל־זֶה נָתַתִּי אֶל־לְבִי וּלְבוֹר
אֶת־כָּל־זֶה אֲשֶׁר הַצְדִּיקִים וְהַחֲכָמִים
וְעַבְדֵיהֶם בִּיד הָאֱלֹהִים גַּם־אֶהְיֶה גַם־
שִׁנְאָה אֵין יוֹדַע הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם:
הַכֹּל

לְחַוּוֹ אֵין עֲבָדָה הַזִּקְיָא
וְאִמְרַת דָּאָה הָנָא הַכֹּל־א:
טו. וְשִׁבְחַת אֲנָא ית מַדְרֵהָ
דְּרִית טַב לְבָרְשָׁא תַחֲתִי
שְׁמַשׁ אֵלָא לְמַאכְרֹוּל מַשְׁתָּא
וְלִמְחָדָא וְהִי לֹוא לֵה כְּעִמְלָה
יָמָיו חִיוָּה דְּהֵכֶּה לֵה אֵלֵהָא
תַּחֲתִי שְׁמַשׁ: טז. מְשַׁל הָנָא
יְרֵבֶת לְבִי לְמַדְע חֻכְמָהָא
וְלִמְחָוָא עֵינָא דְּאִתְעֵבֵר עַל
אֲרַעָא מִטֵּר דְּכִימָא וּבְלִלָא
שְׁנָתָא כְּעִינוּהִי לֹא חִזָּא:
יז. וְחִזִּית אֲנָא כָּל עֲבָדָא
דְּאֵלֵהָא מְשַׁל דְּלֹא נִתְמַצָּא
בְּרִנְשָׁא ית עֲבָדָא רַעֲבִיד
תַּחֲתִי שְׁמַשׁ כָּל דְּעַמַל
בְּרִנְשָׁא דְּנִכְעָא לֹא נִשְׁכַּח
וְכָל דְּנִאמַר חֲסִיקָא לְמַדְע
לֹא נִתְמַצָּא לְמַשְׁכָּחִי:

ט א. מְשַׁל דִּית בְּלַחֲוִי הַלִּיו
יְרֵבֶת לְבִבִי וְלְבִי חִזָּא
ית כָּל הָנָא הַזִּקְיָא וְחִיבָא
נִשְׁכָּרְהוֹן בְּאִידָא דְּאֵלֵהָא אָה
דְּחִתָּהָא אָה סְנֵאָתָה לֹא יוֹדַע
בְּרִנְשָׁא כָּל דְּקִרְמוּהִי הַכֹּל־א:
כָּל

באור התרגום

יִרְדֵּי אִישׁ לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד' נִעְנִין לְדִיק וְרַע לוֹ רַעַע וְטוֹב לוֹ. (טו) כֹּאֲשֶׁר
נִתְּתִי: מַעַל הֵנָּה יִהְיֶה, וְכֵן הַעֲתִיק גַּם סוֹמְכּוֹס *σοεταξα* כְּלוֹ' בַּעֲבוֹר זֶה נִתְּתִי
אֶת לְבִי. וְהֵע' הַעֲתִיקוֹ *εν οίς εδωκα* 'כֹּאִילוֹ כֵּת' כֹּאֲשֶׁר נִתְּתִי. (יז) כִּי לֹא
יִוֹכֵל הָאָדָם לִמְצוֹא: מַעַל דְּלֹא נִתְמַצָּא בְּרִנְשָׁא, חֲסֵר בִּת' לְמַשְׁכּוֹ, וְנִסְוֹף
הַפְּסוֹק לֹא יוֹכֵל לִמְצוֹא, ת' עַל כֵּוֹן לֹא נִתְמַצָּא לְמַשְׁכּוֹ. בִּשָּׁל אֲשֶׁר יַעֲמוֹל:
כָּל דַּעַמַל. וְגַם אִם יֹאמַר: וְכָל דְּנִאמַר, וְכֵן הַעֲתִיקוֹ גַּם הֵע'. וְלִפִּי הַעֲתִיקָה
סוֹמְכּוֹס פִּי' הַכְּתוּב, וְרֵאִיתִי (לְמַדְתִּי) אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוֹכֵל הָאָדָם
לִמְצוֹא (שִׁאֲרֵינוּ יוֹכֵל הָאָדָם לִמְצוֹא אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים, וְלֹא לְבַד אֶת כָּל מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים אֲלֵא גַם) אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ (מֵה עֲשִׂינוּ רֹאוֹת וּלְפָנֵינוּ נַעֲשֶׂה)
בְּכָל אֲשֶׁר יַעֲמוֹל לְבָבָא וְלֹא יִמָּצֵא (גַּם לֹא לֹא יִמָּצֵא פֶשֶׁר דְּבַר).

ט (א) וְלְבוֹר אֶת כָּל זֶה: וְלִבִּי חִזָּא ית כָּל הֵנָּה, וְכֵן הַעֲתִיקוֹ גַּם הֵע' *αι αυε τουτο*
רֹאֵה תְמוֹ' וּלְבוֹר. וְעַבְדֵיהֶם: וְעַבְדֵיהֶם, עֵינָיו מַעֲשִׂיהֶם; וְרַעֲשִׁי פִי' וְעַבְדֵיהֶם
הַסְתַּמְדִּיחֶם מִמַּעֲשִׂיהֶם הוֹלְכֵי אֲרוֹמוֹת; וְהוּא עִי' וְנִתְּנָה שֵׁת' וְעַבְדֵיהֶם, וְתַלְמִידֵיהֶם
דְּמַשְׁתַּעֲבָדִין לְהוֹן, כֹּאִילוֹ נִקְוֶה וְעַבְדֵיהֶם. הַכֹּל לִפְנֵיהֶם: כָּל דְּקִרְמוּהִי הַכֹּל־א, הַס'
מוֹשֵׁךְ הַכֹּל שֶׁל תַּחֲלַת פְּסוֹק הַבֵּא לְכָאן וְקוֹרָא כֹּאִילוֹ כֵּת' הַכֹּל תְּמוֹ' הַכֹּל־א, וְת'
לִפִּי

תרגום לה

[illegible]

מי

לפי" כל דקדמויה הנל, ומהעתקה אשר הוצאה בשם סומכוס sed omnia coram eis incerta, נראה שקרא ג"כ הכל לפנייהם הנל. (ב) הכל אשר לכל: כל איך ולכל; מה שמתחיל הסורי תרגום פסוק זה במלת כל נראה כסותר לדברי שנתתי בסוף פסוק הקודם, אולם יש מקום אחי להודיך משפעי, לפי דעתי יש כאן הרכבה מז' תרגומים, האחד קרא ה' כל תמו' הכל, וכן קראו גם הע' שהעתיקו-ματται στρεψεν τοις πιστοις כאילו כת' הכל באשר לכל, והמתרגם הזה מושך ה' כל אל הפסוק הקודם כמו שראינו גם אצל סומכוס. ומתרגם אחר קרא על נכון כמו שהוא לפנינו. והנאים אמריהם לקחו קת מזה וקת מזה, והניחו ה' ה' כל בסוף פסוק הקודם וה' כל על מכונו תחלת פסוק הנל. וקת דוגמא לזה והאחי למעלה קלת ה' ט". וכפי הנדמה מהסוריונימו"ם העתיק סומכוס כאן- propterea quod omnibus eveniunt similia nibus כאילו כת' באשר לכל מקרה אחד, והוא נתינת טעם למה שאמר למעלה, הכל לפנייהם הכל בעבור שלכל מקרה אחד. לטוב, הפ' מוסיף ולבישא, להיות גם כאן חלק המתנגד כמו בכל אלה שהזכירו במקרא זה, לזדיק ולרשע, ולהטור ולעמא – ולזנוח וכו' – כל גם לעוב ולרע. ומנאלה הוספה זו גם בהעתקה הע' τω αγαθῷ καὶ τῷ κακῷ הנשצצ: איך ימיא, וכן הוא גם בהעתקה הע' ὡς ὁ ὁμνυμῶν כאילו כת' כנשצצ. (ג) והללות: פה פה הוא בישתא, לתאזה יבקש נפרד. (משלי י"ח א') ת"י רינתא צעי פהיא, ומן התרגום הזה למד רמ"ל (ע' פה הג') שהפעל פה הא הוראתו יזך טרעננען בעבור שראה שיונתן אמר פה הא על נפרד, ובמס"כ הכנס המנוח הזה לא ירד לסוף כונת התרגום, כי יונתן לא פיר' כאן נפרד מענין פרישה אלא הומה וסורר אשר בזולתו השקט לא יוכל, שכן הומיה היא וסוררת ת"י ומרדתא ופרידתא (ע' מה שנתבתי בבאור על התרגום ש"ה ש' ה' ד"ה הרהיבוני). ורשע פה הא הונח ג"כ על הוראה זאת של מהירות שכן פשע בחון (משלי ז' י"ב) ת"ס כאן בזון לזר פהין (פהין מושב על רגליה האמור בפסוק הקודם, כלומר' פשע שחון במהירות ורעות) ומכוון לפי' פה הא נגד נפרד, מבלי שיהי' לפעל פה הא שום ענין אל יזך טרעננען, וגם מה שכתב רמ"ל יזך בעייטטערן על פה הא איינו נכון, אלא שענינו מהירות והואל גם על הנמחר ונזהל ואינו מיושב בדעתו, ובהוראה זאת קרוב הוא לשדע בזה בעברית ביה בעברית; ולקום י"ב כ"ע ולא כפהא רעיונכון בהלין, שלא תערך דעתכם ומשגבתם בזה, ויהי' גם כאן פהיותא מין עירוף הדעת. (וראיתי להעיר כאן שגם בלשון יוני φεβω וגם φεβωσας שם שניהם בדיחה ועריקה, עיקרם הוא φεω, כאילו כת' במיניהם: ובמיהוון, כאילו כת' בוי"ו המקור. ואשר יז: ומרתקון, כאילו כת' ואמריחם

מי אשר יבחר אל כל-החיים יש בטחון
 פי-דכלב חי הוא טוב מן-האריה חמת:
 ח פי חתים יודעים שימתו והמתים אינם
 יודעים מאומה ואין-עוד להם שכר פי
 גשפח זכרם: י גם אהבתם גם-שנאתם
 גם-קנאתם כבר אברה וחלק אין-להם
 עוד לעולם בכל אשר-נעשה תחת
 השמש: ו לך אכל בשמחה לחמך ושתה
 בלב-טוב יינך פי כבר רצה האלהים
 את-מעשיך: ח בכל-עצת יהיו בגדיך
 לבנים ושמן על-ראשך אל-יחסר: ט ראה
 חיים עם-אשה אשר-אהבת כל-ימי חיי
 הבלך אשר נתן-לך תחת השמש כל ימי
 הבלך פי הוא חלקך בחיים ובטמלה
 אשר-אתה עמל תחת השמש: י כל
 אשר תמצא ידך לעשות בכלך עשה פי
 אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול
 אשר אתה הלך שמה: יא שבתי וראה
 תחת-השמש פי לא לקלים המרוץ ולא

דנשתותף רגל תא איה
 תוכלנא משל דכלבא דמי טב
 הוּוּ אריא דמאית: ה. משל
 דחיא ידעו דמיטו וסיתא
 לא ידעו מהם ולית לחון
 תוב אגרא משל דאחשטי
 דוכנחון: ו. אף דחמתחון
 אף סנאתחון ואף קנאתחון
 מן פרו אכרת ומקתא לית
 לחון תוב לעולם בכל מא
 דמחשבר תחת שמשא: ז. תא
 אכול במדתא לחמך ואשתי
 בלבא טבא חמרך משר
 דאשטי אלהא בשבדיך:
 ח. בכלעך נחמך נחון חורין
 ומשחא מן רישך לא נחסר:
 ט. וחזי חיא עם אנתתא
 דחמת כליומי מי חבדיך
 משל דחי מי מנתך בחיית
 ובטמלה דאנת עמל תחת
 שמשא: י. כל דחשפח אינך
 למעבר בחדיך עבר משל
 דלית עברא ומחשבתא
 ודעתא וחכמה בשאול דאנת
 אול אנת דחמו: יא. תפסת
 וחסית תחת שמשא ורא
 לקלילא דחשא ולא לגברא

קרבא

יחבר קרי

לנבדום

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ואמריס. (ד) יבחר: דנשתותף, מענין שיתוף ומיבור, ות' לפי הקרי. בעמון:
 תוכלנא, בוטח בלבו (משלי כ"ב כ"ו) ח"י וסורי דתכיל על לבא, ופי' הכת' לפי
 הת' כל שמכר אל המינים יש לו בעמון, והנא אחריו מאמת המאמר כי לבלב מי
 וכו'. והע' חלקו דנשתותף כי מי אשר ימכר אל כל האדם? יש בעמון כי לבלב
 מי וכו', ולפי העתקת שומכוס הוא ג"כ ע"ד השאלה, רק שגם יש בעמון מוסב על
 מלפניו, למי יש בעמון אשר ימכר אל כל המינים? כלו' שימי' לעולם. והרמז"מן פי'
 לפי הכתיב ימכר וגם לפי הקרי' ימכר, ופירושו דמוק קת, ע' בבאורו. (ח) בגדיך:
 נחתך, כי שם ארס נחתים (מלכים ב' ו' ט') ח"י כסן וס"ת כמינין, ויהי' לפי' נחת
 בסורי' כמו כסה בעזרית, ונעשה נחתא על הבגד כסן מן כסה כסות; או שהוא
 מהפורה' שיש לפעל נחת גם בעזרי' ירידה מלמעלה למטה, ויהי' נחתא לבוש העליון
 היורד על כל שאר הבגדים. שמה לך ת"ס נחתא אית לך. (ט) אשר נתן לך
 תחת השמש כל ימי הבלך, כל זה לא תרגם הסורי, ונשתותף הע' חסר ג"כ
 כל ימי הבלך. (י) בנחך, בחילך, והע' השחיקו σου *συσχίζω* σου' ש'ש
 כאילו

ק ה ל ת ס

ת ר ג ז ס לו

קרבא ולא לחבימא לחמא
 ולא לסכולתגא עתרא וקא
 לידועתגא שובקא מטל
 חבנא ופגנא גרש לכלהו:
 יב. מטל רלא ידע פרנשא
 זכנה אק נוגא רמחצידיו
 פמציחא כישתא ואיך צפרא
 רמחצידיו צפרא רבנא
 מחצידיו פנינשא צובנא
 כישא קנל עליהו מנשיל:
 יג. ואפחרא הויה חכמתא
 תחית שמשא ורבא הי לוחי:
 יד. מריחא זעירחא וכונינשא
 רבה זעיריוואתא עליה מלקא
 רבא וחררה וכונינא עליה
 קקומא: טו. ואשתכח פח
 נקרא מסבנא חקימא ושזוב
 הו מסבנא מריחא פחמחח
 ואנש לא עתד לנקרא רזו
 מסבנא: טז. ואמרת אנא
 טבא הי חכמתא מו נקרוחא
 וחכמתא רמסבנא שוטא הי
 ופתגמורו לא משמעינו:
 יז. וקלי חקימא פניחא
 משמעינו מו זעקתא רשלישא
 מסבנא: יח. טבא הי חכמתא
 מו מאני קרבא וחשיחא קרא
 מוכרא טבא סניאחא:

לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם
 וגם לא לבגנים עשר וגם לא לידעים חן
 פיעת ופגע יקרה את־כלם: יב כי גם
 לא־ידע האדם את־עתו כדגים שגאחזים
 במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח
 מהם יוקשים בני האדם לעת רעה
 בשתפור עליהם פתאם: יג גם־זה ראיתי
 חכמה תחת השמש וגדולה היא אלי:
 יד עיר חסדה ואנשים בה מעט ובא־
 אליה מלך גדול וסבב אתה ובעה עליה
 מצודים גדולים: טו ומצא בה איש מסכן
 חכם ומלט־הוא את־העיר בחכמתו
 ואדם לא זכר את־האיש המסכן ההוא:
 טז ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה
 וחכמת המסכן ביונה ודבריו אינם
 גשמיים: יז דברי חכמים בגת גשמיים
 מועקת מושל בפסילים: יח טובה חכמה
 מבדי קרב וחוסא אחד יאבד טובה
 הרבה:

זכובי

ב א ו ר ה ת ר נ ו ס

כאילו כת' כנחך כנ"ף. (יב) כדגים: איך נוגא, ונמאל גס בל"ח (בז"ר פ' י"א)
 מה הויה בעית דניתי לך חר נון. פתאום: מנשיל, וכן גס איזו ג' ג'. אולם במדבר
 ו' ט' ת"ס פתאום מן שלי, ושס ח' י"ע מן שלי, ובפרכים דשלימא ט' ג' מן
 תחית שלי, שהוא כמו מתוך מנוחתו, כלו' שזא עליו הדבר כשהוא אינו מולה
 עליו ומסרדיו ממנוחתו, והה גס ענין פתאום. (יג) מצודים: קלקומא, וכן
 דברים כ' ב' וזנית מזור ת"ס קלקומא, ומקורו ציונית *χαρακωια* וזת"א על
 וזנית מזור ופני כרכומין ובלשון משנה עיר שכנשה כרכוס (כתובות כ"ז ע"א).
 גדולים, לא ת' הסורי. (טו) ומזא: ואשתכח, כאילו כת' ונמאל. ומלע הוא,
 הסורי מוסף מסבנא. (יז) דברי: ומלי, כאילו כת' בוי' הסבור. מושל
 בכסילים: דשלימא סכלא, כאילו כת' מושל כסיל. (יח) ומועא אחד: ומעיתא
 אחד, כאילו כתוב ונקח וסעא אחד.

זכובי

זכובי

י א זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח
 יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט:
 ב לב חכם לימינו ולב פסיל לשמאלו:
 נ וגם בדרך פשהסכל חלף לבו חסר
 ואמר לכל סכל הוא: ד אם-רונה המושל
 תעלה עליה מקומה אל-תנח כי מרפא
 יצית חסאים גדולים: ה יש רעה ראיתי
 תחת השמש בשגגה שיצא מלפני
 השליט: ו נתן הסכל במדומים רבים
 ועשירים בשפל ישבו: ז ראיתי עבדים

א. איך דבבא רמיתיו
 מסרין למאנא רמשתא
 פסימא יקרא הי מן חכמתא
 ומו סנאח תשכונתא
 סכלותא קליל: ב. לבה
 רח פיקא פמינא ולבה
 רסכלא פסקלה: ג. ואת
 סכלא מא דאזל פאירחא
 לבה חסיר וכל רמתחשב
 סכלותא הי: ד. אין רוקח
 דשליטא תסק עליה אתרד
 לא תשובק מטל דאסיוחא
 שבקא חשהא פניא: ה. אית
 בשתא רחיות תחית שמשא
 איך טועיין רמשת מן שליטא:
 ו. ריחב סכלא פרימא עשינא

ועתירא במוקדא נחבון: ז. חיות עבדא על רכשא
 ותיר ה

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ד (א) זבובי: איך דבבא, דבבא נעשה מן זבוב בחילוף ז"ן ודל"ת ות' כאילו
 כת' כזבובי בכ"ף הדמיון. יבאיש: מסרין, שרשו סר' והוא כמו סר',
 ובאש היאור (שמות ז' י"ח) ת"ל ויסרי נהרא, ות' מסרין ברבים בעבור הרבים של
 זבובי. יביע שמן רוקח: למאנא דמשחא בסימא, ויהי' לפ"ו יביע שם נבנה
 מפעל נבע, כמו מבוע מים סוקרא כן מפני שנובע ממנו המים, כן יביע שמן,
 הוא הכלי שנובע ממנו השמן שנתוכו. ולפי התרגום יהי' פי' הכתוב כמו שזבובי מות
 שולטים על כלי של שמן רוקח, כן שולט לפעמים סכלות מעט על חכמה וכבוד.
 או שיהי' פירושו, כמו שזבובי מות יבאישו הכלי של שמן העורב, וכס שהשמן שנתוכו
 יקר מאוד הכלי הוא נמאס ונבזה, כמו כן האדם אם גם יש לו חכמה (דעת הרבה)
 וגם כבוד מפאת נכסיו והוא סכל במעשיו, יהי' כמו כלי נמאס שנתוכו יקר ונחמד,
 ע"כ יקר לאדם מחכמה ומכבוד, להשתדל למעט בסכלות כל מה שיוכל, ויהי' העתקת
 הכתוב, "טקרטע פלייגענען וועלען עקעוועלעט דען געלעקס דעם בעסטען קלייטעס;
 דערנאך, ווערדן מיר נאך ווייטערן אונד רוהן, סטרעבע דערנאך, זיך וועניג
 מיר וועגליך, טהער לו זיין." וחסר במקרא הגדמה של זבובי מות מפני
 שלמד ממה שזא אחריו יקר מחכמה ומכבוד וכו'. ולפי העתקת הע' מופס מעט
 על מחכמה כלו' יקר מעט מחכמה, ומכבוד סכלות, יותר מכל כבוד הסכלו',
 כאילו נקוד ויבטל סכלות. (ג) ואמר לכל סכל הוא: וכל דמתחשב סכלותא הי, וכן

גם הע' *και α λογειται παντα αφροσυνη εστιν* כל מה שהוא אומ' ומופס סכל
 הוא. וסומכוס מציאו הירונימוס יפה העתיק לבו חסר ואמר לכל סכל הוא
ipse insipiens suspicatur de omnibus quod stulti sunt. הוא ענינו תבונה
 אין זו ומופס על כל אדם שהוא סכל. ורש"י וראש"ע פי' ע"פ-ת' ובעקבותיהם הלך גם
 הרמב"ם. (ד) מרפא: דאסיוחא, וכן העתיקו גם הע' *ιαμα* מענין רפואה,
 וסומכוס העתיק *σωτηριον* והוא כמו שפי' הרמב"ם שם שהוא משרש רפה
 וענינו רפיון העורף ומדת הסבלנות. (ו) נתן, דיתב, ת' לפי הענין, ומכוון כנגד
 יש בו בסוף הפסוק. ועקילם העתיק *εδωκε* כאילו נקוד נתן, ומופס על השליט
 האמור בסוף הפסוק, זאת היא השגגה שינאה מלפני השליט שנתן הסכל במדומים
 רבים. סכל: סכלא, וכן גם הע' ועקילם על הכפיל ולא הסכלות ענמה, או מפני
 עקירתו

ק ה ל ת י

ת ר ג ו מ לו

ושלשנא דמחלכו ואידעבא
 על ארשא: ח. דחפר גומץ
 כח נפל ודחפר סגא נכתחיו
 תווא: ט. דמשנא כאשא
 נחכאב דחיו ודמשלח קיסא
 לאא בריו: י. אן קהא פדולא
 והו אפא דלח וקטילא מסגא
 וידחרא לכשירא חכמתא:
 יא. אונכת תווא דלא לוחשתא
 לית וידחרא בלחשא: יב. קלי

על-סוסים ושרים הלכים בעבדים על-
 הארץ: ח חפר גומץ בו יפל ופרץ גדר
 ישכנו גחש: ט מסיע אבנים יעצב בהם
 בוקע עצים יסכן בם: י אס-קהה הבדול
 והוא לא-פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון
 הכשיר חכמה: יא אס-ישך הנחש בלוא-
 לחש ואין יתרון לבצל הדשון: יב דברי

סומה

פי

דגש אחר שורק

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

שקראו סָקֵל, או כדברי הראב"ע שאמר „ויתכן היות סָקֵל שם התאחר כמו יָלַד והלך".
 (ח) ופרץ: ודחפר, דחפר בל' סורי ענינו בקיעה ופריעה, פרץ (שמואל ב' ו' ח')
 ח'י וסורי תרע, נבקעו (בראשית ז' י"א) ח"ם אחתרעו, ומהו הענין נקרא גם
 הפתח והשער תרע, פתח האהל (ברא' י"ח א') תרע משכנא. ישכנו: נכתחיהו,
 נכת נעשה מן נשך דהיפוך אותיות ובחילוף שי'ן וחי"ו. (ט) מסיע: דמשנא,
 מסייע אותם ממקום למקום. בוקע: דמללח, ויבקע (בראשית כ"ב ג') ח"א ולח,
 וכלמו הירדן לפני המלך (שמואל ב' י"ע י"ח) ח"ם וגשרו יורדן קדם מלכא, ג"כ
 מענין בקיעה וחלוקה, כי ע"י הגשר נראה הנהר כאילו הוא נחלק לשנים. ומענין זה
 של בקיעה הושאל גם על הפועל ובפרט על פועל הראש, שכן בל"ם נלחחא *capitis*
capitis, וכן הוא גם בל"ם (נעין ס"ח ע"ב) לנליחחא לית תרגומא: "ברא, ופי'
 רש"י שם שהוא כאב חצי הראש, ולמד זה ממה שנמצא שם „אההוא גיפא דבייב ל".
 ומשם אין ללמוד כי כונת הגמרא לומר שיחזק הדם על אותו עין שיש שם הפועל
 יסכן: ללא, והוא כמו לאה בצעברית, ותרגם יסכן מענין עזודע ויגיעה, וכן
 ודחי לו סוכנת (מ"א ח' ב') ח"ם משמשנית, והע' העתיקו כאן *επισκευασεν*
 מענין סכנה. (י) והוא לא פנים קלקל: והוא אפא דלח, פי' קלקל מל' קלל
 (יחזקאל א' ז') כלו' שאין נוגה לבדול אלא שנעברו פניו מחמת החלשה שעליו; דלח
 ענינו עכירה, ונמצא לו חבר במקרא, וחדלמי מים ברגליך (יחזקאל ל"ב ב') והושאל
 גם על הפסד והיראה, מפני שמחמת הפסד הומה קרב ולכ ותעבר מנוחת הנפש;
 מחמת רע (משלי א' ל"ג) ח"י מן דלוחא דבישתא, וגם הע' העתיקו: "כאן כמו הסורי
προσώπου εταραξε וחיילים יגבר: וקטילא מפגא, או שח' לפי הענין
 שפ"י כמו הגדול יהרוג הרג רב, או שקרא חללים תמורת חילים. ופי' הכתוב
 יהי' לפי התרגום, אם הנדול אשר ביד הלוחם הוא קהה ופניו עכורים מחמת החלשה,
 ובכל זאת רבים חללים יפיל במלחמה, אז תהי' זאת עדות ואמנה על גבורת הלוחם,
 כן יתרון לכשר חכמה, במקום שהכפיל יאבד בלא ענה, המכס ברומח בינתו יגבר
 ויעשה חיל, ויבדול קהה בידו ע"י חכמתו נעשה לו חרב חדה מלוועשה. ויתרון
 הכשיר: ויתרנא לכשירא, כאילו נקוד הכשר. והע' העתיקו *περισσεύει*
τα αυτου σοφια (כך הוא לפני) "והוא כאילו בח' ואין יתרון לאיש
 חכמה, והקריאה הנכונה היא *περ. του αυτου περισσεύει σοφια* חס מפכים
 עם הסורי. (יא) בלוא לחש: דלא לוחשתא, בשביל שלא לחש עליה המנוח. לבצל
 הלשון: בלחשא, לחושא, הוא המלשח היודע לנחש. ופי' הכח' לפי הח' קרוב לפי
 רש"י, אם ישוך הנחש את איש, מחמת שלא לחשו: המכר שלא ישוך, מה יתרון אז
 למכר הזה, אין שום חועלת בבצל לחש כזה. וגם הע' העתיקו לבצל הלשון ש

פִּי-חֶכֶם חָן וּשְׁפָחוֹת פִּסִּיל תִּבְלַעְנוּ:
 יִתְחַלֵּת דְּבַר-יִפְיֹהוּ סְכָלוֹת וְאַחֲרִית פִּיֵּהוּ
 הוֹלִלֹת רָעָה: יִי וְהַסְכֵּל יִרְבֶּה דְּבָרִים
 לֹא-יָדַע הָאָדָם מִה-שִׁיחִיָּה וְאֲשֶׁר יִהְיֶה
 מֵאַחֲרָיו מִי יָגִיד לוֹ: מִן עַמֵּל הַכְּסִילִים
 תִּיגָעְנוּ אֲשֶׁר לֹא-יָדַע לָלֶכֶת אֶל-עִיר:
 מִן אִי-לֶךְ אֶרֶץ שְׂמֹלֶכֶךָ גֵּזֶר וְשִׂרְיָךְ בְּמִקְרָא
 יֵאבְלוּ: יִי אֲשִׁירְךָ אֶרֶץ שְׂמֹלֶכֶךָ בֶּן-
 חוֹרִים וְשִׂרְיָךְ בַּעַת יֵאבְלוּ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא
 בְּשֵׁתִי: יִי בַעֲצָלָתִים יִמְדֵּה מִקְרָה וּבִשְׁפָלוֹת
 יָדָם יִדְלָף הַבֵּית: יִי לְשֹׁחֹק עֲשִׂים לָחֶם
 וַיִּין יִשְׂמַח חַיִּים וְהַכְּסָף יַעֲנֶה אֶת-הַכֹּל:
 כִּגָּם בַּמִּדְעָה מֶלֶךְ אֶל-תִּקְלָל וּבַחֲדָרֵי
 מִשְׁכְּבְּךָ אֶל-תִּקְלָל עֲשִׂיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם
 יוֹדִיךָ אֶת-תְּקוּל וּבַעַל הַכְּנָפִים יָגִיד דְּבָר:

פִּימָה דְּחִסְיָא תִּשְׁבּוּחֵי־אֵל
 וּסְכָלוֹתָ דְּסִכְלָא מִטְבְּעוֹ לֵה: יִי
 רִישׁ מְלִי פִימָה סְכָלוֹתָ
 וְחִתָּא דְּפִימָה פִּירְסִיא כִּישָׁא
 דִּי: וּסְכָלָא מִסְגָּא מְלִי לֹא
 יָדַע פִּירְסָא מָא דְּחִתָּא וְכָא
 דְּחִתָּא מִן פִּתְרָה מִנֵּי מִסְגָּא
 כֵּת: מִן עַמְלָהוֹן דְּסִכְלָא
 מִלֵּאא לֵהוֹן מִטְל דְּלָא יָדַעוּ
 לְמֵאֵל לְמִדְּרֵתָא: מִן וְיִלְכִי
 מִדִּי־נִתָּא דְּמִלְכִּי טִלָּא
 וְיִוִּרְבִּנְכִי כְּעִפְרָא אֶקְרִי: יִי
 טִיכִי מִדְּרֵתָא דְּמִלְכִּי
 כִּר חֲאִרְיִן וְיִוִּרְבִּנְכִי כְּעִרְהִי
 אֶקְרִי כִּכְשִׁירֵיהָ וְלֹא
 כְּמִשְׁתִּיא: יִי בִשְׁפָלוֹתָ
 נְחִמְכָּךְ מִטְלָא וּבִשְׁפָלוֹת
 אִידָא נְדָלְתִּיהָ יִי לְחִדְרָתָא
 עִבְדִּי לְחִמָּא וְחִמְרָא וּמִשְׁתָּא
 דְּחִדְרִי לְחִמָּא וְכִסְפָּא מִמְכָּר
 וּמִשְׁתָּא לֵהוֹן בְּכָל: כִּי וְאֵת
 כְּמִדְעָה לְמִלְכָּא לֹא תַעֲנֵה

וּבְקִישׁוֹן מִשְׁכְּבְּךָ לֹא תַעֲנֵה לְעִתִּיָּא מִטְל רַעוּפָא דְּשִׁמְיָא נִבְּל קִלְדָּא וְכָרָא טִיפָא נִחָא פִּתְגָמִיד:
 שֵׁלָה יִחִידָה

באור התרגום

παρορτυ מענין מנחש. (רנ) הוללות: פורסא, ענינו בל"ס ערמא. (יד) מה
 שיהיה: מא דהוא, "כאילו כת' מה שיהיה, וכן ת' לעיל ח' י", וכן העתיקו
 גס הע' (יז) בגבורה: נכשירותא, ת' לפי הענין, אובלי' כמו וכמה שהוא נאה לאדם
 כשר לאכול. ולא בשתי: ולא במשתיא, והוא נכון, והע' העתיקו - *αυ σου αυ*
αυ "כאילו כת' בגבורה ולא בבושת. (יט) לשחוק עש' סד לתותא
 ענינו, כאילו כת' עשויים לחם ויין, הסורי מוסיף ומשחא, וגס הע' הזפישו
και ελεον. יש מחא חיים: דנחון לחיא, כאילו כת' לשמח חיים, וענין הכתוב
 לחם ויין ושמן לשחוק (לשמח) עשויים, שישמחו את החיים: והוא נגד פסוק העצמי
 שלנו יענה את כל: ממכר ומטעא "להון בכל, ת' יענה מענין דלות ועוני,
 וכדי לפרש ענין העניות מוסיף הס' ומטעא, כל' הכסף עושה אותם עניים נדע
 ימרה להם שגרה ועוה כל עניים. ובהעתקת הע' יענה - *αυ σου αυ*
αυ והן ב' העתקות שונות שגברו יחד, הראשונה קראה יענה מענין ולות
 ועניות, והשני' כמו שהוא לפנינו במקרא מענין שמיעה וענייה. "וסומכוס העתיק
 מלון היעב אל הענין *ευχαριστι* כלום הכסף מועיל לכל דבר. (כ) ובעל
 ה' צ' יס: ומרא עופא, כון על המצר היוע נחמכת הטיר להגיד לשואלו דבר
 מפריחת ומפלוף העופות, והוא הנודע בל"ר בשם *Auspex* או *Augur* וכן ת'
 לעיל ל' בעל הלשון ג"כ על המנחש וראוי קרא שם לבעל לשון חמו' הלשון).
 ויהי ח' ה' עוף השמים וילך קולך, והמצר המנין לפלוף העופות ידע ויגיד דבר.

יא א. שר לחמך על פני
מא מטל דלסגיוחה
ימחא חשכחיה: כ. חב
מנחא לשבעא את לחמנא
מטל דלא תרע מנא בישחא
ההוא על ארעא: ג. אוןמלון
ענני מטרא על ארעא נאשרד
ואן נפל מוסא בתומנא או
כאתרא דגרכיא אחר דנפל
מוסא תמן נהוא: ד. דנטר
לרוחא לא יודע ודחאר לעננא
לא חדר: ה. מטל דלא ירע
אנת מנא חי אורחא דרוחא
אכזנא גיר רכטנחא דכטנא

יא א. שלח לחמך על-פני המים פי-כרב
המים תמצאנו: ב. תן-חלק לשבעה
וגם לשמונה פי לא תרע מה-יהיה רעה
על-הארץ: ג. אם-ימלאו העבים גשם
על-הארץ יריקו ואם-יפול עץ בדרום
ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא:
ד. שמר רוח לא יודע וראה בעבים לא
יקצור: ה. באשר אינה יודע מה-דרך
הרוח בעצמים בבטן המלאה בכה לא

חדע

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

רא (א) שלח: שר, הוראת פעל שר היא יגיעה אחר דבר מה, וכן הוה משחרר
להלוותה (דניאל ו' ט"ו) ובחילוף למד' דר"ש נעשה ממנו שרל ויחזק
(בראשית ל"ב כ"ה) ת"א ואשתל, ובלשון משנה (אבות פ"ב מ"ו) השתדל להיות
איש, ולפי גירסת הערוך השתדר, וכן גרס גם (פ"ד מ"ח) ואל תשתדר לראותו,
והואל הפעל שר גם על השליחות אחר דבר מה, שהוא ג"כ מענין היגיעה, וישלח
(בראשית ל"ח כ') ת"א ושר. (ג) העבים גשם: ענני מטרא, כאלו כתוב עני
גשם, ואולי הוא ט"ם אחד שגלה להגיה הסורי בעקבות העתקת השבעי', כי הו'
העתיקו *εσται πλησυνται τα νεφελη υετου*, וחסב המגיה כי *υετος* 'νεφης הוא
ניחם ההנערפות, ותקן לפי זה, "ענני מטרא" ואינו נכון, כי השם *υετος* אינו
כאן בהנערפות הקיין אל *νεφης*, כי אם בהנערפות המגביל אל הפעל *πλησυνται*,
והפעל *πλησυνται* שואל השם המגביל הפעולה הנא אחריו ניחם ההנערפות. ונריך
לתקן בסורי עכנא תמו' עכני. — יריקו: נאשרד, ענינו שך, ונמלא יחד
פלוה שמשרה' גס בעבר' אשד הנחלים (במדבר כ"א ט"ז) וגם שרה ושדות (לעיל
ז' ח') ת' הם' מזה הלשון (ובז"ה שם נפל טעות בדפוס ונריך לתקן ז' פעמים
אשד תמו' שר הכתוב שם) שם יהוא: תמן נהוא, ביחיד, וסומכום העתיק לפי
הענין *εχει παρατεινονται*, במקום אשר יפלו העלים שם יתקנו אותם ויעשו
מהם כלים, והעתיק יהוא ברבים, שהוא כמו יהיו ובאל"ף נוספת כמו ההלכוא
אחו (יהושע י' כ"ד) וכן כתב גם הראב"ע. (ד) יקצור: חדר, כל"ם ושרני ס'ד
הוא כמו ק'זר בעברית, זרע וקציר (בראש' ח' כ"ב) ת"א זרעא ותזרא. (ה) באשר:
מטל, וגם השבבים, עקלים וסומכום כולם העתיקו כאלו כת' באשר; ויהי' לפי
התרגו', באשר אינך יודע וכו' טעם ופנה למה שאמר בפס' הקודם שומר רוח לא
יודע, בעבור שאין אדם יודע דרך הרוח. כעלמים בצטן המלאה: אכזנא גיר
דענחא דענחא, זן כל"ם וארמי הוא המין והסוג, והואל גם על האופן והדרך,
למינהם למינהו (בראש' א' כ"א) ת"א לזניהון, לזוניה, ופ' תרגם לגנשהון, לגנשה,
כי זנא הוא כמו *genus*. וכן כת' הראב"ע על מזן אל זן (תהלי' קמ"ד י"ג) "מין,
כמו תרגום למינו לזוניה, וכן וזנים מרקמי' (ד"הי ז' ט"ז י"ד) "ועל וזנים אמר
ר' אלעזר (ב"ק ע"ב). "זיני זיני" כלומ' מינים הדנים של בשמים. והאל"ף של
אכזנא היא נוספת כדי להקל על המצנא, ותרגם כן כעלמים בצטן המלאה,
כלומר: כמו שאין אתה יודע מאיזה מין הוא הולד במעי האשה ההרה, כן לא תדע

תדע את-מעשה האלהים אשר יעשה
את-הכל: ובלקח זרע את-זרעה וזרע
אל-תנח ידה כי אינה יודע אי זה יכשר
הזה או-זה ואם-שניהם באחד טובים:
ומתוך האור וטוב לעינים לראות את-
השמש: ח כי אם-שנים הרבה יהיה
האדם בכלם ישמח ויזכר את-ימי החשך
כי-הרבה יהיו כל-שכא הכל: ט שמה
ב ח ו ר ב י ל ד ו ת ה ו י ט י ב ה ל ב ה ב י מ י
ב ח ו ר ו ת י ה ו ח ל ה ב ד ר כ י ל ב ה ו ב מ ר א י
ע י ג י ה ו ד ע ב י ע ל כ ל א ל ה ו ב י א ה ה א ל ה י מ
ב מ ש פ ט: י ו ה ס ר ב ע ס מ ל ב ה ו ה ע ב ר ר ע ה
מ ב ש ר ה ב י י ת ל ד ו ת ו ח ש ח ר ו ת ה כ ל:

הכנא לא תדע עבודתיה דמריא
כל דנעבד: ו. כל צפרא זרוע
זרע וזרעא לא תשבוק
אידך מטל ולא ידע אנת
אנת גבשר או הנא או הנא
ואו תריהון אידך חר טבין:
ז. חלא נהרא וטב לעינא
ותיר לחזי שמשא: ח. מטל
דאו שניו סגיא נאהא פרנשא
בכלהו נהרא ונהדר יומי
חשוכא מטל דסגיא נהוון
כל דאתא חבלא: ט. ביזמי
עלימתה דהו עלימא ונשאב
לך ומהר באותהא דך בך
נחמא דעניך ודע בכהלו
בכהלו משל לך מריא בריא:
יב א. אעבר ריקנא מן לך
ואפדק בישתא מן בשרך
מטל דטרוחא ולא ידעתא

וזכר

ובמראה קרי

ב א ו ר ה ת ר נ ו מ

אח כל אשר יעשה האלהים, וכן הוא גם בח' והיכמה דלא תינדע או דכר או נוקבא
עד זמן דאיתחיל וכו'. אשר יעשה את הכל: כל דנעבד, כלומר את הכל אשר
יעשה אין אחת יודע. (ו) בבר: כל צפרא, כל' כל זמן הבקר. צפרא מלי' צפר
שעינו סבב ספר, וכן (שופט' ז' ג') יש ויזכר (ע' גיזיוס ע' צפר הב') ונקרא
הבקר צפרא, מפני שזו סבב השמש מהלכו תחת הארץ וחוזר והופך ומתחיל לרוץ
אורח. (ז) לראות את השמש: ויתיר לחזי שמשא, כאילו כתוב ויתיר לרואי
השמש כמו למעלה ז' יאל. (ח) בכלס ישמח ויזכר וכו': בכלהו נחמא ונתדכר
יומא חשוכא וכו'. כל פי' הכתוב מתוך הת', מתוך שיזכור האדם ימי החשך, וידע
שכל שאל לו אשר המות יהי' הכל (בבסינת שמחת הגוף) לכן ישמח כל עוד שבסי'
חיתו. והוא ע"ד שאמר רב לרב המנוחא (עירוני' כ"ד ע"א), בני אס יש לך היעב
לך שאין באול תענוג ואין למות התמהמה". וכפי המובא בשם סומכוס recordari
debet et dierum tenebrarum, יהי' ויזכור את ימי החשך הזהרה לאדם, שכל
שמחתו צ"ה לא ישכח שיבוא לו ימי החשך וידאג על כשרון מעשיו; וכמו זה הוא
בצ'אנטיס, והוא קרוב לפי' רש"י. (ט) שמח בחור בילדותך ויעיבך לבך
בימי בחורותיך, הפ' תרגס כאילו כת' שמח בחור בימי בחורותיך ויעבך לך.
והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך, הסודי ת' כמו שהוא לפנינו במקרא,
והפ' העתיקו וצ' *ακαθαρτος οσδοις* *καρδιας σου αμωμος* *και περιπατει* *καθαρ* *καילו כת'*
והלך בדרכי לבך תמים. ואולי העתיקו כן מפני שפעל הלך כשהוא בפיעל על
תהלוכת הנפש תמיד הוא לעוב, כמו אהלך באמתך, באורח נדקה אהלך, באור
פיך יהלכון, ועוד כאלה, וכן גם כאן והלך בדרכי לבך, על ההליכה בלב תמים.
ובמראה עיניך, (י) והסר כעס וכו', כאן מתחיל הסודי פרשה י"ב, ובהעתק' הע'
המלוכה היא כמו לפנינו במקרא. והשחרות: ולא ידעתא, וכן גם הע' *ανοια*,
ובצ'אנטיס *voluptas* ושלאחס תרגמו לפי הענין, כי השחרות היא זמן הסכלות
והתענוגים.

תרגום לט

יב א וזכר את־בוראיה בימי בְּחֻרְתֶּיהָ
עד אשר לא־יבאו ימי הָרֵעָה
והִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אִין־לי בָּהֶם
חֶפֶץ: ב עד אשר לא־תחשֶׁה הַשֶּׁמֶשׁ
והָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים
אַחֲרֵי הַנָּשָׁם: ג ביום שִׁזְעוּ שְׁמַרֵי הַבַּיִת
וְהַתְּעוֹתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל וּבָטְלוּ הַסִּטְחוֹת כִּי
מַעֲטוֹ וַחֲשֹׁכוֹ הָרָאוֹת בְּאַרְבּוֹת: ד וסָגְרוּ
דִלְתֵּיהֶם בַּשּׁוֹק בַּשֶּׁפֶל קוֹל הַסִּטְחָה וְקוֹם
לְקוֹל הַצִּפּוֹר וַיִּשְׁחוּ כָּל־בְּנוֹת הַשִּׁיר:
הגם מִגְּבֹהַ יִירָאוּ וְתַתְּחִיתִים בְּדֶרֶךְ וַיִּגְאֹץ

השקד

יב (א) בוראיד: לנריד, ביסיד, וממה שכתו' בוראיד מלא בוי"ו וביו"ר הרבני.

Digitized by Google

תרגום

ונפרע שרדא ונסא קמא
ותפדר קשר ותכשלי
בישנתא מטל ראול ברנשא
לכית עמלה ואתברכו בשוקא
מרקנא: ו. שרדא נתפסק
הכל כסא ונשתחק חזר
רחבא ותחבר קילתא על
מבשא ותרהט גילא על
ברא: ח. ונתפסק שרדא
לארשא איד רחא ורחא
תהפוך לנת קרדא רחבה:

ק ה ל ת יב

השקד ויסתכל החזב ותפר האביונה ביי
הלך האדם אל-בית עלמו וסבבו בשוק
הסופדים: ו עד אשר לא-ירחק חבל
הכסא ותריץ גלת הזהב ותשבר כד על-
המבוע ונרץ הגלגל אל-הבור: ו וישב
העפר עד-הארץ כשהיה והרוח תשוב
אל-האלהים אשר נתנה: ח הכל הכלים
אמר ירתק קרי

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

עלוהי שהרא ונפרע שרדא, והס ב' תרגומים שונים, הראשון פי' שקד מענין שקידה
והקנה, שכן שהר בל"ם וספר בלשון ערבי ענינו עד ויושב בלי תנומה, לשקד על
דלתותי (משלי ח' ל"ד) ת"ם ונשאר על תרעי (ובערוך ע' שהד מביא התרגום של
בליה ההוא נדדה, "הוא שהיד ולא שכן", ונריך להגיה שם שהיר ברי"ש תמו'
הדלית), וענין התרגום כאן ונע עלוהי שהרא, שנובע עליו השקידה et emerget
super eum vigilia, שמקיץ משנתו ויושב עד מפני שהזקנה אינה מניחה לו לישן;
והתרגום האחר פי' שקד על העץ פנושא שקדים ות' ונפרע שרדא, שיפרח השקד,
שרדא ענינו בל"ם amygdala amara. והשנעים לא העתיקו כלל וינאץ השקד.
ויסתכל: ונסגא, שנתגל, ומחמת גדלו נחרבה סבלו. החגג: קמא, כחגבים
(במדבר י"ג ל"ג) ת"א כקמין, ובלשון חכמים ודילמא קמא בעלמא (יבמות קכ"א
ע"ב), ונקראו גם בל' ערבי' החגבים הקטנים קמץ, ואולי נקראים כן מל' קפינה
בחילוף מ"ם ופ"א, ובלשון ערבי' קמץ saltu incedere, או נקראים כן בעבור
הקמינה ואסיפה, ע"ד אסף החסיל (ישעיה ל"ג ד'), מפני שנמלאים קמינים קמלים
במקום אחד, שכן נקראים גם בלשון עברי' ארבה מל' רבה, שהם רבים עד למאד.
ותפר האביונה: ותתדר קשר ותצטלי בישנותא, גם כאן יש הרכבה מנ' תרגומים
שונים, הראשון פי' אביונה מל' תמרות אביונות וקפריסין (מעשרות פ"ד מ"ו) וכן
העתיקו גם הע' *καππαρις* ו' *καππαρις* ותתפור הקשר; והשני תרגם
אביונה מענין עניות, ותצטלי בישנותא, כלומר שתבעל כל רעה מפני שהלך האדם אל
בית עולמו, וכיון שמת נעשה חפשי מכל רעות החלד. והעתקת פומכוס מסכמת עם
האופן הב' של תרגומנו. על מו: עמלה, כאילו כת' עמלו, ונראה שהוא רק עעות
של איזה סופר שכת' עמלה תמו' עלמה שהי' בתרגום. הסופדים: מרקנא,
וכן ית ספוד (לעיל ג' ד') ת"ם זנא למרקדו, ע"ש בנ"הת. (ו) ירתק: נתפסק;
פי' ירתק מל' ינתק בחילוף נו"ן ורי"ש וכן לעיל ד' י"ב ינתק פ"ד מ"ח פסוק.
גלת: חזור, ת' לפי הענין תפוח הזהב. כד: קולתא, כד (בראשית כ"ד ו"ד) ת"א
קולתין, ובל' חכמים (בריש עבול יוס) וקולית של מים, ומקורו בל' יוני *κοιλος*
שענינו נבל וכד של מים. ונרץ: ותרהט, ידוע שזימוש הנו"ן בל"ם הוא לנפחד
עתיד כמו היו"ד בל' עברי', וקרא כאן הסורי כאילו כת' ונקוד ג' י"ן, עתיד נפחד
מן רץ ות' לפי' ותרהט, (ושינה במין בעבור השם גיגלא שהוא מ"נק), וכן
העתיקו גם הע' *συμπεροχασσ*. אל הבור: על ברא, כאילו כת' על הבור וכן
העתיקו גם הע'. (ו) על הארץ: לארשא, ויהי' על במקום אל, והע' העתיקו

עמל

ק ה ל ת יב

ת ר ג ו מ מ

ט. הכל הכליו אמר קהלת
הכל הכליו כל מהם הכלא:
י. גתיר דהוא קהלת חזיקא
דמנה הוא ידעא לשמא וצח
ובדק ותקו מחלא סגיא:
יא. סגי קעא קהלת למשכרו:
יב. פתגמא דצדיקא ואכתב
ב קדש תא פתגמי קדש תא:
יג. מלי חזיקא איד וקיתא
ואיד סבא דקדישו קרי
אספקתא אתיכבו מו דעא
ד: יג. ותחידאית מנהון פרי
אנדרה למכתב ספרא סגיא
לית סוף וממלא סגיא

אמר הקהלת הכל הכל: ט ויתר שהיה
קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן
וחקר תקן משלים הרבה: יבקש קהלת
למצא דברי חפץ וכתוב ישר דברי
אמת: יא דברי חכמים בדרך בנות
וכמשמרות נסועים בעלי אספות נתנו
מרעה אחד: יב ויתר מהמה בני הזהר
עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה
יגעת

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ענין ענין: (ח) אמר הקהלת: הסורי מוסיף עוד הפעם הכל הבליס,
והוא כמו למעלה א' ב' (ט) עוד למד: דמלך הוא, כאילו כת' שלמד, וכן הוא
גם בהעתקת הע' *στυ εδωξε*, ואולי נרדף לתקן *ετι* תמו' *στυ* ואזן:
ונת, האזינו השמים ת"א אליהו. וח' ק' ר: ובדק, ומקרת (דברי' י"ג ע"ו) ת"א ותבדוק,
ויש פותרין גם לבדוק ולחקר הבית (ד"הי ב' ל"ד י') מזה הענין. והע' העתיקו
ואזן ומקר ותקן משלים הרבה *πα-σους αμαρτανιας εξεργασαν* והע' העתיקו
καθολων כאילו כת' ונקוד ואזן ימקר תיקון משלים, ומלת הרבה בסוף הפסוק
נמשכת אל הפס' הבא. (י) בקש: סגי בעא, מלת סגי היא מעשה ידי מגיה שהגיה
התרגום בעקבות השבשים, כי המתרגם הראשון יפה הליב מלת הרבה על מכונו
בסוף הפסוק הקודם מ'לא סגיא א, והבא אמריו ראה בהעתקת הע' נתחלת פס'
πολλα εξητησει והוסיף גם בסורי מלת סגי לפני בעא. — וכתוב ישר:
ואכתב בקושא, כאילו כת' וכתב בישר, וכן העתיק גם עקילם *συσ-και*
εγραψεν והס' ת' באפעל, שכן הוראת כתב באפעל על הכותב מבור
מה *conscribere*, והע' העתיקו וכתוב ישר, שבקש קהל' למורא מה שכתו'
בישר, והס' הס דברי חפץ ודברי אמת. דברי אמת: פתגמי קושא, הסורי כותב
תמיד קושא בתיו' תמו' ע"ת והוא מל' המקרא קשע אמרי אמת (משלי כ"ב כ"א).
(יא) בדרבנות: איך וקווא, להליב הדרבן ת' זקת, מתג לממור (משלי כ"ו ג').
ת"ס וקווא לממרא. והוא מפעל זקת שהוראתו בל"ס דקירה *puugit*. וכמשמרות:
ואיד סבא, ויתר תהי' לך ת"א וסיכא, ובל' חכמים אפי' סיכתא בדפנא רפיא (געין
ל"ב ע"א). נסועים: דקדיעין, קשרם על לבך (משלי י' כ"א) ת"ס קבוע אנון
בלבך, ויתקעה (שופטים ג' כ"א) ת"י וקבעה, ונודע שימוש בל' חכמים כל שיש לו
זמן או מקום מיוחד נראה כאילו הוא תקוע שם ונקרא קבוע שאינו זו משם, והפכו
מה שדל ואינו נשאר תמיד במקום או בזמן הזה. בעלי אספות: מרי אספקתא,
כאילו האל"ף של אספות נוספת והוא הרבים של סף שכן וירעשו הספים (עמוס
ע' א') ת"ס ונזעין אספקתא, ובל' חכמים נכתב בקו"ף, אסקופה משמשת ב' רשויות
(שבת ע' ע"א) ומוסב לפי התרגום בעלי אספות על משמרות נסועים, שהם המשמרות
הגדולים שמחזקי' בהם אסקופת הבית. והע' העתיקו *συνδιακον* מענין אסיפה

ותבורה

תרגום

לאותא הי דבכרא:
יד. אחריה דפתגמא בסקה
כל שמע ומן קדם קריא דחל
ופתקנהו טר מטל דהנו דמן
אימנא חד אתיהב לכלנש:
טו. מטל דלכל עבדא קריא
מעל דרינא על כל דכסא
ונלא או דשכ ואו דכיש:

שלם כתבא דקוהלח

קהלת יב

יגעת בשר: יי סוף דבר הכל נשמע
את-האלהים ירא ואת-מצותיו שמור
כִּי-זֶה כָּל-הָאָדָם: יד כי את-כל-מעשה
הָאֱלֹהִים יבא בַּמִּשְׁפָּט עַל כָּל-גֵּעֲלָם
אִם-טוֹב וְאִם-רָע:

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו
שמור כי זה כל האדם:

ס דנמי

באור התרגום

ומזורה. (יג) סוף דבר: אחריה דפתגמא בסכה, כלומר כללו של דבר וגמרו,
בסכה הוא מל' כי אעבור בסך (תהלי' מ"ב ה'). וכן העתיק ג'ס התרגום sermonis universi
הכל נשמע: כל שמע, כאילו כתוב שמע בלוי וכן העתיקו
גס הע'. כי זה כל האדם: מעל דהנו דמן אומנא חד אתיהב לכלנש, מוסיף כאן
על כי זה לפוש, מה שאמרתי לך למעלה המשל מהמשמרות שהם נחנו מרועה אחד,
הנמשל לזה הם ממות ה' שעשה אותם אומן אחד, וח' כל האדם כאילו כת' לכל
האדם. (יד) על כל נעלם: על כל דכסא, ומוסיף עוד וגלא כאילו כת' על
כל נעלם ונגלה. וסומכוס העתיק περί παντος παροραθεντος כלומר על
מה שנעלם מעיני האדם ושגג וטעה בו, אם עוב ילא מהשגגה או רע, ד' ישפוע
עליה מכל מקום.

איכה א

אולייתא דארמיתא נביא.
א. ארמיתא דתבת כלתיה
מדינתא סגיתא בעמא
הות ארמיתא סגיתא
בעממא רישא דמדינתא הות
למדינתא: ב. ברת בלילא
ודמשיה שחל על פניה ולית
לה מביאנא מן בלחוריהמיה
בלחוריה רחמיה רגלו בה וחור
לה בעל דכבא: ג. גלית
יהודא מן שועבדא מן סוגא

היא

א איכה וישבה בדרך העיר רבתי עם
היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי
במדינות היתה למם: ב ככל תבכה בלילה
ודמעתה על לחיה אין-לה מנחם מפל-
אחיה כל-רעה בנרו בה היו לה
לאיבים: ג גלתה יהודה מעני ומרב עבדה

באור התרגום

סירוש המקרא

אולייתא: אולייתא הוא ת' של תאניה
ואניה. — בראש העתקת השנע'י נמלא כאן
הוספה מזה הענין: "ויהי אחרי אשר נבנה
ישראל וירושל' חרבה, וישב ירמיהו ויבך,
ויקונן את הקנה הזאת ויען ואמר:—
א (א) רבתי ע:ס: סגיתא בעמא, והע'
העתיקו בלילי כח' רבתי עמיס.
היתה למם: הות למדחתא, והוא כמו
מנדה בלו והלך (עזרא ד' י"ג) ושם נר'
תמו' דגש, ובגמ' (שבת קמ"ט ע"ב) איך
שבת נוגש שבתה מדהבה, אמר ר"י אמר
רב שבתה אומה זו שאמרה מדוד והבא,
כונתו ג"כ על המם המוכר בשם מנדה
במקרא. (ב) על לחיה: שחל על פניה,
שחל הוראתו בל' ארמי משיכה וגרירה,
כי מן המים משתיהו (שמות ב' י') ת"א
שחילתי, ובל' חכמים נשיקה דמיא כמשחל
בנייתא מחלבא (ברכות מ' ע"א) ובל"ס
הושאל על הנזילה והנעיפה, וחדד עיני
דמעה (ירמי' י"ג י"ז) ת"ס ונשחלן עיני
דמעה, ומזה הלשון קרא בל' חכמי' מין
כאז האזן שיחל (שבת ס"ז ע"א) שדולף
האזן מים של ליסה פרוסה; ואמרו שם
במשנה יולאין בביאת המרגול, ועלה מפרש
בגמ' "דעבדי לשחלא" ובמקו' אחר (חולין
ס"ה ע"ב) מנו בין מיני המרגול גם את
השחלית, ואולי השחלית היתה המין
המיוחד במרגול לרפואת השיחלא. בגדו:
רגלו, עד שקר (משלי י"ד ה') ת"י סודא
דגלא, ובל' חכמים שני ת"ס המדגיליס
זה את זה בהלכה (שבת פ"ג ע"א) לפי

א (א) נדד. שם נדד הוא, ולא היה
פתורנו בדודה אלא לשון יחידות
כמו וריקס השיבני אף הוא שם נדד ופת'
בויץ בל' [נ"ל שז"ל בוידו vide לעבר
וגם לעבר] אף כאן, איכה נהיתה לי
הרעה הזאת שיסבה בדרך העיר שהי' לשעבר
רבתי עם, ועכשיו כאלמנה שיושבת בדודה:
רבתי בגוים וכו'. פת' העיר שהיתה לשעבר
גברת הגוים ושרת במדינות, שאמר המדינו'
עובדים אותה ופורעים לה מם, עכשיו היא
עובדת לאומות ופורעת להם מם: (ב) נכה
תככה בלילה. בני שלה דומה לזה שנוכה
בלילה בשעה שאין בני אדם מזויין אללו
לנחם, זה שנוכה ביום בני אדם באים
אללו ומשעשעי' אותו ומנחמין אותו אבל
הנוכה בלילה בוכה עד שדמעותיו דבקים
לו על לחייו, אף היא דומה לבוכה לילה:
ודמעתה על לחיה. מתוך שאין לה מנחם:
מכל אהביה. פת' מכל האומות שהיו דומין
לשעבר כאהביה: כל רעיה. פת' כל הגוים
שהיו נראים לה לשעבר כאחים ורעים בשע'
גדולה, עכשיו נזרתה בגדו בה: היו לה
לאויבים. ולא די לה שלא עזרו אותה אלא
שהיו לה לאויביה, בגדולתם של ישראל אהב
היה חירס לדוד, קורא לשלמה אחי, דכתיב
מה הערים האלה אשר נתת לי אחי,
בירידתך הוא אומר על שלשה פשעי נור וכו'
על הפגירם גלות שלמה לאדם ולא זכרו
ברית אחים: (ג) גלתה יהודה וכו'. פת'
מיום שנלתה יהודה וישבה לה בגוים מאותו
היום לא מצאה מנוח ממחת עיניו שהאומות
מענין

היא יושבה בגוים לא מצאח מנוח כל-
רדפיה חשיגות בין חמצרים: י דרכי
ציון אבלות מפלי באי מועד פל-שעריה
שוממין בהניה נאנחים פתחיה נוגות
והיא מר-לה: ה היו צריה לראש איביה
שלו ביהיה הנה על-רב-פשטיה
עולליה הילכו שפי לפני צר: ו מצא
מן-בת-ציון כל-הדרה היו שריה באילים
לא-מצאו מרעה וילכו בלא-כח לפני

רוח

מכת קרי

עברותא הי יחבת בית עממא
ולא אשכחת לה נחא כלחון
רדופיה ארכות בית אולגנא
ר. אורחתה דצחיון באכלא
מן פלי דאתו לערעארא
כלחון תרשיה צדיו וכהניה
מתפתחיו ובהולתה ממדכו
והי מריר לה: ה. הווי אלושיה
לריש ובעלרכביה שליו מטל
דמריא מקכה על סוגאת
חטתיה וילדיה אזלו בשביא
קדם אלושא: ו. ונפק מן פרק
צחיון בלה הדרה הווי רובגיה
אין אילא ולא אשכח
שריהא ואילו דלא פליא

פירוש המקרא

באור התרגום

מענין אחת ומעבורה קשה שמעבדיו אחת:
כל רדפיה חשיגות בין המצרים. שכן אחת
מוצא שכל מקום שהיו ישראל נזרתי' נשאו
מגיעים למצור אצל שבחים, היו שבחים
באים ומסגירים אותם, נדשו למטרב צלו
עומים והסגירו אותם, ועתה על שלשה
פאעי פזם וכו' על הגלותם גלות שלמה
להסגיר לאדום; נדשו לנפון בני צור
מסגירים אותם כמו שנת' לשפלה, נדשו
לדרום אדומים אורגין אותם, נדתיב על
שלשה פאעי אדום וכו' על רדפו נדבר
אחיו וכו': (ד) דרכי ציון אבלות. הדרכים
שישראל היו דורכין אות' כשהיו עולין למגל,
עתה מתאבלין עליהם מחמת שחבר בית
המקדש ואין בהם בלי מועד: כל שעריה.
שהיו פתוחין תמיד יומם ולילה לא יסגרו,
נשאו' לה ישראל מכל עריה' עכשו שוממין:
בהניה. שהיו מקבלין מישראל כ"ד מתנות
בהונה, עתה נאנחים: נוגות. לשון יגון
ותוגה: (ה) היו צריה לראש. אומר כשהיו
ישראל עומים דרונו של מקום נאמר בהם
ונתנך ד' לראש ולא לזנב, תעאל לפניו והיו
צריה לראש: שלו. לשון שלוח: הנה. לשון
שנר, כמו בי אס הנה, וכן כי לא ענה
מלכו ויגה: עולליה הלכו שבי. אפילו
סעוללי' אין דרכן לילך בגלות הלכו בשבי: (ו) כל הדרה. הם מלכיה שריה בהניה
וגגיהם, שרי הדר המקום: היו שריה כאילים וכו': מה איל זה כיון שאינו מוצא
מרעה אין בו כח לנוס מפני הניד אף הם מתוך שלא מלאו מרעה הלכו בלא כח
לפני

פ' הערוך (פ' דגל) ור"ת (הובא בתו'
ע"ז כ"ב ע"ב ד"ה רגלא). ואח' יותר נכון
מפ' רש"י שם. (ג) השיגוה: אדרכוה,
פעל דרך כלפסל ענינו השגה וכן וישג
לכן (בראש' ל"א כ"ט) ת"ם ואדרך לכן,
ובל"מ (שופט' כ' מ"ג) מנחה הדריכהו,
ובתנ' רש"י שם. הדריכהו, השיגוה ויש
דוגמתו בל' גמרא ולא ארבי' (כתובות
ס' ע"ב) ומזה הל' נצנה השם אדרכתא
(ב"ק ק"ב ע"ב). המצרים: אולגנא,
כאילו הוא סרגים של מן המצר (תהלים
ק"ה ה'), והע' העתיקו עובדאגל
כאילו כתוב מצרים. (ד) מועד:
לפדעארא, כי מן ד' לנו (שמות י' ע')
ת"ם דעודעארא ה' לן דמריא, ונמלא גס
על חמונה אדחת (מתי צ"ט ע"י) בכל
עאדא, והוא יחס הקריאה status em-
phatic. של עיאר, ובל' משנה מה
שנמלא צריה ע"ז בבלי לפני אידיהן,
צירושלמי כתוב עידיהן ווע' על זאת
בערך מלין (אידו, שומסין: דין,
תמו ונח' ת"א נדיא וריקניא. (ה) שבי:
בשביא, וכן קעתיקו גס הע' כאילו כת'
בשביא בלא כח: דלא מילא, כל' שהלכו
לפני

קדם ירדף: ז. אתדכרת
אורשלים ימי שיעבדה
ומרדוה וכלהיו ויגיתוה דתו
מן ימיתא קרמא בר נפל
עמה ביד אלושא ולית לה
מערבא תזאזה אלושיה
ונתכו על חכרה: ח. חטאה
חטת אורשלים מטל חנא הות
נרקה בלהו מנקרניה צערה
מטל בחו פורקיה אף תי
אתפנתת ותפכת לכסתרה:
ט. טמאתה בשוליה ולא
אתדכרת חרקה ונתחת
תשפוחתה ולית לה מכאנא

רודף: וזכרה ירושלם ימי עניה ומרודה
כל מחמדיה אשר היו מימי קדם בנפל
עמה ביד צר ואין עוזר לה ראוה צרים
שחקו על משבתה: חטאת חטאה ירושלם
על כן לגידה היתה כד מבדיה הזילות
פיראו ערותה גם היא נאנתה ותשב
אחור: ט טמאתה בשוליה לא זכרה
אחריתה ותדר פלאים אין מגחם לה

ראה

פ א ו ר ה ת ר ג ז מ

ס י ר ו ש ה ט ק ר א

לפני רודף בעבור שאין בהם כח לעמוד
כנגדו. (י) משבתה: חברה, תנר ושבר
שניהם אחד בחילוף ש"ן ותי"ו, והסורי
או שח' לפי הענין או שקרא משבתה
חמו' משבתה, והע' העתיקו *κατολ*
αεστα והוא מן חג, והירונימוס *εστω*
et deriserunt sabbata ejus גחטט
והוא כמו שאמר רז"ל באינה רבתי על
משבתיה, על שבתותיה. (ח) ערותה:
פורסיה, וד' פתחן יערה (יעש' ג' י"ז)
ח"ם ומריא אסכימיהין נפרסא, וז"ל שנכנה
הפעל פרס על זה הענין מהמלה היווני
παρρησια כמו שנכנה ממנו בלי ארמי'
ובל"ח בחוספת ח"ס פרסס, יגלו שמים
(איוב כ' כ"י) ח"י יפרסמון, ומל' גילוי
שהוא ענין של פרס הושאל פורסא
על הערוה, שכן גם ערוה ענינו
גילוי החלק בגוף האדם שראוי להיות מכוסה.
(ש) בשוליה: בשפוליה, מלשון שפל
הושאל על השוליים שם החלק התחתון
וכן בל' חכמים בשיפולי גלימא (פנהדרן
ק"ב ע"ב), והשגשג העתיקו בשוליה
כאלו כח' ברגליה, ותרד פלאים:
ונחתת תשפוחתה, העתיק ג"ס את תרגומו
dejecta est gloria ejus כל' שיר
בנדה

לא שמה על לבנה תוכחת הנביאים שטרה
תהי' באחרית: ותרד פלאים. ירדה ירדה מופלאים שאירעו בה פלאי תוכחות מה
שלא אירעו לכל אומה ולשון, נתקיים בה והפלא ד' את מכותך: אין מנחם לה.

פת'

רֹאֵה יְהוָה אֶת-עֲנִי כִּי הִגְדִּיל אֹיִבִּי: יִדּוּ
פֶרֶשׁ צֹר עַל כָּל-מַחְמְדֵיהָ כִּי-רָאָתָהּ
גּוֹיִם בָּאוּ מִקִּדְשָׁהּ אֲשֶׁר צוִיתָהּ לֹא-יָבֹאוּ
בְקָהֶל לָךְ: יֵא כָל-עַמָּה גִּזְזִימִים מִבְּקָשִׁים
לֶחֶם נָתַנוּ מִחֲמֻדֶיהָ בְּאֶכָל לְהָשִׁיב נֶפֶשׁ
רֹאֵה יְהוָה וְהַפִּיטָהּ כִּי הִיטִי זֹדֶלָהּ:
יֵב לֹא אֲלִיכֶם כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ הַפִּיטוּ וְרָאוּ
אִם-יֵשׁ מִכָּאֻב בְּמִכָּאֲבִי אֲשֶׁר עוֹלָל לִי

יחיר ו. ל זעירא אשר

חזי מריא שעבדי ראתהרים
פעל רבבא: י. אידוהי פרס
אלוהי על פלחיו ריגתה
וחזית עממא רעלו למקדש
רפקדת לא געלון בכנשחד:
כ. פלה עקא מתחנחין
וקעין לחמא ויכו רגתהון
כמאכילתא למקדש נפשא חזי
מריא וחד רהוית זלילתא:
ל. לא לכוון כל עברי אדקא
אקספלו וחזו או אית באקא
איד באכי רעבר לי מריא
ומככני

פירוש המקרא

באור התרגום

פת' הבא לנחם אין יכול לנחם ולשעשה
באומה אחרת בשם שהוא עושה בניוה
כשתנבא בפורענותה הוא אומר החיטוי
מנא אמן הישבה ביאורים וכו' גם היא
לגלה הלכה וכו' גם את תשכרי וכו'. וכן
כשהנביא מתנבא בפורענות של מזרי' הוא
מנחמה ומשעשע' באזור דכח' אל מי דמית
נגדלך הנה אזור ארז בלבנון וכו' אל מי
דמית בכבוד ובגדל בעני עדן וכו'. למדת
שכל אומה שלקת' שיעשעוה באומה אחרת
אבל זיון אין המנחם יכול לדמות אליה
אומה ולשון שלקתה כמותה והוא שאומר
ראה ד' את עניי כי הגדיל אויב: (י) על
כל מחמדיה. זה הוא בית המקדש כענין
שנא' הניי מחלל את מקדשי גאון עזכם
מחמד עייניכם ומחמד נפשכם: כי ראתה
גוים וכו'. בא היום שראתה גוים נכנס'
לבית מקדשה שלעבר לא היו ראויי' לבוא
אפי' בקהל, הם עמום ומואב שכת' בהם
לא יבא עמומי ומואבי: (יא) נתנו מחמדיה'
באכל להשיב נפש. וא"ת כל האומי' נותנין
כל מחמדם באוכל ובתבואה, כל כסף חהב
שאר אומות אם נותנים כסף חהב ומחמדיה'
באוכל, הם קוני' אותו לשווע נפשם ולזמן ארוך, וישראל נתנו מחמדיה' באוכל שאין
בו אלא כדי להשיב נפש לחיי עשה: זוללה. בזוי' וחילות לאומות: (יב) כל עובדי דרך.
אלו כל הדורות, כמו הלא שאלתם עובדי דרך, ופת' אל יקרה לדור אחר מה
שהוקרה לדורו של דקיהו, מן היום אשר ילאו בני ישראל ממזרים עד דורו של דקי'
אין לך דור שלא חטא, כענין שנא' למן היום אשר ילאו אבותיכם מארץ מזרים וכו'
ואשלת אליכם וכו' ולא שמעו אלי. ולא העו את אונם וכו', ובכלל לא חרב בית
המקדש אלא בדורו של דקי'. והוא שאמר רבותינו דקיהו שנה שמרי כל הדורות:
אשר עולל לוי. פת' אשר פעל לי, ומסורת זו תהא מסורה בידך, כל מקום שתראה
עולל

כבחה, ונ"ל שפעל כאן טעות בתרגום,
חמורת תשובתה ל"ל תשובתה
שענינו insolentia מה שלא כדרך ארץ
וכמנהג העולם, והוא גם ענין פלאים
שלפינו במקרא. (י) ראתה: וחזית,
כאילו כת' ראיית, ואולי הוא רק טעות
אחה סופר מאוחר שכתב וזאת תמו'
וזאת. מקדשה: למקדש, כאילו כת'
במקרא מקדשך. (יב) לוא אליכם:
לא לכוון, כמו שהוא נכון וכמו שפירשו
באיכה רבתי, לא ייתי עליכון דאחא עלי,
לא ימעי עליכון דמעו עלי— והשנעים
העתיקו *uvas* *ou* *peros* וכן גם
העלומט *vos omnes* o כאילו נקוד
לוא והוא מלת הנקשה, כלומר אליכם
בקשתי כל עובדי דרך הניעו וכו'. אשר
עולל לי: דעבר לי מריא, והירונימוס
בעלומט *quoniam vindemiavit*
me, והוא פ"ד מדרש שכן באיכה רבתי
"אשר עולל לי, שדקדק עמי וקעף עוללתי
כד"א (דברי' כ"ד כ"א) כי תנזור כרמך
לא

איכה א

תרגום מג

ומכני מריא ביקא רחמא
רהיזה: מ. מן מרומא שדר
נרדא בגרמי ואחתי פרס
מזדחא לרגלי וארפכני
לבסחרי ויתבני לחרפא
וכליהם דווא אגא: נ. א. תעשירו
עלי חטרי ובאדחוי אסתהגו
נדרחי על צורי ואחברה חילי
ואשלמני מריא באדא דמו
לא מציא אגא חילה: ס. פכש

אשר הונה יהיה ביום חרון אפו:
יממרום שלח-אש בעצמתי וירדנה פרש
רשת לרגלי השיבני אחר בתני שוממה
כל-היום דנה: י. גשקד על פשעי בידו
ישתרגו עדו על-צנארי הכשיל כחי
בתני אדני בירי לא-אוכל קום: טו סקה

כל

באור התרגום

פירושה המקרא

לא תעולל אחריך. אשר הוגה ד':
ומכני מריא, וכן לעיל (פס' ד') נוגות,
ממכנן, מענין יגון. ובהעתקת הע' יס
כאן הרכבה מנ' העתקות, הראשון פיעסה
הוגה מל' לא יהגו בגרונו, אשר הוגה
לי *φθεςαμενος εν εμοι* כל' אשר
דבר עלי; והשנייה פ' הוגה מענין יגון
εταπεινωσε με, והמרכיבים הושיבו
שתייהן בשכונה אחת. (יג) וירדנה:
ואחתי, כאילו כת' וירידיני, והע'
העתיקו *καταγαγεν αυτο* כאילו כת'
וירידינה, כלומר שהוריד הקב"ה את
האש. שוממה: לחרבא, העתיק גבריאל
סיוניע"א את תרגומו *tradidit me*
gladio, ומשם שאלת חרבא ענינו כאן
חרב, ועעות הוא בידו. כי חרבא ענינו
גם שמה בל"ם, שכן פרספים דשליחא
א' כ' דירדא תהוא חרבא. (יד) נשקד
על פשעי: אחתעירו עלי חטרי, ת'
הסורי כאילו כת' נשקד בש"ן ימנית, ותמו'
על בחולס קרא עלי, כל' נתעוררו עלי
פשעי, ומלת בידו מושך אל הבא אחריו
בידיו ישתרגו עלו על זוארי:
ובאידוהי אסתרגו נירוהי על זורי, עלו
קרא כאילו כת' ונקד עלי, ותרג'
נירוהי שכן אשר לא עלה עליהם שול
(שמואל א' ז') ת' די לא נגירא בירי,
וקרוב לזה נירו לכס ניר. אסתרגו:

עולל בלא חיו' כמו ועולל למו כאשר
עוללת לי, וכן עיני עוללה לפשעי, הוא
לשון מעשה ולשון פעולה. ואם הוא כתוב
[בתי'] אשר התעללתי במלרי' וכמו הלא
כאשר התעולל בהם, וכן ויתעללו בה,
וכן ודקרוני והתעללו בי כולן לשון שחוק
הם: (יג) וירדנה. פת' ממרום שם אש
וידבקנה בעצמותי, כמו וירד על הכרובי'
ועל התמרו' את הזהב [מלכ' א' ו' ל"ב]
שפת' שדבק על הכרובים ועל התמרו' את
הזהב וכן בלשון המענה הרודה פת בתנור
פת' המדבק פת בתנור: כל היום דוה.
כמו כל לבב דוי: (יד) נשקד. נכתב
ונדבק (?) עול פשעי בידו, ובפת'
רבנו שלמה בר יצחק ראיתי "דומ'
נשקד כהדיון מסקדונא דמסקד לה לתורת",
ויש גמגמו' בדבר: עול פשעי. כמו ועולתה
קפלה פיה: ישתרגו. נעשו שריגים, ופת'
הפשעים רבו וגדלו ונעשו שריגים שעלו
על זוארי, ודומה לו ביחזקאל נץ המענה
פרח הזון החמם קס למטה רשע: (טו) סלה.
מגורת ופר מרע מסתולל שפת' נרוש ונעשה
כמסילה זו שהכל דשין בה [א"א לפנינו
כתוב ופר מרע מסתולל(ישעי' נ"ט ע"ו),
והמפרש הזה היה בזכזכ בלדתו פסוק זה,
וה' לו להביא עודך מסתולל בעמי (שמות
ע"י) שפירש"ש שם שהוא מגזר מסלה].

אף

סרג ענינו בלשון ערבי' קשירה וענידה,
הקב"ה נקשרו העלים על זוארי. וגם
ימנית, וגם השבני' העתיקו כן, ותוכן
הקב"ה נתעורר על פשעי תמו' בידו קראו הע' בידו, בירי ישתרגו, כלומר
פשעי נעשו בידו קליעה ושריגה ועלו על זוארי. לא אוכל קום: לא מניח אלא
חילה, כאילו כת' לא אוכל כח. (טו) סלה: כנש, וכן גבר במסלתו יחלכון ת"י גבר

בכנשה

כל-אביריו אדני בקרבי קרא עלי מועד
 לשבר בחורי גת דרך אדני לבתולה
 בת-יהודה: טו על-אלה אני בוכיה עיני
 עיני ירדה מים פיר-רחק ממני מנחם
 משיב נפשי היו בני שוממים פי גבר
 אויב: יו פרשה ציון בידה אין מנחם
 לה צוה יהוה ליעקב סביבו צריו היתה
 ירושלם לגדה ביניהם: יח צדיק הוא
 יהוה פי-פיהו מריתי שמעו-נא כל-

העמים

עממא

פירוש המקרא

באור התרגום

אף כאן סלה פת' רמס כל אבירי וישימס
 כעפר לרוש: קרא עלי מועד. פת' גזר
 עלי מועד כמו כי קרא ד' (למועד) [ז']
 לרעב, והוא מלכיס ב' ח' א': לבתולת
 בת-יהודה. לעס יהודה הדומה לבתולה
 היושבת בשלוחה שלא נפתה כף רגלה הנג
 על הארץ: (טו) על אלה אני בוכיה וכו'
 כי רקק ממני מנחם. כאילו אומר כל
 התוכחות האמורות למעלה אילו הי' אדם
 שהי' יכול לנחמני הייתי מתנחמת אבל
 על אלה אני בוכיה כי רקק ממני מנחם,
 שכל כך גדל כאני שאין אדם יכול לנחמני
 להשיב נפשי, כשם שהוא אומר בענין מה
 אעידך מה אדמה לך וכו': (יז) פרשה ציון
 בידה. שברה ידיה כמו הלא פרוש לרעב
 וכן לא יפרשו להם על אבל: זוה ד'
 ליעקב סביבו צריו. פת' זוה ד' על יעקב
 שיהו כל שכניו שסביבו מצוי' לו: לנדה.
 נזרים ושפלים לכל העמי' כעומאת הנדה:
 (יח) צדיק הוא ד' וכו'. הנושא בקנה הזאת
 על ישראל, מדבר במקום ישראל כשלים
 שמדבר במקו' שולחו, כאילו ישראל אומר,
 צדיק הוא על הבא עלי, כי בעון שפיהו
 מריתי

בכנשיה אלוין. לשבור: למבוד, תרג'
 לפי הענין, כי ענין השבירה כאן הוא
 האיבוד. במורי: גדודי, כן ת' במור
 בכל מקום שמושב על האיש בשנות עלומיו,
 וכו' שהוא מל' גורא שעיניו כמו גדוד
 בל' עברי, והי' גדודא על האיש במיעב
 עלומיו שיש בו כח לנצח נצח ולנצח בגדוד,
 והוא קרוב לענין במור. גת: מערכתא,
 ובשון חכמי' (ב"מ פ"ו ע"ב) דמשתכחא
 ביני עברי, פירש"י שם, בין הגיתו', ובגטין
 ס"ט ע"ב ניעופיית' עזרא דכרתי (לפינו
 הגי' אירא, וגו' הערוך היא הנכונה)
 וכולם הם מל' המקרא יעבר במים (איוב
 י"ב ע"ו) והוא אל על הסמיעה וכנישה.
 (טו) על אלה אני בוכיה, גת"ס
 הוא תחיל' פסוק ע"ז כמו לפינו במקרא,
 והע' בהעתקתם שמוכו לפסוק הקודם,
 והתחילו פס' זה עס עיני ירדה
 וכו'. ירדה מים: מרדיון מיא, תרגם
 צרבים וכאילו כת' בהפעיל, ונרא' שקרא
 ירה' תמו ירה', ופעל רוא ענינו בל"ס
 מילה, שכן ונחלי' מתוך בארך ת' ורדיא
 מן בירך. וגם הע' העתיקו כאילו כת'
 בהפעיל. (יז) פרשה ציון בידה:

פרסת ציון אידיה, מענין שטוח כמו ויפרוש כפיו, ות' כאילו כתוב ידיה בלא
 צ"ת השמוש, וכן העתיקו גם הע' והצולגטטט suas expandit Sion manus;
 כל' שטוחת כפיה וקוראת למנחמי' והם אינם שומעים לה, ולפיכך ת' ספורי אין
 מנחם לה, כאילו כת' בוי' החבור ולית לה מניאנא, אע"פ ששטוחת להם כפיס
 אין לה מנחם. (יח) כי פיהו: דלה, ת' לפי הענין. כל העמים: בלכון עממא,
 כאילו

א י כ ה א

ת ר ג ו מ מ ד

שקמא וחזו כאבי בתולתי
וגרדי אצלו בשכא: ק. קרית
לרחמי ויהנו נקלוגי קהני
וקששי ספו כגוי נקשו להון
מאכולתא רנפנו גפשהון ולא
אשכחו: ר. חזי מריא דעקת
לי נמשי אתנדלחו אתהפקד לבי
כגוי משל בממרמרו מרמרת
מן לבר אוברת חרפא
ודכיתא מותא: ש. שמע
דמתקתא אנא וליח לי
מקאנא פלהון בשלדקדי
שמעו בבשתי וחריו דאנת
עברת לי איתא יומא דקרת

עמים וראו מכאבי בתולתי ובחורי חלבו
בשפי: ים קראתי למאהבי הפה רמוני
כהני וזקני בעיר גועו כייבקשו אכל
למו וישיבו את-נפשם: כראה יהוה כיר-
צרי לי מעי חמרמרו נהפך לבי בקרבי
כי מרז מריתי מחוץ שכלה-חרב בבית
כמות: כא שמעו כי גאנחה אני אין מנחם
לי כל-איבי שמעו רעתי ששזו כי אתה
עשית הבאת יום-קראת ויהיו כמני:

תבא

העמים קרי

ב א ו ר ה ת ר נ ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

כאלו כת' כל כס עמים. (יש) רמוני:
נכלוגי, מל' אשר נכלו לכס (נמדנ' כ"ה
י"ח). וזקני: קשיש, ויהושע זקן (יהושע
י"ג א') ת"ס ויהושע קש. ותנזו לוקת
אס (משלי ל' י"ז) ת"י ושיעט קשיזתא
דאימא. וכן הוא גם בל' חכמים. ונלשון
ערבי קסיסה גם כן ענינו זקנה, ימי
המולדת והירידה. בעיר גועו: ספו
גזוי, ת' כן בעבור שהעיר היא המדברת.
כי בקשו אכל וכו', הס' מוסף במוק
הפסוק ולא אשכחו, כאילו כת' ולא
מצאו, ונמצאה הוספה זאת גם בהעתק'
הע' *καὶ οὐχ ἔβραον*. (כ) חמרמרו:
אתדלחו, וכן יהמו יחמרו מימיו (תהלי'
מ"ו ד') ת"ס נתדלחון מייהון. בבית
כמות: ודבית מותא, כל' אלה שבית
מכלה המות, כאילו כת' בבית המות,
והע' העתיקו *ἐν ὠπείρας θανάτου*
οὐκ, כל' מחוץ שכלה חרב כמו שמכל'
'המות בבית, כאילו כת' כמות בבית;
ורז"ל יפה פירשו במדרש "מחוץ שכלה
חרב בבית כמות, זה שאמר משה מחוץ
תשכל חרב ומחדים אימה!" ויהי לפי
דברס ענין כמות אימה ששכה כאילו
בא המות. (בא) שמעו כי נאנחה
אני: שמע דמתחנא אנא, כאילו כתוב
בזווי ליחיד ומוסב על הקב"ה. והשבעי'
העתיקו כאילו נקוד שמעו בזווי לרבים
ומוסב על כל העמים, כמו למעל' פס'
הבאת יום קראת: אימא, כאילו כתוב הבאת יום

מדיתי בוא עלי החובותי הללו: (יט) קראתי
למאהבי. פת' האומרי שדבקתי בהם לאהבה
והם מלרש ואשור, דבכתי ותזני אל בני
מזרים וסדיב אל בני אשור פגזה, להם
קדאדי לעזרה: הסה רמוני. שלא עזרוני;
פסס שטא אומר עזרונה תכלינה עינימי
אל עזרונה הב וכו': (כ) מעי חמרמרו.
פת' מעי רחמיו, כאותה שזנינו ופלה
לאור ומסדו בני מעיה: בבית כמות.
פת' מבפני' אימת מות, כמו מחוץ תשכל
חרב ומחדים אימה: (בא) שזו כי אתה
עשית. כי ממך היתה סבה, ועל דבר זה
שזו, שהיתה גזרה נגזרה מאתך, בתחיל'
כששמעו האוסות שסי' נבוכדנצר מתקן עלמו
לנור על ירושלם לא האמינו יושבי ארץ
כל יושבי תבל שהיה כח לנר ואויב לבוא
על ירושלם, אבל כששמעו ירמי' מתנבא
כי הנני קורא לכל משפחות ממלבו' לפונה
וכו' אותה שעה שזו, הוא שאומר כאן כל
אויבי שמעו רעתי שזו כי אתה עשית:
הבאת יום קראת. שאר מועדות של מלך
בצר ודס מועד יום קרב ומלחמה הרבה
פעמים בטל המועד כגון פרעה מלך מזרי'
שאון העביר המועד, אבל אתה הבאת יום
קראת, פת' יום שקבעת לפורענות לא
עבר ולא בטלה הגזרה, אותו יום שכתוב
קרא עלי מועד לשבור בחורי הבאת:
ויהיו כמני. פת' כאשר לא עבר יום אשר
קבעת

י"ח. ובפ' אודיענט הוא על נכון audierunt.

תרגום

וְנָהוּן אֲכָתִי: ח. תַּעֲשֶׂה כִּלְהָ
בִּישׁוּחֵהוּן קִרְמִיךְ טַרַף אָנוּ
אִיכְנָא דְטַרַף־פִּתְנִי עַל כִּלְהָו
חֲטִי מִטַּל דְּסָנִי תִּנְחָתִי
וְלִבִּי דָּא:

ב. א. אִיכְנָא אֲשִׁיב מְרִיא
בְּרוּגָה לְכִרְתָּ צִהִיו אֲרִמִי
מִן שְׁמִיא לֹאֲרֵעָא תִּשְׁבִּיחָתָהּ
דְּאִי־סָרְאִיל וְלֹא אֲהִדְבֵּר
בִּזְבָּשָׁא דְרִגְלֵהּ בִּזְמָא
דְּחִמְחָא דְרִגְוָה: ב. טַעַב
מְרִיא וְלֹא חָס לְכִלְהָ דִּירָה

איכה א ב

כב תבא כל־רעתם לפניך ועולל למו
כאשר עוללת לי על כל־פשעי כִּי־
רבות אנתתי ולבי דוי:

ב א איכה יעיב באפו ו אדני את־בת־
צינן השליך משמים ארץ תפארת
ישראל ולא־זכר הדום־רגליו ביום אפו:
ב בלע אדני *לא חמל את כל־נאות יעקב
ולא קרי דרם

באור התרגום

קראת. (כב) ועולל למו: טרף אנון,
ח' לפי הענין, כל' תיגע ותעיק אותם,
וכן כי עיק אנכי ברא' כ"ה ל')
ת"ם מעל דמטריף אנא. והע' העתיקו
επιγυλισσον αυτοις מלשון יעללו
נגפן (ירמי' ו' ע').

ב (א) יעיב: אעיב; או שהורא' פעל
עו ב הוא מזה ומחרף כמו ע א ב
בערבית שעיניו opprobrio adfecit
או שהוא מענין חשך ואפל ואז הוא קרוב
לשרש עוף בעברית, כמו תעופה כבקר
תהי' (איוב י"א י"ז) ולפי הענין האחרון
העתיקוהו הע' εγχορυσεν החשיך.
הדום: כובשא, ונמלא במקרא וכבש בזהב
לכסא (ד"ה ב' ע' י"ח), ובלשון חכמי'
רזין ועולין בכבש (יומא פ"ב מ"א), וכול'
מענין דריכה וכבישה. ביום אפו:
ביומא דחמתא דרוגה, כאילו כת' ביום
חרון אפו, והוא בבורי סוף פסוק א'
ובהערכת הע' נמשך ביום אפו אל
הפסוק הבא. (ב) בלע: טבע, וכן לקמן
פסוק ח' מ בלע ת"ם מן עובעה, וכן
בלענוהו (תהלי' ל"ה כ"ה) ת"ם טבענייה,
וכמו שהפעל בלע הושאל על השחתה
ואיבוד שהיא כמו בליעה, כמו כן ט בע
הושאל ג"כ על זה הענין, כי ההשחתה
היא כמו טביעה, ונמלא גם בל' חכמי' שרש
ט בע על הוראה זאת, קידושין לטיבועין
ניתנו (כתובו' ע"ו ע"ב). נאות יעקב:
דירה דיעקוב, מלשון נוה שאנן, והע'

פירוש המקרא

קבעת לפורענותי, כמו שכת' הבאת יוס
וכו' כמו כן יוס שקבעת לפורענותם כי
יוס נקס לד' שנת שלומי' לריב ציון יצוא
ולא יעבור: (כב) תבא כל רעתם לפניך.
עוונם מלפניך אל תמחה: ועולל למו.
על כל פשעיהם, כאשר עוללת לי על כל
פשעי, שכבש שעוללת לי על כל פשעי
מכאוב שאין לדמו' לשום מכאוב כמו שכת'
למעלה הביטו וראו וכו' כן עולל למו
מכאוב גדול שלא יוכלו לדמות אליו שום
מכאוב: כי רבות אנתתי ולבי דוי. בזהב
בעולם אחד כובא באחד מאיבריו, אין
שאר איבריו מרגישין וכואבין כל כך אבל
כשהלב דוה כל הגוף דוה, ואין כאב
ככאב הלב וכשבר הרוח:

ב (א) יעיב. פת' יחשיך, לשון עבים:
תפארת ישראל. הס כל נאות יעקב,
מנצרי יהודה ממלכה ושריה, כמו שמפרש
למעשה, כל אלו נקראו תפארת ישראל:
ולא זכר הדום רגליו. פת' ולא זכר עולמו
ביום אפו, שהארץ וכל יושביה נקראים
הדום רגליו דכתיב השמים כסאי והארץ
הדום רגלי, ואנשי פתרון פותרין לא זכר
מקדשו ביום אפו שהארץ הדום רגלי תרג'
יהונתן בית מקדשי [א"א]. לפנינו יש בתי'
על והארץ הדום רגלי (ישעי' ס"ו א')
וארעא כיבש קדמי, אבל על והשחתו להדם
רגליו (תהלי' ל"ע ה') ת"י וסגידו לבית
מקדשיה

העתיקו τα αραια Ιακωβ כל מה
שנאה

תרגום מה

ויעקב סוף בחמתה לברקא
 וברח יהודא ארמי על ארעא
 קטליו מלכיה ונורקניה:
 ג. גרם בחמתא וריגוז פלה
 קרנה דאיכראיל אהרעמינה
 דבסתרה מן קדם בשלדבא
 ושבק נורא ביעקב ושלחבתא
 אכלה אידוהי: ד. מלא
 קשתה אדאלותא אקבימנה
 אד: בערדא וקטל בר רנת
 עינא פמשקנא ונשחזיו
 ואשר איגרירא ריגוז: ה. הוא

באור התרגום

שנאה ויפה ביעקב. ה'רס: סמך, וכן
הן יהרום (איוב י"ב י"ד) ת"ם הא אן
סמך, ובלשון מקרא מדוע נסמך אבייך
(ירמי' מ"ו ע"ו), ועיקר הוראתו הנכח
ההפלה ללך, וגמור גם על המטר היורד
בכם סמך (משלי כ"ח ג') ומתרגמו וינתן
והסורי מערא מביעא, כלומר שחובת
ומכה לארץ כל הזמני' בכם ירידו, וכן
קרא גם בערב' סמיפה המטר היורד
בכם, ונקרא סמך אף הנהר העוסר ג"כ
בכם, העיני, ומלא גם בלשון חממי' על
עיני מינות והכאה, ומסיי' לדא בסיפופה

(חולין נ"ב ע"ג); ומה ש' הסורי שלש טורי גזית (מלכים א' ו' ל"ו) חלתא סמפין דפסילתא, הוא מל' לא ליסמך איניש כפלי עילוי בשרא (חולין מ' ע"ב) מענין הנחה, והוא קרוב אל פעל ספח בהיפוך אותיות. מלל ממלכה ושריה: קטיליה מלכיה ורורבניה, כאילו כתוב מלליה מלכיה ושריה, ועליהם מופג הגיע לארץ. ולפי העתקה הע' חסיה חלוקה הכתוב כזה: ביום אפז בלע ד', לא חמל; אח כל נאוח יעקב הרם בעברתו, מצדרי בת יהודה הגיע לארץ, מלל ממלכה (העתיקו כאילו כתוב מלִּכָּה) ושריה. (ג) גדע: גרס וכן ת"ם גדע בכל מקום, ובל' חכמים גרס בשתי ידיו (תענית כ"א ע"ב) ונקרא גס הענף הנגדע גודמא (שבת ק' ע"א). ויצער: ושזק נורא, ולפי המרגום ויצער הוא יואל ומופג על הקב"ה שהוא הנית והלית האש ביעקב, וכן כאש חצער יער (תהלים פ"ג ע"א) כתב הראב"ע „לפי דעתי כי חצער פעל יואל" ובמקומו כאן כתב „ויצער פעל עומד ויחסר אף", ולא ידעתי מפני הכריחו לזה, ולמה לא אמר שהוא יואל ומופג על הקב"ה כמו כל הפעלים שלפני ויצער בפסוק הזה. והשע' העתיקו *ωσπερ φλογα* — *καὶ ἀνψθεν* 'הקב"ה הבעיר כמו אש להלכה (ויח' לה' ב' כנז) לשון האחיז) והיא אכלה סביב. והסורי תרגם כאש, נורא, כוילה 'כח' אש בלשון דמיון, אכלה סביב: אכלת אידוהי, כאילו כח' אכלה ידי. (ד) דרך' קשחו: מלא קשחה, פעל מלא בל"ם כשהוא מחובר אל קשח ענינו כמו דרך' צענרית. נזב: אקיס, כאילו נקוד נזב והוראתו יואל „סטעלען".

**בְּאֵיבֵי בָלַע יִשְׂרָאֵל בָּלַע כָּל־אֲרָמְנֹתֶיהָ
שַׁחַת מִבְּצָרֶיהָ וַיִּרֶב בַּבְּתִּיּוֹתָהּ פֶּאֱנִיָּה
וְאֶנְיָה: וַיַּחֲמֹס בֶּגֶן שָׂכָה שַׁחַת מִעֲדֹ
שֶׁכַח יִהְיֶה בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשֶׁכֶת וַיִּבְנֶאֱזֶן
בְּזֻעַם־אָפֹן מֶלֶךְ וְכֹהֵן: וַיָּנַח אֶדְנִי מִזִּבְחוֹ**

נא

מִרְיָא אִיד בְּמִלְדִּיקָא וְשִׁבְעָה
לֹא־סָרְאֵל וְשִׁבְעָה קִלְהִין
סְחָרְתָּהּ וְחִבְל בִּרְכוּתָהּ וְאֶסְגִּי
בְּבִרְתָּהּ יִחְדָּד חֲתִיָּה וְאֶלְהִיָּתָא:
וַיַּעֲקֹר אִיד גִּתָּהּ מִשְׁתַּחֲתָה
וְחִבְל עֲדָנְיָהּ אֶשְׁכִּי מִרְיָא
מִן צִיּוֹן עֲדָנְיָה וְשִׁבְרָנָהּ
וְאֶסְגִּי בְּחִמְתָּהּ דִּרְיוֹנָהּ מִלְּקָא
וְכִתְנָא: וַיִּשְׁעָא מִרְיָא מִדְּבַחָהּ

פירושה מקרא

באור התרגום

ל"ע ג'): (ה) וירב בבת יהודה. פת' ויגדל
בבת יהודה אנינות ואבילות, אילו
היה נקוד וירב היה פתרונו ויגדל, כמו
וירב העם: (ו) ויחמס בגן שכח. שכו.
"פת' גלה ציון שהיא שכח, דכתי' והי
נשלת שכח. כגן זה שומד פרוץ ומגולה
לאחר שנלקעו פירותיו. ויחמס. ל' גילוי,
כמו כהניס חמסו תורתי, שפת' גילו
פנים בתורה שלא בהלכה, וכן גילו שולד
נחמסו עקביך: שחת מועדו. פת' מן
היום שזיממו שכח, מן היום ההוא והלאה
שחת מועדו: שכת ד' ציון וכו'. ששחרב
בית המקדש ואילך נעלו עולי רגלי, וכן
מאוחר

(ה) ארמנותיה: סחרת, סניב (ברא')
כ"ג יז) ת' אונקלס סחור סחור, והושאל
בלי' עברי וארמי על המחזור על הלוקס
בפרגמטי' שלו ומסבב בדרך כדי למכרה,
שבו וסחרוה (ברא' ל"ד י') ונקרא בל"ס
העני המחזור על הפתחים סחרת, ונמצא
לפי דעתי בהוראה זאת גם בלי' חכמים,
למה דוד דומה לסחור כותי (סנהד' ק"ז
ע"א) ופי' בערוך (ע' סחר א') "שמוכר
פרגמטי' שלו ומחזור על הלוקס להוסיף
לו פירוטה, כך דוד בתחילה שגיו' ולנסוף
נחמסרות ואח"כ גם מזדים" ואם יהיה
סחור כאן מענין תגר, למה אמר "סחור
כותי" והלא זה הוא דרך התגרי' בכל
מקום לבקש מהלוקס כל מה שהוא חושב
שסחור כאן הוא כמו סחורא בל"ס, עני המחזור על הפתחים, יפה עולה פשט
הגמרא, ומסכים לזה מה שאמרנו במדרש תהלים על שגיו' מי יצין "הכותים הללו
יודעים לסבב על הפתחים ואומרים רבוני הב לי נללא, יהיב ליה, אומר לו נללא
בלא פיתא סניב לבא וכו'" — ונקרא גם הארמון סחרתא, או מפני שהוא בנוי בעגול
או מפני שהוא מוקף חומה, שכן מבצרי' תרגם ברכוהי, גם כן מענין
כריכה ופנינה, מפני שמוקפים חומה. ואניה: ואוליחא, שרש אלא, ונמצא
בלי' מקרא אלי' בבתולה (יואל א' ח') ובל' משנה רביעית של אלי' (כלים פ' ע"ז
מ"ז) כלומר כלי זמר של האשה המקוננת, ובאיכה רבתי ב' פיסקא בלש ד' "בריא
בסעדיכון מן אלי' וכו'" בלי' מועד וקונה. (ו) ויחמס בגן שכח: שכו. ועקר איד
גתא מפלחה, הכנוי של מעלה מוסב על צח יהודה האמור בפסוק הקודם, כל'ו
שעקר הקב"ה פלחה צח יהודה כמו שעוקרין הגן (פי' כמו שעוקרין מן הגן הפתחים
אשר לא יועילו). והעצמים העתיקו כגן αμπελων כאלו כחוש כגפן,
וידוע שגפן הנלקט ונחמס מאשכלותיו הוא חמונה צפי הנביאים על עונם ישראל.
וינאץ: ואסלי, מואם נפשו (משלי ע"ו ל"ד) ת"י מפלי נפשיה, ומה הלשון נקראו
סיגים (משלי צ"ה ד') צחרגו סולמא, ועל השמוש הזה בל"ס לקראו את הסיגים
מפנין מאישה, וצנה מאמר הנביא: כסף נמאס קראו להם כי מאס ד' בהם (ירמיה
ו' ל'), ויהי' כסף נמאס כמו כסף סיגים (משלי כ"ו כ"ג) שגם שיהם תרג' הפורי
נפחא מפלי. ונמצא הפעל סלה על המאיסה גם בעברית, סליח כל שוגים
מחקיק (תהלים קי"ט קי"ט): (ז) ונח: טעא, וכן ח"ם על הרוב פעל זכס מענין
נחמה

גָּאֵר מִקְדָּשׁוֹ הַסֵּגִיר בְּיָד־אֵיִב חוֹמַת
אֶרְמוֹנָתָהּ קוֹל נָתַנּוּ בְּבֵית יְהוָה כִּי־וַיִּשָּׁא
מִזֶּמֶר: "הָשֵׁב יְהוָה לְחֶשְׁחֵי חוֹמַת בָּתִּי
צִיּוֹן נִמָּה קוֹ לֹא־הָשִׁיב יְדוֹ מִבֶּלַע וַיֹּאבְדִי
חַל וְחוֹמָה יַחַד אִמְלְלוּ: "טָבְעוּ בָאָרֶץ
שְׁעָרֶיהָ אֲבָד וְשֹׁכֵר בְּרִיחֶיהָ מֶלֶכָה וְשָׂרֶיהָ
כְּגֹזִים אֵין־תּוֹרָה גַּם־גְּבִיָּאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ
חֲזוֹן מִיָּתֶהּ: " יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי

ב זעירא

בת

אֶסְלִי מִקְדָּשָׁה אֲשֶׁלֶם בְּאֵדָה
בְּעֶלְדִּבְבָּא שׁוּרָא דְסִחְרִתָּהּ
אֶלְאֵי־יִהוּבִי בְּיִתָּהּ דְּמִרְיָא אֵיךְ
יִזְמָא דְעֵרְעָרָא: ה. אֶתְחַשֵּׁב
מִרְיָא לְמַחְפְּלוֹ שׁוּרָא דְבִרְתִּי
צִיְהוּ אֶרְמִי הוּסָא וְקָא אֶתְפַּד
אִידָה מִן טוֹבְעָה וְאֶתְבִּי
בְּקָלָא חִילָה וְשׁוּרִיָּה אֶתְבְּרָא
צָדִי: כ. שְׂפֻטוֹ בְּקָרְיָה תִּרְעִיָּה
וְאִוְרִי וְטַבְרִי מִסְבְּרִיָּה מִלְכִּיָּה
וְיִרְכִנְגִיָּה שְׂעֻמָּא לִיתֵּן מְנֻסָּא
אֶתְנִיבִיָּה לֹא אֶשְׁכְּחִי חֲוָא
מִן מִרְיָא: י. יִתְבוֹ בְּאֶרְעָא

ב' י' ר' ו' א' ה' ט' ק' ר' א'

באור התנאים

מאורח פיוס ואילך זנח ד' מנחם: (ז) נאר
מקדשו. כמו נארת בריח ענדך: קול נתנו
בבית ד' כיום מועד. קול נתנו האויבים
בבית ד' לרעה ביום שנכנסו בו להחריבו,
כיום מועד שפיו הלויים מאורח: זנח
קול חורו ורעה המורח: (ח) חשב
ד' להשחית וכו' לא השיב ידו. פח' כאשר
חשב ד' להשחית חומת ב' ליון נגזרה
עליה גזר' ולא חשב על הרעה, לפי שמינו
במקומות הרבה שגזירות שחול גזר
שמצולו' יבנו וינשע על הרעה אשר דוד
לעשות לעמו, ולא עשה דניוהו, אבל כלן
כאשר חשב בלבו להשחית חומת ב' ליון

שמה. (ח) משב: אחשז, והע' העתיקו
 και απεστρεψε כאילו כח' השיב,
 כל' השיב פניו להשחית, ולא השיב ידו
 מבלע. חל ורומה: חילה וזוריה, כאילו
 כח' חיל ורומה, והע' יפה העתיקו חל
 ὁρᾶν καὶ ἀποκρίσθαι שהיא תחומה לפני
 החומה. (ט) טבעו: טבעו, כאילו נקד
 טבעו, כל' שהאויבים טבעו שערות,
 ולפיכך תרג' גם אבד ויש ברב רבני'
 שמוסב ג"כ על האויבים. אין חורה:
 לית נמוסא, השתמשו בו. גם חז"ל כיון
 שגשה לו נמוסו (געין מ"ג ע"ב) ומקורו
 בל"י

גַּזְרָה קו, פֶּח' גִּזְרָה עֲלֵיהָ שֶׁל הַשְּׁחָחָה, כִּמּוּ וְנִשְׁחָחָה עֲלֵיהָ קו חֶהוּ, שֶׁחֶה
גִּזְרָה עֲלֵיהָ גִּזְרָה שֶׁל חֶרֶב, וְכֵן וְנִשְׁחָחָה עַל יְרוּשָׁלַם אֶחָ קו שֶׁמְרוֹן: לֹא הֵשִׁיב יְדוּ
מִבְּלֵשׁ. פֶּח' לֹא שֶׁנִּשְׁחָחָה גִּזְרָה: חֶל וְחֻמָּה. שׂוּרָא וְכֵר שׂוּרָא, חֻמָּה לִפְנֵים
מִחֻמָּה: אִמְלִלוּ. פֶּח' פִּסְקוֹ, כִּמּוּ וּפְרַח לִבְנוֹן אִמְלֵל, וְכֵן רִצְתָּ בָּנִים אִמְלִלָּה פֶּח'
פִּסְקָה מִלִּילָד: (ע) עֲבַדוּ בֶּחָרָץ שְׁעִירָה. מִן הַיּוֹם שֶׁפִּסְקוּ חֶל וְחֻמָּה שֶׁלָּה, עֲבַדוּ
בֶּחָרָץ שְׁעִירָה: אִבְדוּ וְשִׁבְרָה בְּרִיחֶיהָ. שֶׁכֵּל עִיר שֶׁחֶרְבוֹ חֻמָּוֹת שֶׁלָּה שְׁעִירָה וּבְרִיחֶיהָ
לָמָּה? חֵין אִדָּם נֹתֵן לָב עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וּמֵאֲלִיפָה הֵן אֲרֻדִּין וּמִשְׁחָרְבוֹת: מִלִּבָּה
וְשִׁירָה בָּגִיִּים חֵין חֹרֶה. פֶּח' מִן הַיּוֹם שֶׁגָּלוּ מִלִּבְיָה וְשִׁירָה בָּגִיִּים חֵין חֹרֶה מִתְקַמֵּן
בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמֻּחֲמוֹת הַיּוֹם צִלְלוּ כָּל הַמְּצוֹת הַתְּלִיּוֹת בֶּחָרָץ, גַּם הַחֻמָּוֹת וְזֻרִין עֲלֵיהֶם
גִּזְרֹת [הַמִּבְעֻל] אֶת הַחֹרֶה: גַּם נִבְיָאִים לֹא מָלְאוּ חֻזֹן. שְׁמִימוֹת חֵגִי זִכְרִי וּמֵאֲלִכִי
פִּסְקָה נִבְוָה מִיִּשְׂרָאֵל: (י) יִשְׁבוּ לֶחָרָץ יִדְמוּ וְכו'. כִּמּוּ שֶׁכֵּחֹ וַיִּתְּפֶשׂוּ אֶת הַמֶּלֶךְ
וַיַּעֲלוּ אוֹתוֹ אֶל מֶלֶךְ בָּבֶל בְּרַחֲמָה וַיִּדְבְּרוּ אוֹתוֹ מִשְׁפַּע, הִיָּה מִפְּרֵשׁ בּוֹ ר' מִנָּס
בֶּר מֶלֶךְ בּוֹ הִזְקֵן כִּיּוֹן שֶׁחֶסֶף מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת דְּרָקִיּוֹ בַּעֲרֻבוֹת יִרְיוֹ אוֹתָהּ שֶׁהָ
שִׁמָּא אֶת עֵינָיו וְהִבְיָאוּ לִבְבֹל שׂוּמָא, לְקִיִּים מַה שֶּׁנָּח וְהִבְחִיתוּ אוֹתוֹ בִּבְלָה אֶרֶץ כְּשִׁירִי
וְאוֹתָהּ אֶת יִרְאָה וְשֵׁם יִמּוֹת, כִּיּוֹן שֶׁנָּח לִבְבֹל שֶׁלֹּא הִבְיָאוּ זְקֵנִי וְרוּשְׁלִי לִפְנֵינוּ, אִמְר
כִּכּוֹב בְּחֻרְמָכֶם אֵיךְ כִּי יִדּוֹר דֵּר וְכו' לֹא יִחַל אֶת דְּבָרֵינוּ, כִּלְכִּיל אִדָּם יִכּוֹל לִפְרֹשׁ לוֹ
שְׁבֻעָה? הַשִּׁבּוּעֹה הַזֶּה אִינוֹ מוֹחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֲלִין לוֹ, אִמְרָה לֵהֶם אִם כֵּן אִתֶּם

תרגום

איכה ב

בת־ציון העלו עפר על־ראשם חֲגֹרוּ
שקים הזרירו לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוֹלַת
ירושלם: יא כָּלוּ בִדְמָעוֹת עֵינֵי חֲמָרָמוֹ
מֵעִי נִשְׁפָּךְ לָאָרֶץ כְּבִדִּי עַל־שֹׁכֵר בֵּת־
עַמִּי בַעֲטָף עוֹלָל וַיּוֹנֵק בְּרַחֲבוֹת קָרְיָה:
יג לֹא־מָתָם יֹאמְרוּ אִיהָ דָּגָן וַיֵּינִ בְּהִתְעַשֵּׁפֶם
כְּחֹלֶל בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ גִּשְׁמָם
אֶרֶץ־חֵיק אֲמָתָם: יד מָה־אֶעֱוֹדֶךָ מָה אֲרַמֶּה־
לָךְ הִבֵּת יְרוּשָׁלַם מָה אֶשְׁוֶה־לָּךְ וְאֶנְחַמְךָ
בְּתוֹלַת בֵּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בֵּינִי שִׁבְרְךָ מִי
יִרְפָּא־לָךְ: יז גְּבִיאִיךָ חָזוּ לָךְ שׁוֹא וְחַפֵּל

ולא

אעידך קרי.

נביאי חזו לך ריקנות ומשננות לא גלו

והשקו קששא דברת צהיו
ארמיו עפרא כרישיהו
ואהבכו סקא סמכי לארשא
רשיהו כחולתא דאורשלם:
כ. חשכי כדמטא עיני
ואתרחו משי אתהפדלארשא
איקרי על תברה דברת עמי
כר אתרפיו טקיא וילודא
כשו קריה דקריהא:
ל. לאמתהו אמרו איכאהו
עבורא וחמרא ומשחא כר
אתרפיו איך קטילא בשוקיה
דקריהא כר אתאשרי
גשחתהו בעבא דאמתהו:
מ. מנא אסיהדי ולמו ארמא
לכי ברת אדשלם מן אפסם
לכי ואביאי כחולתא ברת
צהיו רסגי איך נמא תברכי מנו נכבור: ג. נביאי חזו לך ריקנות ומשננות לא גלו

פירוש המקרא

באור התרגום

מחלסם ללדקיהו את השבועה, שהמלכמיו
והבאחיו באלה שלא ימרוד בן, ובניה את
אלהי והפר את בריתי ומרד בן, מיד
הושיבם לארץ וגזר שיהרגו, דכח' ישבו
לארץ ידמו זקני בת ציון: (יג) מה אשנה
לך ואנחמך. שאוכל לומר והלא לאומי
פלוגית אירע כמו שאירע לך, שתרמי
אותם ותחנממי: (יד) נביאיך חזו לך שוא
וחפל. ומי גרס לך כל הרעה הזאת? נביאיך
חזו לך שוא וחפל בשם אל, שאמר
ליחזקאל אמור אל עמי חפל ויפול, חפל
הוא חומר שאין הסיד מעורב בו שאינו
דבק בקיר, אלא היום עמים אומות כותל
ומחר מער סופק וכל ומפילו, אף כלן
נביאיך חזו לך שוא וחפל, משאות שוא,
לאמר

(יג) מה אשנה: מן אפסם לך,
כאילו כתוב מי אשנה לך, פסם ענינו השויה ועריכה, שכן כל חפניך לא ישו
ח' לא פסם. לא יערבנה זהב (איוב כ"ח יז) ח' לא פסם לה דהנה. והע' העתיקו
מה אשנה לך ואנחמך *τις σωσει και παρακαλεσει σε* כאילו כת' מי יושיע
לך וינחמך. — מי ירפא לך: מנו נכבור, מל' ויסכרו מעינות (בראשית ח' ב')
ותרג' לפי הענין, לפי שדימה את שברה לים והרפואה נגד הים היא הסכירה שלא
ישעפו גליו ויזיקו, לפיכך ח' מי ירפא לך, מנו נכבור, כלומר מי יסגור נעו הים
שלא יקרצ לך. והשנעים העתיקו כ'ס *ποσεισιν*, כאילו כתוב כי גדול כ'ס
שנך

בל"י *ποσεισιν* חוק ומשפט. (י) חגרו:
ואחבבנו, פעל כבן ענינו חגירה, ונ"ל
שהוא מן כבל שענינו קשירה, בחילוף
למ"ד ונ"ן, והואל על העטיפה שכן
יעטוף (איוב כ"ג ע') ח'י מכבן, וכן רידיס
(ישע' ג' כ"ג) ח'י כבינתא, ונמאל בל"ח
חנחן כבינתי לבתי וגעתי י"ד ע"ב, חן
מן הרמל' הכבונות (שבת נ"ב ע"ב) כלומר
קשורות בעטיפה כדי לשמור זמרן.
(יא) נשפך לארץ כבדי, אתהפך
לארשא איקרי, כאילו כת' נהפך לארץ
כבדי. והע' העתיקו ג"כ *δοξα* ו'
δοξα כאילו נקוד כבדי, וב' *δοξα* הוא
על נכון *jeur*. (יב) דגן:
עבורא, נמאל גס במקרא שתי פעמים
מעבור (יהושע ה', י"א, י"ב). ויין:

לכי על חשתי ורחמי
ואהבך שביחתי ורחמי
נבחרת ונלחא ומשגיחא:
ס. טרפו עליך אידהו כל
עברי אהבא אשרקו ואגידו
וישגחו על ברת ארשלים
ואמרו הדאחי קריחא ראמרו
הו גמירת שופרא וחדהא
דכלה ארשא: ע. עבר מרדא
מדם דאחשכ ושקלי מלחא
איד רפקר מז יוקחא קרמא
סחקה ולא חס ואחרי עליכי
פעדךבא נארים קרנא
קאלציי: פ. פתחו עליכי

ולא-גלו על-עונך להשיב שבתך ויחזו
לך משאות שוא ומדוחים: טו ספקו עליך
פנים כל-עברי דרך שרקו ויגעו ראשם
עריבת ירושלם הזאת העיר שיאמרו
כלילת יפי משוש לכל-הארץ: טז פצו
עליך פיהם כל-איביך שרקו ויחרקו-שן
אמרו בלענו אך זה היום שקוינחו מצאנו
דאינו: יז עשה יהוה אשר זמם בצע
שבוחך קרי אמרתו

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

שברך. (יד) ולא גלו על עונך: לא
גלו לכי על חשתי, מוסיף מלת לכי
כלום' שלא גלו על העונ המגיע אותך
על עונך, וכן הוא גם בת"י ולא פרסמו
ית פורענותא דעתיך למיתי עליך בגלל
חוביך. להשיב שבתך: דתחובין ואהפך
שבתך, יס כאן הרכבה מב' תרגומים,
הראשון פירש להשיב אותך בתשובה אל
הקב"ה ותרגם דתחובין וכמו שח"י
לאהדרותך בתשובתא, וכמו כן פירש' יושר
משנותיך, ומתרגם אמר הלך בעקבותי
העתיקת הע' ות' ואהפך שבת כי,
כלומר שאני אותם שהלכו לך בשני.
(טו) ספקו: טרפו, מל' טרפה בכותל
(חולין כ"ו ע"א) שענינו הכאה בכח.
כלילת יופי: גמירת שופרא, וכן ת"י
דהיא גמירא נואי ושופרא, וכן פרש"י, כל
היופי הי' שלה"והע' העתיקו *σικαρος*
שכן כלילא כתר הוא בל' ארמי וסורי,
מכלל יופי (תהלים י' ב') ת"פ כלילא
דשכא, ויונתן ת' גם שם גמיר שופרי.
וכן כלילת יופי (יחזקאל כ"ג ג') ת"פ

לאמר שלום יהי לכם: ולא גלו. אחריך
על עונך, כי מרה חתי' באחרונה: להשיב
שבוחך. כדי שחשבי בתשובה, שאל' ושב
ד' אליך את שבוחך ורממך: ומדוחים.
שהדיו אותך מדרכי המקום: (טו) ספקו
עליך כפיים. כשהי' בית המקדש קיים לא
לישראל בלבד הי' חקנה אלא לכל האומות,
שבהיה זועק כל גוי וגוי לאלהיו, לא
יענו ומלחמו לא יושיענו ולא מקלל מלכו
ואלהיו ופנה למעלה, ולא בא לבית המקדש
ונענה, דכתיב וגם אל הנכרי אשר לא
מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה וכו'
ובא והתפלל אל הנית הזה אתה תשמע
השמים וכו'. ולפיכך כל הגוים יקראו
ליירושלים כלילת יופי משוש לכל הארץ,
ובשחרב היו כל האומות מטערי' דכתיב
והנית הזה יהי' עליון כל עובר עליו יסוס:
(יז) עשה ד' אשר זמם. אע"פ שבהרבה
מקומות שב מן הגזרה שגזר, כאן עשה
אשר זמם: נעש. השלים, כמו והיה כי
יבצע

כלילא דשוכא, ויונתן תרגם משכללא בשופרי, שהוא כמו גמירא בשופרא, והע'
העתיקו שם אני כלילת יופי, *καλλος μου*, *επιανθη* *εργασίας* *μου*,
כאילו כלילת הוא מדבר בעדו יחיד לעבר, כל' אני 'כללתי לי את יעיי, וכמו שהוא
שם בפסוק הבא בניך כללו יפיך. (טז) הסורי: שמר סדר האלפ"א בית"א
ולא הקדים פ"א לע"ן, ובהעתיקת הע' הוא כמו לפנינו במקרא. — שקוינחו:
דסבין, עיקר הוראת סבא היא הנעה, ויעל ויבט (מלכים א' י"ח מ"ג) ת"י וסליק
וסבא, ונכנה ממנו בעברי' אבן משכית, ומענין זה של הנעה הושאל על התקוה,
כמו בעברית מן צפה שענינו ראייה מצפה שענינו מקוה. (יז) נעש:

אמרתו אשר צוה מימימדם חרם ולא
חמל וישפח עינוך אויב הרים קרן צריך:
יה צעק לבם אל-אדני הומת בת-ציון
חורירי כנחל דמעה יומם ולילה אל-
תתני פונת לך אל-תדם בת-עינוך:
יש קומי ורני בליל לראש אשמרות
שפכי כמים לפך נכה פני אדני שאי
אליו כפיך על-גפוש עולליך העטופים
ברעב בראש כל-חצות: ב ראה יתוה
והפיטה למי עוללת כזה אם-תאכלנה
גשים פרים עללי טפחים אם-יתרג
בלילה קרי במקדש

פסוקו קלחו בעל-כפדי
אשרקו חורקו שניהו ואמרו
בלענה פרם הם יקמ רסכו
אשכחו וחיו: צ געא לפרה
לות קריא ושארא וכה צהיו
אדני ציד גח לא רמעה
כאימא ובליל לא חללי
לכי פקא ולא חשלא פכה
פניכי: ק קומי שפחי בליל
פרש משרתא ואשה אדני מרא
לבכי להקבל אפי מרא ארמי
לוחה אידכי על נפש
רמחכי רמחשפיו לכפא
פרש קלחו שוקא: ר חזי
קריא וחזי למעכרת הכנא
איו נאכלו גשא פאריהו
מלחא רמחשפיו איו נחקשל

פירוש המקרא

באור התרגום

יזע ד' אח בל מעשמו: סימי קדם.
שהימ גזרה גזרה סימי משה, שאמר
והשמותי את מקדשיכם: (ית) זעק לבם.
צחה בגלותם זעק לבם אל ד', ואילו ה'
זועק לבם אליו צעוד שהיו יושבים על
אדמחם בשלום עד שלא גלו, לא היו גולי'
ולא היו זריכים לזעוק בגלות: אל חתני
פגח לך. פח' אל חתני מעצור לך כמו
מאין הפגוח: (יע) קומי רני. פח' קומי
זעקי, כשם שקרוי רון כשישאו בני אדם
את קולם וירגו כאשר יגלו, בן קרוי
רון כשארם יתן את קולו בזכי, כי מן
לשון זעקה הוא הן למשח הן לקינה,
כדמחמך לשמוע אל הרנה ואל התפלה,
פח' לשמוע אל הזעקה, וכן ותעזר הרנה
במחנה: (ב) למי עוללת כה. כמו עוללת
לי: אם תאכלנה, השמע עם שאכלנה גשים
פרים: עללי טפחים. פח' עללי גידולי:
אם יהרג. או הראה עם שיהרג במקדש
ד' כהן ונביא, כשם שנהרגו לי כהני' על
עבודתם

ושמלי, שרשו מלא והוראתו בשפעל על
הגומר מלאכה מה ומביאה עד סופה.
(יח) זעק: געא, שתי פעמים שנמצא
געה במקר' (שמואל א' ו' יב, חיוז ו' ה')
הוא על הרמת קול הבהמה, ובל"ס קשתמשו
בו גם על זעקת האדם, ויזעק העם (במדבר
י"א ב') ת"ם וגעו עמא. אל אדוני
חומת בת ציון: לוח מריא דשורא
דברת צהיו, כאילו אדוני הוא בסמיכו'
אל חומת בת ציון, והוא נגד נתוח
העממי' שלפנינו. (ב) עללי טפחים:
ילודא דמחשפין (כך הוא בספרי' שלפני)
ונראה בהשקפה ראשונה שפיהם' טפוחים
מלי' אין מעפחין ואין מרקדין, שענינו
הכאה, שכן ספקתי על רדך (ירמי' ל"א
י"ח) טפוחא על ירכא ולזה תרגמו
בפעל שקק שענינו ג"כ חבטה והכאה שכן
ושנע לגו חמר לב (משלי י' ג) ת"ם
בשנעא שקק לגברא חסיר לבא; אך לפי
זה יהיה טעם הכתוב כחפל מבלי מלח,
מה ענין, ילדי' המכים" אל אם תאכלנה
גשים פרים ואומר: אני שנפל כהן עזות בספרים ונ"ל, דמחלקין" תמ', דמחשפין"
שכן בסוף פרשה זו אשר עפחתי תרג' פורי, דשקלת" ענינו אשר נאחזי אותם, וכן
גם כאן, ילודא דמחשקלין", ילדים אשר לא ידעו עוד להניג בג רגלם על הארץ
ובין העפחים ינאחו. ובהערתך השבטים *ἐπιφύλαττα πικρούσε μαγείας*
כאילו "כת' עוללו טפחים, שהנביאים קעמו את העוללות, כלומר שטנו הילדים
הרכים

א ו כ ה ז

תרגום מח

במקדש אדני בהן וקרא: כה שבו
לארץ חצות נצר וזקן פתולתי ובחורי
נקלו בחרב הרגת ביום אסף טבת לא
חמלת: כה תקרא ביום מועד מגורי
מסביב ולא היה ביום אף-יהנה פליט
ושירד אשר-טפתתי ורביתי איבי כלם:

ג א אני הגבר ראה עני בשכט עברתי:
ב אותי נהג וילך חשך ולא-אור:

א. איל גברא חזי שוועדי
ב. שיקא דרונח: כ. כי
דבר וסלקא פתשקא ולא

אך

ס י ר ו ש ה פ ק ר א

ב א ו ר ה ת ר נ ו ם

עבודת: (כב) חקרא ביום מועד מגורי
מסביב, פת' חקרא מועד לשבר האומות
שהיו לי מגור מסביב, ביום מועד שקראת
עלי לשבור כמורי: טפתתי ורביתי. שניה'
לשון אחד, כמו בניס גדלתי ורוממתי,
שנייה לשון אחד:
ג (א) אני הגבר ראה עני בשכט עברתי.
פת' אני הוא הגבר שהוכה בשכט
עברתי בחובת חסמה ולא בתוכת אהבה,
בשכט שמשחת עור ונצר ומשבר העצם,
כאשר מפרש למטה בלה כשרי ועורי וכו'
ולא בשכט אשר ייסר בו איש את בנו; אני
הגבר ראה עני "ישוי" צילאב כי גרנט
מאלוינטרא [je suis ce l'homme
qui [a] grande malventura]
[אמר] ירמי' עלי כל אדם יוכל לומר זה
האיש ראה עני בשכט עברתי של תקנ"ה
מכל הנביאים אשר נתנאלו על חורבן הבית
שכנולו לא חרב הבית צימיהם כי אס בימי:
(ב) חשך ולא אור. לכל חשך אס קן, אין
לחשך אלא תופע עלי נהרה לסוף חשבור
אחרונה שזיעלה עמוד ששך, אבל אחי
נהג וילך חשך ולא אור, מנרים גלו כח'
בהם מקן חרביים שנה. אקבץ את מנרים,
וכן כל חומה גאלתה ממקומה סוף חזרה,
וישראל בטה שנים שגלו ועור היום אס
נגלחם

ג (א) אני הגבר: איל גברא חזי שוועדי
אלימשי' דר יג' ת"ם מן כרנחא דאיל.
כאילו כחשך וקוד ראה עני (ב) ולא אור:
לא בנהיה, כאילו-כתוב ולא
כאור

תרגום

בנימין: ג. פתח כי נחב
ונחבד איה קלה יקמא:
ב. ד. פלי משכי וקסרי וחבר
גרמי: ח. בנא עלי ואכרבי
קדרא ועמקא: ו. בחשיקא
אורבני אדך מיתא ד'עלם:
ג. ז. קג באפי דלא אפוק
ואעשו אסורי: ח. ואפו אכעא
ואצלא לא שמע צלוחי: ט. קג

איכה ג

גאך בי-ישוב יחפך ירו קל-היום: ד בלה
בשרי ועורי שבר עצמותי: ה בנה עלי
ויקה ראש ותלאה: ו במחשכים הושיבני
במתי עולם: ז גדר בעדי ולא אצא הכביר
נחשתי: ח גם בי אעק ואשוע שתם
תחלתי

באור התרגום

באור, והוא כפל לשון על משך, ויונתן
ת' ולא לאנהרא, כלו' שהוא משך שלא
בא אמרו אור. (ג) יש צי הפוך: נחב
ונופך, והע' העתיקו כאלו לא כת' רק
אך צי הפוך ידו כל היום. (ד) בלה:
בלי, עשה בשרי ועורי ישן נושן, מלשון
אחר בלותי (ברא' י"ב). וכן העתיקו
גם הע' *παλαιωσε* וכן גם *vetustam fecit*
בסרי. (ה) ויקף ראש ואכרכי מדרא,
מל' ראש ולענה. והע' העתיקו *καὶ ἐκ
σοῦ ἐκπαλαιωσε* כאלו כתוב
ויקף ראש. וכמו כן דרשו במדרש ויקף
ראש על כבודו נדר משום דכתיב ב' אנת
הוא רישה דדהב. וכן ת' יונתן, "ועקר
רישי עממא". ותלאה ת' ועמלא, והע'
העתיקו *ἐμπαχυνσεν* אלא כמתי' כאלו כתו'
והלאה, וכן גם יונתן ושלמי, וה' *παλαιωσε*
מסכת עם הסורי. (ו) במתי: איך
מיתא, נ"ל שזריך להנקד מיתא ולא הוא
נדר' כמו במקרא לפנינו. עולם:
לעלם, ולא יהי' פירושו כמתים מעולם,
כמו שהעתיק מהר"א וז": גזיך ל' *ἐκνεκρωσεν*
פערסטוקרבענען, אלא כמתי' אשר לעולם
לא יקומון עוד, גזיך פערסטוקרבענען
פיר חי' *οὐκ ἔσται*. (ז) ולא אצא: דלא
אפוק, כמו שלא אצא והיו' במקו' ש"ן,
וכן פירשו גם מהר"א וז". והע' העתיקו
καὶ οὐκ ἐξελευσμαι, מאחר שגדר
בעדי לא אצא, וה' *ut non egrediar* עם
הסורי. (ח) ואפו אכעא: ואף אין.
ואפן, מורכב משתי מלות, ואף אין.
שתם תחלתי: לא שמע צלוחי, ת' לפי
הענין, "והע' העתיקוהו מלשון סחימה
וסגירה

סירוש המקרא

בגלותם: (ג) אך צי יש. כל האומות
חועאים ואין לך אומה שהקב"ה פוקד עוונה
עליה אלא עלי מהר"א אך צי יש: (ד) בלה
בשרי. כבר מפרש: בלה. כמו לכול עץ
אסגוד. בתחיל' זעק על שהוב' שבטע עברה
וסחס דבריו ולא פירש מהו שבע עברה,
ועכשיו מפרש זה שבע שבעה העור והבשר
ומשבר העצמות: (ה) בנה עלי וכו'. מקרא
זה מופת למקרא של מעלה שאמר אותי וגם
ויולך משך ולא אור, שם תאמר עדיון יש
תקוה בדבר שם ארס הולך במשך ומשחקע
במבואות אפילות הולך וממשמש עד שילא
לאור לכך נאמר בנה עלי פת' אע"פ שאני
עצור וכלוא במקום משך שאפי' היה פתוח
בית הכלא לא אוכל לנאת מפני המשך, עוד
בנה עלי בנין והקיפו בסומה, ושם תאמר
יכול אני ללדג ולקפץ עליו ולנאת, לכך
נאמר ראש ותלאה ופת' הגביה עלי
את הבנין למעלה למעלה מראשי, ותלאה
פת' והלאה וכן פירשו ר' נחמיה ור' יוסי,
ואמרי פתרון פותרין כן ויקף ראש
ותלאה, הקיפני מלענה ודרשו ומתלאה,
תלאה לשון יגיעות ועיפות: (ו) במחשכים
הושיבני. ולא כחוקו משך שאלמר בו אשם
משך לפניו לאור, אלא כמתים שמשך
שלהם משך עולם: (ז) גדר בעדי. פת'
אילו הושיבני במחשכים ולא גדר בעדי אי
אפשר לנאת מפני המשך על אחת כמה וכמ'
עכשיו שבמחשכים הושיבני ועוד גדר בעדי:
הכביר נחשתי. ולא עוד אלא אע"פ שגדר
בעדי הכביר נחשתי, נחשתיים שאני אסור
בהם כבדים כל כך שאני יכול לנאת בהם
אפילו אם הייתי יושב לאור יומם ואפילו
אם לא גדר בעדי: (ח) גם בי אעק. ושם
תאמר

אורחתי בכוכבא ושכילי עקם:
ד י. ראבא במאנא הוא לי
נאריא כטושיא: יא. אורחתי
עקם פשחני וסמני לחבא:
יב. מלא קשתה ואקימני איד
נשא לגארא: ה יג. הא אשל
בכולתי גארוהי: יד. הויה

תפלתו: מ גדר דרכי בגזית נתיבותי
ענה: י לב ארב הוא לי אריה במספרים:
יא דרכי סורר ויפשחני שמני שומם:
יב דרך קשתו ונציבני במספרא לחץ:
יג הביא בכליתי בגי אשפתו: יד היותי

נחבא

שחק

ארי קרי

באור התרגום

פירוש המקרא

תאמר עדיין יש לי תקוה שאם אזעק ימצא לי, שהרי מידתו מוֹלִיֵא ממסגר אסיר ומבית כלא יושני חשך, ואם אזעק ואשוע ממקום שהוֹיֵבני במשכנים וגדר צדי משם יוֹלִיֵאני לאור, ת"ל גם כי אזעק ואשוע וכו': (ע) גדר דרכי בגזית. כאילו באבני גזית, ובמה גדר דרכי בנתיבותי שטיוס, שאיני יודע לכוון דרך ישרה שאשוב בה למקומי, חד בר נש דהוה פרח בתר תורתיה פרח בתרה עד דאישתכח יתיב צנבל, חמי יתי' חד צבלי וחקים ביה דהוא ירושלמי אמר לי' אימת נפקת ובאידן אחית שרי מחוי להון ולא אשכח וקרו עליה גדר דרכי בגזית נתיבותי ענה [והוא באיכה רבתי ובירוש' מע"ש נ"ו ע"א]: (י) דב אורב הוא לי. פת' אע"פ שהדרך מעוקל ומעוות שאין אדם יכול ללכת בו לדרך ישרה, דוב אורב הוא לי, שאם אלא חוץ מבית כלא אורב הוא לערוף אותי כדוב שאורב לערוף ערף: (יא) דרכי סורר. סך את דרכי צסירים שאיני יכול למצוא את נתיבותי: ויפשחני. פת' ויבצעני כמו אילן שנפסח: (יב) כמערא לחץ. שכל הרואה לירות מורה, כך ישראל הפקר לכל האומות: (יג) הביא בכליותי בני אשפתו. משהקמיני למטרה ירה בני חטים והביא בכליותי חטים שהם בני אשפתו אדם מניח ענמו בצלפה: (יד) הייתי

וסגירה וכן גם יונתן אסתחיס בית ללית. (ט) בגזית: צבובא, כאילו כת' בשית, שכן ושית (ישעי' כ"ז ד') ת"ס וכוכל. והע' העתיקו בגזית, *επεφραξε* כאילו הוא פעל, וכאילו כתוב סגר או סתם, שכן סתמוס (ברא' כ"ו ט') העתיקו ג"כ *επεφραξε*. ויונתן ת'מרמירין פסילן, והוא גזית של אבני שיש. (י) ארב: כמאלה, כמין עיקר הוראתו סתירה ועמינ', ונמצא במקרא במכמני הזהב (דניאל י"א מ"ג) שהוא כמו מעמוני זהב, והושאל גם על האורב במסחרי' שכן ואשר לא דהה נשמות כ"א י"ב) ודלא כמן ליה, ומה שנקרא המלוד והרשת צעברי' מכמר או מכמת ואמרן חקרי הלשון שהוא כמו מכבר בחילוף מ"ס ובי"ת, אומר אני שהוא מלשון כמן בחילוף נו"ן ור"ש כמו מן וטמר, ואז מכמר ומלוד קרובים הם מפאת עיקר הוראתם כי כמן ולוד כמעט הוראה אחת להם. (יא) סורר: עקם, והוא כמו שפירש הרד"ק. והע' העתיקו דרכי סורר - *κατεδωξεν αφεσται*, כאילו כת' ונקוד דרך סורר, כל' שדרך והשיג את הסורר. ויונתן תרגם אורמי סרב, כאילו נקוד דרכי, וסורר מל' סורר ומורה והוא כמו שכת' הראב"ע. ויפשחני: פשחני, נתחל לנחמיו (שמו' כ"ע י"ז) ת"ס פשח הרמוהי, ותאנחי לקפסה שזקק

(יואל א' ז') ת"ס ותתי לפושחא, מלשון אילן שנפסח (שביעית פ"ד מ"ו). והשעני' העתיקו ויפשחני *κατεπαυσε με* כאילו כת' ויפשקני, ששעה אחי גמר והפסקה. שומם: להצלה, ובענין זה ת' לעיל א' י"ג שוממה להרבא, והע' העתיקו ג"כ כאילו כתוב גם כן שוממה. (יב) כמערא: איך נישא, וכן תרגם גם למטרה (איוב ט"ז י"ב) לנישא, והוא קרוב למלת נם צעברית, ויונתן ת' כמערא איך פלגליסא (כך הוא במקרא ג' דפוס ויניציאה משנת שכ"ה) והוא משושב, ויותר נכון הוא באיוב במקום ה"ל למטרה, לפלגסא, והוא *ψαλλεος* מענין געירה ושמידה. לחץ: לגארא, והוא גם צל"ח שדי גירי ובדק (נדרים ע"ו ע"ב), וכל

שחוק לכל-עמי גניבתם כל-חיות:
 מו השביעני במרורים הרוני לענן:
 מז ויגרם בחצץ שני הכפישני באפר:
 יו ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה:
 יח ואמר אבר נצחי ותוחלתי מיהנה:
 זכר

גוחקא לללהו עממא
 נזמירנהו קלה ימא:
 טו. אספעני מקרא נאדנטי
 גרדא: ז טו. ותבר ככאפא
 שני פלני בקטמא: וואחטעני
 קו שלמא נפשי נשיתי טובה
 יח ואמרה דאבר נצחני וסברי
 קו מריא: ז יט. אהבקר

פירוש המקרא

באור התרגום

שחוק לכל עמי. דומה שכן פתורנו לכל
 עס: (טו) ויגרם בחצץ שני. פת' וישבר,
 כשהיו מגלין אותם היו לשין קמחין שלהם
 בעפר, והעפר נכנס בין שניהם ושניהם
 משתברין, חצץ הוא חול כמו ואחר ימלא
 פיהו חצץ: הכפישני באפר. שהיו שוכבים
 על עפר ואפר: (יו) נשיתי טובה. שאדם
 שמוליכין אותו בשבי הוא נשוי מכל טובה:
 (יח יט) ואמר אבר נצחי וכו' זכר עניי
 ומרודי.

שפיקר הוראת גור כל"ם היא השלמה
 נכח, והנה הוא שם עלילות דבריו (דברים
 כ"ב י"ז) ת"ם והא גאר בתרה עלתא
 בפלא. (ג) בני אשפתו: גארוה, ת'
 לפי הענין כי המניס הם בני האשפה.
 (ד) לכל עמי: לכלהו עממא, ויהי'
 הי"ד של עמי ווסף, והוא בפי' האחרון
 בדא"ע. והביאו לתרגום זה הקושי איך
 יתכן שישאל יאמר הייתי שחוק לכל עמי,
 הלא ישראל עצמו הוא העם, ולפיכך ת'
 כאילו כת' לכל עס; ויונתן מפרש עמי

על ישראל ומתוך הקושי בהוספה קטנה בתרגמו לכל עמי, לכל פריזי עמי.
 (טו) לענה: גרדא, וביונתן גידא, ונמלא גם בלי חכמים, ויגר משה דברים שקשין
 לאדם כגידיו (שבת פ"ז ע"א) — וכן פלוג ממאיר (יחזק' כ"ח כ"ד) ת"ם גרדא מריא
 (ויהי' ממאיר תמו' ממיר, כמו בזאו והרים תמו' בזאו). (טו) ויגרם בחצץ
 שני: ותבר ככאפא שני, וכן העתיקו גם הע' *αι εξεβαλε ψαφας οδοντας*
μου, ובעולגוטט *et fregit ad numerum dentes meos* כל' שבר כמספר
 שר, והרומי הלך כהן בעקבות השבעים, אבל לא ירד לסוף דעתו של המעתיק
 היוני, כי *ψαφος* עיקר הוראתו אבן קטן, ולפי שהיו מונים וסופרים ומחשבים
 חסנונות באבנים קטנים נקרא *ψαφος* גם החשבון והמספר, וכן *calculus* בלשון
 רומי ענינו אבן קטן וגם החשבון, והמעתיק הרומי משג שמה שמנאל כלן
 בהעתיקת הע' *ψαφος* ענינו כמספר ולפיכך העתיק גם הוא *ad numerum*,
 ובאמת כיוון היוני' כלן לאבנים עצמם וכמו שת' הם' ככאפא ויונתן בפרידון,
 שפנינו ג"ב אבני' קטנים, שכן בנן פירא י"ז ל"ה ואיך פרדתא מן מלא, ובלשון
 חכמי' שתי צדירות עפר (דה"ז ע"א), ועיקר ענינו גרגיר כמו בלשון מקרא פדחות
 (ואל א' י"ז). הכפישני: פלגי, פלל ענינו הגאלה ע"י זריקה או עזילה בדבר
 מאוס, שכן וכל מלבושי אגלתי (ישעי' ס"ג ג') ת"ם וכלהו נחתי פלפלת, ועללתי
 בעפר קרני (איוב ע"ז ע"ז) ת"ם ופלפלת בעפרא ריש, וכן ויעבדו את הכתחת
 (בראשית ל"א ל"א) ת"ם ופלפלוה. ונ"ל שפלל הוא קרוב לבלל בעברית, ונמלא
 בנתי שעי"ן — על הוראה זאת ממש, שכן בלולה בשמן ת"א דעילא במשח, והסודי
 דעיל במשחא. — והע' העתיקו הכפישני *εψωμυσε* והוא ענין המראה והלעטה,
 שחב האפר בפי, וזה מסכים עם ויגרם בחצץ שני. באפר: כקטמא, וכן בלשון
 חכמים קטמא נהילא (חולין ל"א ע"ב). (יז) ותזנח: ואחטעני, וכן לעיל ז' ז'
 זא ת"ם עא. והע' העתיקו כאילו כת' ויזנח ומוסב על הקב"ם, הוא זנח משלו'
 נפשי. (יח) כלאי: לעמי, מענין גבורה ונחמן, וכן העתיקו הע' *ακατος*
 וכן

איכא

תרגום נ

שׁוּעַ קָרִי וּמִרְדּוּתִי וּמִרְדָּא
וּמִרְדָּא : כ. אַתְרֵכָר וּאֶפְנָא
נִפְשִׁי עָלַי : כא. הָרָא אַתִּיב
עַל לִפִּי מִשְׁל הָנָא אֶסְכָּא לָהּ :
ח. ככ. הַסְדּוּחִי דְּמִרְדָּא דְּלָא
גִּמְרִיו וְלָא טָלְקִיו רַחֲמֻחִי :
כג. בְּחִידָתָא דְּצִפְרָא סְגִיָאָא

יֵשׁ זְכָר-עֲנִי וּמִרְדּוּי לְעֵנָה וְרֹאשׁ : ג זְכוּר
תְּזַכּוּר וְתִשְׁתַּיַּח עָלַי נִפְשִׁי : כא זֹאת אֲשִׁיב
אֶל-לְבִי עַל-בֶּן אֹחִיכִל : כב חֲסִדִּי יְהוָה
כִּי לֹא-תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא-כִלּוּ רַחֲמָיו : כג חֲדָשִׁים
וּתְשׁוּחַ קָרִי. רַחֲמֵיו קָרִי לְבָקָרִים

באור התרגום

פירוש המקרא

וכן גם יונתן תוקפני. (יש) ומרדוי:
ומרדוּתִי, כלומר זכור שמה שמרדתי בך
הוא לי עכשיו לענה וראש. ובע' העתיקו
ומרדוי *σωμασμομα* και כאילו נקוד
יִרְדִּי, ויהי' רדוי שם על משקל קִישִׁי.
שכן ורדו בכס (ויקרא כ"ו י"ז) העתיקו
ג"כ *σωμασμομα* και, ושרש שניהם
σωμασμομα שענינו רדיפה, ויהיה
ומרדוי מסובד אל לענה וראש, וזה
שרודים ב' בל לי לענה וראש. (כ) זכור
תזכור: אחדכר, ויהיה תזכור נוכח
עמיד בעקום זווי ומוסב על הקב"ה.
ותשוח: ואפנא, הכתיב הוא ותשיח,
והסורי ת' כאילו כת' ותשיב, ומוסב
ג"כ על הקב"ה שיזכור לו ויהיה לו למשיב
נפש, וכן משיב נפשי (לעיל א' ע"ז)
ת"ס מפנא נפשי. ולפי העתקת בע' זכור
תזכור הוא נפת' ומוסב על נפשי,
ותשוח העתיקו בע' *ατασολεσχη*
αει והוא לפי הכתיב וכאילו כת' בשי"ן
שמאלית, מענין שיחה ואמירה. (כב) כי
לא תמנו: ולא גמרין, והוא כפי' השני
בראב"ע שהנו"ן חמור' אוח הכפל והוא
כמו תמו, ובהעתק' בע' נמלאו ב' אופני'
על זה, הא' *οτι ουκ εξελυτε με* שלא
עזבני, כאילו כת' חמני, והב' *οτι ου*
εμελεσεν ולפי זה יהיה
תמנו כמו האס תמנו לגוע. כי לא
כלו: ולא עלקין, טלק בערני ענינו
נסיעה והליכה, ויסע אברס ת' הערבי
ואנעלק אברס, ובל' סורי ענינו בלוי'
והליכה לאיבוד, כהנודק עשן חדודק (תהלי'
ס"ח ב') ת"ס איך דמתעלק תננא נחעלקין,
והושאל גם על הנפילה ובבנין פעל על
ההשלכ'. (כג) חדשי' לבקרים: נשות'
דצפרא, כל פעם שמחדש הבקר, וכן
העתיקו גם בע', אולם יש בהעתקת' עוד
אופן

ומרדוי. ב' מקראות הללו מליזה אחת
ופתרון אחד, וכה פתרונו אע"פ שהייתי
יכול לומר אבדה תקותי וכו' כי מה תקוה
לאדם שכלוא בעקום מושך ובית הכלא בנוי
באבני גזית וגודר בעדו, והוא אסור
במחשבים כנדים ובית כלא סגור מכל
עבריו. מפיצב שלא ישמע קולו במחון
כשיצא, ותחיבותי עוה מחון לבית הכלא
שאיפילו אס מקדקד קיר בית הכלא אי
אפשר לשוּב לו דרך שהלך, ולא עוד אלא
שדוב אורב הוא לי, ומעטה אבדה תקותי
לנאח ועל חס אצק ואשוע שהרי סתם
תפלת, אע"פ לא אחריש מלצנעק ולהתחנן
לו ולבקש מלפניו ולומר לו זכר עניי ומרדוי:
לענה וראש. שהוא דומה ללענה וראש:
ומרדוי. כמו ועניי מרדוים תביא בית:
(כ) זכור תזכור. אין זו תפלה אלא שתי
חיבות הללו משמעות להבא, וכן פת' יודע
אני כי הנה יום בא שעהא זוכר עניי
ומרדוי, ועד שיבוא אותו הזמן תשוח עלי
נפשי פת' תחמרמר ותשוח בקרבי. ור'
אלעזר קליר מסייע לפת' זה סיכס "בזאת
ידעתי שיש לך לזכור אבל תשוח נפשי עד
זכור תזכור" [הובא הפיעה הזה גם ברש"י:
(כא) זאת אשיב אל לבני. כשנפשי שמה עלי
על אורך גלותי אשיב זאת אל לבני על כן
אוחיל: (כב) חסדי ד' כי לא חמנו. מה
הוא הדבר שאשיב אל לבני? חסדי ה', חסדי
אשר גמלנו, ומה החסדים אשר גמלנו? כי
לא חמנו, שלא חמנו ולא כלינו ביד האומי',
בכל דור ודור עמדו עלינו לבלותנו, ארמי
אורב אבי, פרעה אמר כל הבן הילוד,
סנהרצ להשמיד בלבנו, וכן נבוכדנצר, וכן
המן להשמיד להרוג ולאבד, ואנחנו לא
חמנו ולא כלינו בידם, ואזה דבר גרס
שלא חמנו בידם? דבר זה גרס כי לא כלו
רחמיו: (כג) חדשים לבקרים. החסדים

לְבַקְרִים רֶבֶה אֲמוֹנֶתְךָ: כִּי חִלְקִי יְהוָה
אֲמָרָה בְּפִשִּׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ: כִּי טוֹב
יְהוָה לָקוּם לְנַפְשׁ תְּדַרְשֶׁנּוּ: כִּי טוֹב וַיַּחֲלֵל
וְדוֹמָם תַּחֲשׁוּעַת יְהוָה: כִּי טוֹב לִגְבֹר כִּי־
יֵשֶׁא עַל בְּנֵעוּרָיו: כִּי יֵשֶׁב בְּדָד וַיִּדָּם כִּי
בָטַל עָלָיו: כִּי יִתֵּן בַּעֲפָר פִּיהוּ אוֹלֵי יֵשׁ
תִּקְוָה: לִי יִתֵּן לְמַכְהוּ לַחִי יִשְׁבַּע בַּחֲרָפָה:
לֹא כִי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדָנִי: לֹב כִּי אִם־
הוֹנָה

הַמְּנוּחָה מִרְיָא: כִּי. אֲמַרְתָּ
בְּפִשִּׁי מִנְתִּי הוּא מִשְׁלֵחָנָא
אֲסַבֵּא לָהּ: ט. כִּי. טֵב מִרְיָא
לָמוּ בְּמַסְכָּא לָהּ וּלְנַפְשָׁא
רַבְעִיָא לָהּ: כו. טֵב לָמוּ
בְּמַסְכָּר בְּקוּשְׁתָּא לְשִׁירָקָנָה
רַבְעִיָא: כז. טֵב לִגְבֹרָא כִּי
יִשְׁקֹל גִּירָד בְּטַלְיָתָהּ:
י. כִּי. נִתְכַּבְּלַחְדוּדֵי וְנִשְׁתַּק
מִשְׁל רַבְּבֵל עֲלוּהִי גִירָד:
כט. נִתַּל בַּעֲפָרָא פוּמָה מִשְׁל
דְּאִית סְבָרָא: ל. נִתַּל סָבָה
לָמוּ רַמְחָא לָהּ וְנִסְבַּע חֲסָרָא: כ. לֹא. מִשְׁל רָלָא טַעַמָּא מִרְיָא לְעוֹלָם: לֹב. אֵלָּא מִמַּבְּרָה

לָמוּ רַמְחָא לָהּ וְנִסְבַּע חֲסָרָא: כ. לֹא. מִשְׁל רָלָא טַעַמָּא מִרְיָא לְעוֹלָם: לֹב. אֵלָּא מִמַּבְּרָה

פירוש המקרא

באור התרגום

שהראנו שלא תמנו ביד האומות בכל יום ויום הם מתחדשי: רבה אמונתך. אמונתך שהיא רבה שהנעתנו אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסחים וכו' היא שעמדה לאבותינו ולנו שלא כילונו המלכיו: (כד) חלקי ד' אמרה נפשי וכו'. גם מקרא זה מוסב על מקרא האמור למעלה זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל, ונתיני' נעם הוא לו וכה פתרונו, על כן אוחיל להקב"ה שאני במרחיו לחלקי להיות לי לאלהים, על כן אוחיל לו שיגאלני מן המשך ומבית הכלא ומכובד נחשתי: (כה כו) עוב ד' לקיוו וכו' עוב ויחיל ודומם וכו'. זה פת' לפי שהקב"ה עוב לקיוו יחיל האדם וינפה לתשועת ד': דומם. פת' מנפה כמו ודמו עד הגיענו אליכ': (כז) כי ישא על בנעוריו. שאם ישא עול בנעוריו הרי הוא נללם כשיזקין, אשריו לאדם שפרע כבר כל שטרי חובתו שאע"פ שהוא עזב עכשיו, הוא שמה לאחר זמן: (כח) ישב בדר וידום. אין עוב לאדם משיב בדר [וידום] על הגזירה שגזרה עליו: כי נעל עליו. כשהטיל עליו הקב"ה שום גזירה. נעל לשון השלכה כמו [א.א.] לא נדקו הראיות שהביא המפס"ש כי והפעל נעל שלפנינו הוא מחסרי פ"כ, ואם יאמר שגם באלה הראשונים הנח תמו' דגם וגם הם מגזרת נעל אז עדיין הם חלוקים בבנין, כי נעל שלפנינו הוא נקל, והעדים שהביא הם בהפעל, ויותר ה' לו להביא ראייה לזכריו ממה שנמצא שלוש אנכי נעל עליך (שמואל ב' כ"ד י"ב). ר' מנחם בר חלבו פי' וידום ל' מחשבה כמו כאשר דמיתי לעשות להם, וכן פירושו ישב בדר וישבוב בדברי חורה והמקום נעל [עליו] שבר עוב: (ל"א) כי לא יזנח ענשיו

אופן אחר *μηνος εις τας προτας* מענין חודש כאילו נקוד חדשים. רבה אמונתך: סגיא הימנותך מריא, מוסיף מלת מריא, ולפי דעתי הוא רק טעות במלוקה, ושייך מריא לפסוק שאחר זה. (כד) חלקי ד' אמרה נפשי: אמרת נפשי מנתי הו, חסר כאן תרגום של מלת ד', ולפי שהערתנו נריך למשוך לכאן מלת מריא שפסוק הפסוק שלפני זה, ונמצא יעל היתר ונשלם המסר, וכדי שיהי' יותר מפורש, כ' כאילו כח' ד', אמרה נפשי, חלקי הוא! (כו) ויחיל ודומם: דמסנר בקושחא, או שח' לפי הענין, כי האיש אשר יחיל ודומם ולא יפתח פיו על מר יומו, הוא הנוטע באמת ובקושחא; או שהחליפו הסופרים וכתבו בקושחא תמו' בשותקא שהוא תרגום של דומי'. (כז) ע'ל: נירד, כאילו כח' עלך. (כח) כי נעל עליו: דקבל עלוהי נירד, מוסיף "נירד" לפרש ענין הנעילה. (כט) אוֹלֵי יֵשׁ חקוה: מעל דאית סברא, כאילו כח' כי יש חקוה. בהעתקת הע' חסר כל פסו' כ"ע

ויעל שאל את המנית, וכן ויעלו את הכלים ויעל ויעלו הם מגזרת נחי העי"ן והפעל נעל שלפנינו הוא מחסרי פ"כ, ואם יאמר שגם באלה הראשונים הנח תמו' דגם וגם הם מגזרת נעל אז עדיין הם חלוקים בבנין, כי נעל שלפנינו הוא נקל, והעדים שהביא הם בהפעל, ויותר ה' לו להביא ראייה לזכריו ממה שנמצא שלוש אנכי נעל עליך (שמואל ב' כ"ד י"ב). ר' מנחם בר חלבו פי' וידום ל' מחשבה כמו כאשר דמיתי לעשות להם, וכן פירושו ישב בדר וישבוב בדברי חורה והמקום נעל [עליו] שבר עוב: (ל"א) כי לא יזנח ענשיו

א י כ ה ג

הוֹתָה וְרַחֵם בְּרַב חֲסָדָיו: לוֹ פִּי לֹא עָנָה
מַלְכוֹ וַיִּגַּה בְּנִי--אִישׁ: לוֹ לִדְבַר תַּחַת
רַגְלָיו כָּל אֲסִירֵי אֶרֶץ: לוֹ לַחֲסוֹת מִשְׁפָּט--
גִּבֹּר גִּבֹּר פָּנָי עֲלִיּוֹן: לוֹ לַעֲוֹת אָדָם בְּרִיבוֹ
אֲדָנִי לֹא רָאָה: לוֹ מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי אֲדָנִי
לֹא צָוָה: לוֹ מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרְעוֹת

והשוב

חסדיו קרי

ת ר ג ו מ נ א

וּמִיָּחָס אֵין סוּגָא רַחֲמֵהּ:
לג. מִשָּׁל רָלָא עָנָא מִן לָבָה
וּמִמַּבָּר גְּנִי גִבְרָא:
ל לה. לְמִכְשָׁן תַּחֲתִי רַגְלֵהּ
קָלְהוֹן אֲסִירָא רֵיקָא רַבְרָא:
לה. לְמִצְלָא רֵיקָא רַבְרָא
לִיקְבֹּל אֲפִי עֲלִיא: לו. לְמַחֲבֹב
בְּרִנְשָׁא בְּרִינָה מְרִיא לֹא חֲזָא:
מ לו. מִנּוּ הִנָּה רֵיקָא רַבְרָא
מְרִיא לֹא פָקַד: לה. מִן
פּוּמָה דְּעֲלִיא לֹא גִפְקוּדִישָׁתָא

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

כ"ט. (לג) כי לא ענה מלכו: מעל
דלח ענא מן לבנה, העתיק ג"ס את תרגומו
„Quia non respondet ex
animo suo” כלו' בשביל שלא ענה האדם
(להקב"ה) מלכו, שלא עשה תשובה מנפשו,
לפיכך ויגה בני איש, ממכך בני גנברא,
מביא ייסורין על הגבור! כדי להכניע ערפס
הקשה ולהחזירם לדרך העוב. (לד) תחת
רגליו: תחת רגליו, לפי העתק ג"ס
מוסב זה על האר' בעל זרוע, מי שמדכא
תחת רגליו כל אסירי ארץ. (לה) להטות
משפט גבר: למלאל דינא דגנברא, כלל
ענינו נטייה, לא תעה משפט (דבר' ע"ז
י"ט) ת"א והפ' לא תללי, עד נטות היום
(שופטים י"ט ח') ת"ס עד כלל יומא,
ומענין הנטייה והשתחוויה הושאל גם על
התפלה. ומוסב גם זה על האדם, שיעה
איש משפט גבר, נגד פני עליון, לוקבל
אפי מריא, העתיק ג"ס coram facie
altissimi ענינו לפני פני עליון.
(לו) לעות אדם בריבו: למחיבו
ברנשא דיניה Condemnare hominem
in justa ejus causa. מי שמעות אדם
בדין זדוק, אדני לא ראה, מריא לא
nonne videret Dominus? חזא, השאלה,
כלו' לא יראה אלהים את זאת?
ומוסב על כל האמורי' למעלה, מי שמדכא
וכו' מי שמטה משפט וכו' מי שמעות אדם
על ידיעת הקב"ה מי זה אמר וכו'. והע'
העתיקו ד' לא ראה כאליו כת' ד' לא אמר,
ולומר לא אמר אדם אומר לדכא אסירי ארץ,
להטות משפט ולעוֹת אדם בריבו, ד' לא נזה לעשות זאת. (לח) מפי עליון וכו': מן פומה דעליא וכו', העתיקו

עכשיו נתן טעם על כל האמור למעלה
מפני מה טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו
ואין עול באדם משיב דד וידוע על כל
מה שהקב"ה מעיל עליו יתן בעפר פיהו
וכו' יתן למכהו לחי וכו' כי לא יזנח
לעולם ד'. אם היום נושאים עול האומ'
מחר ירזו את עוונם: (לז) כי אם הוגה
ורחם. כי כך היא המדה אם הוגה, אם
גבר אוחס ויחזור ורחם כרב חסדיו: (לג) כי
לא ענה מלכו. כי לא מלכו ולא מרזונו
ענה בני איש ולא הוגה אוחס: (לד) לדכא
תחת רגליו. אין רזונו ואין חפזו לדכא
תחת רגליו כל המוסרין בייסורין. כי לא
ענה מלכו מוסב על לדכא תחת רגליו:
כל אסירי ארץ. כל הנכנעי' בעמל ויגיע':
(לה) להטות משפט גבר. לא מלכו להטו'
משפט גבר: (לו) ד' לא ראה. פת' ד'
לא נחר כמו השמר לך פן תעלה עולותיך
בכל מקום אשר תראה שפת' בכל המקום
אשר תבחר, שכן המקרא שאומר כי אם
אל המקום אשר יבחר אני למד אשר תראה,
אשר תבחר: (לז) מי זה אמר ותהי. אם
אמר לך אדם שנהי' דבר זה, שישר בעיני
המקום לעוֹת אדם בריבו ולדכא תחת רגליו
כל אסירי ארץ, אל תאמן לפי שדבר זה ד'
לא נזה: (לח) מפי עליון לא תנא. וא"ת
אם הוא לא נזה מאין בא להם שמדכאים
אסירי

ג"ס

תַּרְנוּם

וְשָׁכַח: לט. מָנָא מְחַשְׁב
פִּרְנָשָׁא רַחֵי וְגִבְרָא עֵר
חֲטָהוּ: ג. מ. נִכְנָא אֲרִיחָתוּ
וְנִכְרִיק וְנִחְפָּא לֹתָה קִרְיָא:
מ.א. מְשַׁקֵּל לִפְנֵי עַל אֲדִינוּ
לֹתָה אֲלֵהָא לְשִׁמְיָא: מ.ב. חֲנוּ
אֲעִלִיז וּמְרַמְרָנָה וְאַתָּה לָא
שְׁבַקְתָּ: ס. מ.ג. טַלְלִית פְּרוֹנוֹד
וּרְדִפְתָּ וּמְשַׁלֵּת וְלָא חֲסִיתָ:
מ.ד. טַלְלִית פְּעִנְנָה וְאַעֲבַרְתָּ
עֲלֵיהָ: מ.ה. עֲקִירָא וּמְסַלְיָא

אֵיכָתֵב

וְהַפְּסוּב: לם מַה-יִתְאַוֵּן אָדָם חַי גִּבְרָא עַל-
חֲטָאָה: מ.נ.ח.פִּשְׁשָׁה דְרַכֵּינוּ וְנִחְקֶרְהָ וְנִשְׁכַּח
עַד-יִהְיֶה: מ.א.נִשְׂא לְבַבְנוּ אֶל-כַּפִּים אֶל-
אֵל בְּשִׁמְיָם: מ.ב.נִחְנוּ פִשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ אֹתָהּ
לָא סִלְחָתָ: מ.ג.סִכּוּתָהּ בְּאֵף וְתִרְדֵּפְנוּ
חֲרִיגָתָ לָא חֲמִלָתָ: מ.ד.סִפְתָּהּ בְּעֵינֵי לָךְ
מַעֲבֹר תַּפְּלָה: מ.ה.סַחֵי וּמֵאִם תִּשְׁיַמְנוּ
חֲטָאֵינוּ קִרֵי. בִּקְרָב

סִירוּשׁ הַמִּקְרָא

בִּאֵר הַתַּרְנוּם

אֲסִירֵי אֶרֶץ, מֵאִין יִסְתְּרִין בְּעוֹלָם, וְכִי
עוֹלָם הַפֶּקֶד מוֹא, הוֹאִיל ד' לֹא זוּה —
חַטְוֵה לְדַבֵּר, מִפִּי עֵלְיוֹן לֹא תֵּלֵא חֲרַעו'
וְהַעֲבֹב, אֵלֹא מֵאִלִּיָּה בָּהֶּה חֲרַעַה עַל עוֹשֵׁי
חֲרַעַה וְהַעֲבֹב עַל עוֹשֵׁי הַעֲוֹנָה, מַשְׁפָּע
שֶׁהַקִּבְ"ה אָמַר רָאֵה גַתִּי לַפִּנְיָ הַיּוֹם אֵת
הַמִּיִּלּוֹת הַעֲבֹב מֵאִלִּיָּה בָּהֶּה חֲרַעַה וְהַעֲבֹבָה,
נִמְלִינוּ לְמַדִּין שֶׁהָאֵלֶּם הוּא גּוֹרֵם רַעַה לְעַנְמוּ
וְעוֹנָה לְעַנְמוּ: (לע) מַה יִּתְאַוֵּן וְכו'. מֵאִלְמַר
שַׁעוֹן גּוֹרֵם רַעַה עַל עוֹשֵׁי חֲרַעַה כְּשִׁיפּוֹרִין
בָּאִים עַל הָאֵלֶּם אֵין לְהַמְאֹנֵן עַל יִיְסוּרִין
וְעַל מִידַת פּוֹרַעֲנוֹת, אֵלֹא מַה יִּתְאַוֵּן אָדָם
חַי? גִּבְרָא עַל חֲטָאֵינוּ, שְׂגִרְמֹנוּ לוֹ לְהִבְיֹא
חֲרַעַה עֵלְיוֹ: (מ) נִחְפָּשָׁה דְרַכֵּינוּ. בָּךְ
יִחְדָּה וְיֵאֲמַר נִחְפָּשָׁה וְכו': וְנִקְרָא. בָּאִים
עוֹן יִיְסוּרִין בָּרוּ עֵלְיוֹ: (מ.א) נֵשָׂא לְבַבְנוּ
אֵל כַּפִּים. פַּח'. עַם כַּפִּים, וְכַךְ פַּח' נֵשָׂא
כַּפֵּינוּ עַם לְבַבְנוּ אֵל אֵל בְּשִׁמְיָה, וְלֹא שִׁפְרוּשׁ
כַּפֵּיו הַשְׁמִימָה וְיִהְיֶה לָבוּ מֵלֵא עֲבִירוֹת,
הוּא שִׁסְדֵּר ר' שְׁלֵמָה הַבְּבִלִי, "זֶה
לְכָךְ שִׁית הַקֶּדֶם, שְׁלֹךְ שַׁרְץ וְעִבְלָה חֶסֶל":
(מ.ב) בְּנוּ פִשְׁעֵנוּ. חֲנוּ עֵשִׂינוּ אֵת שְׁלֵנוּ
שִׁלְיוֹן אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִחְשָׁה, וְהִ' לֹךְ יִחְשָׁה
שִׁנְקִרְאָת מַרְצָה לְפָלוֹת, אֵלֹא כָל כֶּךְ חֲרַבִּינוּ
לְעֹשֹׂא שִׁתָּה לֹא סִלְחָת דַּחַת' וְלֹא אֲבָה ד'
לְפָלוֹת [מִלְכִּים ב' כ"ד ד']: (מ.ג) סִכּוּתָהּ
בָּאָךְ. סִכּוּת פִּנְיָ בָּאָךְ, שֶׁהַפְּתִירָת פִּנְיָ
מִמֶּנּוּ: (מ.ה) סַחֵי וּמֵאִם תִּשְׁיַמְנוּ. פַּח'
סַחֵי וּמֵאִם אֲתָה מַשִּׁים אֹתֵנוּ בְּעַמִּים:
סַחֵי. פַּח' עֲלֵנוּל כְּמוֹ וְנִפְתַּח' מַעַל הָאֵלֶּם:
(מ.ז) פַּח'
בְּהוֹנִי' אֵז אֵלֶּם בְּתֵי חִיעֲרָאוֹת וּקְרָסָאוֹת
לְהַבְחוֹת

ג"ם כִּאִילוֹ הוּא ע"ד הַשְׁאֵלָה, וְכֵן ג"כ
לְהוֹרִיזֵי הַקִּבְ"ה הוּא הַיּוֹדֵעַ הַכֹּל. (לע) מַה
יִתְאַוֵּן: מֵאִלְמַר מַחְשָׁב, מַעֲשֵׂין מַחְשָׁבוֹת
אוֹיֵן (יִרְמִי' ד' י"ד) כְּלו' מַה יִּשְׁכַּח הָאֵלֶּם
הַחַי, מַה יִּשְׁכַּח הַגִּבְרָא עַל חֲטָאֵינוּ, הָאֲמַר
יֵאֲמַר שִׁתְּרֹנוּ מַעֲשֵׂי נֹפֶה וְיִדְעַה הַכֹּל?
לְפִיכָךְ אֵין עוֹב לָנוּ כִּי אֵם נִחְפָּשָׁה דְרַכֵּינוּ
וְכו'. (מ) נִחְפָּשָׁה: נִבְּלָא, וְכֵן יִפְשַׁע אָדָם
(מִשְׁלֵי ב"ח י"ב) חַי פְּעִלֵי בִר נֵשָׂא, וְיִהְיֶה
בָּא כְּמוֹ בְּעַל בְּחִילוֹף נְדִי וְעִין.
(מ.א) אֵל כַּפִּים: עַל אֲדִינוּ, כִּאִילוֹ בַּח'
עַל כַּפֵּינוּ. בְּשִׁמְיָם: לְשִׁמְיָה, כִּאִילוֹ בַּח'
לְשִׁמְיָם, כְּלו' נֵשָׂא לְבַבְנוּ לְשִׁמְיָה. (מ.ד) בְּעֵינֵי
לָךְ: בְּעֵינֵךְ, לֹא שְׁלֹךְ מוֹשָׁב עַל סִכּוּת
אֵלֹא עַל בְּעֵינֵי, בְּעֵינֵי שְׁלֹךְ. מַעֲבֹר
תַּפְּלָה: וְהַעֲבֹרָת לְלוֹתָה, כִּאִילוֹ. כְּתוּב
מַעֲבִיר, מִלְּשׁוֹן מַעֲבִירִין אֵת הַמַּתָּה
מִלְּפָנֵי הַכֹּהֵן. וְהַעֲבִירֵי הַעֲתִיקוּ *עֲבָרָה*
παρασκευαζεις כִּאִילוֹ בַּח' בְּעֵינֵי תַפְּלָה.
(מ.ה) סַחֵי: עֲקִירָא, כִּאִילוֹ בַּח' נִחְפָּשָׁה,
שֶׁכֵּן וְכֵן גִּאֲשֵׁי יִסְחֵר' (מִשְׁלֵי ט"ו)
כִּי"ת עֲקֵר מִרְיָה. וְכֵן הוּא גַם בְּעוֹלָה
גְּמֻשָׁתוֹ *eradicatioem et abjectionem*
nem posuisti me. וְכִאִילוֹ בַּח' וְכִאִילוֹ בַּח' הִבִּיא
עַל סַחֵי וּמֵאִם, "מֵאִסִּיָּה פְּסִילִיָּה" וְכִי
בְּעַל מַשְׁמֹת כְּבוֹדָה, "כֶּךְ קוֹרִים אֹתֵנוּ
הַאֲמוֹת מֵאֲרוּסִים וּפְסוּלִים" וְכִי הִפִּי' הַחַי
לֹא יִדְעָתִי מַה הוֹסִיף הַמִּדְרָשׁ עַל "וּמֵאִם
תִּשְׁיַמְנוּ" כְּתוּב בְּמִקְרָא. וְכִי שֶׁהִבִּיא כֵּן
עַם גִּבְרָא הַבְּחֹב בְּכִי שׁוֹאֵל הַיְּהוּדִי בְּזִמְנָה
בְּעַל הַמִּדְרָשׁ, וְכֵן הִבִּיא עַל פְּסוּק
הַיִּתִּי שֹׁק לְכָל עַמִּי, מִיָּנִי שִׁמּוֹק

א י כ ה ז

ת ר ג ו מ נכ

עברתו בית עמקא: ע. מו. עיני
רמקא ולא שליא מן רלח
פויגא: מו. עמקא רנריק
נחזיו קרוא מושמא: מח. עיני
אחטרת על גפשי מן פלחיו
בנת קורא רילי: פ. מט. פתחו
עליו פוהיו פלחיו בעלדכיו
נ. רחלקא וזעקא הות לו
גוקא נחקרא: נא. חפא
רמא ארדי עיני על תברה
רברת עמי: צ. נכ. מפר צדוני
איד צפרא בעלדכיו מן:
חנם

בקרב העמים: מו פצו עלינו פיהם קל-
איבינו: מו פחד ופחת היה לנו השאת
והשבר: מח פלגי-מים תרר עיני על-
שבר בת-עמי: מט עיני נגרה ולא תדמה
מאין הקנות: נ עד-ישקיה וירא יהוה
משמים: מ עיני עוללח לגפשי מכל
בנות עירי: נכ צוד צדוני בצפור איבי

כ א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ד ו ש ה מ ק ר א

להבות היהודים ולספוך עליה' לעג וקלס;
וכן הביא על פסוק ראה ה' והביעה כי
הייתי זוללה: עזבא הוה בתרמין נשין
זניין באשקלון דהויין מתחשקין דא עס דא,
אמרת חרא לתברתה לית את אולא מהכא
דמזין אפיך כיהודיאת', בחר יומין איתרלית
דא לדא, אמרה לה על כולא שרי ושניק
לך אלא על דאמרת לי חזין אפיך כיהודיאת'
לא שרי ולא שניק לך! והביא כל זה
להראות גדול שגת העמים אל היהודי-
ולהניין שם גנאי שהביא כאן גאמר כי
ποσος בלי' תואר הוא על גוף שריא רע
נודף ממנו ועלה בשאו עד שאין אף אנוש
יכול לסבול, והשם ψωλος ענינו איש
שאין לו ערלה ועערתו מגולה, ויפיה
„מאסייא פסוליא“ ψωλοι μωσοי והי'

(מו) פחד ופחת ה' לנו. הנם מקול הפחד
יפול אל הפחת, ומה הם הפחד והפחת,
הם השאת והשבר, השאת מגזרת שאו
ערים, שואה ומשואה: (מט) עיני נגרה.
פת' הדלית דמעות, כמו כמים הנגרים
ארכה: „מאין הקנות. פת' בלי מעצור
כמו אל תחני פוגת לך: (נ) עד ישקיה.
לא אמר מלכבו' עד ישקיה וירא: (נא) עיני
עוללה לגפשי. עוונותי הטו אלה, מכל
בנות עירי, פת' מכל האומות, שאילמלא
עוונותי האומות לא יכלו לי, שבזמן שישאל-
עושין תשובה ורלונו על מקום חין אומה
ולשון שולעת בהם: (נכ) אויבי חנם. פת'
אחם שהיו אויבים לי חנם שלא פשעתי
להם

נהוג בפי מחרפיו ומבינו על היהודים;
דומה למלת „ומאום“ הבאה במקרא. (מו) הסורי הביא תפילה ג' פסוקים של
אות עי' ואח"כ אות פ"א, ובהעתקת הע' הוא כמו לפנינו במקרא, ובעשות רשמו
המדפיסים כאן ובכל אלפ"א בית"א שבזאת המגלה עי' קודם לפ"א בהעתקת הע',
כי בזאת לא פה היוני מסודר שבמקרא. (מו) השאת: גומא, כאילו כת' השחת;
והע' בעתיקו השאת παρσος, כאילו כת' השאת נשין שמאלית. (מח) פלגי
מים: תפא דמיא, וכן פלגים יבלי מים (ישעי' ל' ב"ה) ת"פ תפא דמיא. (נא) עיני
עוללה לגפשי: עיני אחערפת על נפשי, כאילו כת' עוללה ביווני פועל של פעל,
ולמ"ד של לנפשי הוא למ"ד הסבה כמו על נפשי, כלו' עיני עוללה, להיות נגרה
ולא תדמה, על נפשי, מפני זער נפשי. (נב) חנם: מגן, וגם הערני ח' כן
חנם מנאנא, ונמא גם בלשון טכמי' אסיא דמגן מגן שוי (ב"ק פ"ה ע"א). וכתב הרב
הסנות המוקר הגדול מו"ה יחיאל מיכל זקא ז"ל בספרו המפורסר בייטורקעס ח. ז. ו. II.
נז 114 שמקור המלה הוא בלי', כי שם נקרא μαγγανον מצפה תענושים
של האמגושי', והשאל גם על אפס ותהו, הכל וריק, ונעשה ממנו בבבלעת הט"ן
מגן

תרגום

נג. שחקו כעבא חיי שדו כי
כאפא: נה. טפוי מייא לעלקו
רישי אמרת אחרתקת:
ק נה. קרית שקור קרא מן
גיבא תחתיה: נו. קלי שמעת
לא תרבו ארנה אלא ארוח
ליופרקני: נו. קרבת ביומא
קריה ואמרת לי לא תרחל:
ר נה. רנה מריא דנא דנפשי
ופרקת חיי: נט. חיות מריא

מוכח

איכה ג

חנם: נג צמתו בבור חיי וידו-אבן בי:
נד צפו-מים על-ראשי אמרתי נגורתי:
נה קראתי שמך יהוה מבור תחתיות:
נו קולי שמעת אל-תעלם אזנה לרוחתי
לשועתי: נז קרבת ביום אקראך אמרת
אל-תירא: נח רבת אדני ריבי נפשי
גאלת חיי: נט ראיתה יהוה ענותי שפטה

משפט

באור התרגום

פירוש המקרא

להס: (נג) צמחו בבור חיי. אין לשון צמחו
בבור חיי נופל לומר על אדם שמליכין
אותו בבור שאינו עמוק שיכול לעלו מחוכו,
אלא על אדם שמליכין אותו בבור שהוא
עמוק שאינו יכול לעלות מחוכו, שאתה
השלכה השלכת צמיחות היא לו שלא יעלה
מחוכו לעולם, ואילו צמחו בבור חיי בלבד
ולא ידו אבן כי אי אפשר לי לעלות מתוכו
מפני עומקו, אלא אע"פ שהוא עמוק וידו
אבן כי: (נד) צפו מים. ואילו הבור רק
ואין בו מים בדיו הוא מפני עמוקו ומפני
האבנים שמליכין על האדם שהוא בתוכו
שיהא נצמת בבור לעול, אלא אע"פ שצמחו
בבור חיי וידו אבן כי עוד באותו בור
שהמליכין יש בו מים עד שצפו על ראשי:
אמרתי נגורתי. פת' אע"פ שהייתי יכול
לומר אבדה תקומי נגורתי לי מכמה דברי,
אחת שהבור עמוק, שנית וידו אבן כי,
שלישי שצפו מים על ראשי, שזמן שאדם
בא במים עד ארכובותיו או עד מתניו
עדיין יש תקוה, אבל משהמים נפס על
ראשו אז אבדה תקומו ואומר אבדה תקומי
אבל אני איני עושה כך (נה) קראתי שמך
ד'. אע"פ שצפו מים על ראשי ואני יכול

מגן בלשון ארמי וסורי. (נג) צמחו:
שחקו, צמת בלשם ענינו שתיקה. וכן ת'
(ש"ה ד' ג') מצעד לצמחך, מעל
שחקבי, ומה הענין העתיקוהו שם גס הע',
ובאן העתיקו *εθνατωσαν* כאילו
כתוב במקרא המיתו. (נד) צפו: טפו,
וכן בל' משנה על דאעפת אעפוך, בחילוף
ד' וי"ח. (נו) אל תעלם: לא תרחק,
ח' לפי הענין כי ההעלמה אל האון היא
שנועה האון כלל שלא ישמע הקול.
לרוחתי לשועתי: אלא ארוח לי
ופרוקי, תרג' לפי הענין וכאילו כתוב
לרוחתי ולשועתי. והשבעים העתיקו
לרוחתי *πνευματι μου* ועש' מענין
תפלה וזעקה. ולפי החלוקה שלפני משכו
מלת לשועתי אל פסוק הבא, לישועתי
קרבת, ביום אקראך אמרת אל חירא. ויונתן
ח' לרוחתי לשועתי, לארוחותי בגין
בעותי, ולפי זה יהי למ"ד של לשועתי
למ"ד הסיבה ויהי פירושו בעבור שועתי.
(נט) שפטה משפטי: ודנת דיני, כאילו
כח' במקרא שפטה וכן גס הע' *επετα*
να

לומר נגורתי לי, חס ושלום לית אנא מאבד סברי מבדוראי, אלא קראתי שמך ד' מבור
חמיות, מבור העמוק שאני בתוכו, היא בבל שארץ בבל עמוקה היא: (נו) קולי
שמעת אל תעלם וכו'. אחת שמעת בור קולי בשנחשכדנו במזרים אל תעלם אורך
לרוחתי בגלות בבל, רגיל היית לשמוע קולי בכל עת שקראתי וכשם שהיית שומע
קולי לשעבר בכל זרה שקראתיך גס עתה אל תעלם אורך: (נז) קרבת ביום אקראך.
בכל עת שהייתי קורא אותך היית רגיל לקרב אלי ולומר אל תירא, כמו במזרים
שקראתיך ועניתי דכח' ויאנחו בני ישראל וכו' וחלל שועתם וכו': (נח) רבת ד'.
פח' בכל עת היית רגיל לריב ריבי נפשי וגאלת חיי כמו במזרים שנאמר וגאלתי
אתכם

משפטי: ס ראייתה כל-גקמתם כל-
מחשבתם לי: סא שמעת חרפתם יהוה
קד-מחשבתם עלי: סב שפתי קמי והגיונם
עלי כל-היום: סג שבתם וקמתם הביטה
אני מנגינתם: סד תשיב להם גמול יהוה
במעשה ידיהם: סה תתן להם מגנת-לב
תאלתך להם: סו תרדף באף ותשמידם
מתחת שמי יהוה:

ד א איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב

תשחכנה

מקבי ונתן רני: ס. חזית
 קלה גקמתו וכל ראתשכו
 עלי: ש סא. שמעת חסרהו
 קרא וכל ראתשכו עלי:
 סב. ספוטא דקמו ורניו עלי
 קלה יקא: סג. מוחכרו
 ומקרהו אסתכלת אנא מן
 רניהו: ה סד. תהפך להו
 פירענהו קרא איך מעבר
 אינהו: סה. תתל להו
 קריותא רלבא ומחוקר להו:
 סו. תרדפי ובריוגך תובר
 אנו מן תחית שמיך קרא:
 ד א. איכנא מסחלא תהבא
 טבא ושנא צדקא

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ר ו ש ה מ ק ר א

אס (ס) כל משכנות: וכל דאחשנו,
 ר א י ת האמור קודם מוסב גס על כל
 משכנות' (סב) שפתי קמי והגיונם
 עלי: ספוטא דקמו ורניו עלי, כלומר
 שקמים והוגים עלי. (סג) הביטוה
 אסתכלת, כאילו כתוב איטיה ותרגמו
 בעבר. אני מנגינת': אנא מן רניהו,
 כאילו כת' אני מן הגיונס, והשבעים
 העתיקו אני מנגינתם - *ענייני*
ענייני כאילו כת' על עיניה'.
 ומפני בלבול הקריאה של אני מנגינתם
 הביאו במדרש תרומו אנא זמירהו,
 ובדרך הישר הזה הלך הירונימוס בעקבות
 המדרש *ego sum psalmus eorum*,
 כאילו כת' גמולס. (סד) מגנת לב:

אחכס בזרוע נעווה: (סג) שבתם וקמתם
 הביטה שמי מנגינתם
 שכל שבתם וקמתם: (סה) מגינת לב. פת'
 שזרון לב: תאלתך להם. כמו תאלתך,
 כלו' כל תלואת שהבאת עלי תבוא להם.
 וכן תמלא בסוף כל אלפא ביתא שחזר
 על האומות ומפייס בהם ואומר כשם
 שעשית לי כן עשה להם:
 ד (א) איכה יועם זהב. בתחילה פתס
 דבריו ולא פירש, שאמר איכה יועם
 זהב, ופת' יחשיך מראה זהב עוב, כמו
 כל פתוס לא עממוך שפת' כל פתוס לא
 יחשיך ממך: ישנא הכתם הטוב תשחכנה
 אבני

וכן הוא גם ציונתו. (סד) גמול: פורענהו,
 כריותא דלבא, ת' מגנת מל' זער ותוגה, שהוא ענין של כריותא משדש כרא שעיקר
 ענינו זער, והופאל גס להורות מלז הרע של החולה, מפני שכל חולה מנעער. והע'
 העתיקו מגנת מל' *πεπαισμενη*, והוא כחד מתרין אמוראין שהביא במדרש, שפי'
 מגנת מל' מן עזרך. וכן העתיק הירונימוס מענין מגן ממש *scutum*
cordis. ויונתן ת' כאמורא הראשון שהביא במדרש איכה תצירות לבא שנאמר
 (בראשית י"ד) אשר מגן צריך. תאלתך להם: ומחותך להו, או שח' לפי הענין,
 או שפירש תאלתך מלשון מחינא ליה באליתא (צ"ב ע"ג ע"א), והע' העתיקו
σθεναροὺς σου μοχλῶν כאילו כתוב, "לב תאלתי להם", כלומר תתן להם תלאה
 בלנס כמו שנתת בלני. והע' *laborem tuum* ג"כ מענין תלאה, וכן גם
 ציונתו. ובמדרש, והביא עליהם כל אלוה שבתורה" תאלתך מל' אלה. (סו) תרדוף:
 תרדופי, צ"ל תרדפי תמו' תרדופי. — באף ותשמידם: ובריוגך תוכד אנון,
 כאילו כת' "ובאסף תשמידם". שמי ר': שמיך מריא, כאילו כת' מתחת שמיך ד'.
 ד (א) יועם: מסחלא, תרגם לפי הענין שנעשה זהב נמאס ונזזה מלא פיגם
 (ע')

תרגום

איכא ד

תשתפכנה אבני-קדש בראש כל-
חוצות: בבני ציון היקרים חמסלאים בפו
איכה נחשבו לנבלי-חרש מעשה ידי
יוצר: גם-תנין חלצו שד הניקו גוריהן
בת-עמי לאכור פי-ענים במדבר: ד דבך

לשון

תנים קרי. כיענים קרי

שפירא ומשתדן כאפא
רקדשא בריש פלהו שוקא:
ב. בני צהיו יקרא ומיתדו
הזו מן באפא טקחא איכא
אתחשבו איך מאנא דחששא
טכר אידיא דפחרא: ג. גליי
איך יורא תדיהו ואינך
גריהיוהון פרח עמי למחיהא
דלית לה אסיוהא ואיך נעמא
במדברא: ד. דבך לשונה

פירוש חטקרא

באור התרגום

אבני קדש בראש וכו' ואי חמסר לאב עוב
שיחשיך מראהו ולאור העוב שישתל' מכמות
שהי' וגם אין דרך בני אדם שישליכו אבני
קדש, הם אבני אפוד ואבני חשן, בראש
כל חוצות, ובזדו מפרש על מי מושב הדבר,
בני ציון וכו': (ב) המסלאים בפו. פשוט
שדויים על אדמתם אוכלים לשופע יושבי
לבעת, ונדמו פניהם להב אדום ולכתם
העוב, איך נהפך האדום כשהיו מוליכים
אותם בגלות רעבים, ונדמה פיהם לנבלי
חרש מעשה ידי יוצר. והכמי' שהיו מלובשין
חשן ואפוד שהיו קבועים בו אבני חשן
ואבני אפוד, איך נהפך [ל' נשפך] דמס
בראש כל חוצות: (ג) גם תנין. שנקרא
אכזר, דכתיב ראש פתנים אכזר, אשכ"כ
כשרואים בניהם חלצו שד, פת' הוליוהו
כמו וחלצו את האבני'. תנין זה כשרואה
גוריו מושך שדיו מחיקו ומראה אותם פרי
שיבולו ויינקו, אכל בה עמי לאכזר, כיענה
זו שאכזרית על בניה, לפי שנקו שדיהן
ולפיכך

(ע' לשל ב' ו'), והע' העתיקו - *αμαυ-
αυαυα* שהשמרו פניו. הכתם
העוב: לזכרא שפירא, וכן הוא גם ב-*color optimus* מל' נחתם עונך
לפני (ירמ' ב' כ"ב), והע' העתיקו *sed
αμαυαυα* כאילו כתוב כסף העוב.
(ב) בני ציון היקרים: בני צהיון
יקירא, כך הוא בספרים שהדפיסה חברת
הפרופגאנדא (לונדון בשנ' אלף מ' מאות
כ"ג למספרם) ובפוליוגלאטטע ודפו' לונדון)
ליתא מלת יקירא, ונראה נכון ממה שא
בתרגומנו דמיתרין הו' מן כאשא עבת',
כי ממלת דמיתרין נלמד שקרא הסורי
„היקרי' ממסלאים בפו" והע' העתיקו
המסלאים *επιτηρευοντες* מענין נשיאה והרמ',
כמו סלסלה וחורומך (משלי ד' ח') וב-*amicti*
גחטט עטופים בפו. חרש:
חשפא, ומנהן די חסף (דניאל ב' ל"ג) ת"ם
ומנהין מחשפא, והעברי' ח' מן חזף, ובלי
חכמים כתב אחספא, ומקור כולם חסף
שעיקר ענינו קליפה. יוצר: פחרא, וכן
ח' גם הערבי עמל ידי פאחראני,

ונמלא במקרא מנהן חסף די פחר (דניאל ב' מ"א) וכתב רש"י שם הרבה יש בגמר'
מאני דפחרא. (א) גם תנין חלצו שד: גליי איך יורא תדיהו, כאילו כת' גלז
כתנין, חלצו שד: תנין, יורא, בת"י בא תמיד בדליית' תמורת ריש' ירוד,
וכן בלשון חכמים יאורד ילדה ואבני מתא שדיא (כתובות מ"ח ע"ב). בת עמי
לאכזר: הות ברח עמי למחוחא דלית לה אסיותא, וכן העתיקו גם הע' לאכזר
αμαυαυα. ולפי העתקת השבשים נראה פשע הכתוב, גם חתן חלצו שד (של כת
עמי) הניקו גוריהן בה עמי לאכזר (כלומר גוריהם חתנין ינקו משדי בת עמי עז שאין
לה רפואה); הניקו העתיקו כאילו כתוב ינקו. כיענים במדבר: ואיך נעמא
במדברא; כתב חול' שד' ודורס, כמו שהיענה אף ע"פ שיש לה כנפים אינה ידעשת
להנצל בכנפיה, להגביה עוף ולהמלט מרודפ', וכשירדוף אחרי' ליד חרף על פני המדבר
וזמיר לחרץ תניע שד שחסי' שכל לאויבה, כן בת עמי אין לה סחר ומפלט מפני

האויב

תרנגום נר

וְלֵדָה לְשֵׁמִי חֶבֶה בְּצִיָּה
שְׁלִיָּה שְׁאֵלָה לְחֶמָּה וְזִרְיָה
וְקֶצֶה וְחֶבֶה לְהֵיוֹ: ה. הָנוּ
רָאִלְנוּ הָיוּ שְׁנֵי אֲדָמָה הָאֲדָמָה
בְּשֵׁנֵי אֲדָמָה עַל חֲזִירֵיהָ
הָאֲדָמָה בְּקֶלֶחָה: ו. וְסֵנִי
שְׁלֵה לְבָרְתָה עִמִּי מִן חֲשִׁיחָה
רְסִידָה רִתְּחָה שְׁבֵת מִן שְׁלֵה

ב א ז ר ה ת ר ג ו ס

האויב. (ד) אל תבו: לשמי חכה, כל' ללבושה הקדש שכן סמא בל' ערבי הקדש יין, ונגזר ממנו שמים בלשון ערבי מפני הרוס והגובה, ונקרא בלשם המקרה של הגיטת שמי ב' ת' אל' מפני גבהו והשתחמם הנחמ' בזה הל' שמי הקורה. — ב' ז' מ': בזהל, מלשון והמונו לזה זלמ (ישע' ה' יג). פ' ר: דקל' ויהב, והוא כפי' ר' נחמי' במדרש "ל' מ' יתן ללס פרוסה של ללס כמזל" (ישע' יל) הלל פרוש לרעב ללמך". ומה שתרס דקל' ויהב, נראה הרבה מנ' פירושים שוני', מלשון מעין פתחה, שכן פתחה ארסה פחיס תרסל רוסלמי מל' תיחל יתה

לְיָדֶיךָ

יָדִים: ו זָכוּ נִזְרִיָּה מְשַׁלֵּג צָחוּ מַחֲלָב
אָדָמוּ עֲצֵם מְפִנִּינִים סְפִיר גִּזְרָתָם: ח חֲשָׁד
מִשְׁחֹר תִּאָּרֶם לֹא נָכְרוּ בַּחוּצוֹת צֶפֶד

וְלֹא לֹאִי כִּי אֲדִירָא: ו זָכוּ
נִזְרִיָּה מִן חֲשָׁד נִזְרִיָּה מִן
חֲלָבָא כִּי מִרְעִיתָהוּן סְמִיקוּ
בְּרִמְיָהוּן מִסְּרִיחוֹן מִסְּאִילָא
גִּזְרָתָהוּן: ח חֲשָׁד מִן חֲשָׁקָא
תְּזַהֲרוּ וְלֹא אֲתִידַעוּ בְּשֹׁקָא

עורם

פירוש המקרא

באור התרגום

שלהן על עונותיהן לשעה קלה, אבל עון
בת עמי גדל מהן שזפטן הקב"ה ברעב
זהן ייסורין ארוכין: (ו) זכו חזירה. פת'
בת עמי שהיו זכיס שערוהיה משלג: זכו
מחלב. כפל מלה הוא על זכו משלג, ופת'
לכנים היו מחלב: אדמו ענס מפנינים.
אדמו מראהם מפניני' מזהב: ספיר גזרת'
לספיר נדמה דמותם: חזירה. שערוהיה
כמו גזי חרץ: זכו. לשון לבן כמו דודי
לח ואדום: ענס. לשון מראה וכענס השמים
לעוהר: ספיר גזרתם. מזהיר' היו פניה'
כספיר: (ח) חשך משחור תארם. אות' שלשעבר
זכו חזירהם משלג זכו מחלב מחמת שובע
עכשיו שחוק עליהם חרעב חשך משחור
תארם: לא נכרו בחלוצות. בני אדם שאלו
אותם לשעבר בהיותם יפה מראה לא היו
מכירי' אותם עכשיו: צד עור'. רגילי וליד
בל' [איא. אולי הוא rague le velot
חב-]

אדירא, כלומר שהיוכיס לא הללו ידיהם
בהמריבם אותה, וכן העתיקו גם הע'.
(ז) נזיריה: חזירה, וכן הע' - *Naxi*
qaiou, וסומכו' העתיק *αφαιρουσαι*
וכולס פי' חזיר ממש והוא כמו שכת' רש"י.
זכו מחלב: וזכרו מן חלבא, ומוסיף
עוד במרעית הון, וג"ס העתיקו *in*
pascuis suis, ולפי העתקה זאת אין
להוספה זו שום פירוש; ואומר אני שהעם
מרעיתא אין ענינו כאן "מרעה" אלא
"עדר" שכן נמלא באגרת' דפולוס דלות
קורינתיא' ע' ז' זמן חלבא דמרעית
לא אכל, ונמלא גם בל' עבר' מרעית
על העדר, וכל מרעיתם נפואה (ירמי' י'
כ"א), ויהי' ח"כ במרעית הון חרג'
של גזרתם האמור בסוף הפסוק, כי
גזרה ענינו עדר בל"ם (עי' ב"ה ש"ה
א' ז'). ואולי הי' כחוב על שולי הספר כמו
הערה אל גזרתם שמתורג' גשמהון,

והעיר המעי' שיש לתרגמו במרעית הון,
והניחו שלא בדעת אל מקום שאינו ראוי לו. ענס:
גרימיון, מענין עצמות ממש, ויונתן יפה ת'
ענס, חיוו, מל' כענס השמים לעהר. מפנינים:
מן המעתיקם הקדמונים נראה שפנינים הוא
שם כולל לכל אבן טובה, שכן משלי ג'
ע"ו וברב מקומות אחרים ח"ם מפנינים מן
כאפא ענתא, והשנעים העתיקו ג"כ
εσθω πολυτελεστα; וכאן ח' הסורי סרדון,
שהוא האבן הנקרא Sardius, ונדוע
אללנו גם בשם קשרניו"ל, ותרגם הסורי כן
מפני שכתוב אדמו והביא הפנינים
לרמיון על האדומיות, וידוע שהקשרניו"ל
מראה אדום יש לו, וכן א"ם (יחזקאל
כ"ב י"ג) ח"ם סרדון וכן הע' *αργυροσ*
αργυροσ וה' *sardius*; והע' העתיקו
כאן כאלו כת' פנינים בסמיכות אל ספיר,
πτερ λιθου σαρπειρου, ולפי העתקה'
אדמו ענס הוא כפי עצמו, ומפניני
ספיר מוסב על גזרתם. ועיקרם
בהעתקתם למלח פנינים חחר כמנהגו
שכן ומשך חכמה מפנינים (איוב כ"ב י"ח)
תרגם עקילם *επεσθη* (איוב כ"ב י"ח)
ויהי' פנינים מלשון פנייה וראי', ובריס
יקרים שאדם פונה אליהם ורואה' אחריהם,
וכבר אמרנו (ש"ה ז' י"א) שפעל פנא
בל' סורי וארמי ענינו תשוקה. גזרתם,
גשמהון, נאמר גזרה על הגוף ובלשון
ערכי בהיפוך אותיות גרו. והע' העתיקו
το αποσπασμα αυτων מה שנגזר
ונקצץ מהם, והוא קרוב לפירוש הרד"ק.
(ח) משחור: מן חושא, כך הוא בהול'
מחנה הכפופותג'ת, ובפולוג'וטעש כת' מן
שחורא. צפד: קפוד, וכן עורי

עורם על-עצמם יבש היה כעץ: ט טובים
היו חללי-חרב מחללי רעב שהם יזבו
מדקרים מתנובות שדי: י ידי נשים
רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למז
בשבר בת-עמי: יא בלה יהוה את-חמתי
שפך חרון אפו ויצת-אש בציון ותאכל
יסודתיה: יב לא האמינו מלכי-ארץ וכל
ישיבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי

ירושלם

כל קרי.

קפד משכחו על גרמיהו
יבש יהוה ארץ קסא: ט. טביו
היו קטלי חרפא מן קטילי
בבנא דרבו איך חנו בממחז
ושדיו בחקלא: י. אידי נשא
מרחמניות בשלי בגיחו הו
לחיו למאכולתא בתקרה
דכרת עמי: כ. שמלי קריא
חמתי ואשר חמתי דרונה
ושבק נורא בצחיון שלחביא
אכלת שתאסיה: ל. לא
תומנו מלכיה דארעא וכלהו
עמדותיה דתאביל דאתא ואעל
אלוצא ובעלדקבא בתרעיה

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

רגע (איוב ז' ה') משני קפד, וכת' המסס
גחיני'ם כי רגע בלשון קיתיופי' ענינו
ייד לזוז וטעונו של יסוד, וזה גם ענין קפד
בל"ם דבר הנמשך לקמיעם, ונאמר לרוב
על העור, וכן עורי שער מעלי (איוב
ל' ל') ח"ם משני קפד עלי, נקמט עלי,
שכן קפד וקמט קרובים הם ע"י חילוף
האותיות, ונ"ל שמה השתמשו חכמי' ז"ל
בלשון קפדן על הרגזן וגם מקפיד על
הדואג ומועז על דבר מה, כי הקמטת
עור המזג הוא סימן בשרס או שהוא ברוגז
או שהוא מושג ודואג על אזהרה דבר, ויהי'
קפדן, סטיכרוללוצר. — יבש. ה. ה.
כעץ, ח"ם כמו שהוא לפנינו במקרא,
והע' העתיקו כאילו כחז יבש, היו
כעץ. (ט) שהם יזבו מדקרי': דדנו
איך הנון דממחין, כאילו כת' שהם יזבו
כמדקרים. מתנובות שדי: ושדיו
בחקלא, שהושלכו על פני השדה, ולא ידעתי
לכוון חרגוס זה על מה שכת' במקרא.
ולפי העתקת השבעי' יהי' פי' שהם יזבו
מדקרים מתנובות שדי, שמללי רעב יזבו
כאילו הם מדקרים מקוסר תנובות שדי,

קובענוטלט דית הירט, ובאופן אחר לא
ידעתי לכון הלע"ז הזה, ואולי נפל איזה
טעות בכתב: (ט) שהם יזבו מדקרי' וכו'.
אילו אומר טובים היו מללי חרב מחללי
רעב ושחק הייתי נותן טעם לדבר. לפי
שמי שמת ברעב מאריך בייסורין ומי שמת
בחרב מת לפי שעה קלה, אבל עכשיו שאמר
שהם יזבו מדקרים מתנובות שדי על כורחן
זהו הטעם שנותן לדבר, למה היו טובים
מללי חרב מחללי רעב לפי שאותם שמתו
ברעב כשעומדין להם תנובות שדי ואוכלין
הרבה נבקעו בני מעיים שלהם שנכונו
מחמת הרעב, ויזבו מדקרים פת' מבוקעי'
שאוכלין תנובות שדי וגופם מנוול מחמת
הריעי שלא חזן לכריסם: (י) ידי נשים
רחמניות. לשעבר, עכשיו בשלו ילדיהן:
לברות למז. להברות עממן: (יא) בלה ד'
את מחמו. שנשפך בהם כל חרון אפו, ודומ'
לו חזי אכלה בס, וכן וכליתי חמתי בס:
(יב) לא האמינו מלכי ארץ. לשעבר לא
האמינו כי יבוא זר ואויב בשערי ירושלי,
ומי גרס להם שיבוא? מעט' נביאה עונות
כהניה

וכן הוא גם בלוגאטט: quoniam isti extabuerant consumpti a sterili-
tate terrae. (יא) יסודתיה: שתאסיה, ביסודי ארץ (איוב ל"א ד') ח"י במשפטי
ארעא; והפסוק: כד מתקן הוית שתאסיה דארעא. ואמר המסס ויטעונו שהם
שתאסיה מורכב מן שח (מקרקר כל בני שח) ואסחא שענינו מומה, והוא דחוק
מאד; ור"ב (ערך שח) אמר שנגזר הפעל שחם מהמלה היונית στεασις שענינה
עמידה וקיום, וגם זה אינו קרוב. (יב) כי יבואו דאחא, ועד מושיף ועל ל.

(יג) השפכים

ירושלם: יי מחטאת גביראיה עונות כהניה
השפכים בקרבה דם צדיקים: יי נעו
עורים בחוצות גגאלו פדם בלא יוכלו
יגעו בלבשיהם: מו סורו סמא קראו למו
סורו סורו אל-תגעו כי געו גם--געו
אמרו בגוים לא יוסיפו לגור: מו פני
יהיה חלקם לא יוסיף לתביטם פני כהנים
לא נשאו זמנים לא חגנו: יי עדינה
תכלינה וזקנים קרי. עדינו קרי

ואת-שלם: מ. קטל חשאה
בגדיה ועל-א-רקהיה ראשו
בנה דמא דדיקא: נ. נדו
בדרכיה בשקיה ואחשלו
בדמא ולא אשכחו דנקרכו
ללבשיהו: מ. פרושו מנהו
וטמא קרו אטו עברו עברו
ולא תתקרכו לדון מאר
בארגו אף אשכחו אמרו
בית שמא רחב לא נוספו
למעמר: ע. עד קמיו חנו
חשבי שנינו קו עדינו
מיקאית

פירוש המקרא

באור התרגום

כהניה וכו': (יד) נעו עורים בחוצות וכו'.
נעו עורים מחמת שנגאלו פדם, שפלוט
בדאשו דדם כותף על פניו ואינו רואה
כאילו הוא עור: בלא יוכלו יגעו. כל כך
נגאלו פדם שלא יוכלו בני אדם ליגע
בלבושיהם: (טו) סורו סמא קראו למו.
כל כך למה נא להם? כי נעו גם נעו. נעו
כמו נאצו, ופח' שנאלו להקפ"ה לסיכך
שלאם בגלות כמו שמעורר גם נעו: אמרו
בגוים לא יוסיפו לגור. כשגלו להם בני
אחיות סעולם היו האומות אומרים עליהם
לא יוסיפו אלו לעזר ולגור בארץ: (טז) פני
ד' חלקם. ספיטם על פני כל הארץ: לא
יוסיף להביטם. כל זה דברי אומי' סעולם;
ומי גרם להם. דבר זה, שפני כהנים לא
נשאו וכו': (יז) עדינה תכלינה עינינו אל
עורחנו

(יג) השפכים: דאדו, כאילו כת' אשר
שפכו. (יד) עורים: דרדניה, נראה
שקרא שרים חמור עוריס, והע' העתיקו
εγχευ γοφοι αυτους כאילו נקוד עוריס
מלשון אני ישנה ולני ער, ובשולגטט
הוא על כנון "caeci" — בלא יוכלו:
ולא אשכחו, כאילו כת' ולא יוכלו. והע'
העתיקו בלא יוכלו εχουσαν οφθαλμους
αυτους "caeci" בשיל שאין בהם
כח ויכולת (לעמוד על רגליהם), יגעו
בלבשיהם εχουσαν οφθαλμους "caeci"
עשאו יחזיקו בדגיהם (למזל להם
משענה), וזה קרוב לחי, רק שהוא מוסף
מלה אחת לפדש מה שלא יוכלו, על דלא
הוו יכלין, "למחמי" קריבו בלבשיהו,
בשיל שם עורים ולא יוכלו לראות ע"כ
הם נוגעים בלבשיהם. (טז) סורו:

פרשו מנהו, והוא מאמר העמים זה אל זה. סמא קראו למו: וטמא קרו
אנו, כאילו נקוד קראו נזווי, וכן העתיקו גם השנעים εχουσαν οφθαλμους —
ובשולגטט "recedite polluti clamaverunt eis" כאילו כתוב עמאיה, שפמי'
קוראים ואומרים להם, "סורו עמאים!" כי נעו: מעל דארגו, כאילו כת' נאצו
וכן נאצו (יפיה ה' ב"י) ח"ם ארגו. אמרו בגוים: אמרו ביה עמאיה, וכן
הע' εχουσαν οφθαλμους כאילו נקוד אמרו נזווי, כלומי הגידו בעמית על פניהם שלא יוסיפו
עוד לגור, למעמר, לזרר "בארט", ולפי ח"י פ"י הכתוב כך הוא, אמרו (ישראל)
כשהיו בשלה על אדמחם בגוים לא יוסיפו לגור (דבני עממיה לא יוסיפו) לשידר,
(פלה יגלו לבין האומות). (טז) פני ד': פניו דמריה, פניו ד' הוה, εχουσαν οφθαλμους
עשאו וטמא גם בל' חממים, חד אמר פניו (פירושין י"ח פ"א). חלקם: פלג
אנו, כפי מה שפנינו במקרא, והשפכים העתיקו εχουσαν οφθαλμους כאילו נקוד
חלקם. וזקנים יזעל סמא, כפשוטו, והע' העתיקו εχουσαν οφθαλμους פניו חממיה
על זקנים אל עניהם. (יז) עדינה תכלינה עינינו: עד קמיו חנו

מִי־יָדָע דְּקוֹדֶקֶט לֹחַ עֲמָא
וְלֹא מִקָּדֶשׁ: פ. ס. פְּרָעָה דְּמִרְיָא
סֵלֵן אֵנָּה וְלֹא מִסָּתָּ לְמַחֲרָא
כְּהוּן פִּאסִי כְּהֵנָּה לֹא נִסְכוּ
וְעַד כְּבֹא לֹא רָחֲמוּ: צ. צִדָּה
לְדוֹקֵקֵין לְרַמְהִלְכִין בְּשִׁמְרָא
קֶרֶב קָצוּ מִלּוּ יִמְיוֹ מִשְׁל
רִתְמָא עֲדֵנוּ: ק. קִלְיוֹ הוּוּ
רְדִיפִין מִן גִּשְׁרִי שְׁמִיָּה עַל
טִירָא רַפְּשׁוֹ וְכִמְדִּבְרָא
אֲתַבְמַט לֹ: ר. רִתְמָא רִאשִׁין
מִשְׁחִיחָ דְּמִרְיָא אֲתַפְסַח
בְּקִמְצָהוֹן רִאשִׁין וְכִשְׁלָלָה
בְּחָא בֵּית עֲמָא: ש. רִדִּי

תְּכַלִּינָה טִיבִינוּ אֶל־מִדְּרֹתֵינוּ חֶבֶל בְּצִפְיָהוּ
צִפְיָנוּ אֶל־צוּי לֹא יִשְׁעִי: י. צִדּוֹ צִעֲדִינוּ
מַלְכָּת בְּרַחֲבֵיתֵנוּ קֶרֶב קָצֵנוּ מִלֵּאוּ יִמִּינוּ
מִי־כֹא קָצֵנוּ: י. קָדִים הִי רִדְפִינוּ מִגִּשְׁרִי
שְׁמִים עַל־הָהָרִים דְּלִקְצוֹ עִמְדָּבֶר אֲרֵבוּ
לָנוּ: כ. דִּתְ אֲפִינוּ מִשְׁחָ יִהְיֶה גִלְבָּד
פִּשְׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אֲמַרְנוּ בְּעַלּוֹ גִּחִיָּה
בְּגוֹים: נ. אִשְׁיִשְׁלִי שְׁמִי בֵּית־אֲדָם יִשְׁכְּחִי
בְּאֶרֶץ עוֹץ גַּם־עֲרִיקָה שְׁכִרְבָּנוֹם הַשְׁכִּירִי
יִתִּיר

וְחִתְעִירִי בֵּית אֲרֵם רִתְמָא כִּרְעִי אֶה לְכִי נִמְשָׁא קָא וְחִרְנוֹ וְחִתְעִירִי:

ב א ו ר ה ת ר צ ו ס

ס י ר ש ה ס ק א

טִיבִין, בְּלָא בְּעוֹד שְׁפִינּוּ קִימִי עַל אֲרֵנוּ,
כְּלוּ וְחִשְׁבוּ שְׁפִינּוּ מִרְחוֹם עֲזָרָה. ה. ב. ל
צוּפִיתֵנוּ צִפִּינוּ וְכוּ: ס. מִרְיָא דִּקְוִי
וְקִין וְכוּ, לְבַבְלִי צִפִּי צִפִּי אֵל גִּיו אֲשֶׁר
לֹא יִשְׁעִי, וְכֵן הַמִּיָּקִי גִם הֵעַל (יח) צוּ
צִעֲדִינוּ מַלְכָּת בְּרַחֲבֵיתֵנוּ: ו. עַל הַשְׁמִית
לְדוֹקֵקֵין לְרַמְהִלְכִין בְּשִׁמְרָא: ע. הַשְׁמִית
לְמִדִּי עַל יִסָּם הַפִּעַל אֵל צוּסֵל בְּיָג
נִרְאָה לָנוּ, כִּי יִסָּם בְּאֵן הַכֶּכֶה מִן־חֲרָגוֹמִי,
הַמִּתְרַגֵּם הַחֲדָד קִרָּא בְּמִקְרָא לָנוּ צִפְרִים
לְכַת בְּרַחֲבִיטִי, בְּלֹא שְׁאֲרִיִּים לָנוּ אֵלֶּה
הַצִּוְעִידִים לְכַת בְּרַחֲבִיטִי, וְחֲרָגִים לְפִי זֶה,
צוּ לְדַשֵּׁם לְבִין צוּקָא, וְהַמִּתְרַגֵּם
הַקָּסֶר, שְׁחָל לְפִי דִשְׁחִי מִאֲחֶר, חִיָּקֵן
בְּעִקְבֹת הַשְּׁבָעִים, שְׁחָל פִּעֲחִיקוּ צִעֲדִינוּ
וְשִׁמְרָא 'שְׁמִרָא' כִּאִילוּ כֵת' צִעֲדִינוּ,
וְחֵלֶךְ הַמִּתְרַגֵּם אֲחֵרִים וְכֵת' לְצוּקִין
שְׁחָל גִּי' חֲרָגִים שֶׁל צִעֲדִינוּ, וְסָן
הַשֶּׁם דְּקִדִּק נִשְׁמָע בְּכַלְעִי קו"ף וְכִתְּשִׁתָּ
חִי"ש דְּרִדִּק הַנוֹרֵץ בְּלֹאֵךְ חֲשִׁים, וְאִין
נוֹרֵץ לְמַה שְׁחָל חֲרָב הַמִּכָּס וְקָס' וְלִי,
בִּינְרָקֶס I צִד 108. (כ) בְּשִׁמְרָא:
בְּגוֹמֵלֵהוּ, וְהֵא כְּמוֹ שְׁחָל' רִשִׁי בְּגוֹמֵלֵהוּ
שְׁמִירָא. הֵעַל הַמִּיָּקִי 'שְׁמִירָא' εὐαγγελιστῶν
εὐαγγελιστῶν כְּלוּמָר עֲלֵנֶדְךָ בְּמַה שְׁפִינּוּ.
וְכִתְּשִׁתָּ in peccatis nostris, שְׁחָלֵךְ
עַל חַטֹּאתֵינוּ; וְחֵא רִשׁוֹס יִכְשֶׁר עַל כָּל
שְׁפִינּוֹת חַטֹּאות. (כא) בְּאֶרֶץ עוֹץ:
בְּאֶרֶץ

שְׁחָלֵנוּ הַכָּל צִדִּיק חִיָּין יִפְלִים לְנוֹת
לְשׁוֹכֵת אֲחֵרִים שְׁחָל אֲחֵרִים הַכָּל וְדִק
יִשְׁחָלֵנוּ וְהַכָּל יִכְוֹל לְקוֹן צִי אֲדָם בְּשִׁמְרָא
מִשְׁחָל לְפִדְרוּ וְחִלְדוּ לֹא בֵּל, הוּא אֲחֵר
עַד שְׁכַחֵם חִיָּיִי יִכְוֹל לְחַמְמִין (עֲזָרָת הַכָּל
וְכֵן צוּ צִדִּיקֵינָה תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ: (יח) צוּ
צִעֲדִינוּ וְכוּ: ס. אֲחֵרִים צוּ צִעֲדִינוּ
מִלְכָּת בְּרַחֲבִיטִי עַל עֲמִינוּ: (יט) קָלִים
הִי רִדְפֵנוּ. וְהַמִּשְׁחָל וְהוֹלֵךְ הוּא הִי קָלִי,
עַל הַסִּרִּים דְּלִקְצוֹ, וְרִכּוּ שֶׁל רִדְקָא אֵם
יודֵעַ שְׁחָלֵנוּ בּוֹרַח לֹא דִקְ הַמִּשְׁחָל רִדְקָא
אֲחֵרִי, אֲבָל בְּשִׁמְרָא עֲנַמְלֵט לֹא בְּהִרִים נוֹחַ
מִמֶּנּוּ לְרַפְּשׁוֹ וְלֹא יִתְּנֵעַ אֲחֵרִי בְּהִרִים,
אֲבָל אֵלֵינוּ עַל הַסִּרִּים דְּלִקְצוֹ: בְּמִדְּבֶר אֲרֵבוּ
לָנוּ. דְּרִכּוּ שֶׁל רִדְקָא לְרִדְקָא בִּישְׁחָל וְחֵא
שִׁינֵעַ שְׁחָלֵנוּ כֵּם דִּקְ הַמִּדְּבֶר עַל מִמֶּנּוּ
לְרִדְקָא אֲחֵרִי, וְחֵא אֲחֵרִי בְּמִדְּבֶר אֲרֵבוּ לָנוּ:
(ב) דִּתְ אֲפִינוּ מִשְׁחָ ד' וְכוּ, זֶה דְּקִינֵינוּ
דְּכֵת' וְחֵא שְׁחָל אֵת דְּקִינֵינוּ בְּעֲרִצוֹת יִרְיָנוּ:
(ג) שִׁשִׁי וְחֵא בֵּית אֲדָם וְכוּ. בְּאֵדִם
שְׁחָלֵנוּ לְפִדְרוּ עֲשׂוּשָׁה שֶׁסֶם עֲזָרָה וְחֵא לֹא
עֲשֵׂה כָל עֲבִירֹת שְׁחָלֵנוּ לְקִדִּי אֲדָרַע לֵךְ
כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יִכְוֹל הַכָּלִי' בְּמִשְׁחָל,
אֲדָרַע כֵּאֵן רִחָא הַכִּיָּא לְאֲדָם שְׁחָל' בְּמִשְׁחָלֵנוּ
שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲחֵר לֹא שִׁשִׁי וְחֵא בֵּית אֲדָם,
שְׁחָל עֲכָשִׁין לְבִי יִהְיֶה בִּישׁוֹ אֲחֵרִים, אֲדָרַע
דֵּעַ לֵךְ כִּי גִם עֲנִיק חֲעֵנֶר כּוֹס עֲזָרָה
עַל יִשְׂרָאֵל: חֲשִׁדִּי וְחֵא עֲרִיקָה וְחֵא חֵא חֵא

תרגום

ת. גמר חסדי ברת צדיק
חוב לא טסף למגליהד
אתקדו חוביכי ברת אדם
אתגלי חסדיכי:

ה צלותה דארמא:
א. אתדבר קריא קנא
הוא לו חור וחתי חסדו:
ב. ירהונו אתהפכת לטכרוא
וכתיו לטכרוא: ג. יחמא
הנו דלא אפא נאמהו איד
ארמלהא: ד. מין ברכשא
אשתי וקסיו ברמא: ה. ארו

איכה ד ה

ותתערי: כב תם עונך בת ציון לא יוסיר
להגלותך פקד עונך בת אדום גלה ער
חטאתיך:

ה א זכר יהוה מה היה לנו הביט וראה
את חרפתנו: ב נחלתנו גהפכה
לזרים בתינו לגברים: ג יתומים היינו
אין אב אמתינו פאלמנות: ד מימינו
בכסף שתינו עצינו במחיר יבאו: ה על
הביטה קרי. ואין קרי צוארנו

באור התרגום פירוש המקרא

בארעא דעון, כמו שהוא לפנינו במקרא,
והע' לא העתיקו אלא יושבת בארץ
ולא זכור עון כלל ותתערי: ותתערי,
נ"ל שקרא ותתערל חמו' ותתערי,
שכן שזה גם אחה והערל (חזקוק ב'
ט"ז) ח"ם אשתי אף אנת ואחערק. והע'
העתיקו *καὶ αποχέεσθαι*, והוא כמו
שפירש רש"י, "ותקיא' כמו ותער כדה".
ובגאוגרפיק *atque nudaberis* והוא
כיש מפרשים שהניא מהר"א וי"ז בבאורו,
שהוא ל' גלוי ע"ד וישכר ויחגל בחוד אהלו.
ה (ד) עצינו במחיר יבאו: וקיסן
נדמא, וכן מחיר (שמואל ב'
כ"ד כ"ד) ח"י דמים, ונמאל הרבה בל'
חכמי', וכלשון ערבי דימא *pretiosus*,
ויש שאמרו שהוא מלשון דומה ושה,
שנותן סך מעות הדומה לערך החפץ,
ויות' נ"ל שהוא מל' *τιμω* דער ווערטת,
דער עריי' חיינער וצ"ע, ואין להתפלל
על שנחלק אוח' לדלי'ת, שכן הוא דרך
הארמי והסורי, ויש רבים כמו אלה, שכן
אמרו מן *τιμω* הכותב טופסי געין
(געין כ"ו ע"א) וגם יעשה בדפוס
(פסחים ל"א ע"א), וכן מן *τιμω* באוני
אמת ובעימי אמת (בר' ב') וגם מה
לי הן מה לי דמיהן (צ"מ פ"ג). —
ומלת יבאו הנא במקרא בסוף הפסוק
נמשך בתרגום סורי לפסוק הנא. (ה) על
זוארנו: אמו על זורין, כאילו כחוב
יבאו על זוארנו, ויהי' נרדפנו הנא
אחרינו, מאמר בפני עצמו, ואולי הוא רק
עשות

ומלית, ותשמי עד שבערי כל הכוס: (כב) חס
עונך בת ציון וכו'. אוי להם לאומי' שעדיין
לא עשמו כוס התרעלה ועמידין עדיין
לשחוחה, ואשריהם ישראל ששמו מידו כבד
את כוס מחמו ואת קובעת כוס התרעלה,
לא יופיעו לשחוחה עוד, הה"ד חס עונך
בת ציון לא יופיע להגלותך, פקד עונך
וכו': גלה על מחאתיך. פקודת עון נוסף
לומר עליו גלה, כשם שאמר ישי' וגלת'
הארץ את דמיה ולא חכמה עוד על הרוגיה:
ה (א) זכר ד' מה ה' לנו. כמה זרחה
פכלנו: (ב) נחלתנו נהפכה לזרי'
וכו'. דכת' ויבא מלך אשור מבבל ומכוחה
ומעור ומחמת ומספריו' וישב בערי שמרון
חמת בני ישראל וירשו את שמרון וישבו
בעריה: (ג) יתומים היינו ואין אב. פת'
יתומי' היינו ולא מפני שאין לנו אב שהרי
יש לנו אב, אלא מפני שאין האב יכול
לעזור את בנו והבן אינו יכול לעזור את
האב אנו נחשבים כיתומים שאין להם אב,
וסוף המקרא יוכיח על פת' זה שאומר
אמותינו כאלמנות, אלמנות לא נאמר אלא
כאלמנות שהבעלי' חיי' ואינם יכולין לפרנסן:
(ד) מימינו בכסף שחינו. אפי' דברים שהם
חנם, והם מים ועצים, שכל אדם מוליך
כדו למעין ומביא מים ושוחה, וכל אדם
הולך ביעד לטעוב עזי', ואנו מפני חרדת
האויב שלא יפגעו בנו, שהם לזו נעדינו
שלא יכולנו לילך אפי' ברחובותינו, שכינו
אחרים להביא לנו מים ועצים: (ה) על
זוארנו נרדפנו. שהיו מעילים עולם על
זוארנו

א י כ ה

תרגום מ

על צורו אחרתו ולאיו ולא
אחרתיו: ו. מצינו ויחבו
איהא ואחרתיהא למסעו
לחמא: ו. אחרתו חטו ולת
אנו ותנו חטתיהו סבלו:
ח. עברא אשתלשו בו ולת
רסק לו מאידיהו: ט. בנפשו
של לחמא מן קדם חרבא
רבמך: י. משיבו אידיו
תנורא אחרתו וקנאו מן קדם

צוארנו נרדפנו יגענו *ל'א-הונח-לנו:
ו מצרים נתנו יד אשור לשבט להם:
ו אבתינו חטאו *אינם אֲנַחְנו עונתיהם
מבלנו: ח עבדים משלו בנו פרק אין
מידם: ט בנפשונו נביא לחמנו מפני חרב
המדבר: י עורנו כתנור נכמרו מפני

ולא קרי. ואינם ואנחנו קרי ולעפות

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ר ו ש ה מ ק ר א

עשות אחת סופר שמך למטה מה שזייך
למעלה, וכן גם בהעתיקה הע' המלוכה
היא כמו לפנינו במקרא. (ו) מצרים
נתנו יד: מלריא יהבו אידא, כאילו נקוד
נתנו; והע' העתיקו *επεισε*
כאילו כת' נתן יד. לשבוע לחם:
למסעו לחמא, כמו שהוא לפנינו במקרא,
והע' העתיקו *αὐτῶν εἰς πλῆθος*
כאילו כת' לשבע להם. (ז) ואינם וכן
ואנחנו, תרגם 'הם' לפי הקרי בוי"ו
החבור, והשבעים לפי הכתיב בלא וי"ו.
(י) כתנור: איך דמן תנורא, לא כתנור
עצמו, אלא כאילו היה אש התנור שולט
בעורנו. נכמרו: אתקפדו וקנאו, נראה
שש כאן הרכבה משני תרגומי, הראשון
אתקפדו, והוא מסכי' עם חרוס של
כתנור, איך דמן תנורא, שנתקנן העור
קמטים קמטים כאילו נשרף מאש התנור
וע' מה שכתבו לעיל ד' ח' על שרש
קפד, ונוסיף עוד כי לפי דעתנו לפד
וקפד אחד הם בחילוף נד"י וקו"ף כמו
זרא וקרע. ומתרגם אחרת' נכמרו
קנאו, והלך בתרגומו בעקבות הע', שהם
העתיקו נכמרו *επεισε*, והמלה
היוונית *πλεως* ענינה לצע שחרחא ירקק
או אדמס מחמת זריזות הדם, וזה גם
ענין מלת קנא בל"ם, שכן למי מכליל לו'
עינים (משלי כ"ג כ"ט) העתיקו השבעי'
ταυρος πλεσθον οι σφθαλμοι

והסודי

ואורנו ונוטלין אח ממנו כמו שמפרש
יגענו ולא הונח לנו. ממון שיגענו אין
אומות העולם מניחי' אותו לנו אלא באים
ונוטלין אותו ממנו. אילו הי' נקוד נו"ן
שנתיבת הונח ברפה אז הי' פת' אין לנו
מנוח, עכשיו שנקד בדגש פתורנו אנו יגעני'
ואין אומות העול' מניחין אותו אלא באים
ונוטלים אותו [א"א]. לפנינו דגש בוי"ו של
הונח ליתא, ובחומש כתב יד שהעתיקתי
מחוכו פירוש המקרא שם כתוב *ה'י*
בדגש. (ו) מלרים נתנו יד. דגשות
שבנו"ן שנתנו בזה במקום בוי"ו שנית
כמו שיאמר נתנו כלומר שנתנו להם
יד שנהי' נשמים להם, וכן לאשור, כדי
לשבע להם, שכן מלינו בירמ' שאמר אם
שוב תשוב בדרך הזאת ובניתי אתכם ולא
אהרום ונטעתי אתכם ולא אחוש כי נחמתי
אל הרעה אשר עשיתי לכם, והם משיבי'
אותו, לאמר, לא כי ארץ מלרי' וזוא אשר
לא נראה מלחמה וקול סופר לא נשמע
וללחם לא נרעב, ושם נשכ. (ז) ואינם.
שאינם, שכבר מתו להם: ואנחנו עוונותיה'
סבלנו. שלא בעונותינו בלבד גלינו מארצנו
וחרב הבית בימינו, אלא על דורנו נפקד
עון כל הדורות, וכן שני דעותינו נדקי'
שחן שמרי דכולי דרי: (ח) עבדים משלו
בנו. אינו דומה שיעבוד עבד כשהוא מושל
בעם לשיעבוד בן חורין כשהוא מושל בעם,
שזה עבד מושל בעם שיעבודו שהוא מעיל
עליהם קשה יותר משיעבוד בן חורין, וכן

במדה עונה הוא אומר ויפך מבית עבדים, למדת שקשה שיעבוד העבד שהוא מושל
משיעבוד בן חורין: (ט) בנפשונו נביא לחמנו. כאדם שמשים נפשו בכפו ומשליכה
מנגד כך נביא לחמנו: מפני חרב המדבר. חרב האויבים שארביס לנו שמדבר
כמה שאת' אומר במדבר ארבו לנו: (י) עורנו כתנור נכמרו. נקנן העור ונבון קמטין
קמטין

תרגום

איכה ה

וְלַעֲפֹת רָעַב: י' נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנּוּ בַתְּחֵלָה
בְּעָרֵי יְהוּדָה: י' שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ פָנֶי
זָקְנִים לֹא נִהְדְּרוּ: י' בַּחֲוָרִים טָחוּ נִשְׁאוֹ
וְנָעָרִים בְּעֵץ כָּשָׁלוֹ: י' זָקְנִים מִשְׁעַר
שָׁבְתוּ בַּחֲוָרִים מִגְּנִינָתָם: טו' שִׁבְתָּ מִשׁוֹשׁ
לִבְנֵי נֶחֱפֶד לֹאֲבֵל מְחֹלְנֹו: טו' נִפְלָה
עֲטֹרַת רֹאשִׁנֹו אוֹי־נָא לִנֹו כִּי חֲטָאֲנוּ:
י' עַל-זֶה הִיָּה דוֹה לִבְנֵי עַל-אַלֶּה חֲשָׁכוֹ
עֵינֵינוּ: י' עַל הַר-צִיּוֹן שְׁשֻׁמָּם שׁוֹעֲרִים
הִלְכוּ--בּוֹ: י' אַתָּה יְהוָה לַעֲזֹלָם תִּשָּׁב

כסאך

טִרְפָּא רִקְנָא: י' נִשָּׁא
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְתִלְתֵּי קִרְיָא
וְיִהְיֶה י' כְּתֻרְבָּא כְּאִדְרֵיהֶן
אֲתַתְּלִי נִשָּׁא סְבָא לֹא יִקְרוּ:
י' גִּדְרָא טַחְנוּ רִתְיָא וְעִזְמָא
בְּקִסָּא אֲתַתְּקִלוּ: י' סְבָא
מִן מִרְעָא כָּשָׁלוּ וְגִדְרָא מִן
חֲדוּתָהֶן: טו' כְּסֻלַּת חֲדוּתָא
רִבְנֹו אֲתַתְּקִבְתָּ לֹאֲבֵלָא
חֲדוּתָהֶן: טו' נִפְלָה קִלְיָא דְרִישֵׁן
וְיָלוּ עַל דְּחִטָּיו: י' מִטְּלֵהָנָא
הָא דוֹא לִבּוֹ וּמִטְלָהָ הָא הָא
חֲשִׁיבֵן עֵינֵינוּ: י' עַד טוֹרָא
דְּצִהֵן דְּחִרְבִּי וְתַעֲבָא הִלְכוּ
בָּהּ: י' וְאַתָּה קִרְיָא לַעֲלֵם
אִיתִיד

באור התרגום

פירושים קרא

קמטין כאלו נשרף בתור אש. כל דבר
שנמתח מחמילה וחוזר ומילר ונקבץ יחד
קרוי נכמר כמו בושלי כומרא [נכרו' מ"ב]
על שם שמקבצין תאנין המאוזרות לבשל
ושכניסין אל כלי אחר כדי שיתבשלו. נכמרו
רגלי וולד בל': זלעפות רעב. אנפ' לין
רפיין בלע' [enflé de faim]: (י'א) נשים
וכו'. פת' נשים ובחולות ציון ענו, וכן
נשים ובחולות בערי יהודה: (י'ג) נצורים
עמון נשאו. האויבים העפיוס רחיים
העומנים: ונערים צעץ כשלו. ועל הנערי'
העעיו משהו של ענים: (י'ד) זקני' משער
שבתו נצורים מנגינת'. זה בעל משלו זה
בעל משלו: (טו) אוי נא לנו כי חטאנו.
האוי שהגיע לנו שחטאנו: (י'ז) על
זה היה דוה לבנו וכו' על הר ציון ששם.
דומה זה פת', על כל מה שלקינו אין
להצטרך כל כך לפי שלא נפרע ממנו אלא
בדין כמו שפורש אוי נא לנו כי חטאנו,
אבל על הר ציון שלא חטא ושם על זה
היה דוה לבנו: שועלים הלכו בו. פת'
דשו, כמו ששנינו הילך בהן כדי עבדן
עבורין הוא שיסוד רבנו גרשם דשו
בו שועלים ונחרש למחרשות:
(י'ט) אתה ד' לעולם תשג. פתרונו אם
הר ציון שם, אתה ד' לעולם תשג:
(ב) (כא) למה

והסודי ח' ולמן מקנאן עינוהי; ונלמוד
מבאן מקור ומנא המלה העברי' קנא
קנאה סהוג על שעינו זרה בשל
חברו, כי *καλος* הוא בל' רומי *lividus*,
וידוע שהשאלה מלת *lividus* מן הצבע
גם על הקנאה, וכן הושאל קנא מן הצבע
על הזר עין, וכן יאמר השכחי, "דער
געלבע עינד"; ולא נמלה המלה קנא
בלשון עברי' בהוראתה העקרי' רק בענין
המשאל, ויש רבים כמו אלה ונלמוד סתם
מן המפורש באחת מלשונות האמיות.
(י'ב) נצורים עמון נשאו: עמון
רחיא, והוא כמו שפי' הר"ן ישיא הביאו
מהר"א ור"ז בנאורו. והע' העתיקו עמון
נשאו *αελαν λαυστην*, שנשאו
בכי ואנחה, ולא ידעתי לכוון העתקתם על
המקרא, אם לא שקראו עמון חס' עמון,
ועומרא בל'ם הוא *gemitus ex pon-*
dere, קול אנחה שמחת המשא, ונמלא לו
רע בל'ם לא ליעמר (שבת פ"ב ע"א) והוא
כמו עירם בהיפוך אותיות. ובהעתקת
המקרא נצורים נשאו עמון נשאו
Adolescentibus impudice abusi
sunt, ולמד היווניסמו"ם פירוש זה מרבותיו
היבדוי', שכן אמרו במדרש, "נצורי' עמון
נשאו לשון נקי' הוא כד"א (שופטים
ט"ז)

א י כ ה

תרגום נח

איחיד וכדורסד לדרדורו:
כ. לא לשלם תשפוקו וחסדיו
נוגרא ריזמקא: כא. אשקו
מריא לוחד ונחשקא חרת
ימקו איך רמז קדים: כב. משל
רמסלי אסליתו ורגוזת עולז
טב:

שלם קתבא ראמקא נבא.

כסאך לדור ודור: כ למה לגעח תשכחנו
תעזבנו לארך ימים: כא השיבנו יהנהו
אליך ונשוב* חדש ימינו בקדם: כב כי
אם-מאם מאסתנו קצפת עלינו עד-מאד:
השיבנו יהנה אליך ונשובה חדש ימינו בקדם:

ונשובה קרי

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ע"ז) ויהי עותק בבית האסור"י: (כ) למה
לנצח: לא לעלם, כאילו כת' לא לנצח.
תשכחנו, תעזבנו, תשכנו, ותעזינו,
התחכם לתרגם עזיבה תחילה ואח"כ
שכיחה, כי כן הוא הדרך לעזוב תחיל'
ואח"כ לשכוח. (כב) כי אם מאוס מאסתנו:
מעל דמסליו אסליתו, כאילו כתוב כי
מאוס מאסתנו, וכן העתיקו גם הע'.

וכ (כא) למה לנצח תשכחנו וכו' השיבו ר'
אליך וכו'. בנוהג שבעולם עבר מורד ברצו
מיסרוהענד מתחר' ורבו מקבלו ואתה למה
לנצח תשכחנו, השיבו אליך ונשובה,
מאחר שאנו רוצי' לשוב קבלנו בתשובה:
חדש ימינו בקדם. כימים הראשונים שהיו
ישראל שרויים על אדמתם והיתה ירושלי'
יושבת ושלוה ועריה פניבותיה. וכונן
מקדש על מכונו והראנו בננינו ושמחנו

בתקונו במהרה בימינו אמן. — השיבו אליך ונשובה, אם היתה ירושלים כסאך
אל מעה עד שלא תרבה, חדש ימינו בקדם, כאותן הימים שבהת בירושלים
לכסא לך כענין שנאמר זאת מנוחתי עדי עד פה אשכ כי אויתיה, ובה צית וזול
לך מכוון לשבתך עולמים: —

פליקו להו פירושי איכה, נמלך במלוכה
השז המלוכה, נרגלים דרונה.

כתבא דאסתיד.

א. א. והוא כחמיו רחשירש
הו ברה רחשירש
אמלך מן הוד ועמא לכוש
על קאא ועפריו מ'ינן:
ב. ביקמא הגון בד רחב הוא
מלכא אחשירש על כורסא
רמלכותה רבששו בירקא:
ג. בשנת תלת רמלכותה
עבר משתא רבא לכלהון
רברקתו ועברוה חילא
פסרנא ומדא ומפרחיו
ועברנא ומלכא קדמוהי
ועברנא ומדינא: ד. ד.
חיו עתרא ואקרא רמלכותה

ואת

באור התרגום

א (א) ויהי ביום: הסודי תרג' כפי מה שזכר' במקרא; והע' העתיקו כצילו כחזו "ויהי אחר הדברים האלה" לפני שזאה בעשתקה היותו בראש הממלה הטקטומה קטנה (בזאה) הולאות של האעספ' ופוטג'ינטס' יפקד מקומה, ובפולגוטוולס' דפוסם לודונו "מלאתי" זה יספר מלתוס ונפלא ונורא שזה למרדכי "כליל" ההוא שצנוענו יחדו בגתן ותרש לשלוח יד במלך, וזמן השמים העירו את מרדכי משנחו כרי שיודע לו הדבר ויגלה את משגבת' הרע, ובפולגוטס' נמאל כל זה באסתר קאפ. ו"א פסוק ב' עד סוף קאפיט' (יב) ועל ענין הקדמה הזאת מובט משהחילו באסתר הקדמה' האלה. — הוא אסתר ו:

Digitized by Google

תרגום

גִּילְיָה וְכֶסֶף וְעַל עֲמֹדָה
רִאשִׁיתָא וְשִׁרְתָּהּ דְּהִכָּא
רִאשִׁיתָא בְּמִן עַל רִשִׁיתָא
דְּשִׁישָׁא וְחִשְׁתָּהּ דְּכֹזָא
וְשִׁרְתָּהּ: וְיִשְׁתְּרוּ בְּמִנָּה
דְּדִרְכָּא וְמִנָּה מִן מִנָּה
פְּרִישׁוּ וְחִמְרָא דְּמִלְכֻתָּא סִי

אסתר א

וַאֲרָגְמָן עַל-גִּילְיָה כֶּסֶף וְעֲמֹדָה שֵׁשׁ מִפּוֹת
זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בְּהֵט-יָשׁ וְדָר
וְסִחְרָת: וְהַשְׁקוֹת בְּכִלֵּי זָהָב וְכֵלִים
מִכֵּלִים שׁוֹנִים וַיֵּין מְלָכּוֹת דָּב כִּיד הַמֶּלֶךְ:

והשתיה

פירוש המקרא

באור התרגום

על גילייה כסף. גולות הכותרות ענין אופן
המה: ועמודי שש. עמודים של שיש, על
הגלילים ועל העמודי היו יריעות פרושות:
מעוט זהב וכסף. שהיו אוכלים בהפינה
על המעוט כמנהג קדמונים: על רצפת
זהב ושש וכו'. הרצפה מלמעט חמת כפות
רגליהם היחה מאבנים יקרות הללו: ושש.
ושש: (ו) והשקות בכלי זהב. משחתי
הסעודה היו זרזים ומובנים להשקות בכלי
זהב. וא"ת בכל סעודה וסעודה היו שחתי
בכלי זהב, לכך נאמר וכלים מכלי שונים,
שכל סעודה היו מביאים להשקות בכלים
משונים לשבח אשר כמותם לא באו עוד
בסעודה שלפניה, ובכל סעודה וסעודה
האחרונים משונים מן הראשונים, והראשונים
היו מאזרים באזרות המלך: ויין מלכות
רב כיד המלך. נשחית סעודה זו מאשר
סעודי, שאר סעודות בעל הסעודה מביא
יין בחמילה בינוי ולקינוח הסעודה [מביא
היין העוב, וכאן] לא היו שוחים כי אם
שראוי

שהיתה קרובה להבזת אל"ף (וכמו שאמר
בטוב ועם המוקר המפורסם ועברעכט
על, "הרואה אח בזלום יפנה לחכמה שנאמ'
חכמו' בחן חרונה" שהם קראו חוץ כמו
אז) וא"כ חוץ קרוב למלה יוני' *ae-*
שהוא הידוע בלשון חכמים בשם אויר,
ולפיכך חרגם עקילם חוץ *aequus*,
שהוא כמין זבע האויר, וממנו למד הירומי'
מה שהעתיק *aeërii colo-* חוץ
ris. — גילייה: גילייה, ענין גלגלים
ואופנים, שכן ונרץ גלגל (הכלת י"ב ו')
ח"ם וחרצה גילגל. ועמודי שש: ועל
עמודא דאשכרעא, שש (ישעי' מ"א י"ט)
ח"ם אשכרעא (ובת"י שס על תאשור,
אשכרעוין), ועני ששים (שמות כ"ה ה')
ח"ם וקיסא דאשכרעא, נראה שקרא הסורי
כאן עמודי ששים חמו' עמודי שש. —
על רצפת זהב ושש: על רישתא
דשישא, לא תרגם זהב כלל. והשבעים
העתיקו *συναραγδιτος λεθος* —
ודר וסחרת: וסחיתא דבולא ודשריא,

כלומר שמרדנים על המעוט היו על בון
זהב ודר סחרת, כלומר סחור סחור על
כמו רהע=רוץ, ומה שהניאו לתרגם ודר,
מזי, כלומר מהשתקת הע' שש העתיקו ודר
הנקראת בלשון אשכנזי טטעק: או טטעכטעל,
ע"י מין סוט של משי, ומופשי מעמוניות
הם מאפסים ומקבצים החוטי' האלה וא"כ
נעוים וגארגים ונעשה מהם המשי הנקרא
"הע" שש כיוון אל מרגלית הדר, כי בהשתקת
על רצפת, הסורי כיוון אל משי הנא מן הדר
שגנעים הוספה שהיא קרובה לת"ס. א. ט. ל.
שפטים הוספה *αυαλω ποδα περασμενα* ומה
קרא ודר חמו' ודר, כלומר סחור סחור היו ורדים,
הע': "הרכבה מב' תרגומים שונים; וגם
לת"ס, "ואישיוין מניירין מקפין לטון חזור חזור".
דמלכא, והע' העתיקו *ο βασιλευς αυτος* מן היין
עזמו היה שותה, וקרוב לזה אמרו במדרש על
כיד המלך, "כנפות כיד המלך".

(ע) אשר

א ס ת ר א

ת ר ג ו מ ס

אֶת־אֲדָא רַמְלָא: ח. וּמִשְׁתָּא
בְּמִסְאָא וְלִית רַאֲלִי מְשַׁל
רַחֲמָא פִקְדוֹ מִלְּבָא לְכָל דְּרַב
בְּבִיתָהּ דְּנִיבְרָה וְצִיבְרָא רַב־לְנִישׁ
ט. וְשָׂתִי מִלְּפָתָא עֲבֵרַת
מִשְׁתָּא רַבָּא לְכַלְהוּ וְנִשְׂא בֵּיתָהּ
מִלְּכִיתָהּ רַמְלָא אַחֲשִׁירֵשׁ:
י. וּבְרִיָּמָא שְׂכִינְתָּא בֵּר שְׁעָר
לְבָה רַמְלָא בְּחִמְרָא אָמַר
לְמַרְמָנָא לְכֻתָּא וְלִרְחֻבָּא
וּלְנִקְיָא וּלְאִנְבוּתָא וּלְחִרְשׁ
וְלִדְחִיר וְלִבְרַכְשׁ שְׂכִינְתָּא
מִהִימָנָא רַמְשִׁמְשִׁי קָרָם
מִלְּבָא אַחֲשִׁירֵשׁ: יא. לְמַעַל
לְשָׂתִי מִלְּפָתָא קָרָם מִלְּבָא
בְּרִיָּמָא רַמְלָא לְמַחֲרִי
לְעִמְמָא וְלִרְבִּרְבָּנָא שׁוּפְרָה
מְשַׁלְּשִׁפּוּר הָאָא חֲזוּהִי: יב. וְלֹא
צָבַת וְשָׂתִי מִלְּפָתָא לְמַעַל
בְּשִׁתְּנָמָא רַשְׁרֵי עֲלִיהּ מִלְּבָא

ח והשתיה כדת אין אגם כיריין ו יסד
המלך על כל־דב ביתו לעשות כרצון
איש ואיש: ט גם ושתי המלכה עשתה
משותף גשים בית המלכות אשר למלך
אחשורוש: י ביום השביעי כטוב לב־
המלך ביין אמר למהומן בזה חרבונא
בנתא ואבנתא זתר וכרפם שבעת
הפריסים המשרתים את־פני המלך
אחשורוש: יא להביא את־ושתי המלכה
לפני המלך בבחר מלכות להראות
העמים והשרים את־יפיה כיר־טובת
מראה היא: יב ותמאן המלכה ושתי
לבוא בדבר המלך אשר ביד הפריסים

ויקצף

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

(ט) אשר למלך אחשורוש: דמלכא
אחשירש, והע' והפ' ונחטט פירא ביתר
באור, במקום שה' המלך אחשורוש רגיל
לשחות שם. (י) למהומן: למהומא,
חרגמו כאילו הוא שם כללי ועינו פריים'
וכדי שלא יחסר אחד מהשבעה, מוסיף בין
אבנתא לאחר השם חרש, וכל השם הזה
Θαλασσα נהנתקת הע' תמו' מרבונו
שלא זכרוהו, וכמה ציוויים יש כאן בין
הסורי והע' ובין המקרא בשמות הפריסים,
ואין שום לכתבם אחד אחד. (יא) בכתר
מלכות: בתגא דמלכותה, וכן כל משנה
ודאשמש בתגא חלק, ומה שכתב ר"ב
במוסף לערוך, "פי' בלשון רומי כתר"
לא מלאחי בלשון רומי מלח הדומ' למלח
תגא והוראתה כתר, ונראה שנפל עשו'
בפסרים ונ"ל "פי' בלשון ערבי כתר"
שכן ת' גם הערבי נכתב מלכות, בתגא
אלמלך. — והע' העתיקו כאילו כת' להביא
את ושתי המלכה לפניו להמליך (אותה)
בכתר מלכות ולהראות וכו', כי לפי הירי
היה זה אחר חמונת אחשורוש עם ושתי

שראו למלכות ולשפע: (ח) אין אונם.
אין אדם כופהו לשחות שלא כמדה: כי
כן יסד המלך וכו'. פח' כן יסד המלך על
כל גדולי ביתו, על כל שרים הנזבים למלך
על הסעודה כמו לשר המשקי' ולשר העבמי'
שלא יכריחו שום אדם לשחות שלא כדת,
מפני שחיל פרס ומדי הפרחמים ושרי
המדינות קרויין שם, ואם ישתו שלא כמדה
ישחברו ויהרגו זה את זה ותקלקל הסעודה,
וכל זמן שהיתה השתיה כדת לא אירע שום
חקלה בסעודה אבל ביום השביעי כטוב לב
המלך ביין, שחם שלא כמדה ואמר בשכרותו
להביא את ושתי המלכה להראות את יפיה
דערב גנאי הוא אפי' להדיע להראות את
יופי אשתו לרבי' כל שכן למלך: (ט) בית
המלכות. משחם המלך היה בחצר ומשחם
המלכה בבית, וכן דרך ארץ שלא היו ביחד
אנשים ונשים: (יב) ותמאן. שגנאי הוא
לכל אשה חסובה שחראה יופיה ברבים שכל
כבודה בח מלך פנימה: ויקצף המלך מאד.
והיה לו להאריך בקצפו עד שיפוג יינו
מעליו

(עי')

וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ מֵאֵד וַחֲמֵתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ:
 יג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יָדְעֵי הָעֵתִים
 פִּי--כֵן דָּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָל-יָדְעֵי דָת
 וְדִין: יד וַהֲקָרֵב אֵלָיו כִּרְשָׁנָא שֶׁתֵּר אֲדִמְתָּא
 תְּרַשִׁישׁ מֶרֶס מְרִסְנָא מְמוּכָן שְׁבַעַת שָׂרֵי
 פָרֶס וּמְדֵי רֵאִי פְנֵי הַמֶּלֶךְ הַיִּשְׁבִּים
 רֹאשָׁנָה בַּמְּלָכוֹת: טו בְּדַת מַה--לַעֲשׂוֹת
 בַּמַּלְכָּה

באדא דמדינתא נדני מלכא
 טב וחקמה מתחילא הות:
 יג. ואמר מלכא לחכמים בני
 ידי ובגא משלר הנא הוא
 גמסיה מלכא אמר הוא קדם
 כל ידיעיו הוה גמסא ודינא:
 יד. ולקריביו לר ברנשי
 ואשתר וארמות ורמס
 ותריש ומסריא ומעיקו
 תרננא דקדם ודמדי והביו
 קדם מלכא ומתחיו קדמוהי
 פתשא רמלכותא: טו. אמרו
 מנא ולא למעבר לה

פירוש המקרא

באור התרגום

מעליו, אלא ששמתו בערה בו, חממו
 כפאתו ולא יכול להתאפק: (יג) ויאמר
 המלך. פת' וישאל המלך: ידיע העתים.
 יודעי בינה לעתים, בכל עת ועת שיקרה
 דבר הנריך ענה שאל היודעים ליתן ענה
 מה לעשות בו: כי כן דבר המלך וכו'.
 פת' כי כן דבר המלך שלא ידון אדם
 במכמחו אלא ישים הדבר לפני יודעי דת
 ודין והם ישפועוהו, ואותם שאל כדת מה
 לעשות וכו': (יד) והקרוב אליו. שראי'
 את פניו הם כרשנא וכו': היושבי' ראשונה
 במלכות. כאשר המלך יושב על כסאו הללו
 שבעה שרים יושבים לפניו בשורה ראשונה:
 (טו)

(עי' לעיל פס' ה'). (יב) בערם בו:
 מתחילא הות, וכן בוער באש (שמות ג' ב')
 מתחילא בה נורא, ונ"ל נכון מה שכתב
 המכס טחפיוס באור מלין שלו, שהוא
 קרוב לפעל גזל הידוע בעברי', שהוראתו
 לקיחה בחזקה, ולפי שהאש מה שאחז לוקח
 בחזקה, יאמר הם' על הדבר אשר אחזו האש
 אחזלו. (יג) כי כן דבר המלך:
 מעל דהכנא הוא גמסא דמלכא,
 כלום' שכן היה משפט המלך וכמו שמפרש
 והולך. לפני כל ידיעיו וכו': אמר הוא
 קדם כל וכו', מוסיף אמר הוא, כדי
 לפרש, שזה הי' משפט המלך, שיאמר כל
 דבר משפט לפני ידיעיו דת ודין, וכמו כן
 פי' גס רשי'. והע' העתיקו כאילו כתוב כי כן דבר המלכה, שאמר להם דברי

ושתי והשניה, וזה להם לשפוט אותה לפי דת ודין. (יד) והקרוב אליו: ולדקריבין
 לה, כאילו כתב ולקרובים אליו, כלום' שאמר המלך דברו לאלה הקרובי' אליו.
 והע' העתיקו והקרוב אליו, כאילו כתוב ויקרב אליו; ובקריאת השמות הנאים
 בפסוק ישנם כמה שינויי' בת"ם ובהעתקת הע'. (טו) בדת מה לעשות: אמרו
 מנא ולא, מוסיף אמרו כדי לפרש שזה הוא שנה להם המלך, אמרו בדת מה לעשות
 וכו'. ולא ענינו בל"ם ראוי ונכון, וכן (מתי כ"ג כ"ג) הלין, דין ולא הוא
 דתעדון, ונמלא בלשון חכמים לא ואל' (ג') הר"ן יא"ל) למישא דרוב בלשון
 דרבי' (נדרים ח' ע"ב) פירשו הערוך, "לא אריך" והוא כפי' הר"ן אינו נראה,
 כלום' שאין ראוי ונכון להתיר וכו'. ומה שכתב ר"ב (ע' ואל') "פי' בלשון רומי
 מי שיכול ויש בידו לעשות דבר מה" (והביא רמ"ל המלה הרומית valeo) וכן מה
 שכתב בל המעריך, "לשון לעז הוא איננו שזה" (בלשון איטלקי non vale) כבר
 כתב החוקר הגדול המנוח שד"ל ז"ל (אזהב גר ד' 106) שאינו נכון, והאמת כי
 מלה סורית היא, ואני אוסיף עליו שנמצא רשס מלה זאת גם בעברית, כי הפעל
 יאל' שלא נמצא ממנו רק ההפעיל, שחי הוראות יס לו, האחת היא התחלת דבר
 מה, הנה נא הוא לתי (בראשית י"ח כ"ז) ונעשה ממנו בלשון ערבי אול', וכן
 בלשון

אסתר א

תרגום סא

למלכתא ושתי על דלא עברה
מלכתא למלכא אחשירוש
דש"לח באידא דמחמנא:
טו. ואמר מעיבו קדם מלכא
וקדם הורכנא לא הוא על
מלכא בלחד בפרת ושתי
מלכתא אלא על בלהון
רברכנא ועל בלהון עממא
דבבלחין מדינתא למלכא
אחשירוש: יז. ובר נפיק טאקא
מלכתא דרא על בלהון נשא
גתוון שישון וקסרו גבריהון
פעניתיין וגתוון אקרו למלכא
אחשירוש פקר למעלי לושתי
מלכתא קדמוהי ולא עלת:
יח. וימנא נאמרו הורכנא
דפרס וקמרי דשמעו פתגמא
דמלכתא מן בלהון הורכנא
דמלכא ובלהבסירותא ורזינא

במלכה ושתי על אשר לא-עשתה את-
מאמר המלך אחשורוש ביד הפרסים:
טו ויאמר מומכן לפני המלך והשרים
לא על-המלך לבדו עותה ושתי המלכה
בי על-כל-השרים ועל-כל-העמים אשר
בכל-מדינות המלך אחשורוש: יז כי-
יצא דבר-המלכה על-כל-הנשים
החבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך
אחשורוש אמר להביא את-שתי
המלכה לפניו ולא-באה: יח והיום הזה
תאמרנה שרות פרס-ומרי אשר שמעו
את-דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי

בזיון

ממוכן קרי

באור התרגום

פירוש המקרא

בל' ארמי בראשית ח"י מן אולי, ומה
ראיתי לפרש מה שאמר ר' לוי (ב"ר פרש'
ט"ז), "אובל אוותינעין של נהרות" כי
ר"ל סדר על מה שכתוב (דניאל ח' ב')
אובל אולי, שאובל הוא שם הנהר ואמר
עליו שהוא הגדול והחשוב שנהרו', והקשה
ביפה תאר, מנא לי' דאובל גדול שנהרו'?"
ואומר אני שר' לוי שידע היטב לשון ערבי
כדמוכח בכמה מקומי', קרא אולי כמו
אולי שענינו בלשון ערבי הראשון והחשוב,
ולפיכך אמר שאובל הוא אוותינעין של
נהרות. וההורא' השנית של יאל בהפעיל
הוא על הרצון כמו הוואל נא ולין
(שופטים י"ע י'), ונל' שעיקר ענינו הוא,
יהי נא ראוי ונכון בעיניך, וכמו
שנעשה מן יאל הראשון אולי בל' ערבי,
כן נעשה מן יאל השני (שיהיה ענינו
ראוי ונכון) בל'ס ולא. (שז) עותה: בפרת, תרגם לפי הענין בזתה. (יז) דבר
המלכה: עזאבא מלכתא דרא, שמועת דבר זה (ע' ב"ה רות ב' ה'). להחזות:
נהוין עינן ונפרון, שזכרנו שניה' עיני ביה המה. והע' בהעקת' נעו מעל מה שכת'
במקרא. (יח) תאמרנה שרות פרס ומדי: נאמרון רורכנא דפרס ומדי, כאילו
כתוב יאמרו שרי פרס ומדי. אשר שמעו: דשמעו, דבריו על הזכרים, כי
על הנקבות הי' יל' דשמעו. לכל שרי המלך: מן בלהון רורכנא דמלכא, כאילו
כת' מכל שרי המלך. וכדי בזיון: וכלה בסירוחא, כאילו כתוב וכל בזיון.

(טו) לא על המלך לבדו וכו'. בנוהג בעולם
מלכה מכעסת בינה לבין מאחר שאין
פרצה יולאה ממנה לעולם כדאי הוא אוחו
הקוף שמקניע ואותה הסימה שתשכך, אבל
כאן לא על המלך לבדו וכו'. (יז) כי יאל
דבר המלכה. פת' שהרי מלאך שמיאנה
דבר המלך יאל דבר מלכות על כל הנשים
להחזות בעליהן בעיניהן: באמרם המלך
וכו'. נושאות קל וחומר המלך אחשורוש
אמר וכו'. כל שכן מה אני לקיים דבר בעלי
שהוא הידוע: (יח) והיום הזה תאמרנה
שרות פרס ומדי. שכן כאן מזומני' לסעודה
אשר שמעו את דבר המלכה, מהן יאל היום
כדין לכל שרי המלך להחזות בעליהן בעיניהן,
ומחר יאל על כל הנשים הרחוקות אשר
בכל מדינות המלך להחזות וכו'. וכדי

בזיון

ולפי

תרגום

יט. או על מלכא שפיר גסוק
 פתגמא דמלכותא מן קדמוהי
 ונחמא פתגמא דמלכותא
 דקא עבר וחוב לא תעיל
 ושתי מלכותא לוח מלכא
 אחשירש ומלכותה גתל
 מלכא לחברתה דקא מנה:
 כ. ונשחמט פתגמא דמלכא
 ונעבר בכלה מלכותא מטל
 דקאמחי וכלחיו נשא נעברו
 אקרא לגבריהו מן רפא
 עקמא לעורא: כא. ושפר
 פתגמא תנא בעינוהי דמלכא
 ודברכטוהי ועבר מלכא איד
 פתגמא דמעיקו: כב. ושבר
 אגרתא לגלחיו מדינתה
 דמלכא למדינתא איד פתגמא
 ולעמא איד לשנה למחוא כל

אסתר א
 בזיון וקצף: ים אסתר-המלך טוב יצא
 דבר-מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס-
 ומדי ולא יעבור אשר לא--תבא ושתי
 לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן
 המלך לרעותה הטובה ממנה: כ ונשמע
 פתגם המלך אשר-עשה בכל-מלכותו
 כי רבה היא וכל-הנשים יתנו יקר
 דבעליהן למגדול ועד-קטן: כא ויטב
 הדבר בעיני המלך והשרים ונעש המלך
 בדבר ממוכן: כב וישלח ספרים אל--
 כל-מדינות המלך אל-מדינה ומדינה
 בכתבה ואל-עם ועם בלשונו להיות
 כל

באור התרגום

ולפי התרגום שיעור הכתוב כך הוא, היום
 הוא כל ערי פרס ומדי אשר שמעו וכו'
 יסכימו כלם פה אחד במשפט הנא בפסוק
 הפסוק אם על המלך טוב יצא וכו'.
 ונבאוגסטט על וכדי בזיון וקצף unde
 regis justa est indignatio והוא
 קרוב לפירושו של רב הוצא במדרש אסתר
 "כדי הבזיון הזה לקניף הזאת". (ב) א ש ר
 יעשה: ונעבר, כלו' שיעבור פתגם המלך,
 ונראה שהוא טעות סופר ונ"ל ונעצד
 גדלי"ת שהוא תרגום של יעשה. כי
 רב ה' יא: מטל דרבאהי, מטל הוא
 מלת הטעם והסבה, כלומ' שיעשה פתגם
 המלך בכל מדינות המלכות ולא רק במדינה
 אחת או באיזה מדינות על פמך שישמעו
 גם בשאר מדינות ויקמו מוסר, כי המלכו'
 רבה היא ויש לחוש שלא תגיע השמועה
 אל קנאות רחוקים. — והע' לא העתיקו
 כי

פירוש המקרא

בזיון וקצף. כדי בזיון זה שיקלף המלך
 עליו ואל יחמהו חיל פרס ומדי אם קצף
 המלך וחמתו צעדה זו: (יט) יצא דבר
 מלכות מלפניו ויכתב. יצא גזירת מלכות
 מלפניו ואותה גזירה תיכתב בדתי פרס
 ומדי: ולא יעבור. פת' גזירה זו לא תיבטל,
 שאם יבוא מאר שום אדם לפייס את המלך
 על ושחי, לא יעבר גזירה זו, לא יועיל
 שום אדם לפייס: אשר לא תבוא. ומה היא
 הגזירה אשר לא תבוא ושחי וכו', בשם
 שמיאנה לבוא בדבר המלך אשר ביד הפרסים
 כן לא תבוא עוד לפניו. וכל האומר שרפוה
 או דנוה שוגה הוא בפשטו של מקרא,
 שאם הרגוה מה נורך לכתוב דבר זה
 בדתי פרס ומדי שלא תיבטל, לאחר שנהרגה
 דבר זה אין להשיב מפני שום [פיוס], אבל
 אין משיבין על דברי האגדה: (כ) ונשמע
 פתגם וכו'. כנגד שאמר למעלה כי יצא
 דבר המלכה וכו' להבזות וכו' עכשיו שיתן
 כל הנשים ויתנו יקר לבעליהן: למגדול ועד
 קטן. פת' מאשה גדול ועד אשת קטן, שלא תשא אשת קטן וסומר מאשה המלך
 שהוא גדול, שלא תאמרנה המלך אחשורוש אמר להביא וכו' כל שכן אני: (כב) להיות
 כל איש שדר בביתו. אפילו הדיוט יהיה עד ושופט על אשתו ולא תהא סוררת עליו
 כאשר עשהה ושחי שמיאנה בדבר המלך והעבירוה מן המלכות ונוסרו כל הנשים
 ולא

א ס ת ר א ב

כָּל-אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמַדְבֵּר בְּלִשׁוֹן עַמּוֹ:

ת ר ג ו מ ס ב

גִּבּוֹר שְׁלִיט בְּכִתְחָת וּמַמְלֵל
אֵיךְ לָשׁוֹן עִמָּה:

ב א. וְכֹתֵר מֶלֶא חֲלוֹן
אֲתַתְּחִיחַת חֲמָתָה
רַמְלָא אֲחִישִׁישׁ אֲתַרְכָּה
לְנִשְׁתִּי מִלְכָּתָא וּלְכַלְמָרָם
רַעְכָּרָת וּלְכַלְמָרָם בְּפִסְקָא
עֲלֵיהּ: ב. וְאִמְרוּ לֵה עֲלִימוּחִי
רַמְלָא וּמִשְׁמַשְׁנוּחִי נִכְעִין
לְמִלְכָּא עֲלִימָתָא רִשְׁפִּין
בְּחֻזְחִין: ג. וְנִסְתָּר מֶלֶא
בְּכַלְחִין מְרִינָתָא וּנְכַנְשִׁין
בְּלַחֲוִי עֲלִימָתָא בְּחֻלְתָּא
רִשְׁפִּין בְּחֻזְחִין לְבֵית נִשָּׂא
לְחַת חֲזִי מְרִינָתָא נִשָּׂא
וְנַחַל תְּנַכִּיחִין: ד. וְעֲלִימָתָא
רִשְׁפִּין קָרָם מֶלֶא תַּמְלֵךְ
חֲלָה נִשְׁתִּי וְנִשְׁכָּת מֶלֶתָא
בְּעִין מֶלֶא נִשְׁכָּת בְּקָא:
ה. וְנִכְרָא יִרְדָּא אִית הָוֵא
בְּשִׁשְׁוֹ בִּירְחָא נִשְׁמָה מְרִדְכִי
ב ר

ב א. אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁךְ חֲמָת
הַמֶּלֶךְ אֲחִישִׁירֹשׁ זָכַר אֶת-וְשֵׁתִי
וְאֵת אֲשֶׁר-עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר-נִגְזַר עָלַיָּהּ:
ב וַיֹּאמְרוּ צַעֲרֵי-הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתוֹ יִבְקָשׁוּ
לְמֶלֶךְ נִסְרוֹת בְּתוֹרַת טוֹבוֹת מֶרְאָה:
ג וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל-מְדִינֹת
מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ אֶת-כָּל-צַעֲרֵה-בְּתוֹלָה
טוֹבוֹת מֶרְאָה אֶל-שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל-בֵּית
הַנָּשִׁים אֲרִי־רֹד הֵנָּה סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶר
הַנָּשִׁים וְנָתַן תַּמְרִיקָהוֹן: ד וְהַצַּעֲרָה אֲשֶׁר
הָיְתָה בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תַּמְלֵךְ תַּחַת וְשֵׁתִי
וַיִּסַּב הַדְּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן:
ה אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וְשִׁמוֹ

מְרִדְכִי

ב א ו ר ה ת ר נ ו מ

פִּירוּשׁ הַמֶּקְרָא

כִּי רָצָה הָיָה. (כב) וּמַדְבֵּר כָּלשׁוֹן
עַמּוֹ: וּמַמְלֵל אֵיךְ לָשׁוֹן עִמָּה, נִרְאֶה שֶׁהוּא
מוֹסֵב עַל כָּל גִּבּוֹר הָאִמּוֹר קֹדֶם שֶׁהָיָה
כָּל אִישׁ מַדְבֵּר כָּלשׁוֹן עַמּוֹ, וְהַעֲתִיק ג'ס
הָיָה כְּאִילוֹ הוּא מוֹסֵב עַל הַשְּׁלוֹחִים שֶׁלֹּא
הַמֶּלֶךְ עִם הַסְּפָרִיס לְהוֹיֹת כָּל אֶחָד מֵהֶם
מַדְבֵּר כָּלשׁוֹן הַעַם שֶׁלֹּא אֵלָיו, וְכֵן מִשְׁמַע
גַּם מֵהַצִּוְלָנוּטִט, "וּמַדְבֵּר כָּלשׁוֹן עַמּוֹ et
hoc per cunctos populos divul-
gari", וְהַשְּׁנָעִיס לֹא הַעֲתִיקוּ וּמַדְבֵּר
כָּלשׁוֹן עַמּוֹ כָּלל.

ב (א) זָכַר אֶת וְשֵׁתִי: אֲתַדְכֵּר לְוִשְׁתִּי,
וּמוֹסִיף עוֹד מִלְכָּתָא; וְהַעֲתִיקוּ
כְּאִילוֹ כֵּת, "זָכַר אֶת וְשֵׁתִי, כִּי זָכַר אֶשֶׁר עָשָׂתָה וְאֶשֶׁר נִגְזַר עָלַיָּהּ". (ב) נִעְרֹת
בְּתוֹלוֹת, עוֹלִימָתָא, לֹא תִרְגַּם בְּתוֹלוֹת, וְנִפְסוּק הֵנָּה, "אֵת כָּל נִעְרָה בְּתוֹלָה",
תִּרְגְּמוּ כִרְאוֹ. (ג) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים: וְנִפְקֹד מִלְכָּא; לֹא תִרְגַּם פְּקִידִים,
וַיַּעֲזֹר תִּרְגוּמוֹ, "וַיֹּן הַמֶּלֶךְ בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ וכו'". אֵל שׁוֹשַׁן הַבִּירָה:
בֵּית סוּרִי לִיתָא. תַּמְרִיקָהוֹן: תַּנְבִּיחִין, וְשִׁמְחָה שְׁמֹחִיךְ (רוֹת ג'ג') ת"ס וְאֶלְעֲנָתִי
בְּלִבּוֹשִׁי (ע"י) מִן שְׁתַּנְבִּי שֶׁ בְּנִיחֵת. וְהַעֲתִיקוּ מִינִי מְרִדְכִי

וְלֹא תַעֲשִׂינָה כְּאֶשֶׁר עָשָׂתָה וְשֵׁתִי, וַיִּתְּנוּ יָקָר
לְעַלְיָהּ: וּמַדְבֵּר כָּלשׁוֹן עַמּוֹ. שֶׁהוּא שְׁלוֹחַ
שֶׁ, כִּי שִׁדְעָה לְקִרְוֹת אֶת הַסְּפָרִיס אֵל
עַם אֲשֶׁר הוּא שְׁלוֹחַ שֶׁ:

ב (א) וְאֵת אֲשֶׁר עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר נִגְזַר
עָלַיָּהּ. וְנָתַן בְּדַעְתּוֹ בְּדַחֲתִי פִרְסָא
וּמִדִּי שֶׁלֹּא תִגְדֹּל וְשִׁחִי עוֹד לְפָנָיו, חֲדַל
לְהַשְׁגִּיחַ, וְהִקְפָּה שְׁתִּיבַת עֲשֵׂתָה מוֹכִיחַ
עַל פִּתְרוֹן זֶה, שֶׁמַּעֲמִיד אֶת הַחִיבָה וּמַפְרִיד
מִתִּיבָה שְׁלֹאחִיבָה: (ג) תַּמְרוּקִיחֹן. מִינִי
שְׁמִינִי הָיָה נוֹתֵן לֵהֶם כְּדִי לְסוּךְ וּלְפִשְׁפֶּשׁ
פְּנִיחֹן וְצִדְרָן כְּמוֹ וּמִרְקָא וְשִׁפְקָא בְּמִים: (ה) אִישׁ
יְמִינִי

כְּאִילוֹ כֵּת, "זָכַר אֶת וְשֵׁתִי, כִּי זָכַר אֶשֶׁר עָשָׂתָה וְאֶשֶׁר נִגְזַר עָלַיָּהּ". (ב) נִעְרֹת
בְּתוֹלוֹת, עוֹלִימָתָא, לֹא תִרְגַּם בְּתוֹלוֹת, וְנִפְסוּק הֵנָּה, "אֵת כָּל נִעְרָה בְּתוֹלָה",
תִּרְגְּמוּ כִרְאוֹ. (ג) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים: וְנִפְקֹד מִלְכָּא; לֹא תִרְגַּם פְּקִידִים,
וַיַּעֲזֹר תִּרְגוּמוֹ, "וַיֹּן הַמֶּלֶךְ בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ וכו'". אֵל שׁוֹשַׁן הַבִּירָה:
בֵּית סוּרִי לִיתָא. תַּמְרִיקָהוֹן: תַּנְבִּיחִין, וְשִׁמְחָה שְׁמֹחִיךְ (רוֹת ג'ג') ת"ס וְאֶלְעֲנָתִי
בְּלִבּוֹשִׁי (ע"י) מִן שְׁתַּנְבִּי שֶׁ בְּנִיחֵת. וְהַעֲתִיקוּ מִינִי מְרִדְכִי

עוֹשִׂים

תרגום

בר ואיר בר שמעי בר קיש
 מן שקטא דבנימין: ו. רגלי
 מן אירשלם עם גלותא דגלות
 עם ידכנא מלכא דיהודא
 רגלי נבוכדנצר מלכא דבבל
 ז. והוא מלכא להבס דהי
 אסתר פרת דתה מטל דלית
 הוא לה אבא ואמא ועלימחא
 שפיר הוא חזון ושפיר הוא
 קובלה ובר מיתו אביו ואמה
 נסכה מורדכי ברתא: ח. ובר
 אשתמע פתגמא דמלכא
 ופוקדנה ובר מהכנשו
 בתולתא סגיתא לששו
 בירתא לות הגי מתימא
 אחרבת את אסתר לבית
 מלכא לות גטר נשא:
 ט. ושפרת עלימחא בעיניה
 ושקלת חסדאקמורו וסרהב
 על הצביתה ועל מנותה
 למתל לה ולשבע ערמיתה
 דוריקו הוי למתל לה מן בית
 מלכא נפרש לה ולעלימחא
 טב מן פלחי נשא: י. ולא

אסתר ב

מרדכי בן ואיר בן-שמעי בן-קיש איש
 ימיני: ו אשר הגלה מירושלים עם-
 הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך-
 יהודה אשר הגלה גבוכדנצר מלך בבל:
 ו ויהי אמן את-הדסה היא אסתר בת-
 דוד כי אין לה אב ואם והנערה יפת-
 תאר וטובת מראה ובמות אביה ואמה
 לקחה מורדכי לו לבת: ח ויהי בהשמע
 דבר-המלך ודתו ובהקבץ גערות רבות
 אל-שושן הבירה אל-יד הגי ותלקח
 אסתר אל-בית המלך אל-יד הגי שמר
 הנשים: ט ותיטב הנערה בעיניו ותשא
 חסד לפניו ויבהל את-תמרקיה ואת-
 מנותה לתת לה ואת שבע הנערות
 הראיות לתת-לה מבית המלך וישנה
 ואת-גערותיה לטוב בית הנשים: י לא-

*סגול בלא מקף

הגידה

באור התרגום

עשויים ממנים ובשמים טובים למשוח
 בהם הגוף. (ו) אשר הגלה: רגלי,
 וכן ח' גם אשר הגלה: הכא בפסוק זה,
 כי גלי יאמר על "ההולך בגולה וגם על
 "המוליך בגולה". (ז) ועוד מראה:
 ושפיר הו אקובלה; כך הוא בכל הולאות
 הפשיטא שאז נגד עיני, והוא טעות ו"ל
 הוא קובלה, וקובלא או קובללא
 משלש קבל שהוא נגד, הוראתו פנים,
 או, מה שהוא יותר נכון, מראה הפני,
 דער געזיכטסמויטדרוק, ויפת מראה
 (בראשית כ"ע י"ז) ת"ם ויאיר קובללה.
 (ח) ותלקח: ואחרבת, דבר ענינו
 נהיגה והולכה, וכן מתרגם הס' לקיחה לרוב כשהוא על בעלי חיים כמו: וחפול
 שאל ותקחם (איוב א' ע"ו) ונפלו גיסא ודברו אנון. אל יד הגי שמר הנשים:
 תרגם הס' כאילו כח' אל שמר הנשים. (ט) לטוב בית הנשי: עזמן בלהין
 נא, הסורי תרגם לטוב וכן בית לפי ההוראה שיש להם בלשון סורי, כי עז
 הוא כמו מאד בעברית, ובית (בית בהלעת הנו"ן) הוא כמו בין, ופירש
 לפי זה וישנה... לטוב בית הנשים, ששנה אותה ואח נערותיה מאד בין הנשים, יותר

פירוש המקרא

ימיני. משמע בנימין, ומפרש בלדו מפני
 מה קראו יהודי, אשר הגלה מירושלים
 וכו' בכל שגלו שבע יהודה גלה שבע בנימין
 עמהן לפי שנתלתן היתה סמוכה זו לזו:
 (ו) עס יכניה מלך יהודה. שתי גלויות גלו
 לבבל אחת של דקיה ואחת של יכניה שהוא
 יהויכין והמשר והמסגר גלו עמו ושבעים
 סנהדרין ומרדכי היה אחד מהם, ובמקו'
 אחד בעזרא נקרא בלשן: (ט) ואת שבע
 הנערות וכו'. כן היה מנהג המלך לחת
 לאותה
 (ח) ותלקח: ואחרבת, דבר ענינו
 נהיגה והולכה, וכן מתרגם הס' לקיחה לרוב כשהוא על בעלי חיים כמו: וחפול
 שאל ותקחם (איוב א' ע"ו) ונפלו גיסא ודברו אנון. אל יד הגי שמר הנשים:
 תרגם הס' כאילו כח' אל שמר הנשים. (ט) לטוב בית הנשי: עזמן בלהין
 נא, הסורי תרגם לטוב וכן בית לפי ההוראה שיש להם בלשון סורי, כי עז
 הוא כמו מאד בעברית, ובית (בית בהלעת הנו"ן) הוא כמו בין, ופירש
 לפי זה וישנה... לטוב בית הנשים, ששנה אותה ואח נערותיה מאד בין הנשים, יותר
 מכל

תחת אסתר שמך ושרתה
 קטל מורדכי בקנה הוּא
 דלא תחיו: יא. וכלים
 מורדכי קטל הוּא קדם ברה
 נשא למדע שרביא דאסתר
 ומנא מהעבר לה: יב. ומא
 דמנא הוּא זכנא דתרא קו
 עלמקתא למשל קדם מלכא
 אח שיכש מא רשלמו לה
 תרעסר יומתא איך נמוסא
 דנשא קטלהכנא שלמיו
 יומא תצביתהון שפתא ימיו
 דמשהא דמורא נשפתא ימיו
 דכסמא נפתצביתהא דנשא:
 יג. ותכנא עאלא עלימקתא
 קדם מלכא וכלמדם דאמרא
 קתוב לה למשל עמה קו
 ביתנשא ונעמא לבית מלכא:
 יד. דמנא עאלא ובצפרא
 הפכא לבית נשא על יד

שונשנשיר

מרים

הגידה אסתר את-עמה ואת-מולדתה
 כי מרדכי צוה עליה אשר לא-תגיד:
 יא. ובכל-יום ויום מרדכי מתהלך לפני
 חצר-בית-הנשים לדעת את-שלוש אסתר
 ומה-יעשה בה: יב. ובהגיע תר גערה
 וגערה לבוא אל-המלך אחשורוש מקין
 היות לה בדת הנשים שנים עשר חדש
 כי בן-ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים
 בשמן המר וששה חדשים בבשמים
 ובחמרוקי הנשים: יג. ובזה הגערה באה
 אל-המלך את כל-אשר תאמר יתן לה
 לבוא עמה מבית הנשים עד-בית המלך:
 יד. בערב ו היא באה ובפקר היא שבה
 אל-בית הנשים שני אר-יך שעשגו

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

מכל הנשים, עד מן כלהין נשא. (י) את
 עמה: שמה, נראה שקרא שמה תמור'
 עמה ונתחלף לו ע בש שהן דומות קנת
 בתמונה; ופי' המתרגם שלא הגידה שמה
 הדסה, כדי שלא יכירו משמה לשון עמה
 ויודע מזה מקורה ומולדתה. אשר לא
 תגיד: ולא תחיו, כאלו כת' תגיד
 בנוכח לנכבה. (יא) לדעת את שלוש
 אסתר: למדע שרביא דאסתר, שרביא
 ענינו משפחה (עיין ב"ה רות ב' א').
 והושאל גם על הקורות שקרו את האדם
 בחייו, וכן גם תולדה בעברית, נאמר
 אלה תולדות על המשפחה, ונאמר גם
 על המאורעות אשר עברו על איזה איש
 או על איזה דבר. ויפה אמר החכם וי"ט
 ע"ם בהופסותיו לאוז' מלין של קטסטפול

לאותה הנערה שימפון בה שבע הנערות
 כדי לשמשה: (י) כי מרדכי צוה עליה וכו'.
 שאם יודע למלכות עמה ומולדתה, אם
 ימפון המלך להמליכה לא יניחוהו שריו
 ועבדיו, שכל האומות שונאים את ישראל:
 (יא) ומה יעשה בה. מה יהי' בסופה אם
 ימליכה, ואע"פ שהיה [רגיל] ללכת עם
 לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה
 ומה הוא לה: (יג) ובזה הגערה באה. פת'
 בדרך הזה משפט הנערה לבוא אל המלך:
 את כל אשר תאמר יתן לה לבוא עמה
 וכו'. כל נערה ונערה בהגיע זמן שלה
 לבוא אל המלך היתה שואלת שימפון לה
 אם חשוב מעמה וממולדתה שוליכנה מבית
 הנשים

(שרבא s. v.) שעיקר הוראת שרביא הוא ספר יתש המשפחה, ולפי שהיה דרך אנשי
 ארנות הקדם להביא בספרי ייפוסיהם גם הקורות שעברו על אנשים מזוינים ממשפחתם,
 הושאל השם שרביא על הקורות עצמן. ויהיה כאן למדע שרביא דאסתר, לדעת
 מה שקרה אות'. (יב) שנים עשר חדש: תרעסר יומתא, הפך חדשים לימים, וכן
 ששה חדשים הבא ב' פעמים במקרא זה, תרגם שח' יומין, ואלו ארכו לו

החדשים

סרים המלך שמר הפילגשים לא-תבוא
 עוד אל-המלך כי אסתר-פה המלך
 ונקראה בשם: זו ובהגיע תר-אסתר
 בת-אביחיר ויד מרדכי אשר לקח-לו
 רבת לבוא אל-המלך לא בקשה דבר
 כי אם את-אשר יאמר הגי סרים-המלך
 שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן
 בעיני כל-ראיה: זו ותקח אסתר אל-
 המלך אחשורוש אל-בית מלכותו בחדש
 הששירי הוא-חדש טבת בשנת-שבע
 למלכותו: י ויאהב המלך את-אסתר
 מכל-הנשים ותשא-חן וחסד לפניו

מכל

שגשגשיר מהימנא דמלכא
 גטר דרדקתא וחוב לא טאלא
 קדם מלכא אלא או צבא בה
 מלכא וקרה בשמה: טו. וקר
 מטא ובנה ראסתר ברה
 אביחיר דרה דמרדכי דנסקה
 לה כרתא למשל קדם מלכא
 לא בעת מהם אלא מהם
 דאמר הגי מהימנא גטר נשא
 והות אסתר שקלא חסרא
 בעיני כל דחוייה: טז. ושלח
 אסתר קדם מלכא אחשורוש
 לבית מלכא בירחא דעסרא
 דחד קנון אחרי בשנת ארבע
 למלכותה: יז. וירחקה מלכא
 לאסתר טב מן כלחיו נשא
 ושקלת חסרא מן קדמוהי

מן

סירוש המקרא

באור התרגום

הנשים עד בית המלך: (טו) ובהגיע תור
 אסתר וכו' לא בקשה דבר. כשבא זמנה
 לבוא אל המלך לא בקשה דבר שיוכינה
 איש, כי אם את אשר יאמר הגי סרים
 המלך. והמעמיק לשאל לזרד מה נכתבו
 ג' מקראות הללו? ישיב המשיב, בתחילת
 הענין הוא אומר לא הגידה אסתר את עמה
 ואת מולדתה ובשאלו אותה מי עמה ומי
 מולדתה ולא הגידה, אמרו השואלים מחר
 יגיע עתה לבוא אל המלך, והאיש אשר
 תשאל לבוא עמה מבית הנשים ועד בית
 המלך הוא עמה ומולדתה, לכך נאמר לא
 בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סרים
 המלך: ותהי אסתר נושאת חן וכו'. הכל
 נתרנו שמיכינה תחת ושתי: (יז) מכל
 הנשים. הם שנבעלו כבר שהיו בבית שעגור:

מכל

החדשים וקדרס לימים. (יד) הפלגשים:
 דרובחא (ע) באור התרגום ש"ה ו' ח'.
 (שז) ותלקח אסתר: ועלת אסתר,
 או שת' לפי הענין או שקרא ותלך תמ'
 ותלקח, וכן העתיקו גם הע' *καὶ*
εἰσῆλθε כאלו כת' עזרת. עזרת:
 כנון אחרי, כנפלו (זכרי' ז' א') ת"ס דהו
 כנון, וחסר שם מלת קדם, שכן נקרא
 כפלו כנון קדם, וכל ערבי כאנון
 אל אול, ועזרת הוא כנון אחרי, ופי'
 המלה הניא *וירשעו* בשם אביו שהוא
 משרש כנן שנעשה ממנו כל ערבי כנכין
deses, segnis fuit, ענינו יושב בעל
 בלי מלאכה, לפי שבשני חדשים עובדי
 האדמה כבר הבינו בחון מלאכתם ועתה
 גזרה להם ויושבים בעלים בביתם מאין
 עבודה גזרה לסיבך נקראו כפלו ועזרת

כאנון, ויותר רחוק הוא מה שהביא החכ' הנ"ל משם עצמו שאולי נקראו ב' חדשים
 אלה בשם זה לפי שאז מושל הקור והאח מבוערת בבית, ונקרא הכלי שנותנין לחטובו
 הגופרין לחמס כאנון בלשון ערבי, ומכלי היסק זה הושאל השם על החדשים האלה
 ונמשא גם בלשון חכמי מעלעלין כגון אגב קיעמי' (שבת דף ע"ז, י"ט כ"א).
 ופי' הערוך מתה שעותין בה המוגמר וכן כל' ישמעאל בלשון. — ובהעתק' הע'
 כת' אדר חמו' עזרת. — בשנת שבע: ת"ס כאילו כת' בשנת ארבע, והע' לא
 סרו כאן מעל מה שכת' במקרא. (יז) מכל הגשים: הסורי תרגמו והע' לא העתיקוהו
 כלל

מן בלתי בחלוקה ומקלה
תאגד דמלכותא ברישה
ואמלכת חלה נשתי: יח. ועבר
מלכא משתא רבא לבחון
בברצוהי ועבר משתא
לאסתר ונחא למדינתא
עבר ויהב מוהקתא איך אידא
דמלכא: יט. וכו' מתבטשו
בחילוקא דתרתי ובנימוקיה
יהב הוא בטרקא דמלכא:
כ. ולא מתא אסתר
שרתה ועמה איך דמלכא
מורדכי ושיקרה דמורדכי
אסתר עברא הוה איך דהוה

מכל-הבתולות וישם כתר מלכות בראשה
וימליכה תחת ושתי: י" ויעש המלך
משתח גדול לכל--שריו ועבדיו את
משתח אסתר והנחה למדינות עשה
ויתן משאת ביד המלך: יט ובהקבץ
בתולות שנית ומרדכי ישב בשער-המלך:
כ אין אסתר מגדת מולדתה ואת-עמה
באשר צוה עליה מרדכי ואת-מאמר
מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה
אתו

באור התרגום

פירוש המקרא

כלל. (יח) לכל שריו ועבדיו: לכלהו
בברצוהי, ולא תרגם ועבדיו כלל,
ונראה שקרא ויעבוד תמו' ועבדיו,
ומשבו למה שבא אחרי ויעבוד את
משתח אסתר (וידוע שכלשון ארמי
וסורי עבד הוא כמו עשה בעברית)
ולפיכך תרגם ועבד משתח לאסתר, כלו'
עשה המלך גם לאסתר משתח מיוחד שם
היו שרות פרס ומדי מזומנות לסעודה,
כמו שאל' למעלה גם ושתי המלכה עשתה
משתח. והע' העתיקו כאילו כתוב ויעש
המלך לכל שריו וקליו משתח שבעת ימים
ויגדל את משתח אסתר, כלומר משתח
אסתר היה גדול מהמשתח עשה כאשר
לקח את ושתי לאשה. ויצאנו *conjunctione et nuptiis Esther*
עשה המשתח לחתונה אסתר ולשמת' אפריוג',
ובתרגום שני שהיה קורא לאותו משתח
..משתח אסתר". ויתן משאת וכו',
בסורי מתורגם והע' לא העתיקוהו כלל.
(יט) ובהקבץ בתולות שנית: הם'
מתרגמו והע' לא העתיקוהו. וכל הפסוק
הזה אנלס, ומרדכי יושב בשער המלך.
(כ) כאשר היתה באמנה אתו:
איך דהוה בדימומה עמה, כאילו כתוב
באסונה. ובהעתיקת הע' יט כאן הוספה
כאשר צוה עליה מרדכי לירא את ד'
ולעשות מצותיו כמו אז כאשר היתה עמו,
ואסתר לא שינתה את דרכה" — וקרוז
לזה הוא גם בתרגום שני ובמדרשי חז"ל.
(כא) קנץ

מכל הבחולות. מלמד שזויה להביא כל
הבחולות שקיבצו הפקיד' אל יד הגי ואסתר
נשאה חן וחסד מכולם, לפיכך וימליכה
תחת ושתי: (יח) והנחה למדינות עשה.
להקל מעליהם מפ' ועול המלכות באהבתו
אוחה: ויתן משאת. חילק להם מתנות:
(יט כ) ובהקבץ בתולות שנית וכו', אין
אסתר מגדת וכו'. כיון שראה אשורוש
שאפילו לאחר שהמליכה אינה מגדת מולדתה
ואת עמה, חשב בלבו שמה ממשפח' עבדים
היא או ממשפחה בזויה שאינה ראוי' למלכו',
וזוה לקבץ בחולות שנית שמה יוצא הגונה
הימנה וראויה למלכות ויעביר את אסתר
וימליך אחת תחתיה, אעפ"כ אין אסתר
מגדת מולדתה ואת עמה, והע"ס שראתה
מרדכי כל כך חשוב בעיני המלך עד שהי'
יושב בשער המלך, כמשפט השרים היושבים
במלכות ושופרים את המלך, ואינו גנאי
לה אלא כבוד אם חגיד מה הוא לה, שהרי
מורע המלוכה ומורע בית שאל הפלך
היה, ואסתר בת דודו ראויה היתה למלכות
אעפ"כ אין אסתר מגדת וכו' לפיכך נאמר
ובהקבץ בתולות שנית, ומרדכי יושב בשער
המלך, אין אסתר מגדת מולדתה: כאשר
צוה עליה מרדכי. ושם תאמר לאחר שאל'
מרות מרדכי ופאה לרשות אשורוש יכולה
לעול מצות מרדכי שצוה עליה שלא תגיד
עמה ומולדתה מפני מצות אשורוש בעלה
שדיוק אוחה שתגיד, לפך נאמר ואת מאמר
מרדכי וכו': באמנה אתו. בהיותה אתו
בשהיה

תרגום

אסתר ב ג

אתו: כא בימים ההם ומרדכי ישב
בשער-המלך קצף בגתן ותרש שני-
סריסי המלך משמרי הפס ויבקשו
לשלח יד במלך אחשורש: כג ויודע
הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה
ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:
כג ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על-
עץ ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך:

ג א אחר הדברים האלה גדל המלך
אחשורש את-המן בן-המדתא
האגגי ויגשאהו וישם את-כסאו מעל
כל-השרים אשר אתו: ב זכל-עבדי
המלך אשר-בשער המלך פרעים
ומשתחיים להמן כי-כן צוה-לו המלך
ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: ו יאמר
עבדי המלך אשר-בשער המלך למרדכי

מדוע

פתקנותא עמה: כא ובחזקתא
הגון מרדכי ויחב הוא בחרשא
דמלכא ורגזו בגתן ותרש
תריזי מהמנותי דמלכא אשרי
תרשא ובקעו למושטו אידא
ל מ ל ק א א ח ש י ר ש:
כב. ואחגלית מלכא למרדכי
וגלה. לא אסתיר מרדכא
ואמרת אסתיר למלכא בשם
מרדכי: כג. ואותעקבת מלכא
ואשתכחת ואזנקפו תבירו
על זקופא ולא כתבו בספר
זיקתא קדם מלכא:

ג א. ובתר מלא חלו אורב
מלכא אחשיש להמן
פר המרת אגגי נארים
בזרסנה לשל מן פלדיו
הורבנא רשמה: ב. וכלהו
עבדא דמלכא ובחרשא
דמלכא פרקיו חזו וסגדיו
לתקופא וקבנא פקר עלוהי
מלכא ומרדכי לא כרע הוא
וסגד: ו. ואמריו עבדא דמלכא
בחרשא דמלכא למרדכי

למנא

באור התרגום

פירוש המקרא

כשהיה אומן אותה. וכל זה נכתב לנו
למען דעת נדקוח ד', שאילו הגידה אסתר
את עמה ואת מולדתה לא אחר שנשאת
לאחשורש, לא נתקנה המן למרדכי ולא
נתן לו אחשורש רשות לעשות בעם כעוב
בנימיו, ואין נס בדבר זה, לפיכך נא
ללמדך חוקק הנס, שבתחילה נישאת אסתר
למלכות קודם שיעלה המן לגדולה, והמלך
לא ידע את עמה ואת מולדתה, ובא המן
ונתקנה במרדכי וחסב לאבד את כל היהודים,
ובבוא לפני המלך אמר המלך ישוב מחשבתו
הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו:
(כא) נימים ההם וכו'. הרי לימדך שחקדים
אסתר למלכות, שניהם שגיל מרדכי את
המלך מן המיתה:

(כא) קצף בגתן: נת"ס הוא לפי המקרא,
ונהעתק השנעיס יס כאן הוספה *στου*
Μαγδοχαους πριγγου' שקצף
בגתן ותרש על שגדל המלך את מרדכי,
והוא כמו במדרש חז"ל וכמו שמופיע גם
בתרגום שני. (כג) ויבקש: וחתעקבת,
ע ק ב גל' סורי ועברי ענינו חיפוש וחקיר'
וכן כי מדרשנו (דברים ד' כ"ע) כד
תעקבון עוהי, וקרוז הוא לעיקר הורא'
של עקב עיוע בעברי'. ויתלו: ואזנקפו,
מל' זוקף כפופים. ויכתב: ולא כתבו,
ההיפוך ממה שכתוב במקרא.

(ד) לראות

ג (א) וישם את כסאו מעל כל השרים. שהגדול גדול קודם וכסאו קרוב לכסא המלך:
(ב) ומרדכי לא יכרע. נבואו כהם [בשאר עבדי המלך] וגם הגיד להם

מפני

למנא עבר אנא על פתנא
 רמלקא: ר. וְכֵן אָמְרוּ הָיוּ
 כָּבֵל יוֹם וְלֹא שָׁמַע הָיוּ לְהוֹן
 חֲנוּי לְהָקוּ דְּנִדְעוּ אוֹ שְׂרִירָו
 מְלוּחִי רְמִירְדִּי מִטֵּל רְחוּ
 דִּירְדִּיא הוּ: ה. וְחָזוּ הָקוּ
 רְמִירְדִּי לֹא כְּדֵה תוֹא וְסָדֵר
 לֹחַ וְאַחֲמִלִי הָקוּ חֲמָתָא עַל
 מִירְדִּי: ו. וְבִצִּירָא הָיוּ
 עֲבִידָתָא דְּנִשְׁט אִידָה עֲרֵ
 מִירְדִּי בְּלַחֲדָהּ מִטֵּל
 רְחוּחִי עֲמָה רְמִירְדִּי וְכֵעָא
 הָקוּ לְכַלְהוֹן יִדְיָא בְּכִלְהָ
 מְלָכֻתָהּ רֵאחֲשִׁירֵשׁ עֲמָה
 רְמִירְדִּי: ז. בְּיִרְחָא קְרָמִיא
 דְּהוּ גִיסוּ בְּשַׁנַּת תַּרְתֵּעָסְרָא
 רְמִלְקָא אֲחִישִׁירֵשׁ אֲרָמִי פָּצָא
 וְהוּ פָּצָא קִדְם הָקוּ מִן יוֹם

מדוע אתה עובר את מצות המלך: ד ויהי
 באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם
 ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי
 ביהגיד להם אשר הוא יהודי: ה וירא
 המן כי אין מרדכי כרע ומשתחווה לו
 וימלא המן חמה: ו ויבז בעיניו לשלח
 יד במרדכי לבדו ביהגידו לו את-עם
 מרדכי ויבקש המן להשמיד את-כל-
 היהודים אשר בכל-מלכות אחשורוש
 עם מרדכי: ז בחדש הראשון הוא-חדש
 ניסן בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש
 הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום
 כאמרם קרי ליום

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ג (ד) לראות: דנדעו, ח' לפי הענין.
 היעמדו: אן ערירן, ש ר ר.
 ענינו בל' סורי חזק וקשה, והושאל על
 קיום הדבר ועמידתו, ובלשון מקרא שרירי
 בען (איוב מ' ע"ו) המלקים הקשים של
 הבען, ונקרא בל' ארמי האמת שרירותא,
 דקושעא קאי, ובלשון עברי נקרא החאמזות
 הלז להחזיק ברעתו ולעמוד בה שרירי.
 לב. (ה) וימלא המן חמה: הסורי
 מוסיף עוד על מרדכי. (ו) ויבז
 בעיניו: ובזירא הות עבידתא, תרגם
 לפי הענין, שקטן הי' הדבר בעיניו. ויבקש
 המן להשמיד: ובעא המן, חסר בסורי
 חרגוס של להשמיד. (ז) פור: פלא,
 עיקר הוראה של פלא היא חלק, וכן
 באבולפֿורטג, "חליית פלא לחם" ענינו
 שחלק לשלשה חלקי, וכן הוראת פוץ גס
 בערבית היא חלוקה ופרישה, וקרוב להורא'
 זאת גס פוץ ופץ בלשון עברי, ויפה
 תרגם על פור, פלא, שכן בלשון פסי
 פארה ענינו חלק, וגם בהרה ענינו
 חלק וגורל. הוא הגורל לפי כי
 המן: והווי פלא קדם המן, לפי חמרגו'
 הוא הגורל לפני פירוש של פור,

מפני מה לא יכרע, ואחריו מפורש
 (ד) ויהי באמרם וכו'. פח' כאמרם אליו
 יום ויום מדוע אתה עובר את מצות המלך,
 השיב להם תשובה, מפני שיהודי אנכי,
 ואין משפט היהודי להשתחוות כי אם לר'.
 (ה) וירא המן כי אין מרדכי וכו'. בתחילה
 עד שלא הגידו להמן כי אין מרדכי כורע
 ומשתחוה לו לא נחן דעתו לראות אם
 משתחוה אם לאו, סבור הי' שכולם משתחוו'
 לו כמצות המלך, כיון שהגידו לו שמרדכי
 אינו משתחוה נחן דעתו לראות אם משתחוה
 אם לאו, ומשראה שאינו משתחוה לו וימלא
 המן חמה: (ו) ויבז וכו' כי הגידו לו את
 עם מרדכי. אילו הגידו לו שמרדכי משאר
 אומי' לא היה מעלה בדעתו להשמיד את
 עמו, שלא יוכל להשמיד את כל האומה
 השלימה מפני איש אחד, אבל כיון שהגידו
 לו שמזרע היהודים מרדכי, ואין לך אומה
 חלשה בישראל, אחתה עשה נקם המן להשמיד
 את כל היהודים: (ז) בחדש הראשון וכו'
 הפיל פור הוא הגורל לפני המן. מלא
 אחד שנקי להפיל פור הוא הגורל, מה
 שקורין בלשון עברי גורל קרוי בל' פרס
 פור, והווי שיפיל פור לפניו בציחה יום

ובאחיה

ליום ומחודש לחודש שנים עשר תואר
תש אדר: " ויאמר המן למלך
אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפוזר
בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיים
שנות מלך עם ואת דת המלך אינם
עשים ולמלך אין שוה להביחם: מ אמר
על המלך טוב יכתב לאברהם ושורת
אלפים כפר כסף אשקול על ידי עשר
המלאכה להביא ארבעת המלך: י ויסר
המלך

ליום וכן ידע ליתח ביהמא
והתעורר דתו אדר: ה אמר
המן למלך אחשורוש את
עמא קביר ומבוק בקלהו
קרינה למלך אחשורוש
גמיהו פרישו מן כל עם
ונמסא למלך לא עברו
ולמלך לא ולא דנשבו
אנו: ט. או על מלך לא
שפיר נכתוב דנאכדון ועסר
אליו קביר וכסף אשקול
על אידא דעברא למעלו
לגזא למלך: י. שקל מלך
עוקתא

פירוש המקרא

באור התרגום

ובאזה חדש יעלה בידו לאדר שומיה' של
ישראל, והתחיל לשפיל פנך ממדש יוסן שהי'
עומד בו, והיה מפיל על כל חדש וחדש
ומכל חדש השנה לא עלו בידו עד חדש
שנים עשר, בו עלה הגורל שחמור לו
שעה לאדר שומיה' של ישראל, ואתיב הפסל
פור בנמס ימים בחדש, והפסל שפיל ליוס
ולא עלה בידו הגורל עד שפסל לשלש
עשר יוס בו, לכך נקוד ומפסל גניבוק
לדעת להפרידו מתיהם שלאחריו להפסל
לד, ללמד שפסל יוסן שהי' עומד בו
היה מפיל פנך והולך, ולא נפל לו עד
חדש שנים עשר הוצא חדש אדר, וכיון שפסל
הגורל אותה שעה ויאמס המן למלך וכו':
(ח) מפזר ומפוזר. אין כך אומה שפלה
כמוה, מטעלת וגולה בין האומה: ודתיים
שנות ואת דתי המלך וכו'. מצעלים מנוס
המלך מפני דתיים כמו שפורש במפסל
מגילה (ל' במס' מגילה, ושם י"ג ע"ב)
אמרו על דתי המלך אינם עושים דמסקי
לכול' שחא בש"הי פ"ה, או שז"ל במדש
מגילה, וכיון אל מה שאמרו במד' אסת' ע"י
שאין שומדין לא קלד"ם ולא פטורל"א,
ושמא חאמר יש בהן הנאה למלכות לכך
נאמר ולמלך אין שוה להביחם, לא נוח
לך ליהנות ממני עשרת אלפים
ככר כסף ולא להניח אומה זו שאין כך
הנאה מהם כמו שפורש אס על המלך טוב
וכו': (ט) על ידי עושי המלאכה. המלאכה

אלא מוסב על לפני המן הכת' אחריו,
וקרא הסורי הוא כאלו נקוד הוא, שהיה
הגורל לפני המן מיום ליום וכו'.
וממדש למדש שנים עשר: ח"ס
כאלו כתוב, "וממדש למדש בחדש שנים
עשר". (ח) ומפזר: ומבוק, בזק ענינו
כמו פזר בעברי', וכן ויזר (שמו' ל"ב
כ') ח"ס: ובוקה, ונמלא גם בלשון חכמי
נחקין מלך ע"ג הכבש. (עירובין ק"ד),
ונקרא בזק גם המוצק שגלגל שנקטע
מבין שני פסוקים. ונמלא רוסם מזה השדה
גם בעברית, שפני שופל לומר לשון
פזירה והפלה על האור כמו יפין עין
אורו (איוב ל"א י"א) נקרא בזק ג"כ
בזק, כמראה בזק (יחזקאל א' י"ד)
מפני שרואו ושוב הבזק מפזר אורו.
ובמדש (ב"ר פ"ג) דש ר' יהודה בר
סימון בשם ר' לוי בן פוטא כל מראה
הבזק, כזה שבזק גפת בבירה. —
שום: ולא, ע' ב"ה לעיל (א' ע"ו).
(ס) אס על המלך טוב: אן על
מלך לא שפיר, כאלו כתו' לא טוב
ומוסב על העם, אס לא טוב העם על
המלך יכתב וכו', ובהעתקת הע' הוא על
נכון, אס טוב וישר הדבה הוא על
יכתב: נכתוב, כאלו נקוד יכתב בקל.
אל גזי: לגזא, וכן בלי חכמי ומשכחא
בי גזא ושבת ס"ג) ואמר ר"ב (ע' גז' הב')
שמי' פרסי בזה המלה ללשון יוני ומסס
ללשון

המלך את-טבעתו מעל ידו ויתנה להמן
בן-המדתא האנגי צרר היהודים:
יא ויאמר המלך להמן הכסה נתון לך
והעם לעשות בו כטוב בעיניך: יב ויקראו
ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה
עשר יום בו ויכתב בכל-אשר-צוה המן
אל אחשדרפני-המלך ואל-הפחות אשר
על-מדינה ומדינה ואר-שרי עם ועם
מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו
בשם המלך אחשורש נכתב ונחתם
בטבעת המלך: יג ונשלח ספרים ביד
הרצים אל-כל-מדינות המלך להשמור
להרג ולאבד את-כל-היהודים מנער
ועד-זקן טה ונשים ביום אחד בשלושה
עשר לחדש שנים-עשר הוא-חדש אדר
ושלם לבו: יד פתשגן הכתב להנתן
דת-בכל-מדינה ומדינה גלוי לכל-העמים
להיות

שוקתא מן אידה נחב לחמו
פר המנה אנגיא בעלדקבא
דיקרא: יא. ואמר מלכא
בספד ויחב לו ועמא למעבר
לה כל מרס רשפיר בעיניו:
יב. ואחשור ספרא למלכא
כיומא הו בירחא קרמא
פתלתעסרא בה בירחא
אחשור בלמסר רפסר המן
לכחילא למלכא ולמרוחא
רבכל מדינא ומדינא
ולכרכני עממא מדינתא
איד כתבה ולעמא איד לשנה
בשם מלכא אחשורש אחשורש
ואחשורש עממא למלכא:
יג. ואשפיר אגרתא ביד
רשאי לכלהו מדינתא
דמלכא למחבר ולמקטל
ולמזכרו לכלהו וידיא מן
עלמא נערמא לסבא וטליא
ונשא פחד יום פתלת עסרא
בירחא אדר ונקסיהו לבותא
פחד יום בירחא אדר פתלת
עסרא אחשורש: יד. ופרשגנה
בפחא אחיב בכל מדינא
וקרינא ופסר לכלהו עממא

פ א ו ר ה ת ר ג ו ס

ס י ד ז ש ה מ ק ד א

לשון סורי. (יב) ויקראו ספרי:
ואחשורספרא, כאילו כת' ביחיד ויקרא
סופר, ומוסיף הסורי עוד ביומא ה',
כאילו כתו' ביום ההוא נחש הראשון
וכו'. ושללס לבו: מוסיף הם' אחשו
כאילו כתוב במקרא ביום אחד נחש אדר
בשלה עשר נחש. (יד) פתשגן: פרשגא,
וכן הוא בעזרא ד' י"א דנה פרשגן
אגרת, ובל' פרסי הוא פהרשא, ונמדרש
פירשו היטב פתשגן, אנטיג'רפון, וכן
העתיקוהו הע' *ta de artygrapha*
לפניהן: אחיהב, כאילו כתוב יב'ו.
גלוי: ופקר, לפי הענין, וכן הפסוקו גס
הע'
הנמלאים במדינה: (יג) זשללס לבו. שש
שללו ויעשה בשכר: (יד) גלוי לכל העמי'.
פח' 17 *

אשר למלך, בלי כסף וכלי זהב למלך:
(י) ויתנה להמן. יתן אותה על יד המן
לא נאמר, שש כתב בן' הי' משמע שנתנה
לגדולה וספירות דוגמ' ויתן אותה על יד
יוסף, אבל עכשיו פתח ויתנה, נחמה לו
לעשות בה חותם כדי לשלוח להשמיר את
כל היהודים על חתמה: (יא) שספס נחון
לך. אילו היית שוקל הכסף לאבד אומה
שיש בה הנאה למלכות שמה הייתי מקבלו
אבל אומה שאין בה הנאה אין שזה להניח,
אחי חפץ בכסף שלך ליעול נחשם אלא
בכסף נחון לך, פח' פח' לך, וזהעם
לפס' יד דוד: (יב) מדינה ומדינה ככתבה
וכו'. שש היו במדינה הדבה לשונות הי'
קודא שלח את הכתב על לשונות הגוים
ימאן אחד מהם לשלוח יד בהם בנתן יעול

תרגום

הנהו מטיבא ליקא הנא :
טו. ורהטא נפקו מסרחי
בפיקקא דמלקא ופיקקא
אחפיק בשושו בירחא ומלקא
והמו אסתמכו למשחא
אחפיקא ומדינתא ששו
אשתנשת:

ד א. ומרדכי ידע בלמחם
ראחפיקא וצרי מרדכי
לבושוהי ואחפיקא סקא
ואחפיקא בלמחם מלל
בטו מדינתא וילקח רבא
ומרדכא: ב. ואתא ערמא
לחפיקא דמלקא ולית הוה
נמוסא ראש גלפא סקא
ונאחא לחפיקא דמלקא:
ג. ובכל מדינתא בדרמטי
פיקקא דמלקא הוה אכלא
רבא ליקא וצוקא ובקחא
ומרדכא וסקא וקטמא מכר
לסגיאא: ד. וערו מדינתא
דילה ראסתיר וחפיקא
ואחפיקא מלכא טכורא
קאנא למלכא וצוקא למרדכי

אסתר ג ד

להיות עתידים ליום הזה: טו הרצים יצאו
רחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן
הבירה והמלך והמן ישבו לשמות והעיר
שושן נבוכה:

ד א ומרדכי ידע את-כל-אשר נעשה
ויקרא מרדכי את-בגדיו וילבש שק
ואפר ויצא בתוך העיר ויצק זעקה
גדולה ומרה: ב ויבוא עד לפני שער-
המלך כי אין לבוא אל-שער המלך
בלבוש שק: ג ובכל-מדינה ומדינה מקום
אשר דבר-המלך ודתו מגיע אבל גדול
ליהודים וצום ובכי ומספר שק ואפר
יצע לרבים: ד ותבואינה נערות אסתר
וסריסה ויגדו לה ותתחדל המלכה
מאד ותשלח בגדים להלביש את-מרדכי

ולחסי

יחיר

פירוש המקרא

באור התרגום

פת' הכתב גלוי לכל העמים, שיהיו מכירין
כל אחד ואחד כתב מדינתו ולשונה
שיהא גלוי לכל ובאר היעז: (טו) ישבו
לשמות. מתוך משמט': והעיר שושן נבוכה.
היהודים אשר בשושן נבוכים, נעים הנה
והנה מתוך יגון, וכן נבוכו עדרי לאן כי
אין מרעה להם, נעים הנה והנה באפס
מרעה:

ד (ב) עד לפני שער המלך. ולא בחוך
שער המלך, כי אין לבוא וכו':
(ג) יצע. עשו יצועיהם שק להחטבל:
(ה) לדעת

הע'. עתידים: מעיבא, ע' ב"ה ש"ה
וי"ו סוף פסוק י"ב. (טו) נבוכה:
אשתנשת, שגש ענינו כמו מסעברי,
ויהם את מחנה מדרים (שמות י"ד כ"ד)
ושגש למשריתא דמזריא. וכל' חכמים עולא
משגש אורחא דלמיה (ב"ב ע'). ונראה
שמקור המלה הוא פעל גשש שענינו
דחיפה, כי יגח שור ת' ירושלמי וארוס
יגיש, ונעשה ממנו שגש בש"ן של
שפעל והושאל על המהומה כי דחיפ' ונגיח'
איש את רעהו הוא סימן ואות למהומה.

ד (א) ויקרא: וצרי, עיין ב"ה איכה ה' יו"ד, וילבש: ואחפיקא, עיין ב"ה
איכה ב' יו"ד. ואפר: ואחפיקא בלמחם, מפני שאין נופל לשון לבושה על
אפר מופיק ואחפיקא, וענין המלה עיין ב"ה על הכפישני באפר (איכה ג' ע"ו).
(ג) אשר דבר המלך, ודתו מגיע: כד דמטי פתגמא דמלכא, כאילו כתוב
באשר דבר המלך, ודתו הכתוב במקרא לא חרגס הסודי. ומה שחרגס מגיע,
מטי, כשנביא המביא דבר המלך, שכן מעא כשהוא בפעל ענינו הנאה והולכה:
(ד) נערו' אסתר וסריסה: מהימני' דילה דאסתיר, נערות לא חרג' כלל.

ולמשל: סקא מנה ולא
קבל: ה. וקרת אסתר לחמו
קחיקמא מו מהיקמא למקא
רקאם קדמיה וסעדה קוח
מדרכי רחיע ומקאיה קרא
ועל קמא: ו. ונפק הסו קוח
מדרכי לשקא במדינתא
קדם פרשא ומקא: ז. וחד
מדרכי קלמסם דגש לה
וחשקנא רקסא דאמר הקו
למתקל למשלו לבינתא על
ידא דאכרו: ח. ופרשקא
רסים בששון בידא ויהבה
לה דנחא לאסתר ונפקדיה
דחשד לות מלקא וחכא
מנה וחכשפי לה על עמא:
ט. ועל הסו נאמר לאסתר
מלחי במדרכי: י. ואסרה
אסתר לחמו וסעדה קוח
מדרכי למאמר: יא. בלהו
עבדא למקא דיעז רכר
גברא או אנתא נאעל קדם
מלקא לדרתא גותא אקא
ולא מתפקד תראה אהא
דאחא למתקסלו לכר מו מו
דמושמ

ולאסתר שקו מעליו ולא קבל: ה. ותקרא
אסתר להתך מסרימי המלך אשר
העמיד לפניך ותצוהו על-מדרכי לדעת
מה-זה ועל-מה-זה: ו. ויצא התך אל-
מדרכי אל-רחוב העיר אשר לפני
שער-המלך: ז. ויגדלו מדרכי את כל-
אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר
אמר הקן לשקול על-גזני המלך
ביהודיים לאבדם: ח. ואת-פתשגן כתב-
הדת אשר-נתן בשושן להשמידם נתן לו
להראות את-אסתר ולהגיד לה ולצוות
עליה לבוא אל-המלך להתחנן-לו ולבקש
מלפניו על-עמה: ט. ויבא התך ויגד
דאסתר את דברי מדרכי: י. ותאמר
אסתר להתך ותצוהו אל-מדרכי: יא. כל-
עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים
אשר כל-איש ואשה אשר-יבוא אל-
המלך אל-החצר הפנימית אשר לא-
יקרא אחת דתו להמית לכר מאשר

דשיט

ייתיר י

באור התרגום

פירוש המקרא

(ה) אשר העמיד: דקאס, כאילו כח'
אשר עמד. על מדרכי: לוח מדרכי,
כאילו כתוב אל מדרכי כמו לקמן פסוק י'.
אשר קדמו: דגש לה, ע' בהתקבלת
ב' יד. (ח) כתב הדת וכן לסעמיד
הבאים במקרא לא חרג' הסודי. וז' קס:
וחכשפי, כשפ' באחשעל ענינו חפלה וחז' ,
וכן בהתחננו. אלינו נברא"מ ב"כ"ח
ח"ס כד מתכסף הוא לו. וענין כי-שופ
ומכשפה הכא במקרא הושאל מהוראס
זאת על הקופס קפס, לפי שבמלאכתם מלאכת דמייה העתירו תפלות ומאמרים לקון
לחש ולהג הרבה, וקראו מלחשים ומכשפים. (יא) ועם מדינות המלך:
לא חרגס הסודי, והבנשים העתיקו ועם מדינו המלך, ולא זכרו כל עבדי
המלך. — אחת דתו להמית: ודאיה אחא דאחא למתקסלו, אחד הוא הלוית שיבא
ליסרג

(ט) לדעת מה זה, שנעשר כל הער הזה,
ושמא חאמר עשה לו כך וכך, ועל מה
זה, שאל לו על מה עשה לו, מה עשית
לו שכן יעריך: (י) את כל אשר קרהו:
שכתב הסו לאבד כל שנאיה של ישראל:
ואת פרשת הכסף. פת' מספר הכסף:
(ח) ואת שתשגן זכר', ושמא חאמר המלך
לא שמע לו לאבד עם בחנס בלא משפט
לפיכך ואת פתשגן זכר' (יא) אחת דתו
להמית

יחשיב לו הפלך את שרביש הזהב והיה
והגיד לא נקראת לבוא אל הפלך זה
שלשים יום: יב נהיה למרדכי את דברי
אסתר: יג והאמר מרדכי להשיב אל-
אסתר אל תרמי בנפשך להפלים בית-
הפלך מפל היהודים: יד כי אם-החרש
תחריש בפת הזאת רוח והפלה ישמח
ליהודים ממקום אחר ואת ובית-אביך
תאבדו וזמי יודע אם-לעת קזאת חננות
למלכות: טו והאמר אסתר להשיב אל-

מרדכי

יחשיב לו הפלך את שרביש הזהב והיה
והגיד לא נקראת לבוא אל הפלך זה
שלשים יום: יב נהיה למרדכי את דברי
אסתר: יג והאמר מרדכי להשיב אל-
אסתר אל תרמי בנפשך להפלים בית-
הפלך מפל היהודים: יד כי אם-החרש
תחריש בפת הזאת רוח והפלה ישמח
ליהודים ממקום אחר ואת ובית-אביך
תאבדו וזמי יודע אם-לעת קזאת חננות
למלכות: טו והאמר אסתר להשיב אל-

פירוש המקרא

באור התרגום

להמית. שאר בני אדם שנפטים לפני המלך
הללו משיבים והללו מזנים, אבל כל אשר
יבוא לפני המלך ולא יקרא אחת דתו
ספוקה להמית לזר אלא יושע יושע ואלו
חאזר גם כך יושע שרביש הזהב שאת
מעלת מן לעניו, לכך נאמ' ואח' לא נקראתי
לכזה ידו: (יד) כי אם השרש חרדיש זכו,
כשהקב"ה רואה שאין איש מפגיע צד
ישלח הוא כנודו מושיעם צדח ורשעם
ואת צדח איך יאמרו. בעון שחשבו
ומי יודע אם לעת בואת וכו'. ושמא תאמרי
הרי נתנה זמן לאדם שאלהים של ישראל
עד שנים עשר חדש שער שאני הולכת עתה
כלא רשות וישפוטני משפט מוח אמתין עד
שקרא ליא למלך ואח' חאזר ואלו חאזר
עליהם, לכך נאמ' ומי יודע אם לשת
כשת פגעה למלכות מלך זה הפועל הוא
אחמול אצל את דתו ולשעה העבד' מן
המלכות ואח' כך שמה אחר יתוא גם
כך ידבר שמה השוב המלכות לאח' אפי' כך
עד שמה במלכות אל תחריש צדח ורשע:

(ג) מה

להרג, כלו' על אחר דרמיה אחת מהמלך
נעשה בו עונש מות; ומלך דתא הוראת'
כל' פורי לא לכל voluntas, placitum
אלא גם signum. שלושים: חלחא,
באחר צא' שלשה, ונשתתקת הע' הוא
על נכון. (יב) ויגידו: וחוי, בחיד, כי
אחר ה' המגיד והוא התך, וכן הוא גש
נשתתקת הע', שהגיד *Axog-dawg* (כך)
נשתתקת הע' (נשתתקת) למרדכי את
דברי אסתר. (יג) בית המלך ידבר צדח
מלכא אנת, אולי חסר גם כסודי בלח
היתם, אפידור, כסודות. צדח המלך,
או דבר האמור כלן הוא כמו שית עגלן
כד מחפין שהוא תרגום של שז עגלן' נב,
ועי' בעל סערות שהוא צדח צדח, צדח
גם יתן, ידבר צדח מלכא אנת' כאשר
את צדח המלך, וקרא אנתה, בית המלך
צדח צדח וז אנתה. (יד) ממקום: מק
דוכא, וכן ומקום למלכא (נשתתקת) כד'
לא צדח ורשע למלך, צדח ממקומו
ח' וצדח אנתה, ונשתתקת צדח צדח,
ודכלא המלך ממקומו מקור לשלח א,

המלה סינדרה *sinistra* שהוא צדו *sinistra* שנינו מושב והוא אל גם על המקדש
כלל, ויחיד נראה לשות לשם דודא המלה היחיד *doxelov* שנינו בית קבול,
מקום: אל' ל בית בואת: מן מעלה: וכו', יש בגדל העת הזאת, זמן שעתיד
הע', ויפסר מוסד-הא בלוגוס *ulcrao* וכו' *regnum veneris, ut in tali tempore parareris?*
לא הגשח למלכות אלא כעבור פגעה הזאת כדי שחשיצי את ישראל. הית עתה: אחקרתי
ואחקרתי

אדם תורה ד

תענושה סח

מרכיביו של לך פנים אחת על היחידים
הנמצאים בשושן וצמנו עלי ואל תחבולו
ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם
אני ונעתי אצותי בן זכך אבוא אל
המלך אשר לא יבדת ובאשר אברתי
אברתי : י ויעבר מרדכי ויעש ככל
אשר צוהה עליו אכתור :

ה א ויהי ביום ששלחש חלש אכתור
מלכות ותעמד בחצר פות המלך
תפנימות נכח בית המלך והמלך יושב
על כסאו מלכותו בבית המלכות נכח
פניה הבית : ב ויהי כראות המלך את
אכתור המלכות עמדת בחצר כשאוהה
בפניו חושש המלך לאכתור את שתיים
החכם אשר בידו ותקדים אכתור ותצו
בראשו תשעתיים : ג ויאמר לה המלך
מה לך אכתור המלכה ומה בקשתך עד
חצי המלכות וינתן לך : ד ותאמר אכתור
אם על המלך טוב יבוא המלך והמן
היום אל המשחת אשר עשיתי לו :
ה ויאמר המלך מחרו את המן לעשות

את

אשר למרדכי : סג זל נכח
לכחון ידיו ראית בששון
בירקא וצמנו עלי ואל תחבולו
וקא תשתו חלקא זמיו לליל
ואיקמא ויהי אגא ועלמות
אצות הכנא הודו אשל קדם
מלקא בל כמסד ואושבדת
עפדת : ח ותעל מרדכי וקסר
כל מסדו שלחש לה אסד :

ה א ובחמא חליתא לבשה
אסדור לכשא דמכיתא
וקמא בדרתא גיפת דכית
מלקא לוקבל בית מלקא
וסלקא יתב הוא בכורסא
דמכיתא לוקבל פרעא
דכיתא : ב ויהי כראות המלך
לאכתור מלכותא דמכיתא
בדרתא ושקלת חסדא דמכיתא
ואשט מלקא על אסדור
שכטא דדכא דכיתא
וקרבת אסדור ואחרת ברישא
רשכטא דדכא : ג ויאמר
לה מלקא מה לך אכתור
סלקא וקנאחי בשחחי
עדמא לסלקא וקלכתי
פתורב לכי : ד ותאמר
אכתור או על מלקא שפיר
נאמא מלקא וקמו למשחתא
דכית לח : ה ויאמר המלך
בעגל חזו להמן נעכה איה

סירוש המקרא

באור התרגום

והתקבצת, כאלו נב' נקצת את ונעתי
(טו) וזכך, מדין, ע' ב"הת קלמ' י
וכאשר אברתי אצותי : ואני ענדתי
עבדתי. נראה שגם כל עשות נספחים
ו"ל אצותי בל"א
ה (א) בצית המלכות : לא תרגם
הסור. (ב) השפיע : שגא
דדכא, כאלו כת' שביעיה. ה (האמר
את המן לששתי וצו, בעגל חזו להמן
שכח

ה (א) מה לך אכתור. משה של קראת
ונחל בלא רשות ונכסף שמת נסך
אני ידוע שאין זה בתנאי אלא שאלה גדולה
ובקשה גדולה זאת לכך מסני והנני מעביתך
שאת חוביך בקשתך עד חצי המלכות ונעש :
(ד) יבוא המלך והמן היום אל המשחת.
כי יראה אם תדבר דבריה לפני השמים
הדגם אלהים. להמן ושונאים לישראל ויהיו
סגולים

דנעצו וכו', וקצו לתרגם כן כי מסד הוא עומד, ואין ענינו שימכרו את המן
לעשות וכו' אלא שמכר יבוא אחר המן שיעשה את דבר המלכה, ואין צורך למה

את־דבר אסתר ויבא המלך והמן אל־
המשתה אשר־עשתה אסתר: ויאמר
המלך לאסתר במשתה הזו מה־שאלתך
וינתן לך ומה־בקשתך עד־חצי המלכות
ותעש: ותען אסתר ותאמר שאלתי
ובקשתי: אֶם־מצאתי חן בעיני המלך
ואם־על־המלך טוב לתת את־שאלתי
ולעשות את־בקשתי יבוא המלך והמן
אל־המשתה אשר אעשה להם ומחר
אעשה כדבר המלך: ויצא המן ביום
ההוא שמח וטוב לב וכראות המן את־
מרדכי בשער המלך ולא־קם ולא־זע
ממנו וימלא המן על־מרדכי חמה:
ויתאפק המן ויבוא אל־ביתו וישלח
ויבא את־אהביו ואת־זרש אשתו־יוניספר
קהם המן את־כבוד עשרו ורב בגיו ואת

כל

ראמרת אסתר ואתא מלכא
והמן למשתא: ו. ואמר
מלכא לאסתר במשתא
דחמרא מנא שאלתי תתוב
לכי ומנאחי כשתכי ערמא
לפלגה דמלכותא תתוב לכו
ונענת אסתר ואמרת שאלתי
ובקשתי: ח. אן אשכחת רחמא
כעניך מלכא ואן עליך מלכא
שפיר דתת לי שאלתי
והעבר לי כעתי נאחא מלכא
והמן למשתא דאעבר להון
מחר איד שתנקא דמלכא:
ט. ונפק המן ביום ההוא
וקציה בלבה ובר חזיה המן
למרדכי דחב בחר עא
דמלכא ולא קם ולא אחזיע
מנה אחמלי המן חמא על
מרדכי: י. ואתחפור המן
ואזל לביתיה ושבר אחיו
לכלהו דחמורו ולזרש
אנתתי: יא. ואשפעי להון
המן ואקרא דעותרה וסונאא

דבגודי

באור התרגום פירוש המקרא

מצעלים דבריה: (ו) ויאמר המלך וכו' מה
שאלתך. יודע אני שלא על עסקי משתה
סיכנח בנפשך שאלת ולא נקראת לבא אלי,
אלא על עסקי שאלה ובקשה גדולה, אם כן
שאלי עד חצי המלכות ותעש: (ח) אל
המשת' אשר אעשה להם. שרוב משתה מענס
אהבה: ומחר אעשה וכו'. מחר אשאל
שאלתי ובקשתי: (יא) את כבוד עשרו ורב
בגיו. א"ח הרצה עשירים בעולם ואשפ"כ
אין

שכתב הראב"ע שמהרו כאן הוא יולא.
(ח) אשר אעשה להם: דאעבד להון
מחר, כאילו כת' אשר אעשה להם מחר,
והנא אחריו ומחר אעשה כדבר
המלך לא תרגם הסורי, והע' העתיקו
ג"כ כאילו כתוב אשר אעשה להם מחר,
אולי הם העתיקו גם הנא אחריו. (ט) וזע
לז: ופליג בלבה, פ"ח ענינו מרא' בהיר,
כחוס חמ' (ישעי' י"ח ד') ח"י כשמן פליח,
וכן תרגום של כדורו' ג"כ פליח, ובלשון
סורי אפ"ח fucavit faciem הענין גם פ"ח חמ' עינא (ע"ז כ"ח ע"ב)
מכחיל' העין כדי שתה' נראה בהיר' ומאיר', ולפי שלב שמח ייעיב מראה הפני' ומלחילו
הואל פ"ח גם על השמחה, וכן בלשון מקרא פ"ח חמ' הרים רנה (ישעי' מ"ט י"ג)
ח"י ודו"ז, והסורי תרגם את פ"ח חמ', פ"ח חמ' (ישעי' י"ז) ח"ם דוחת בתשבות'.
בשער המלך: דיתב בתרעא דמלכא, כאילו כת' יושב בשער המלך. (י) ויתאפק:
ואתחפור, פ"ח בלשון ערני ענינו aestuavit efferbuit (בלשון יוני נקרא האש
שזי) והמחמם הואל בל"ש על הקצף, ותרגם הסורי ויתאפק המן כאילו כת'
ויתקצף המן, והע' לא העתיקו כלל ויתאפק המן. (יא) ויספר: ואשפעי,
שרש שפ"ח כשהוא באתפעל ענינו שחוק ולהג וכשהוא באתפעל ענינו סיפור והגדה.

(יב) אל

א ס ת ר ה ו

ת ר ג ו מ ס ט

כל-אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו
על-השרים ועבדי המלך: י ויאמר המן
אף לא-הביאה אסתר המלכה עם-המלך
אל-המשתה אשר-עשתה כי אם-אותי
וגם-למחר אני קרוא-לה עם-המלך:
י וכל-זה איננו שוה לי בכל-עת אשר
אני ראה את-מרדכי היהודי יושב בשער
המלך: י ונתאמר לו זרש אשתו וכל-
אחביו יעשו-עין גבה חמשים אמה ובבקר
אמר למלך ויתלו את-מרדכי עליו ובא
עם-המלך אל-המשתה שמה ויטב
הדבר לפני המן ויעש העץ:

ו א בלילה ההוא נדרה שנת המלך ויאמר
להביא את-ספר הזכרונות דברי
הימים ויהיו נקראים לפני המלך: בנימצא
כתוב אשר הגיד מרדכי ער-בגתנא
ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף
אשר

רכנוהו ודארכה מלכא
ואקימה על הורכנא ועל כל
עבדי מלכא: יב. ואמר המן
ואפלא לאנש אעלת אסתר
עם מלכא אלא או לי ואף
מחר מוזנו אנא לה עם מלכא
יג. והנא בלה לא שוא לי
בכל שעתא דחזא אנא לה
למורדכי יודיא דיתב פתרעא
דמלכא דלא נאע מן קרמי:
יד. ואמרת לה זרש אגתתה
ונלהו דחמזוהי נעבדו קוסא
דחזמה חמשי אמיז ובצפרא
אמר למלכא ונתלוננו
למורדכי עלוהי ועל למשתה
עם מלכא בר חזא אנת
ושפכת מלכא כעינוהי דהמן
שכ ועבר קוסא:

א. וכלליא הו פרדת שנתה
דמלכא ואמר למעלו
ספר עיוהנא דמלא דחזמה
והו קרוי קרי קדם מלכא:
ב. ואשתכח דכתיב דתוי
מורדכי על פנתו ותרש תרוז
מחזקנא דמלכא נטרי תרעא

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

אין כח בידם לפסוע באחרים מפני כבוד
עזרם כי יחידים המה, לכך נאמר ורב
בניו, ושמה תאמר גם לאדם שיש לו עושר
ורב בנים אין כח בידו לפסוע ידו בגדולי,
לכך נאמר ואת כל אשר גדלו המלך,
ושמה תאמר מרדכי אהוב למלך יותר ממני
שקרבו לשבת בשער המלך, לכך נאמר
ואת אשר נשאו וכו': (יב) אף לא
הביאה. ושמה תאמר אם המלך אהוב אותך
אכל המלכה אינה אהבת אותך למסור
מרדכי בידך, לכך נאמר אף לא הביאה וכו':

ן (א) ויהיו נקראים לפני המלך. לעייל
בהם

המלך קראו אותם. (ב) וימצא כתוב: ואשתכח דכתיב, לעיל סוף פרשה ב' ויכתב
תרגם הסורי ולא כתבו; ואם לא כתבו האריך מלאו כתוב, אם לא שנאמר על פי
מדרש חז"ל, "אלוהו ז"ל בא וכתבן"; ובמגלה ע"ז ע"א אמרו שמוקף וגבריאל כותב.

(יב) אל המשתה אשר עשתה: לא
ת' הסורי. (יג) יושב בשער המלך:
דיתב בתרעא דמלכא, והסיף עוד הסורי
דלא זעא מן קדמוהי, כאילו כתוב ולא
זע ממנו, כי על זה קנף המן, והוא
חסר במקרא.

ן (א) נדרה: פרדת, ע' ב"ה ש"ה ו'ה':
הזכרונות: עיוהנא, עהד עיקר
עיניו זכירה, והושאל גם על העדות, כי
עהד על מה שזכר הוא מעיד, וכן ענינו
גם בל' ערבי, והושאל עוד על האזהרה,
והוא ממש כמו עוד בעבריי, אם גם לא
נחפרש בכתבי קדש הורא' עוד על הזכיר'.
ויהיו נקראי': והו קרוי קרי, קוראי

(ג) נערי

תרגום

רבעו רגשותיו איתו. על מלכא אחשירש: ג. ואמר מלכא מנא אחעבר איקרא ורכותא למורדכי על הרא אמרו לה עבדתי למלכא נמשמשותי לא אחעבר לה מרם: ד. ואמר מלכא מנא כדרתא והמן אתא לבית מלכא לדרתא בריהא דנאמר למלכא דנחלא למורדכי על קסא דאתקן לה: ה. ואמר לה עלימיה למלכא הא המן קאם כדרתא ואמר מלכא געול: ו. ועל המן ואמר לה מלכא מנא ולא למעבר לגברא דמלכא צבא באיקרה ואמר המן בלח למנא צבא מלכא למעבר איקרא ותייר מן דילי: ז. ואמר המן למלכא לגברא דמלכא צבא באיקרה ח. גיהון לבושא דמלכותא דלכש מלכא וסוכיא דרכב עלויה מלכא דר אחתסיב: הסיבתא דמלכותא כרישה: ט. ונתייב לבושא וסוכיא לחר מן חארא דמלכא פרתווא ונלכשויה לגברא דמלכא קא צבא באיקרה

אסתר ו

אשר בקשו לשלח יד במלך אחשורוש: ויאמר המלך מה-נעשה יקר וגדולה למרדכי על-זה ויאמרו גברי המלך משרתיו לא-נעשה עמו דבר: ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית-המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את-מרדכי על-העץ אשר-הכין לו: ויאמרו גברי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: ויבוא המן ויאמר לו המלך מה-לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני: ויאמר המן אל-המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו: ויביאו לבוש מלכות אשר לבש-בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן בתר מלכות בראשו: ונתון הלבוש והסוס על-יד-איש משרי המלך הפרתמים והלבשו את-האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכיבו

באור התרגום

(ג) נערי: עבדוהו, כאלו כתו' עבדי.
(ד) איש: לגברא, והוא תחילת דיבור של יביאו וכו' הבא במקרא הסמוך.
(ה) ואשר נתן: כד אחתסיב תסיס, ענינו כאשר נתן, והוא כמו דעת אבן יחיאל ורלב"ג. והע' לא העתיקו כלל ואשר נתן כתר מלכות בראשו, ובגלגלחטט שיתן גם הכתר על ראש האיש אשר המלך חפץ ביקרו, וכן משמע ממדרש חז"ל "אל סב לביש הדין כלילא וכו'".
(ז) ונתון: ונתייב, כאלו כתו' ונתייב. משרי המלך הפרתמים: מן מארח דמלכ' פרתווא, לאחד מחורי המלך הפרתמי.

פירוש המקרא

בהס: (ד) מי בחצר. סנור הוא שהיו גדוליו וחכמיו בחצר שישאל להם מה לעשות ולגמול למרדכי: (ה) לבוש מלכות. כי אס באותו יום שהועמד למלכות, וכן סוס שרכב עליו המלך, וכן כתר המלוכה אשר ניתן כתר מלכות בראשו של מלך ביום שעמד למלוך: (ז) ונתון הלבוש והסוס. והוא הדין לכתר, אלא שהלבוש נריך להלביש והסוס נריך להרכיב הורדכו להזכיר, והכתר שארס עצמו נותנה על הראש לפיכך לא

הורך

נרמו

והרביבהו על-הפסם ברחוב העיר וקראו
לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך
חפץ ביקרו: ויאמר המלך להמן מהר
קח את-הלבוש ואת-הפסם באשר דברת
ועשה-כן למרדכי היהודי הישב בשער
המלך אל-תפס דבר מכל אשר דברת:
ויקח המן את-הלבוש ואת-הפסם
וילבש את-מרדכי וירביבהו ברחוב
העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש
אשר המלך חפץ ביקרו: וישב מרדכי
אר-שער המלך והמן נדחה אל-ביתו
אבל וחפוי ראש: וינספר המן לורש
אשתו ולכל-אחביו את כל-אשר קרהו
ויאמרו לו חכמיו וורש אשתו אם מזרע
היהודים מרדכי אשר החלות לגפל
לפניו לא-תוכל לו כי-גפול תפול לפניו:
יד עודם מדברים עמו וסריסי המלך

ונקבנוהו על סוסיו ונתקדוהו
כשקא ונקרו קדמוהי הבגא
לנקרא דמלקא צבא
באקרה: י. ואמר מלקא
להמן בגלל סב לבושא ודבר
סוסיא איה דאמרת ועבר
הבגא למורדכי וידא דיתב
בשרקא דמלקא וקא תבצר
מלקא מן כל מדם דאמרת:
יא. ונסב המן לבושא ודבר
סוסיא ואלקשה למורדכי
ואקרה בשקא דמורדכי
וקרא קדמוהי הבגא ונתבד
לנקרא דמלקא צבא באקרה
יב. וקא מורדכי ל-תרקא
דמלקא והמן אול לביתה
כר אביל וקמפי רישה:
יג. ואשמעי המן לורש
אשתו לה דחמוהי וורש
אשתו אן מורקא חורדקא
מורדכי ושרית למפל קדמוהי
דלא מנא אנת חילה אלא
חוב קפל אנת קדמוהי יד ודבר
הו ממלל עמרו מן דקטא

הגיעו

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ר ו ש ה מ ק ר א

הנרך להנכיר: (יב) ופוי ראש. וכסוי
ראש: (יג) אם מזרע היהודים מרדכי.
שאר בני אדם שלא באו מזרע היהודים
ומתגר' זה לזה, מי שגדול מחבירו בעושר
או בגדולה או ברוש בניס מפיל את חברו,
אין כחם תלוי לא באלהותו של זה ולא
באלהותו של זה להבליג על זה ולהגיל
מחוק ממנו, אבל אלהים של יהודי' כמו
גדול ואע"פ שעריך גדול וגדולתך רבה
לא תוכל לו שאלהים גדול ורב כח וכל
הגוים כאין נגדו ולא תוכל לו כי נפול
תפול לפניו: (יד) עודם מדברים עמו.
מבקשים ליתן לו ענה היאך יגלל, לא
הספיקו לגמ' הדבר אלא עודם מדבר' וכו':
(ג) נפשי

זרמז העיר: ונמדרונה בשוקא, מוסף
ונמדרונה, שימזרו אותה ויפצנו אתה
בשוקים. (י) ואת הפסם: ודבר שופיא,
מוסף מלת ודבר, לפי שמתל נס
האמור אל לבושא אינו נופל לומר על
בעלי חיים. אל תפל: לא תנצר, לא
תמעט. (יא) וירביבהו: ואכרעה,
חזר ופגז אותו. (יב) לכל אהביו: לא
תרנס הסורי. אשר החלות: ושדית,
שרא עיקר ענינו החמיל, ראשית ממלכתו
ת' שירוי מלכות, ומה הענין השחששו
בלי חכמים לא ידע מהיכן בעי משרא
ריפתא (סנהדרין ק"ב) לא ידע מהיכן
להחמיל הפח. לא תוכל לו: לא מצא
אנת חילה, לא חגיע עד כח, וכן בידי
לא מצא קום (איכה א' יד) ת"ס באידא דמן לא מצא אנת חילה. (יד) עודם
מדברים עמו: וכד הו ממלל עמהון, כאילו כחזר עורכו מדבר עמהם.

תרגום

דמלכא וסרהכוהי להמו
למשחיה רעברת אסתיר:
א. ועל מלכא והקולמשחיה
רעברת אסתיר מלכא:
ב. ואמר לה מלכא לאסתיר
אף בה כיומא הו רמשחיה
דחמרא מנא הי שאר-תכי
וכעוהי עד מא לפלגה
דמלכוהי נחעבר לבי. ונענת
אסתיר ואמרה אין אשכח
רחמא בעניד מלכא ואן על
מלכא שפיר תהיהבי נפשי
כשאלתי ועמי ככעוהי:
ד. מטל דאודבנו אגא ועמי
לקטרא ולחרבא ולאדבנא
ואלודנחנא עבדא ואמההחא
אודבנו שתקא הוית לא גיר
שלאפעלדבנא דנחיר למלכא
ה. ונענא מלכא אחשירש
ואמר לאסתיר מלכא מנא

הנא

אסתר ו

הגיעו ויבהלו להביא את-המן אל-
המשתה אשר-עשתה אסתר:
א ויבא המלך והמן לשותות עם-אסתר
המלכה: ב ויאמר המלך לאסתר גם
ביום השני במשתה הוין מה-שאלתך
אסתר המלכה ותנתן לך ומה-בקשתך
עד-חצי המלכות ותעש: ג ותען אסתר
המלכה ותאמר אם-מצאתי חן בעיניך
המלך ואם-על-המלך טוב תנתן לי גפשי
בשאלתי ועמי בבקשתי: ד כי גמכרנו
אני ועמי להשמיד ולהרוג ולאבד ואלו
נעבדים ולשפחות גמכרנו החרשתי כי
אין חצור שנה בגזק המלך: ה ויאמר
המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה

מי

פירוש המקרא

ז (א) נפשי בשאלתי. אחה אומר אם אשאל
עד חצי המלכות שחמך, אין שאלתי
לחצי המלכות, ולא לעשירות המלוכה, ולא
אחד ממאה בור, אלא שאלה קענה אנכי
שואלת מאתך שחמך לי נפשי וכו': (ד) ואלו
לעבדים וכו'. המרשתי שהרי לא קברה ירך
מסדות וכח יש לך להניל, אבל אחר ההרג
אין מלך נשר ודס שיכול להניל ולהשיב
את הנפש אל ההרג: כי אין הנר שזה
וכו'. בדבר זה שנמכרנו לעבדים ולשפחות
אין הנר שזה להזיק את המלך, ששירגיש
המלך ישיב המאמר: דלא. כי אין הנר
שזה וכו'. אין הנר מושג בזק המלך, ולשון
הראשון עיקר שתיבת כי נותן עעס לדבר
של
ולעבדות, אומנו וילדינו לעבדי' ולשפחות. כי אין הנר שזה: לא גיר שלא
נעלדנא, כלומר לא יקוע וינוח הנר מלהזיק למלך, ונמצא פעל שזה נדרך
אל דמס ענינו שחיקה ומנוחה, אם לא שויתי ודוממתי נפשי (תהלים קל"א ב').
או שקרא הסורי שלה תמורת שזה. בזק המלך: דנהר למלכא, ע' ב"הת
רות ב' ט', ונריך לחקן שס הרר תמו' הר"א אשר נשאר בעשות. והע' העתיקו
ou γαρ αξιος ο διαβολος της αυλης του βασιλεως
(נערכו)

באור התרגום

ז (א) לשתי' עם אסתר המלכה:
למשחיה רעברת אסתיר מלכא,
כאילו כת' אל המשתה אשר עשתה אסתר
המלכה. (ב) מה שאלתך אסתר
המלכה וכו', הסורי תרגם כאילו כת'
„מה שאלתך ומה בקשתך עד חצי המלכו'
ותעש.“ (ד) להשמיד ולהרוג: לקעלא
ולחרבא, כאילו כת' להרוג ולהשמיד. —
לעבדי' ולשפחות' נמכרנו: דנחקנא
עבדא ואמההחא אודבנו, מוסיף דנחקנא
כדי לפרש, לא שיהיו הקוני' שנמכרו להם
ישראל עבדי' ושפחות, אלא לעבדי' ולשפחות'
מוסב על ישראל עצמם. ובהעתיקת הע'
יש כאן ערוב, וזורת העתיקתם כאילו
כת' כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג
ולעבדות, אומנו וילדינו לעבדי' ולשפחות. כי אין הנר שזה: לא גיר שלא
נעלדנא, כלומר לא יקוע וינוח הנר מלהזיק למלך, ונמצא פעל שזה נדרך
אל דמס ענינו שחיקה ומנוחה, אם לא שויתי ודוממתי נפשי (תהלים קל"א ב').
או שקרא הסורי שלה תמורת שזה. בזק המלך: דנהר למלכא, ע' ב"הת
רות ב' ט', ונריך לחקן שס הרר תמו' הר"א אשר נשאר בעשות. והע' העתיקו
ou γαρ αξιος ο διαβολος της αυλης του βασιλεως
(נערכו)

אסתר ז

תרגום עא

הָנָא אִי אֵינוּ רַחֲמִירִים לִבֵּי
וְנִעְבֵּר הִבְנָא : וְ. וְאִמְרִית
אֲסִיתִיר וְבִרְא אֲלִיבָא וְכַל
רִבְכָּא הָמֵן הוּא הָנָא בִּישָׁא
וְהָמֵן אֲתִיתִיעַ מִן קֶדֶם מִלְכָּא
וְמִלְכָּתָא : ז. וְמִלְכָּא קֶדֶם
בְּחִסְתָּהּ מִן מִשְׁתָּא דְחִמְרָא
לְמַסַּק לְגַת פִּיתוּנָא וְהָמֵן קֶדֶם
וְרִבְכָּא עַל נִשְׁפָּה מִן אֲסִיתִיר
מִלְכָּתָא מְטַלְחָנָא דְגִרְמָת
לָהּ עֲלוּהִי בִישָׁתָא מִן מִלְכָּא :
ח. וְמִלְכָּא הִפֵּךְ מִן גִּנְתָּא
פִּיתוּנָא לְבֵית מִשְׁתָּא דְחִמְרָא
וְהָמֵן רִמָּא עַל עֲרִסָא וְאֲסִיתִיר
חִבְכָּא עֲלוּהִי וְאִמְר מִלְכָּא וְאִתָּא
לְמַעְשְׁרוֹ לְמִלְכָּתָא עֲמִי כֵּן
פִּיתָא וְלִמְלָחָא נִפְקַת מִן פּוּמְחָא
וְמִלְכָּא אֲפּוּרִי דִּיקֵּן אֲתִישְׁפִי
ט. וְנָנָא רַחֲבִינָא חֵד מִן
מִתְקַמְעוּהִי דְמִלְכָּא וְאִמְר קֶדֶם
מִלְכָּא הֵא אֵת קִיסָא תְּקוּ הֵא
הָמֵן לְמַחְלָא לְמִדְרָכִי עֲלוּהִי
עַל דְאִמְר שְׁפִירָתָא עַל מִלְכָּא
קֶאֶם כְּפִיתָהּ דְהָמֵן רוּמְרָה

מִי הוּא זֶה וְאִי־זֶה הוּא אֲשֶׁר־מִלְאֹן לְבוֹ
לַעֲשׂוֹת כֵּן: 1 וְנֹאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר
וְאוֹיֵב הָמָן הָרַע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעֵת מִלִּפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶכֶה: 2 וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ
מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּבַּת הַבֵּיתָן וְהָמָן עָמַד
דִּבְקֶשׁ עַל־גִּפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמֶּלֶכֶה כִּי
רָאָה כִּי־כִלְתָּהּ אֵלָיו הָרַעַה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ:
3 וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּבַּת הַבֵּיתָן אֶל־בֵּיתוֹ
מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נָפַל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר
אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִנֵּם לְכַבּוֹשׁ
אֶת־הַמֶּלֶכֶה עִמִּי בַּבַּיִת הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי
הַמֶּלֶךְ וּפְגִי הָמָן חָפוּ: 4 וַיֹּאמֶר חֲרִבּוּנָה
אֶחָד מִן־הַפָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִגִּידָהּ
הָעֵץ אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכָי אֲשֶׁר
דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עָמַד בַּבַּיִת הָמָן גִּבַּת

תמשים

פירוש המקרא

באזור התרנום

של מעלה: (ה) מי הוא זה ואי זה הוא. שתי אמירות אמר לה לפיכך כתוב בפסוק זה שתי פעמי' ויאמר, אמירה ראשונה אמר לה מי הוא זה, ואף כשחזר לנדר אני עוד לשאל עליו אי זה הוא, היכן הוא, ואינו בכל מדינות מלכותי וכללי לשאל אחריו ולקחתיו משם, ואינו במלכותי מה אני יכול לעשות, וזו אמירה שני' ואי זה הוא, בלזוז מקום הוא: (ו) המן הרע הזה. בתשובה אחת השיבה על שתי אמירות, על אמירה ראשונ' ששאל לה מי הוא זה, השיבה אותו המן הרע, ועל אמירה שני' שאמר לה אי זה הוא, בלזוז מקום, השיבה אותו לא מעבר-לזה הוא וזה בקצה ראשונ' הוא אלא הפן הרע הזה! (ז) והמלך קס במחור. לא הספיק לגמור הסעודה מפני קמחו שבערה בו: (ח) גם הנה העץ פח'

(בערכו) להיות יושב בחצר המלך. נראה שקרא היוני בחצר תמו' בזק. (ו) אל גנת הציח: למפק לגנת ביחוא, מוסיף למפק, שם מן המשחה לילך לגנת הציח, וכן הוא גם בתרגומו שני קס ברתמי' וכו' ואלל לגנחא וכו'. כי כלחה: דגרמחא, וכן כי כלחה היא (שמואל א' כ"לג) ת"ם דגרמחא, וענינו נחקך ונחקר. א"ל י: עלוה, כאילו כתו' עליו. (ח) לכבוש: למערו, וכן ויענה (בראשית ל"ד ב') ונערה. (ט) ויאמר חרבונה: וענא רחבונה, כאילו כתוב ויען חרבונה. לפני המלך: ואמר קדם מלכא, כאילו כתו' ויאמר לפני המלך. למרדכי: למחלא למרדכי עלוה, כאילו כתו' עלתא את מרדכי עליו. אשר דבר טוב: על דאמר שפירחא, ויהי' לפי זה אשר נתינת עעס, שהי' רוצה לתלות את

עמוד

מרדכי

תרגום

תקשיו אמיו ואמר מלכא
תלאוהי עלוהי: י. ותלאוהי
לקמו על קסא ותקו לה
למורדכי ותמתה רמלקא
אחשבת:

ח א. ביומא הו ויהב מלכא
אחשיבש לאסתר
מלכא פתח דקמו בשל
דבא דיומא ומורדכי על
קדם מלכא מטלגלח אסתר
מגא הוא לה: ב. ושקל
מלכא ונקחא דשקל מן הקו
ויהבה למורדכי ואקמתה
אסתר למורדכי על ביה
דקמו: ג. ותפכת אסתר
ומללה קדם מלכא ונפלת על
רגליו וקעא ומתכשפא לה
דנעבד בישתא דקמו אנגא
ומחשכא דאחשבת ער
יהיא: ד. ואשט מלכא
לאסתר שבטא דבהבא
וקרבה לה אסתר: ה. וקמה
קדם מלכא ואמרת אן על
מלכא שפיר ושפר פתגמא
קדם מלכא ואו אשכחתי

אסתר ז ח

חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו:
ויתלו את-המן על-העץ אשר-הכין
למרדכי וחמת המלך שככה:

ח א ביום ההוא נתן המלך אחשורוש
לאסתר המלכה את-בית המן צרר
היהודיים ומרדכי בא לפני המלך ב-
הגידה אסתר מה הוא-לה: ב ויסר המלך
את-סבטתו אשר העביר מהמן ויתנה
למרדכי ותשם אסתר את-מרדכי על-
בית המן: ג ותוסף אסתר ותדבר לפני
המלך ותפל לפני רגליו ותבך ותתחנן-
לו להעביר את-רעת המן האנגי ואת
מהשבתו אשר חשב על-היהודים:
ד וישט המלך לאסתר את שרבת הזהב
ותקם אסתר ותעמד לפני המלך: ה ותאמר
אסתר המלך טוב ואס-מצאתי חן לפניו
וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני

בעניו

יתיר י

באור התרגום

באור התרגום

עוד לצד רעות הללו עשה רעה אחרת
גם הנה העץ וכו': (י) וחמת המלך שככה.
אותה חמימה שקם בה ממשחה היין שככה:
ח (א) לאסתר המלכה את בית המן.
שהיו בני ביתו ובניו עבדי לה:
כי הגידה אסתר מה הוא לה. כשנאה
לדבק מלפניו על עמה ועל מולדתה:
(ב) ותשם אסתר את מרדכי וכו'. להיות
אדון על נכסיו המן ועל נפשות ביתו:
(ג) וישט המלך לאסתר וכו'. כדי להעמיד:
(ד) וכשר הדבר לפני המלך. להחיות עס
שלא חטא, שלא לאבדס יותר ממה שגלת
המן הספרים לאבד אומה נחמס: יעוצה
אני בעניו. שאני ראוייה למלכות, שמה
בתחילה כשהמלך לא היה יודע בעמי
ובמולדתי
ואם מצאתי חן בעיניו. ועוצה אני
בעניו

מרוכי לפי שדבר עוב על המלך, שהיה
המן רודף כל אוהבי המלך ודורשי עונתו
נמצא שהיה אויב גם למלך.
ח (ג) ותוסף: והפכת, כאילו כתוב
ותשן אסתר. ותבך: ובעיא,
תרגם לפי הענין כאילו כת' ותבקש,
או שנפל טעות בספרים ונ"ל וזכיא
תמו' ובעיא. להעביר: דנענד, כך
הוא בספרי' לפני, ונ"ל דנענד ברי"ש
תמורת הדל"ת. (ד) ותקם אסתר:
וקרבת לה אסתר, כאילו כת' ותקרנ
אליו אסתר, והיתה הושעת השרביע סימן
שחקרב אליו. ותעמוד לפני המלך:
שהוא במקרא סוף פסוק ד' משך הסורי
לתחלת פסוק הנה. (ה) אס על המלך
טוב וכו'. הסורי תרגם כאילו כת' אס
על המלך טוב וכשר הדבר לפני המלך

א ס ת ר ח

בְּעֵינָיו יִפְתַּח לְהַשִּׁיב אֶת־הַסְּפָרִים
מִחֲשֶׁבֶת הַמֶּן בֶּן־הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר
כָּתַב לְאַבְדֹּר אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־
מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ: וְכִי אֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי
בְּרָעָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה
אוֹכֵל וְרֹאֲתִי בְּאַבְדֹּן מוֹלְדֵתִי: וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרֶשׁ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמַרְדֵּכִי
הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵּית־הַמֶּן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר
וְאַתָּה תֵּלֹךְ עַל־הָעֵץ עַל־אֲשֶׁר־שָׁלַח יְדֹ
בֵּית־הַיְּהוּדִים: ח וְאַתָּה כָּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים
כְּפֻסָּה בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחֲתֻמוֹ בְּטַבַּעַת
הַמֶּלֶךְ כִּי־כָתַב אֲשֶׁר־נִכְתַּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ
וְנִתְּתוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהַשִּׁיב:

יחיר י

ויקראו

ספרא

ת ר ג ו מ עב

רְחֵמָא כְּשִׁנְהוּי נִכְתּוּב וְנִהְפֵּךְ
אֲבָרְתָּא וּמִחֲשֶׁבֶתָּא רְחֵמָא
אֲגָגִי רְחֵמָא לְמוֹדֵד לְקִלְהוּן
יִדְיָא בְּכָל־חַיִּים וְנִתְּתִי לְמַלְכָּא
ו. אֲבָרְתָּא נִיר מְצִיָּא אֲנָא
רֵא חֲזָא בְּבִישְׁתָּא רְחֵמָשׁ
לְעַמִּי וְאֵיכָנָא מְשַׁכְּחָא אֲנָא
רֵא חֲזָא בְּאַבְדֹּן רְשָׁרְפִתִּי:
ו. וְאֵמַר מַלְכָּא אֲחִישִׁירֶשׁ
לְאַסְתֵּר מַלְכָּהָ הֵא כִּיתָה
רְחֵמָא נִתְּתִי קִבִּי וְלֵה תְּכִי עַל
קִיסָא עַל־רֹאשְׁט אֲדָא כִּידְיָא
ח. וְנִתְּתוֹן עַל יִדְיָא אֲדָא
רְשָׁפִיר בְּשִׁנְיָכִין בְּשִׁמָּא
רְמַלְכָּא חֲתֻמּוֹ בְּטַבַּעַתָּא
רְמַלְכָּא בְּכָתְבָא רְמַחֲבִתָּא
רְשָׁמִס־מַלְכָּא וּמִחֲחִתְּסִיבְּעוֹקְתָּהָ
רְמַלְכָּא דְּלֵא רְחֵמָשׁ: וְאַתְקִרְיוּ

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

בְּעֵינָיו: לֹא ת' הַסּוּרִי. וְהֵעִי הַעֲתִיקוּ
כָּאִילוּ כַח' אֵס עַל הַמֶּלֶךְ עוֹב וְאֵס מוֹאֲתִי
חֵן בְּעֵינָיו יִכְתֹּב לְהַשִּׁיב וְכו'. י כ ת ב
לְהַשִּׁיב: נִכְתּוּב וְנִהְפֵּךְ, כָּאִילוּ כְּתוּב
יְהִי־וְיִשִּׁיב. (ו) אֲשֶׁר יִמָּצֵא: דְּתַגְשָׁה,
עֵינָיו אֲשֶׁר יִקְרֶה. (ז) וְלְמַרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי:
לֹא תר' הַסּוּרִי, וְהִיתָ אֲמִירָה זוֹ לְאַסְתֵּר
לְבָדָה, וְלִפְיֶךָ תִּרְגַּם נִתְּתִי לְאַסְתֵּר,
יִהְיֶה לְכִי, כִּי רַק אֵלֶיהָ הוּא מְדַבֵּר, וְכֵן
הוּא גַם בְּהַעֲתֵקת הַשְּׁנַעִי'. (ח) וְאַתָּה
כְּתוּב עַל הַיְּהוּדִי: וְנִתְּתוֹן עַל יִדְיָא,
חֲסֵר בְּסוּרִי הִפְעַל כְּתוּב, וְת' כָּאִילוּ כְּתוּב
וְאַתָּה עַל הַיְּהוּדִים כְּעוֹב בְּעֵינֵיכֶם חֲתֻמוֹ
וְכו'. כִּי כְתוּב אֲשֶׁר נִכְתַּב וְכו',
נִרְאֶה מִתּוֹךְ הַתַּרְגּוּם כִּי מֵה שְׁאֵמַר כִּי כְתוּב
אֲשֶׁר נִכְתַּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְכו' אֵינֶנּוּ מוֹסֵב עַל

ובמולדתי לא המליכני, עתה שידוע בעמי
ובמולדתי אגם הם מלכים אס עונה אני
בעיניו יכתב וכו': (ז) הנה בית המן נתתי
לאסתר. שה' הגדול שבשרים, ואותו תלו
על העץ על אשר שלח חו ביהודים, דבר
קל הזה, להשיב את מהשבתו אשר חשב על
היהודים, על אחת כמה וכמה שאתן לך:
(ח) ואתם כתבו על היהודים וכו'. כש
שהוא כתב לאחד את כל היהודים וחתם
בעצבת המלך, וגם אתם כתבו על היהודי'
כעוב בעיניכם וחתמו בעצבת המלך: כי
כתב אשר נכתב וכו'. וניתן ביד שלומי
המן ולאחד את כל היהודים: אין להשיב.
פת' אין לבעל אותה גזרה אס לא על ידי
כתב אחר שנכתב בשם המלך ונחתם בעצב'
המלך

הספרים שלח המן, שאינו יכול להשיב אותם
על מה שאמר למרדכי ולאסתר שיכתבו על היהודים כעוב בעיניהם וחתמו בעצבת
המלך ובזאת יהיו בעומים עישה רלוס כרצון המלך עומו, כי כל כתב שנכתב
בשם המלך וחתום בעצבתו... אין להשיב עליו ולעמוד נגדו. וכן נראה גם מהעֲתֵקת
הע'. ולפי הַשְּׁנַעִיִּים כי כתב אשר נכתב וכו' אינו מדברי אשורוש, אלא כותב
הספר נותן עעס למה אמר אשורוש שיכתבו הספרים בשמו וחתמו בעצבתו:
„Haec enim consuetudo erat ut epistolis, quae ex regis nomine
mit-

טוֹיִקְרָאוּ סִפְרֵי-הַמֶּלֶךְ בְּעַת-הַהִיא בַּחֲדָשׁ
הַשְּׁלִישִׁי הוּא--חֲדָשׁ סִיוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה
וְעֲשָׂרִים בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּל--אִשְׁר־צֹנָה
מִרְדֵּי אֶל-הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחֵשְׁדָּרָפְנִים
וְהַפַּחְתּוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֶדֶן וְעַד-
כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֲשָׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה
וּמְדִינָה בְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כָּל־שָׁנָה וְאֶל-
הַיְּהוּדִים בְּכַתְּבָם וְכָל־שָׁנָה: וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם
הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֶשׁ וַיַּחֲתֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁלַח סִפְרִים בְּיַד הָרָצִים בְּסוּסִים רַכְבִּי
הָרֶכֶשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים בְּנֵי הָרַמְכִּים:

ספרא דמלכא דנקנא הו
בגדא דליתא דהו חידו
במלכא ועשרין פה בירחא
וכתבו כלמדם בכתב מורדכי
על יודיא לרבי חילא
ולמדינתא ולבירקנא במדינתא
מן הוד ועדקא לכוש קאא
ועשרין ושבע מדינו מדינתא
אד בכתבא ולעמא אד לשנה
וכידיא אד בכתבא נאד
לשנה: י. ואכתבו בשם
מלכא אחשירש ואחתתם
בענקא דמלכא אשר אנרתא
ביר דהטא וכיד אספוקא
רכבי רכשא בני רמכא:

אנרתא

אשר

פירוש המקרא

באור התרגום

המלך: (י) וישלח ספרים. לנטל גזירת
המן כמו שנתן לו המלך רשות: ביד הרגיס
בסוסים רכבי הרכש. רגיס ששלח המן לא
נאמר בהם בסוסים רכבי הרכש, ורגיס
שלח מרדכי נאמר בהם, לקדם שלוחים
ראשונים
הוא לפני תמוז, ותמוז הוא שם הסורי של אדוני"ם אשר נהרג ע"י חזיר מיער
(Ov. Mett. 10, 288 ff.) נקרא חדש סיון מזירן; והאמת שנחשד סיון ותמוז,
שהם יוני ויל"ג, חזירי יער יותר עלולים לערוך ולהזיק מבשר חדש השנה (עיין
ויכחעונים בהוספותיו לקוטטעו"י s. v. מזירן). ובהעתקת הע' כת' ניסן תמ'
סיון. אשר לזה: דכתב, שכתבו הסופרים כל מה שכתב (שנה לכתוב) מרדכי.
האחשדרפנים: רבי חילא, שרים העומדים על ראש המיל. ולפחות: ביר דמרוחא,
מל' מרות וסליעה ונקרא מרותא dominium. (י) רכבי הרכש האחשדרפני,
וביד אספוקא רכבי רכשא, וכן לקמן פסוק י"ד חסר במקרא. בני הרמכים: בני רמכא,
האחשדרפנים על מין בהמה או חיה אלא שענינו אספוקא והוא מה שנקרא
בל"ח בלדר veredarius פקטרייטער. ומלת בסוסים הבא אחר הרגיס
לא תרגם הסורי, שכן גם בפסוק י"ד חסר במקרא. בני הרמכים: בני רמכא,
רמכא בל' סורי הוראתו עדר של סוסים או מין אחר מבעלי חיים, וכן גם בל"ח
'חא' לחמרי' דחמילידא ליה רמכי רמכי (תענית כ"ג ע"א) ויהי' בני רמכא
מוסב על רכשא, כלומר סוסים הרועים מפשי צעדר שאינם עומדים לעבוד עבודת
משא, רק מוכנים לשאת הרכב אס' יהי' נחוך לאיזה דרך; ובל' ערבי רמכה סוס
או גמל נקבה, ונמנא בלשון משנה הרמך מותר (כלאים דף ל"ג) ופירשו הערוך
סוס כמו בני הרמכים, וכן פי' גם הראב"ע בני הרמכים על הסוס ולא על
העדר; והסורי תרגם האחשדרפנים תחלה ואח"כ רכבי הרכש כדי לשמוך
רכש אל בני הרמכים, והע' והפוגטטח לא העתיקו כלל רכבי הרכש וכו':

(יא) אשר

תרגום עג

יא אשר נתן המלך ליהודים | אשר בכל-
 עיר ועיר להקחל ולעמד על-נפשם
 להשמיד להרג ולאבד את-כל חיי עם
 ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם
 לבוז: יב ביום אחד בכל-מדינות המלך
 אחשורוש בשלושה עשר לחדש שנים-
 עשר הוא-חדש אדר: יג פתשגן הכתב
 לחנתן דת בכל-מדינה ומדינה גרוי
 לכל-העמים ולהיות ליהודיים עתודים
 ליום הזה להצקם מאיביהם: יד הרצים
 רכבי חרכש האחשתרנים יצאו מבבלים
 ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן
 הבירה: טו ומרדכי יצא | מלפני
 המלך בלבוש מלכות וכלת וחור ועטרת
 זהב גדולה ותכריך בויץ וארגמן והעיר
 שושן צהלה ושמחה: טז ליהודים היתה
 אורה ושמחה וששן ויקר: יז ובכל-

יְתִיר,

ס' ר' ר' ש' ה' מ' ק' ר' א'

רשונים: (פו) ומדרכי יא' מלפני המלך
וכו'. כל עומת שאמר למעל' ומדרכי ידע
וכו' וילבש שק וכו' באותו הלשון הוא אומ'
עכשיו ומדרכי יא' מלפני המלך בלבד
מלכות. וכל הענין בלשון שנכתב פורעמ'
של יהודים זו בלשון תנן' המוסר דעמו
לכחוד שמחתם בשעה שבהם להם רווחה;
כל עומת שאומר מעל' והעיר שזן
ככול, הוא חחר ואומר והעיר שזן
זה כל רשע' כל עומת שאמר למעלה
אבל גדול ליהודי' הוא חחר ואומר
שמחה וששון ליהודים, כל עומת
שאמר למעלה שק ואפר יגע לרבי'
עכשיו הוא אומר רבי' מעמי הארץ
מחיהדים.
(שח) וחסד: דבנאל, כנר אמרנו (לפי)
גדולת: לא חרגם הם וגם בהשקפה

מִיָּמֶיךָ וְכָל־יְמֵיךָ אֶת־
דָּמִי כְּחֵמֶיךָ יִשָּׁק לְקַדֵּם
וְיִשְׁכַּח מִחֲמַת הָמָּה הָיָה
לִי־יָדָא וְשִׁמְיָא וְיָמָא שְׂבָא
וְשִׁמְיָא מִן שְׂמִיָּא נִדְרָא
שְׂמִיָּא וְשִׁמְיָא לְהַחֲלִיף
דִּי־יָדָא עֲלֵיהֶם :

ט א. וְיָדָא וְיָדָא רְחִימִי רְחִי
אֶת־בְּחֵמֶיךָ כִּי
מִי וְכֵן רְחִימִי וְיָמָא
וְיָמָא לְהַחֲלִיף לְהַחֲלִיף
וְיָדָא אֶת־חֲלִיף עֲבִידָא
רְחִימִי לְיָדָא בְּנִיָּאֵיהֶם :
ב. וְיָדָא יָדָא בְּנִיָּאֵיהֶם
וְיָדָא מִיָּמֶיךָ רְחִימִי
אֶת־יָדָא רְחִימִי וְיָמָא
כְּעִבְרִי בְּחֵמֶיךָ וְיָמָא
קָם לְהַחֲלִיף מִיָּמֶיךָ
רְחִימִי עַל בְּנִיָּאֵיהֶם עֲמָא :
ג. וְיָדָא רְחִימִי וְיָמָא
וְיָדָא חֲלִיף וְיָמָא וְיָדָא
עֲבִידָא רְחִימִי מִיָּמֶיךָ לְיָדָא
מִיָּמֶיךָ רְחִימִי וְיָמָא
עֲבִידָא רְחִימִי וְיָמָא
לֹחַ

מִיָּמֶיךָ וְכָל־יְמֵיךָ וְיָדָא
אֶת־יָדָא רְחִימִי וְיָמָא
וְיָמָא לְהַחֲלִיף לְהַחֲלִיף
וְיָדָא אֶת־חֲלִיף עֲבִידָא
רְחִימִי לְיָדָא בְּנִיָּאֵיהֶם :
ב. וְיָדָא יָדָא בְּנִיָּאֵיהֶם
וְיָדָא מִיָּמֶיךָ רְחִימִי
אֶת־יָדָא רְחִימִי וְיָמָא
כְּעִבְרִי בְּחֵמֶיךָ וְיָמָא
קָם לְהַחֲלִיף מִיָּמֶיךָ
רְחִימִי עַל בְּנִיָּאֵיהֶם עֲמָא :
ג. וְיָדָא רְחִימִי וְיָמָא
וְיָדָא חֲלִיף וְיָמָא וְיָדָא
עֲבִידָא רְחִימִי מִיָּמֶיךָ לְיָדָא
מִיָּמֶיךָ רְחִימִי וְיָמָא
עֲבִידָא רְחִימִי וְיָמָא
לֹחַ

ט א. וְיָדָא רְחִימִי רְחִי
אֶת־בְּחֵמֶיךָ כִּי
מִי וְכֵן רְחִימִי וְיָמָא
וְיָמָא לְהַחֲלִיף לְהַחֲלִיף
וְיָדָא אֶת־חֲלִיף עֲבִידָא
רְחִימִי לְיָדָא בְּנִיָּאֵיהֶם :
ב. וְיָדָא יָדָא בְּנִיָּאֵיהֶם
וְיָדָא מִיָּמֶיךָ רְחִימִי
אֶת־יָדָא רְחִימִי וְיָמָא
כְּעִבְרִי בְּחֵמֶיךָ וְיָמָא
קָם לְהַחֲלִיף מִיָּמֶיךָ
רְחִימִי עַל בְּנִיָּאֵיהֶם עֲמָא :
ג. וְיָדָא רְחִימִי וְיָמָא
וְיָדָא חֲלִיף וְיָמָא וְיָדָא
עֲבִידָא רְחִימִי מִיָּמֶיךָ לְיָדָא
מִיָּמֶיךָ רְחִימִי וְיָמָא
עֲבִידָא רְחִימִי וְיָמָא
לֹחַ

פירוש המקרא

באור התרגום

ט (א) אשר ישלנו היהודים וכו'. ושמא
חומר עם מפורד ומפורד בין
העמים אחד בעיר והנים ממעמקה היאך
נתנו להם שרי המדינות לשלוט בשונאיהם
לכך נאמר וכל שרי המדינות וכו' מעמאים
אח היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם:
ונבואה
περεεε- העתיקו. והע' יהודים. ונעשו יהודים.
מעמא שהיו נמולים.

ט (ד) שמה ושון :
מותר דמלך, כי העפל הוא להעלם.
מותר דמלך : מתחזקין, פנים מתחזקין
וכן זלזל (מחזקין) ד' כ"ח ח"ס לא
אחתהו. ונמלא גס בל' חכמי' חסא אחי בו
נפ"ר קהלת ה' ג'. ונדאש שקרא הפודי
מותרהו ימיו' מתחזקין, או שח' לפי
הענין שחזק מתחזקין על מעשיהם הראשונים

ט (א) אשר הגיע דבר המלך : כד מעי זכא דחנמא דמלכא, מופיק
זכא לערש, אשר הגיע העת להעשות דבר המלך אשר כתב המן בשמו
לחצו את היהודים, ולפי העתקה הע' הגיע דבר המלך והיו אשר כתבו מרדכי
ואחשתי על היהודים ביום י"ג למש י"ב אל המדינות. וכל מה שכתב אחר דבר
המלך ודברו בפסוק הזה לא העתיקו הע' כלל. וגם הע' לא ח' ביום אשר
שברו לווי' היהודים לשלוט בהם, כדורחו, וכלל כל זה במלה אחת
לצער צדיקיהו, כלו' כאשר הגיע הזמן ללווי' היהודים לעשות דבר המלך
וחזק, והתפוך הוא וכו'. (ב) במבקש דעת : בענדי בשחוקו, כאילו כתב
בשחוקי רשע. (ג) פחד מרדכי : דמלחא דמלכא, כאילו כתב פחד המלך,

ר ב י י ת ה ו ל מ ד ד כ ר ב ב י ת ה מ ל ק ו ש מ ע ו
ה ו ל ק ב כ ל ה מ ד י נ ו ת פ ר ה א י ש מ ד י כ י
ה ו ל ק ת ר ו ל ה י ו כ ו ה י ה ו ד י מ ב כ ל א ת י ה י מ
מ פ ת ח ר ב ו ה ר ג ו א ב ד ו ו י ע ש ו ב ש נ א י ה י מ
כ ר צ ו נ מ : ו ו כ ש ו ש ו ה ב י ר ד ה ה ר ג ו ה י ה ו ד י מ
ו א ב ר ח מ ש מ א ו ת א י ש : ו ו א ת פ ר ש נ ד י ת א
ו א ת ד ל פ ו ה ו א ת א ס פ ת א : ו ו א ת פ ו ד י ת א
ו א ת א ד ל י א ו א ת א ר י ד י ת א : ו ו א ת פ ר מ י ת א
ו א ת א ר י כ י ו א ת א ר י ד י ו א ת ל י י ת א :
ע ש ר ת ב נ י ה מ נ ב י נ ה פ ר ד ת א צ ר ר
ה י ה ו ד י מ ה ר ג ו ו ב כ נ ה ל א ש ל ח ו א ת
י ד פ : י ב י ו מ ה ח ו א כ א מ ס פ ר ה ה ר ג ו י מ
ב ש ו ש ו ה ב י ר ד ה ל פ נ י ה מ ל ק : י ו י א מ ר
ה מ ל ק ל א ס ת ר ח מ ל ק פ ה ב ש ו ש ו ה ב י ר ד ה
ה ר ג ו ה י ה ו ד י מ ו א ב ר ח מ ש מ א ו ת א י ש
ו א ת ע ש ר ת ב נ י ה מ נ ב ש א ר מ ד י נ ו ת ה מ ל ק
מ ה ע ש ו ו מ ה ש א ל ת ד ו י נ ת נ ל ק ו מ ה
ב ק ש ת ד פ ו ד ו ת ע ש : י ו ת א מ ר א ס ת ר

ל ו ת מ ל ק ו ש מ ע ו א ל ו א
ב כ ל ה י ו מ ל ק ו ת א פ ש ל ר ג ו ר א
מ ד י כ י א ל ה ו א ו ר כ ב ה נ מ ת
י ד א ב כ ל ה ו פ ש ל ר כ ב ה ו
מ ח ו ת א ר ר ק א ו ר ק ש ל א
ו ר א ב ר ד א ו ע ב ר כ ס נ א י ו ו
א י ד כ ב ר ה ו : ו ו כ ש ו ש ו ה ב י ר ד ה
ק ש ל ו י ד א ח מ ש מ א ו ת א ב י ר ד
ו ו ל ש פ י ר ד ה ו ר ג ל מ נ
ו ל א ס פ ת : ת . ו ל פ ר מ ל ט
ו ל ר ל א ו ל ר ד א : ט . ו ל ק י ס ו ת
ו ל ר י כ י ו ל א ר ד י ל ו ו ת : י . ע ס ר א
כ נ ו ת ר ה ק מ ו א נ י א פ ש ל ר כ ב א
ר י ת א ק ש ל ו ל כ ו ת א ל א
א ו ש ט ו א י ד י ה ו : י א . פ ר ו ח ק א
ו פ ל מ מ ל א ו ר ק ש ל א כ ש ו ש ו
פ י ד ר א ק ר מ מ ל ק : י כ . ו א מ ר
ל א ס ת י ר מ ל ק ו ת א פ ש ו ש
פ י ד ר א ק ש ל ו י ד א ו א ב ר
ח מ ש מ א ו נ כ ר י ו ל ע ס ר ב ש ו
ר ח מ ו ו פ ש ר ק א ר מ ד י נ ו ת א ק נ א
ע ב ר ו מ ג א ר י ש א ל ת כ י נ ח ע ב ר
ל כ י ו ק נ א ר י ב ע נ ח כ י נ ח ע ר
ל כ י י ו ו א מ ר ח א ס ת ר נ ת י ח ב

ח ז ע י ר א ש ז ע י ר א ו ר ב ת י ו ז ע י ר א א מ

מ ח ר

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

(י) ובזה לא שלמו את ידם. שלא יאמרו
בשביל ממונם הרבוס ולא מפני שהיו שומאי'
לוחם: (יב) בשון הבירה הרגו וכו' בשאר
מדינו המלך וכו'. כאילו מצטער על הדבר
ומתוך דאגה נשא קל וחומר, בשון הבירה
שהי' להם לירא להרוג בעם המלך מפחד
המלך הרגו היהודי' ואנז וכו' קל וחומר
בשאר מדינות המלך, שאין המלך שריו
במדינ', מה עשו! ושם חתמר שאני ניחם
על מה שאמרתי לך במשחה היין "מה
שאלתך וינתן לך" גם עתה במקומי אני
עומד, ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך
וכו'

והצבעים העתיקו כפז שכתוב במקרא:
(ד) ושמעו הולך: ושמה אל קול, כאלו
כח' ושמו הולך, והע' פרו פלן
הרמק הלאה מן הכתוב, כדרכם בעולם זו
יותר מבשאר מקדאי קדש, ופשוט ח' לא
העתיקו הע' כלל. (ו) ואצד: לא ח'
הסודי. — שמות של עשרת בני המן נשאו
חצ"ם ואין שום לכתוב בשינוי, (י) הסיך
בן המדחא: ח"ם כאילו כתבז הסין
האגרי. (יב) בשאר מדינו: ובשאר
דמדינתא, וכן ח' שאר גפ במקומו' אשרי'
שרצא, ונרא' כמו שיאמר העברי שאל
על הקרוב ממשה' ושארית על השאר
ויותר, כן גם הע' שצא על השאר
והמשפחה דגם על השארית (יג) איס

אם-על-המלך-טוב-יתן-גם-מחר-לי-חזרים
אשר-בשולשן-לעשות-כדת-היום-ואת
עשרת-בני-המן-יחלו-על-העץ: ויאמר
המלך-להעשות-כן-ותצתן-דת-בשולשן-ואת
עשרת-בני-המן-תלו: ויוקדלו-היהודים
אשר-בשולשן-גם-ביום-ארבעה-עשר
לחדש-אדר-ויהרגו-בשולשן-שלש-מאות
אלף-ובכזה-לא-שלחו-את-ידם: וישאר
היהודים-אשר-במדינות-המלך-נקדלו
ועמד-על-נפשם-ונזח-מאביהם-ותרו
בשנאיהם-חמשה-ושבעים-אלף-ובכזה
לא-שלחו-את-ידם: ויום-שלושה-עשר
לחדש-אדר-ונזח-בארבעה-עשר-בו-ועשה
אתו-יום-משתה-ושמחה: ויהיהודים
אשר-בשולשן-נקדלו-בשלושה-עשר-בו
ובארבעה-עשר-בו-ונזח-בחמשה-עשר
בו-ועשה-אתו-יום-משתה-ושמחה: וי-על-
כן-היהודים-הפרזים-הישיבים-בערי-

מחר-לי-חזרי-בשולשן-אך
דומה-ולעשרה-בטוה-דומה
נחלח-אנו-על-קסא-די-ואמר
מלכא-נעברו-הבגא-ואתמך
פוקדנא-בשולשן-ולעשרה
בטוה-דומה-על-קסא:
טו. ואתמך-נש-ידיא-דכשעו
אף-בארבעה-כה-בדחא
וקטלו-בשולשן-חלחמא-גברין
ולכחא-לא-אשמו-אידניהו:
טז. ושרקא-דידיא-דבמדינתא
ד-מלכא-אתפגשו-וקמו
לגשעיהו-ואתתניהו-מן-שעל
דבניהו-וקטלו-מן-פאניהו
שכטין-וחמשה-אקטין-ולכחא
לא-אשמו-אידניהו: ח. וכלת
עסר-בכזה-אדר-ואתמך-נש
בארבעה-כה-בדחא:
יח. ועברו-יחא-דמשתה
ודחחא: יט. משלחא-ידיא
מכרחא-יחא-קדא-מכרחא

עבדין

יתיר י יתיר י יתיר ו הפרוזות

פירוש המקרא

וכו' (יג) יתן גם מחר. אמרה לו אם
בעיניך דבר גדול הוא שהרגו משנאיהם
חמש מאות איש בעיני הוא דבר קטן אבל
אם עוב על המלך לעשות בקשתי יתן גם
מחר וכו': ואח עשרת בני המן. שהרגו:
יתלו על העץ. להפסיד את האויבי אשר
במדינות המלך: (טז) ועמד על נפשו.
פח' על מבקש נפשו: ונזח מאויביהם.
פח' כדי לנזח מאויביהם, ודומה לו (וה')
בהניח ד' אלהיך לך] מכל אויביך: (יט) על
כן היהודים הפרזים וכו'. שלא נקמו בשנאיהם
כי אם בשלשה עשר בלדד עושים את יום
ארבעה עשר, והיהודים אשר בשולשן נקדלו
ב"ג וכו' ונזח ע"ו ועשו אותו יום משתה
ושמחה

היהודים הפרזים, שכן נדר כל פורי
הוא

באור התרגום

על המלך טו: לא תרגם הסורי:
(יד) תלו: ח"ם כאילו כתוב תלו על
הפץ. (טז) ועמד, ונזח, והרגו,
ח"ם כאילו כתוב עמדו, ונזח, והרגו.
(יז) הפוריות חלץ פסוק זה לשני פסוקי:
"ביום שלשה עשר לחדש אדר ונזח בארבעה
עשר בו" הוא פסוק י"ז. "ועשה אותו יום
משתה ושמחה" הוא פסוק י"ח. ומה שהוא
לפנינו במקרא פסוק י"ח לא נמצא בח"ם
כלל, ואמרו אל "ועשה אותו יום משתה
ושמחה" המוסב על היהודים אשר במדינת
המלך מציא פס' י"ט על כן היהודים
הפרזים י"צ: שם אנשי המדינה, וההפסק
בין הדברים, שהוא והיהודים אשר
בשולשן וכו' מפר בתרגו'. (יט) היהודים
הפרזים: יודיא מדרחא, כאילו כתוב

א ס ת ר ט

ת ר ג ו מ עה

עבריו פארבעסער באר
חרותא ומשתא יומא טבא
ומשריו מנוחא ובר למברה:
כ. וכתב מדרכי מלא הליו
ושדר אנתא לקלחיו יודא
רבכלחיו מדינתא רמ לקא
אחשיש דקרינו ודחיקו:
כא. דנקבלו עליהו דנהו
עבריו פארבעסער ובקסאא
באר כל שנה בשנה: ככ. או
יומחא

הפרזות עשים את יום ארבעה עשר
לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב
ומשלח מנות איש לרעהו: כ וכתב
מדרכי את הדברים האלה וישלח
ספרים אל כל היהודים אשר בכל
מדינות המלך אחשוורוש הקרוכים
והרחוקים: כא לקים עליהם להיות עשים
את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת
יום המשה עשר בו בכל שנה ושנה:
כ"מ

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

פ י ר ו ש ה מ ק ר א

ושמחה: (כ) ויכתב מדרכי את הדברים
האלה. כל האמור למעל כינד נחקנא המן
למדרכי, וכינד נישאת אפטר למלכו וביטלה
גזירתו.
חדלו פרזון (שופטים ה' ז') פסקו שמחא, מפני שהעיר שלמה מוקפת חומה נראה
כשומחה יותר, והמוקפת חומה היא כנכוסה וסגורה. וכן ובתי החזירים (ויקרא כ"ה
ל"א) ת"ם בתא דין דשעמא. והע' העמיקו ג"כ היהודי הפרזים - oi diuonai
שמעו כאילו כת' הפרזים. (כא) ואת יום חמשה עשר זו: ובספאל דאדר,
הזמן כשהלבנה היא במילואה והוא יום החמשה עשר אל כל חדש נקרא בל' פורי
בספאל או ב"א. וכן בחמשה עשר יום למדש (מלכים א' י"ב ל"ב) ת"ם בנספאל בה
בירחא. וממה שנמצא על וביום עשרים ושלשה למדש השביעי (ב"ב ז' י') ת"ם
וביומא דנספאל בה בירחא דתשרי, ראה החכם חיבטעליס להוכיח שבספאל בירחא
הוא כל הזמן ממילוא' של לבנה עד שתתמעט ותתכסה מעיני הרואה, והעד שנלמ' כאן
על יום כ"ג של המדש כספאל, וטעות הוא ביד החכם הב"ל, ואם הי' נוחן עין ולב
על השינוי הנראה שם בת"ם בפסוק הקודם הי' רואה כי כספאל גם שם הוא יום ע"ו
של המדש, כי על "ויעשו ביום השמיני עזרת כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים
והאג שבעת ימים (שם פסוק ט') ת"ם "שבעא יומין דעלרא נשבעא יומין דמדות'
דבית' הלין והליון הוא חושבנהון ארבעתעשר יומין" ועל המשבון הזה של י"ד ימים
במדש שלא נמצא במקרא אמר אח"כ "וביומ' דנספאל בה בירחא דתשרי" נראה לשין
שנווחו על יום החמשה עשר, והערי שחשתיק בעקבות הסורי תרגם שם "נצח
אלשדר" שהוא מזיו של מדש. והחכם גזיניו"ס (כסא s. v.) מביא המקומות
שנמצאה מלה זו בעברית (משלי ז' כ', תהלים פ"א ד') ואומר: Syr. der. כסא.
"vierzehnte Tag des Monats, der Vollmond (gleichsam die Idus)".
וממה שהנחית מוכח שזרזי לתקן שם "der fünfzehnte Tag des M."
ועל "תקעו במדש שופר בכסה ליום חגנו" ת"ם קרו בקרנחא בריש יומא ונספאל
ביומחא דעדעלרא, ונופל עליו היעז מה שכתוב בפסוק הבא כי חק לישראל וכו'
כי הוא ממש כמו שכתוב (במדבר י' י') ובמועדיכם ובלאשי מדשיכם ותקעתם בחצוצרות.
והוא כפי' הראב"ע. וידוע מה שדרשו רז"ל על בכסה (ר"ה ח' ע"ב) ואמר הרלב"ג
שנקרא ר"ה כסא כי אז ע"ד משל הקב"ה יושב על כסא משפט לשפוט תצל בנדק.
ועל

כב כימים אשר-גהו בכם היהודים
מאביהם וחורש אשר נהפך לחם מיגון
לשמחה ומאכל ליום טוב לעשות אותם
ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש
לרעהו ופטנות לאבינים: כי וקבל היהודים
את אשר-החלו לעשות ואת אשר-כתב
מרדכי אליהם: כי כי המן בן-המרתא
האגגי צרר כל-היהודים חשב על-
היהודים לאבדם והפל פור הוא הנזיר
להמם ולאבדם: כי ובבאה לפני המלך
אמר עם-הספר ישוב מחשבתו הרעה

אשר

יזמא לאתחיתו כהן ידא
מן בשלרביהון ידא
ראשחלה מן דהנא לתחא
ומן אכלא ליומא טבא
דנעבדאטוליתחאמאמא
ודתחא ונשדדון מנותא
אנש לחברה ומחבה
קדשא: כג. וקבלו ידא
עליהון מרם דשריז למעבר
והם דכתב מרדכיב. מל
המן בר חמדו אנגא בעל
דכא דלהון ידא לאתחש
על ידא דטבר אנו וארמי
פדא דנדרב אנו: כה. ומא
דעאלא הות אסתר קדם
מלקא אמר הוא דספרא נהפכו

מחשבתא

באור התרגום

פירושה המקרא

גזירתו הכל כתוב בו: (כב) ומשלוח מנו'
איש לרעהו. שאין לרדף לו: ומתנו' לאבינו'.
שהם נריכין להם: (כג) וקבל היהודי' את
אשר החלו לעשות. גם קבלת היהודי' אשר
החלו לעשות כתבו להם, וכך כתבו להם
"אמינו כל בית ישראל אשר בכל מדינות
המלך אחשורוש יודע לכם שכבר החלו
לעשות יו"ט במקומנו" ב"ד ובע"ז באדר:
ואת אשר כתב מרדכי אליהם. שפסוק הדבר
לדורות: (כד) כי המן בן המרתא ופלי' בתב
להם מה ראו לעשות יום טוב ומה ראה
אחשורוש שגזר להשמיד ולהרוג את כל
היהודים כי המן בן המרתא וכו' ובענין
זה הי' כתוב באגרת "איש אחו קם עלינו
לאבדנו כישי המלך אחשורוש והמן שמו,
והיה לנו אחות מזרע בנימין ושמה אחסתר,
ותלקת אחסתר אל המלך ובגדה לפני המלך
וכו'": (כה) אמר עם הספר. אמר המלך
עם הספר שבצר הגיע לכם הפסע הראשון
להעביר את רעת המן האגגי, לבד מרדכי
האגרת הראשונה אמר עוד דבר זה שישוב
מחשבתו הרעש אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אותו ואת בניו על
העץ, גם יודע לכם אחינו בית ישראל שכבר תלו אותו ואת בניו על העץ, כי
באגרת הראשונה לא נכתב כי אם להעביר את רעת המן האגגי אשר ישלחו המה
בשונאים, אבל לא נכתב זה על מה גזרו להשמיד לקרוג ולאבד את כל היהודים ומה
ראו עמסא שהיה תוצר נהפך שישלחו היהודים בשונאיהם, כי אז השעה היתה
דחוקה

ועל ליום הכסא (משלי ז' כ') ת"ס
וליומחא הו סגיאאל, ונראה שחלו כאן ידים
בתרגום הזה ושינו בעקבות הע' שהעתיקו
de tunc polli ועיקר התרגום
הי' כמו שהוא ביונתן, "וליומא דעידא אתא
לביתה". (כב) מיגון: מן דוונא, שרשו
דוא וקרוז לו: בעברית כל היום דוא
(איכה א' יג) ת"ס וכליום דוילא אנא.
לא ציונים: לבושא, עיקר הורא' ציש
יודע שגאמר על דבר אז אדם רע, וקרוז
לא בעבתי' בלש' (עי' גיונות, בלש. s.v.)
והואל גם על האציון שחלקו רע, ובל"ח
נאמר גם על החולה מהו לבדוי בנתיב
מן קדם בלישא שבחחא (שבת דף ל').
(כד) הוא הגורל: לא תרגם הסורי.
להמס ולא בדם: דמחוב אנון, משל
כת' להשמיד' (כה) אמר עם הספר:
אמר הוא ספרא כאילו כת' אמר עם הספר
והוא היודע דת ודון, ופע' העתיקו כאילו
כת' ובבואו (המן) לפני המלך אמר לחלו'
את

מחשבתא כשתא על דשה
רמו אהחשב על יהודא
והקלועיה ולכנודיה על קסא:
כו. משלחא קרא אנהו
לימקא הנו שדא עם שם
שדא משלחא קרא דאגרא
הרא ועל משה רחוק ועל משה
רמש לחון: כז. וקבלו יהודא
עליה ועל זרעיה ועל כל
רמחלא לחון ולא בנטי
דנהו עברו חלו חריו וזמיו
איד נבתיביו פוקניהו בכל
שנא: כח. וימקא ה' ליו
מחבריו ומחשבתו בכל
שר דהא ומרמא ומרמא
וימקא דסוריא חלו לא
נעברו מו ידא ודוקניהו
לא נעברו מו זרעיהו:
כט. וכתבת אסתר מלפא
פרה אביחל ומרדכי ידא
פלחיו ושרתא דנשרו אגרתא
הרא דפוקיא: לשדו אגרתא
לכלהו ידא לקרא נעברו
ושבע מרדכי דכמלכותה

דאחשירש

אשר-השב על-היהודים על-ראשו ותלן
אתו ואת-בגדיו על-העץ: כו על-כן קראו
לימים האלה פורים על-שם הפור על-
כן על-כל-דברי האגרת הזאת ומה-ראו
על-ככה ומה הגיע אליהם: כז קימו ו
וקבלו היהודים עליהם ועל-זרעם ועל
כל-הגליות עליהם ולא יעבור להיות
עשים את-שני הימים האלה פתחכם
ובתנכם בכל-שנה ושנה: כח והימים
האלה נקרים ונעשים בכל-דור ודור
משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר
ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו
מתוך היהודים וזכרם לא-יסוף מנזרעם:
כט וכתבת אסתר חמלקה בת-אביחל
ומרדכי חיהודי את-כל-תקף לקיים את-
אגרת הפורים הזאת השנית: ל וישלח
ספרים אל-כל-היהודים אל-שבע

ועשרים

וקבלו קרי ת רנתי

ב א ו ר ה ת ר ג ו מ

ס י ר ו ש ה מ ק ר א

את מרדכי ושב משבתו הרעה וכו'. אשר
חשב: דמן אחשב, ויהי אשר מוסב על
האיש החושב ולא על הממשל, כלו'
שהסופר אמר (האיש) אשר חשב על היהודים
ישוב משבתו הרעה על ראשו ותלו וכו'.
(כו) על שם הפור: עם שם פלחא,
כך הוא לפני, ונראה שהוא משוש ולריך
לחקון, "על שם פלח". ומה ראו על
כזה: ועל מדם דמון, ועל ככה (קראו)
הימי פורים) על מה שראו. ומה הגיע
אליהם: ועל מדם דגדש לחון, ועל מה
שהגיע אליהם (קראו אותם פורים).
(כו) וזמני: בזמנא, כאלו כתובזמנס.
(כט) השניות: לא תרגם הסופר וגם
בהעתק

ועל כל הגליות אליהם. אלו הגרים:
ימי משתה זממא ומשלות מנות וכו':
פתי לקיים את אגרת הזאת השנית שכתב

דמוקה ולא איהא שעה להאריך באגרות
ולא כתבו זאת כי אם, "להעביר את דעת
המן האגרי ואשר ישלחו המה בשמיה"
כי הדגיש יאלו דמופס בדבר המלך ולא
היה פנאי להאריך, אבל באגרת הפורים
הזאת השנית אודיעו ליהודים אשר בכל
מדינות המלך אספדו מה ראה אספדו
לשעבר שגור להשמד את כל היהודי ומה
ראה עכשיו להעביר את דעת המן: (כו) על
כל דברי האגרת הזאת. אגרת הפורים
הזאת השנית, ודחייב ויכתוב מרדכי את
הדגים האלה וישלח שפדים וכו' לקים
עליהם וכו': (כו) קימו וקבלו. כשהגיע'
האגרת הזאת אליהם שכתב מרדכי עליה'
לעשות הימים ימי משתה ושמחה בכל שנה
ושנה הם קימו וקבלו עליהם ועל זרעם:
(כח) מכריש. עיי מקרא מגלה: ועשים.
(כט) לקיים את אגרת הפורים האדאשנית. פתי לקיים את אגרת הזאת השנית שכתב

ועשירים ומאז מדינה מלכות אחשורוש
דברי שלום ואמת: לא לקים את-ימי
הפרים האלה בזמניהם כאשר קים
עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה
וכאשר קימו על-נפשם ועל-ורעם דברי
הצומות וזעקתם: לב ומאמר אסתר קים
דברי הפרים האלה וכתב בספר:

י א וישם המלך אחשורוש מס על-הארץ
ואיי הים: ב וכל-מעשה תקפו
וגבורתו ופרשת גדדת מרדכי אשר גדלו
המלך הלוא-הם כתובים על-ספר דברי
הימים למלכי מדי ופרס: ג כי מרדכי
היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול
היהודים ורצוי לרוב אחיו דרש טוב
לעמו ודבר שלום לכל-זרעו:

אחשורוש קרי

ראחשיבש מלכא מלא
רשרא ורשלקא: לא. רגשרון
ימקא רפריא חליו בוכנהו
אך נאשר עליהו מרדכי
ידיא ואסתר מלכא אך
ראשרון הגו עליהו ועל
גיהו פקדנא וצומתו
נעלהו: לב. ומאמר
ראסתר אשר על מלא חליו
רפריא ואכתב בספר:
י א. וארמי מלכא אחשיש
מאדאמא על בלה ארעא
ועל גזרתא ומא: ב. וכל
עברי עושנה ונגרחה
וחשבת רפחה מרדכי
דאורכרי מלכא הא כתוב
בספר מלי ימקא למלכי מדי
ופרס: ג. משל מרדכי
ידיא תנא ריקא מלכא
אחשיש והוא ריקא על יהוא
וצבא הוא סכתא לשמה
ומללל הוא על בלה זרעה:

שלם כתבא ראסתר:

פירוש המקרא

בה לעשות פורים: (ל) ומאמר אסתר.
פת' זווי אסתר כמו ואת מאמר מרדכי:
ר (א) מס על הארץ. לפי שבת' למעלה
והנחה למדינות עשה, שז וישמס
למס עובר: (ב) וכל מעשה תקפו וכו'
הלא המה כתובי' וכו'. פת' דברי היראה,
נסיס ונוראות שריכין לפירשו' הנס כתבתי
לך בספר הזה, ודברים שאינם אלא דברי
טיולים כגון מעשה תקפו של אחשורוש
ופרשת גדולת מרדכי שהם דברים של חול
אין כדאי לכונסם כאן, שהרי מגלה זו
מאמרה ברוח הקדש ונכתבה בין הכתובי',
ואם רצונך לטייל בדברי' של חול-במעשה
על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס:
(ג) ורצוי לרוב אחיו. למדך שמקנת אחיו לא היה רצוי להם שהיו מליצים אחריו
לומר, ראו מה עשה לנו מרדכי שנחגרה בהמן ועל ידו נמכרו להשמד להרוג
ולאבד לולא ד' שה' לנו שלב מלכים בידו והענה לב חמלך לזווא אשר ישלעו היהודים
המה בשונאיהם: דורש עוז לעמו, לפני חמלך והשדים:

חפלת פירושיו ספר מגלה. לאלהי ישראל שיר ושנה ותהלה
ולי אני עבדו הכותב יוליכני במסלה לביתי לחיים ולשלום ובנהלה

באור התרגום

בהעתק' הע' ליתא. (ל) דברי שלום
ואמת: מלא דשרא ורשלקא, כאילו כת'
אמת ושלום, וכבר אמרנו שנקרא האמת
שרא שרירותא מפני חזקו וקיומו.
ר (א) מס: מאדאמא, ע' ב"ה איכה א'
א'. וכו': ועל גזרא, נקרא המי
גזרא מפני שע' מימי הים גזול ונחתך
מן היבשה, ונקרא בל' פורי ארס נהרים
גזירא וכן גם בל' ערבי אלגזירה.
(ג) ורצוי לרוב אחיו: לא חרגם
הסורי. ודבר שלום לכל זרעו:
וממלל הוא על בלה זרעה, חסר בסורי
התרגום של שלום.

חקפו של אחשורוש וכו' הלא הם כחוצים
(ג) ורצוי לרוב אחיו. למדך שמקנת אחיו לא היה רצוי להם שהיו מליצים אחריו
לומר, ראו מה עשה לנו מרדכי שנחגרה בהמן ועל ידו נמכרו להשמד להרוג
ולאבד לולא ד' שה' לנו שלב מלכים בידו והענה לב חמלך לזווא אשר ישלעו היהודים
המה בשונאיהם: דורש עוז לעמו, לפני חמלך והשדים: